

Cartea-eveniment a anului 2015,
continuarea celebrului roman
...Să ucizi o pasăre cântătoare

POLIROM

Harper Lee

Du-te și pune
un străjer

BIBLIOTECA POLIROM

Harper Lee

Du-te și pune
un străjer

Traducere din limba engleză și note
de Ariadna Ponta

POLIROM
2015

Harper Lee, *Go Set a Watchman*

Copyright © Harper Lee 2015

All rights reserved

© 2015 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5814-5

ISBN PDF: 978-973-46-5815-2

ISBN print: 978-973-46-5724-7

Coperta: Radu Răileanu

Foto copertă: © remik44992/Depositphotos.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

HARPER LEE s-a născut în Monroeville, Alabama, în 1926. A studiat Dreptul, apoi s-a stabilit la New York, dedicându-se scrisului. În 1959, l-a însoțit pe Truman Capote, prietenul ei din copilărie, în Holcombe, Kansas, ca asistent în munca de cercetare ce a stat la baza romanului *Cu sînge rece*. În 1960 a publicat *...Să ucizi o pasăre cîntătoare*, distins cu Premiul Pulitzer în 1961 și ecranizat în 1962 în regia lui Robert Mulligan, cu Gregory Peck în rolul principal, un film care a obținut trei premii Oscar (din opt nominalizări), trei Globuri de Aur și Premiul Gary Cooper la Cannes. Deși s-a bucurat de un succes uriaș (ediția în limba engleză s-a vîndut în peste 30 de milioane de exemplare în întreaga lume și a fost tradusă în peste 40 de limbi), Lee și-a întrerupt activitatea literară, mutîndu-se înapoi în Monroeville, împreună cu sora ei, Alice. În 2007 președintele Statelor Unite i-a decernat Medalia Libertății. În 2014 avocata autoarei, Tonja Carter, a descoperit manuscrisul unui roman intitulat *Du-te și pune un străjer*, a cărui acțiune este plasată la douăzeci de ani după evenimentele din *...Să ucizi o pasăre cîntătoare*. Cel mai așteptat și mai discutat roman al momentului, *Du-te și pune un străjer* a fost publicat în vara anului 2015, stabilind cifre de vînzări record și fiind tradus sau în curs de traducere în peste 30 de limbi.

În memoria domnului Lee și a lui Alice

Partea I

Încă de la plecarea din Alabama privise pe fereastra vagonului-restaurant cu o bucurie aproape fizică. În timp ce-și bea cafeaua de la micul dejun, se uita cum dispar în zare ultimele dealuri ale Georgiei și cum în locul lor apare pământul roșu și, odată cu el, se ivesc casele cu acoperișuri de tablă, în curțile lor măturate, iar în curți nelipsitele tufe de verbină, înconjurate de cauciucuri date cu var. A zâmbit la vederea primei antene de televiziune pe o casă de negri nevopsită; cu cât vedea mai multe, cu atât bucuria ei creștea.

Jean Louise Finch făcea această călătorie de fiecare dată pe calea aerului, dar s-a decis ca pentru cea de-a cincea vacanță anuală petrecută acasă să meargă cu trenul de la New York la Maycomb Gară. Una la mână pentru că la ultimul drum cu avionul trăsesse o sperietură soră cu moartea: pilotul se hotărâse să zboare printr-o tornadă. Și în al doilea rând pentru că, dacă venea cu avionul, însemna ca tatăl ei să se scoale la trei dimineăta, să facă un drum de o sută de mile ca să o ia din Mobile, după care îl aștepta o zi de lucru plină: avea șaptezeci și doi de ani de-acum și deja nu mai era cinstit să-l supună la așa ceva.

Se bucura că se hotărâse să ia trenul. Trenurile se mai schimbaseră din copilăria ei și ineditul experienței o amuza; un însoțitor de vagon gras apărea ca un duh dintr-o lampă la simpla apăsare a unui buton din perete; doar să vrea și din alt perete ieșea o chiuvetă de inox și mai era și o toaletă pe care își putea sprijini picioarele. S-a decis să nu se lase intimidată de plăcuțele cu indicații înșirate peste tot prin compartiment – cușetă îi zicea –, dar cu o seară în urmă, când a vrut să se culce, a reușit să se strângă cu tot cu pat în perete pentru că a ignorat o instrucțiune care spunea

TRAGEȚI MÂNERUL PESTE CONSOLE, situație remediată de însoțitorul de vagon spre marea ei jenă, dat fiind că obișnuia să doarmă numai în bluza de la pijama.

Din fericire, omul tocmai își făcea rondul pe coridor când capcana s-a închis cu ea înăuntru.

— Vă scot eu, domnișoară, a strigat ca răspuns la bubuielile ei din perete.

— Nu, vă rog, a zis ea. Spuneți-mi doar cum să ies.

— Pot să vă scot și cu ochii închiși, a spus el și așa a și făcut.

Dimineață, când s-a trezit, trenul făcea manevre pufăind în triajul gării Atlanta, dar, respectând de data asta altă indicație de pe perete, a rămas în pat până când College Park a trecut prin dreptul ferestrei. S-a îmbrăcat punându-și hainele de Maycomb: pantaloni largi gri, o bluză fără mâneci, șosete albe și mocasini. Cu toate că mai erau patru ore până acasă, o și auzea pe mătușa ei pufnind dezaprobat.

Tocmai începea a patra ceașcă de cafea când expresul Crescent Limited a găgăit ca o gâscă uriașă către tovarășul său care se îndrepta spre nord și a intrat în Alabama, clănțănind pe podul peste râul Chattahoochee.

Chattahoochee e lat, domol și mâlos. Azi nivelul apei era foarte scăzut; un banc de nisip galben îi redusese debitul la un țârăit. Poate cântă iarna, și-a spus: nu-mi amintesc nici un vers din poemul ăla. Colindam zicând din fluier? Nu. Era despre niște stânci sau or fi fost stârci?

Și-a reprimat cu severitate tentația să se manifeste zgomotos la gândul că Sidney Lanier¹ trebuie să fi semănat într-o câmpie cu demult răposatul ei văr Joshua Singleton St. Clair, al cărui domeniu literar se întindea de la Black Belt la Bayou La Batre². Mătușa ei i-l dădea adesea exemplu pe vărul Joshua drept un membru al familiei care nu trebuie desconsiderat așa ușor: era o splendoare de bărbat, era poet, fusese secerat în floarea vârstei și Jean Louise ar face bine să nu uite că face onoare familiei. Iar fotografiile lui chiar făceau onoare familiei – vărul Joshua arăta ca Algernon Swinburne în mizerie.

Jean Louise a zâmbit în sinea ei amintindu-și cum spunea tatăl ei restul poveștii. Vărul Joshua fusese secerat, într-adevăr, dar nu de mâna Domnului, ci de armatele lui Cezar:

Când era la universitate, vărul Joshua studia prea intens și gândea prea mult; de fapt chiar s-a exclus singur din secolul al XIX-lea. Etala o pelerină scoțiană și purta cizme cu țințe pe care le făcuse un fierar după desenele lui. Autoritățile i-au pus bețe în roate când a tras asupra președintelui universității care, în opinia lui, nu era nimic altceva decât un expert în haznale. Ceea ce era fără îndoială adevărat, dar o justificare prea firavă pentru un atac cu armă letală. După numeroase tranzacții financiare, vărul Joshua a fost scos din societate și plasat în grija statului, într-o instituție pentru pacienți lipsiți de discernământ, unde a rămas până la sfârșitul zilelor. Se spunea că e cooperant în toate privințele, mai puțin când pomenea cineva numele președintelui, moment în care fața i se schimonosea, lua o poziție de cocostârc într-un picior și o ținea așa opt ore sau chiar mai mult și nimeni și nimic nu-l putea face să pună piciorul jos până nu uita de omul cu pricina. În zilele liniștite, vărul Joshua citea în greaca veche și a lăsat în urmă un volum subțire de versuri, tipărit doar pentru el de o firmă din Tuscaloosa. Poezia era atât de avangardistă, încât nimeni n-a descifrat-o încă, dar mătușa lui Jean Louise păstra volumul expus ca din întâmplare la vedere pe o măsuță din camera de zi.

Jean Louise a râs tare, apoi s-a uitat în jur să vadă dacă o auzise cineva. Tatăl ei avea un stil aparte de a submina toate predicile surorii lui despre superioritatea înnăscută a oricărui Finch: de fiecare dată îi spunea fiicei lui restul poveștii, calm și solemn, dar lui Jean Louise i se părea uneori că surprinde o sclipire irreverențioasă, inconfundabilă în ochii lui Atticus Finch, sau era doar lumina care juca în lentilele ochelarilor? Nu era niciodată sigură.

Peisajul rural se derula acum molcom în ritmul trenului și Jean Louise nu mai vedea altceva decât pășuni și vaci negre de la fereastră până în zare. S-a întrebat de ce ținutul nu i s-a părut niciodată frumos.

Gara din Montgomery stătea cuibărită într-un cot al râului Alabama și, când a coborât din tren să-și dezmoștească picioarele, i-au ieșit în întâmpinare toate lucrurile familiare cu monotonia, luminile și miresmele lor stranii. Lipsește ceva, și-a spus. Osiile supraîncălzite, asta e. Un lucrător merge pe lângă tren și ciocăne pe dedesubt cu o rangă. Se aude un clăntănit urmat de un s-sss-sss,

se ridică un fum alb și ai impresia că ești într-o oală sub presiune. Chestiile astea merg pe motorină acum.

Fără nici un motiv, o rodea o teamă străveche. Nu mai trecuse prin gara asta de douăzeci de ani, dar când era mică și se ducea cu Atticus în capitala statului, era îngrozită ca nu cumva trenul cu mersul lui hâțânat să se prăbușească în râu și să se înece cu toții. Dar când se îmbarcau să pornească înapoi spre casă, uitase deja.

Trenul înainta cu țacănit de roți prin pădurile de pin și a dat un semnal disprețuitor către o piesă de muzeu cu coșul în formă de clopot, vopsită în culori țipătoare și trasă pe linie moartă într-un luminiș. Purta însemnele unui concern de cherestea și ar fi încăput cu totul în expresul Crescent Limited. Greenville, Evergreen, Maycomb Gară.

Îl rugase pe conductor să nu uite s-o lase să coboare și, pentru că era un om în vârstă, se aștepta la gluma pe care avea să i-o facă: o să treacă prin Maycomb Gară ca fulgerul și o să oprească trenul la un sfert de milă după peron, apoi, când o să-și ia la revedere, o să-i spună că-i pare rău, a uitat. Trenurile se schimbă; conductorii niciodată. Era un atribut al profesiei să facă pe haiosii cu domnișoarele care solicitau o oprire, iar Atticus, care putea să prevadă reacțiile fiecărui conductor de la New Orleans la Cincinnati, avea să o aștepte, în consecință, la nici șase pași de locul de debarcare.

Acasă însemna Districtul Maycomb, o circumscripție lungă de vreo șaptezeci de mile și lată cam de patruzeci în punctul maxim, o pustietate smălțată cu mici așezări dintre care cea mai mare era Maycomb, capitala districtului. Până relativ de curând în istoria sa, Districtul Maycomb fusese atât de izolat de restul nației, încât unii dintre cetățeni, neavând habar de tendințele politice ale Sudului din ultimii nouăzeci de ani, continuau să-i voteze pe Republicanii. Nu ajungea nici un tren până acolo – Maycomb Gară, numită așa din curtoazie, era situată de fapt în Districtul Abbott, la douăzeci de mile distanță. Autobuzele aveau un orar incert și păreau să nu meargă nicăieri, dar Guvernul Federal forțase construcția a vreo două autostrăzi prin ținutul mlăștinos, oferindu-le astfel locuitorilor posibilitatea de a ieși la lumină. Dar puțini se foloseau de drumuri și de ce-ar fi făcut-o? Dacă nu-ți doreai prea multe, existau de toate din belșug.

Districtul și orașul se numeau așa după colonelul Mason Maycomb, un om a cărui nejustificată încredere în sine și infatuare încăpățânată le-au provocat derută și frustrare tuturor celor care au luptat alături de el în Războiul împotriva Indienilor Creek³. Teritoriul pe care acționa era ușor deluros în partea de nord și plat în sud, la limita câmpiei de coastă. Colonelul Maycomb, convins că indienilor nu le place deloc să lupte pe teren plat, a cutreierat extremitățile nordice ale teritoriului în căutarea lor. Când generalul lui a descoperit că Maycomb se învârtea printre dealuri în timp ce indienii pândeau din toate desigurile din sud, a trimis un curier indian care era de partea lor să-i transmită mesajul *Du-te spre sud, naiba să te ia*. Maycomb a fost convins că e vorba de un complot al indienilor menit să-l prindă în capcană (oare nu-i conducea un diavol cu ochii albaștri și părul roșu?), așa că l-a luat prizonier pe curierul aliat și a avansat și mai mult spre nord până când trupele lui s-au pierdut fără scăpare în pădurea seculară, unde au și rămas pe bară până la încheierea războiului, neînțelegând ce li se întâmplă.

Când au trecut suficienți ani cât să se convingă și colonelul Maycomb că mesajul s-ar putea să fi fost totuși real, a pornit în marș hotărât spre sud, iar pe drum trupele au întâlnit oameni care mergeau să se statornicească mai departe de coastă și care le-au spus că Războaiele cu Indienii erau pe terminate. Soldații și coloniștii s-au împrietenit îndeajuns cât să devină strămoșii lui Jean Louise, în timp ce colonelul Maycomb și-a continuat marșul spre actualul Mobile să se asigure că faptele lui eroice sunt apreciate cum se cuvine. Varianta consemnată în istoria oficială nu coincide cu adevărul, dar faptele astea sunt, pentru că s-au transmis pe cale orală peste timp și nu e locuitor din Maycomb care să nu le știe.

— ...luați-vă bagajele, domnișoară, a spus însoțitorul de vagon. Jean Louise l-a urmat din vagonul-restaurant până la compartimentul ei. A scos din portofel doi dolari: unul pentru că așa se obișnuiește, al doilea pentru că o eliberase cu o seară înainte. Trenul, evident, a trecut prin gară ca fulgerul și s-a oprit la vreo patru sute de metri după peron. Conducătorul și-a făcut apariția zâmbind larg și a spus că îi pare rău, că și-a adus aminte în ultima clipă. Jean Louise i-a zâmbit la rândul ei și a așteptat

nerăbdătoare ca însoțitorul de vagon să pună scăunașul galben. Omul a ajutat-o să coboare, iar ea i-a întins cei doi dolari.

Nu o aștepta tatăl ei.

A privit în lungul liniei spre gară și a văzut pe peronul minuscul un bărbat înalt, care a sărit jos și a alergat în întâmpinarea ei.

A strâns-o cu putere la piept, apoi s-a dat un pas în spate, a sărutat-o apăsător pe gură, după care a sărutat-o cu tandrețe.

— Nu aici, Hank, a murmurat ea, tare încântată.

— Taci, fată, a spus el ținându-i fața în palme. Te sărut și pe treptele de la tribunal dacă vreau.

Posesorul dreptului de a o săruta pe treptele tribunalului era Henry Clinton, prietenul ei de-o viață, amicul fratelui ei și, dacă avea de gând s-o mai sărute așa, soțul ei. Poți să iubești pe cine vrei, dar să te măriți cu unul de-un soi cu tine spunea un dicton care, în cazul ei, devenise aproape un instinct. Henry Clinton era de-un soi cu Jean Louise și acum dictonul nu i se părea prea aspru.

Au mers la braț de-a lungul șinelor să ia bagajele.

— Ce face Atticus? a întrebat ea.

— Azi îi dau de furcă mâinile și umerii.

— Nu poate să șofeze când e așa, nu?

Henry și-a strâns pumnul drept pe jumătate și a spus:

— Nu poate strânge pumnii mai mult de-atât. Domnișoara Alexandra trebuie să-i lege șireturile și să-i încheie nasturii de la cămașă când e așa rău. Nici aparatul de ras nu-l poate ține în mână.

Jean Louise a clătinat din cap. Era prea mare ca să mai tune și să fulgere cât e de nedrept, dar prea tânără ca să accepte fără nici o împotrivire boala care îi schilodea tatăl.

— Nu se poate face nimic?

— Știi că nu, a spus Henry. Ia patru grame jumate de aspirină pe zi și asta-i tot.

Henry a ridicat valiza cea grea și au pornit împreună spre mașină. Jean Louise se întreba cum o să se comporte când îi va veni și ei vremea să trăiască zi de zi cu dureri. Sigur nu ca Atticus: dacă îl întrebai cum se simte, îți spunea, dar nu se plângea niciodată; nici dispoziția nu i se schimba, așa că, dacă voiai să afli cum se simte, trebuia să-l întrebi.

Nici Henry n-a aflat cum stau lucrurile decât din întâmplare.

Într-o zi, când erau împreună în arhiva tribunalului căutând un titlu funciar, Atticus a tras din raft un registru greu de ipotecă, s-a făcut alb ca varul și l-a scăpat pe jos.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Henry.

— Artrită reumatoidă. Poți să-l ridici tu, te rog?

Henry l-a întrebat de când avea boala; Atticus a răspuns că de șase luni. Jean Louise știa? Nu. Atunci ar fi bine să-i spună.

— Dacă îi spui, o să vină încoace și o să vrea să mă dădăcească. Singurul remediu împotriva bolii asteia e să n-o lași să te învingă.

Și subiectul a fost închis.

— Vrei să conduci? a întrebat Henry.

— Nu vorbi prostii, a răspuns ea.

Cu toate că era o șoferiță onorabilă, nu putea să sufere să umble cu nici o mașinărie mai complicată decât un ac de siguranță; șezlongurile pliante erau pentru ea o sursă permanentă de iritare; nu învățase niciodată să meargă pe bicicletă sau să folosească mașina de scris; pescuia cu bățul. Sportul ei preferat era golful, pentru că avea ca principii esențiale un băț, o mingiuță și o stare de spirit.

A urmărit, roasă de invidie, cum Henry strunește automobilul fără nici un pic de efort. Are mașinile la degetul mic, și-a spus.

— Servodirecție? Transmisie automată? a întrebat.

— Normal, a spus el.

— Bun, și ce faci dacă se blochează și n-ai schimbător de viteze? Ai încurcat-o în cazul ăsta, nu?

— Dar n-o să se întâmple așa ceva.

— De unde știi?

— Asta înseamnă să ai încredere. Vino-ncoace.

Încredere în General Motors. Și-a pus capul pe umărul lui.

— Hank, a întrebat dintr-odată. Ce s-a întâmplat de fapt?

Era o glumă veche de-a lor. O cicatrice rozalie îi pornea de sub ochiul drept, atingea colțul nasului și tăia în diagonală buza de sus. În spatele buzei erau șase dinți falși pe care nici măcar Jean Louise nu-l putea face să-i scoată și să-i arate. Se întorsese cu ei din război. Un neamț, mai mult ca să-și arate nemulțumirea față de încheierea războiului decât din alt motiv, îl pocnise în față cu patul puștii. Jean Louise hotărâse să creadă că povestea stătea mai degrabă altfel: între toate proiectilele care brăzdau cerul, bombardierele și

rachetele și alte alea, Henry probabil că nu ajunsese suficient de aproape de nemți.

— Bine, scumpo, a spus el. Eram într-o cârciumă, în Berlin. Toată lumea băuse prea mult și s-a iscat o bătaie – îți place să auzi lucruri credibile, nu-i așa? Și acum te măriți cu mine?

— Încă nu.

— De ce?

— Vreau să fiu ca doctorul Schweitzer⁴ și să fac muzică până la treizeci de ani.

— Da, a făcut muzică, ce să zic, a spus Henry sumbru.

Jean Louise s-a cuibărit sub brațul lui.

— Știi ce vreau să spus, a zis.

— Da.

Nu exista tânăr mai cumsecade, spuneau locuitorii din Maycomb, decât Henry Clinton. Jean Louise era de acord. Henry era de fel din sudul extrem al districtului. Taică-su o părăsise pe maică-sa la scurt timp după nașterea lui Henry, iar ea a muncit zi și noapte în mica ei prăvălie de la răspântia drumurilor ca să-l poată ține pe băiat în școlile de stat din Maycomb. Încă de la vârsta de doisprezece ani, Henry stătuse în pensiune peste drum de casa familiei Finch, lucru care în sine îl plasa la cu totul alt nivel: era propriul lui stăpân, scăpat de autoritatea bucătăreselor, grădinarilor și părinților. Era și cu patru ani mai mare decât ea, ceea ce, la vârsta respectivă, chiar conta. El o tachina; ea îl adora. Când Henry avea paisprezece ani, i-a murit mama fără să-i lase practic nimic. Atticus Finch s-a ocupat de puținii bani rămași după vânzarea prăvăliei – mare parte s-au dus pe cheltuielile de înmormântare –, a mai pus în secret bani de la el și i-a făcut rost lui Henry de un post de casier la magazinul universal Jitney Jungle, unde lucra după școală. Henry a absolvit și a intrat în armată, iar după război s-a dus la universitate să studieze dreptul.

Cam tot pe-atunci, fratele lui Jean Louise a murit într-o bună zi pe nepusă masă și, după ce a reușit să depășească acest coșmar, Atticus, care mereu se gândise că o să-i lase fiului său biroul de avocatură, a început să-și caute alt tânăr. A fost un lucru cât se poate de normal să-l angajeze pe Henry și, în cele din urmă, Henry a devenit omul bun la toate al lui Atticus, ochii și mâinile lui. Henry îl respectase dintotdeauna pe Atticus Finch; curând la asta s-

a adăugat și afecțiunea, și Henry îl privea ca pe un tată.

Dar n-o privea pe Jean Louise ca pe o soră. În anii cât a fost plecat la război și apoi la universitate, fata se transformase dintr-o creatură recalcitrantă și impulsivă, care nu ieșea din salopetă, într-o reprezentare acceptabilă a unei ființe umane. A început să-i dea întâlnire în cele două săptămâni pe an când ea se întorcea acasă și cu toate că ea se mișca în continuare ca un băiat de treisprezece ani și respingea orice găteală feminină, vedea în ea ceva de o feminitate atât de intensă, încât s-a îndrăgostit. Era plăcută privirii, plăcută s-o ai în preajmă, dar nu neapărat cea mai plăcută persoană. Suferea de o neliniște a spiritului pe care el doar o ghicea, dar știa că ea e femeia potrivită pentru el. O s-o protejeze; o s-o ia de nevastă.

— Te-ai săturat de New York? a întrebat el.

— Nu.

— Dă-mi mână liberă astea două săptămâni și te fac eu să te sature.

— E o propunere indecentă?

— Da.

— Atunci du-te dracu'.

Henry a tras pe dreapta. A oprit motorul, s-a răsucit și a privit-o. Ea își dădea mereau seama când devine serios: tunsoarea militărească i se zbârlea ca o perie înfuriată, se aprindea la față și i se înroșea cicatricea.

— Scumpo, vrei să mă exprim ca un gentleman? Am ajuns la un statut financiar care îmi permite să întrețin două persoane. Asemenea lui Israel din vechime, șapte ani am trudit în via universității și am păscut turmele tăticului tău pentru tine...

— O să-i spun lui Atticus să mai pună încă șapte.

— Odios.

— Și oricum era vorba de Iacov, a spus ea. Nu, erau unul și același. Își tot schimbau numele o dată la trei versete. Ce mai face mătușica?

— Știi la fel de bine ca mine că e bine-mersi de treizeci de ani încoace. Nu schimba subiectul.

Sprâncenele lui Jean Louise au fremătat.

— Henry, a spus cu cochetărie, pot să am o aventură cu tine, dar nu mă mărit cu tine.

Și exact așa stăteau lucrurile.

— Nu te mai purta ca un copil, ce naiba, Jean Louise! a bombănit Henry și, uitând de cele mai recente sisteme puse la dispoziție de General Motors, a întins mâna după schimbătorul de viteze și a călcat zdravăn ambreiajul. Cum ambele erau inexistente, a răsucit violent cheia în contact, a apăsas niște butoane și mașina cea mătăhăloasă a început să alunece încet și lin pe autostradă.

— Cam lent demarajul, nu? a spus ea. Nu-i bună pentru condus în oraș.

Henry i-a aruncat o privire firoasă.

— Ce vrei să spui cu asta?

Încă puțin și se transforma în ceartă. Henry era cât se poate de serios. Trebuia să-l înfurie, ceea ce l-ar fi făcut să nu poată spune nimic și i-ar fi dat ei timp de gândire.

— De unde-ai luat cravata asta îngrozitoare? a întrebat.

Asta era.

Era aproape îndrăgostită de el. Nu, așa ceva e imposibil, și-a spus: ori ești, ori nu ești. Dragostea e singurul lucru de pe lumea asta fără echivoc. Există mai multe feluri de dragoste, dar treaba stă la fel cu toate: iubești sau nu iubești.

Ea era genul de persoană care, dacă avea la îndemână o soluție simplă, o alegea întotdeauna pe cea dificilă. Soluția în cazul de față era să se mărite cu Hank și să-l lase să trudească pentru ea. După câțiva ani, când copiii vor fi deja de-o șchioapă, ar apărea și bărbatul cu care ar fi trebuit să se mărite. Ar urma lungi introspecții, chinuri și zbucium, priviri lungi schimbate pe treptele de la poștă și nefericire pentru toată lumea. Odată epuizate urletele și principiile morale, n-ar mai rămâne decât o aventură sordidă à la membrii clubului local Birmingham și o gheenă personală, făcută cu mâna lor, dotată cu cele mai noi electrocasnice Westinghouse. Hank nu merita așa ceva.

Nu. Pentru moment o să meargă mai departe pe drumul spinos al celibatului. S-a apucat să liniștească apele cu demnitate.

— Scumpule, îmi pare rău, îmi pare sincer rău, a spus, și așa era.

— Nu-i nimic, a zis Henry și a plesnit-o cu palma pe genunchi. Doar că uneori îmi vine să te omor.

— Știu că sunt oribilă.

Henry s-a uitat la ea.

— Nu ești ca toate fetele, scumpete. Nu ești în stare să te prefaci.

Jean Louise s-a uitat la el.

— Ce vrei să spui?

— De regulă, majoritatea femeilor, înainte să pună gheara pe-un bărbat, îi arată fața cea mai plăcută și zâmbitoare. Își ascund gândurile. Cu tine e altfel. Tu când te simți oribil, iubire, chiar ești oribilă.

— Nu e mai cinstit ca bărbații să poată vedea în ce se bagă?

— Ba da, dar nu-ți dai seama că așa n-o să atragi nici un bărbat?

Și-a mușcat limba ca să nu spună ce era evident că vrea să spună și a răspuns:

— Și cum procedez ca să mă transform și eu într-o seducătoare?

Pe Henry l-a prins subiectul. La cei treizeci de ani ai lui, îi plăcea să dea sfaturi. Poate pentru că era avocat.

— În primul rând, a spus cu calm, ține-ți gura. Când ești cu un bărbat, nu te certa cu el, mai ales când știi că n-ai cum să câștigi. Zâmbește mult. Fă-l să se simtă important. Spune-i cât e de minunat și poartă-te atent cu el.

Ea i-a răspuns cu un zâmbet radios și a spus:

— Hank, sunt de acord cu tot ce ai zis. De mult n-am mai cunoscut pe cineva atât de perspicace ca tine, și ai un metru nouăzeci și doi, și îmi dai voie să-ți aprind țigara? Cum a fost?

— Groaznic.

Erau din nou prieteni.

1. Sidney Lanier (1842-1881) – poet și muzician american originar din Georgia, autorul poemului „Song of the Chattahoochee”; versul „Colindam zicând din fluier“ este din poemul „Introducere“ de William Blake, în volumul *Cântece ale inocenței și ale experienței*, traducere, prefată, comentariu, tabel cronologic de Iana Marvis, postfață de Mircia Dumitrescu, Editura RAO, București, 2006.
2. Black Belt – regiune din sud-estul Statelor Unite, caracterizată prin agricultura de tip plantație și un număr foarte mare de locuitori afro-americani; Bayou La Batre – oraș din Districtul Mobile, Alabama.
3. Războiul împotriva Indienilor Creek s-a desfășurat între 1813 și 1814 în principal pe teritoriul Alabamei, dar și în celelalte state de la

Golful Mexic.

4. Albert Schweitzer (1875-1965) – medic misionar, teolog și muzician german.

Atticus Finch și-a ridicat manșeta cu un gest repezit, apoi a așezat-o la loc cu grijă. Unu și patruzeci. Erau zile când purta două ceasuri: purta două și azi, o vechitură cu lanț la care îi învățase pe copii să citească ceasul și un ceas de mână. Pe primul îl purta din obișnuință; al doilea îi servea să știe cât e ora atunci când nu-și putea mișca degetele cât să scoată ceasul din buzunăraș. Fusese un bărbat falnic, pe care vârsta și artrita îl redusese la o statură medie. Împlinise șaptezeci și doi de ani cu o lună în urmă, dar în mintea lui Jean Louise se învărtea mereu pe la cincizeci și ceva de ani – nu și-l amintea mai tânăr de-atât și nici nu părea să îmbătrânească.

În fața fotoliului în care ședea se afla un stativ din oțel pentru partituri, iar pe el *The Strange Case of Alger Hiss*. Atticus s-a aplecat puțin în față ca să-și poată manifesta mai bine dezaprobarea față de ce citea. Cineva care nu-l cunoștea n-ar fi putut observa pe figura lui nici un semn de enervare, pentru că rareori și-o exprima; prietenii, însă, s-ar fi așteptat să urmeze un „H-rm“; Atticus ridicase din sprâncene, iar gura i se transformase într-o linie subțire, agreabilă.

— H-rm, a spus.

— Ce-ai spus, dragule? a întrebat sora lui.

— Nu pricep cum un astfel de om poate avea tupeul să ne împărtășească opiniile lui despre cazul Hiss. E ca și cum Fenimore Cooper s-ar apuca să scrie seria Waverley¹.

— De ce, dragule?

— Are o încredere copilărească în integritatea funcționarilor publici și pare să aibă impresia că Congresul e corespondentul

aristocrației de la ei. Nu înțelege ni-mic din sistemul politic american.

Sora lui și-a aruncat ochii spre supracoperta cărții.

— Autorul nu-mi spune nimic, a zis, etichetând astfel definitiv cartea. Ei, nu-ți face griji, dragule. N-ar cam trebui să ajungă?

— Nu-mi fac griji, Zandra.

Atticus a privit amuzat către sora lui. Era o femeie imposibilă, dar mai bine așa decât s-o aibă pe Jean Louise permanent acasă și s-o știe nefericită. Fiica lui, când era nefericită, părea gata să sară la gâtul oricui, iar lui Atticus îi plăcea ca femeile din preajma lui să fie relaxate, nu să golească scrumieră după scrumieră.

A auzit o mașină intrând pe alee, apoi două portiere trântite, urmate de ușa de la intrare. Cu grijă, a împins cu picioarele stativul, a făcut o tentativă zadarnică să se ridice din fotoliul adânc fără să se folosească de mâini, i-a ieșit din a doua încercare și tocmai reușise să-și recapete echilibrul când s-a trezit cu Jean Louise grămadă peste el. I-a răbdat îmbrățișarea și i-a întors-o și el, atât cât a putut.

— Atticus..., a spus ea.

— Hank, du-i te rog valiza în dormitor, a spus Atticus peste umărul ei. Și mersi că te-ai dus s-o aștepți.

Jean Louise a vrut să-i dea mătușii un pupic și a nimerit pe lângă, a scos un pachet de țigări din geantă și l-a azvârlit spre canapea.

— Cum mai e cu reumatismul, mătușică?

— Ceva mai bine, scumpo.

— Atticus?

— Ceva mai bine, scumpo. Ai călătorit bine?

— Da, domnule.

Și s-a prăbușit pe canapea. Hank și-a terminat treburile și s-a întors.

— Dă-te mai încolo, a spus și s-a așezat lângă ea.

Jean Louise a căscat și s-a întins.

— Ce mai e nou? a întrebat. Nu mai știu decât ce citesc printre rânduri în *Maycomb Tribune*. Voi nu-mi scrieți niciodată nimic.

— Ai văzut că a murit băiatul vărului Edgar, a spus Alexandra. Tare tristă treabă.

Jean Louise l-a văzut pe tatăl ei schimbând o privire cu Henry.

— Într-o seară a venit încins de la antrenamentul de fotbal și a golit frigiderul din clădirea frăției Kappa Alpha. A mai mâncat și zece banane, urmate de o halbă de whiskey. Peste o oră era mort. N-a fost nimic trist în asta.

— Pfiu, a făcut Jean Louise.

— *Atticus!* a spus Alexandra. Știi foarte bine că era copilașul vărului Edgar.

— Chiar a fost groaznic, domnișoară Alexandra, a spus Henry.

— Tot îți mai face curte vărul Edgar, mătușică? a întrebat Jean Louise. S-ar părea că, după unșpe ani, o să-ți ceară mâna.

Atticus a ridicat din sprâncene în semn de avertisment. Vedeă cum drăcușorul se trezește și pune stăpânire pe ea; ca și el, avea sprâncenele ridicate, sub ele ochii cu pleoape grele se măriseră și un colț al gurii se înălțase periculos. Când arăta așa, numai bunul Dumnezeu și Robert Browning știau ce-ar putea să spună.

Mătușa ei a protestat.

— Fii serioasă, Jean Louise. Edgar e unchiul tău și vărul meu și al lui taică-tu.

— La momentul ăsta n-ar mai trebui să conteze prea tare, mătușică.

Atticus s-a grăbit să întrebe:

— Ce mai era prin marele oraș când ai plecat?

— În clipa asta vreau să aflu mai multe despre orașul ăsta de-aici. Voi doi nu-mi scrieți niciodată de nici o bârfă. Mătușică, pe tine mă bazez să-mi rezumi într-un sfert de oră toate evenimentele din ultimul an.

L-a bătut ușor pe braț pe Henry, mai mult ca să-l împiedice să pornească o discuție cu Atticus despre birou decât din alt motiv. Henry l-a luat ca pe un gest de tandrețe și i-a răspuns la fel.

— Așa..., a spus Alexandra. Păi, presupun că ai aflat de soții Merriweather. Tare tristă treabă a fost.

— Ce s-a întâmplat?

— S-au separat.

— Ce? a spus Jean Louise sincer surprinsă. Adică s-au despărțit?

— Da, a încuviințat mătușa ei.

S-a întors spre tatăl ei.

— Merriweatherii? Cât timp au fost căsătoriți?

Atticus și-a ridicat ochii în tavan încercând să-și aducă aminte.

Îi plăcea să fie exact.

— Patruzeci și doi de ani, a spus. Am fost la nunta lor.

Alexandra a continuat:

— Am mirosit noi că ceva nu e în regulă când au început să vină la biserică și să stea unul într-o parte și altul în cealaltă...

Henry a spus:

— Și-au aruncat priviri feroase duminici la rând...

Atticus a spus:

— N-a trecut mult și m-am trezit cu ei la birou, cerându-mi să le obțin divorțul.

— Și l-ai obținut? Jean Louise și-a privit tatăl.

— L-am obținut.

— Pe ce motiv?

— Adulter.

Jean Louise a clătinat din cap a uimire. Doamne, și-a spus, trebuie să fie ceva în apă...

Vocea Alexandrei a întrerupt-o din reflecție:

— Jean Louise, ai venit pe tren În Felul Țsta?

Luată pe nepregătite, i-a trebuit o clipă să-și dea seama ce voia să spună mătușa ei cu În Felul Țsta.

— O, da, doamnă, a spus, dar stai o clipă, mătușică. Am plecat din New York aranjată, cu mănușile în mâini și pantofii în picioare. Pe-astea le-am pus pe mine imediat după ce am trecut de Atlanta.

Mătușa ei a pufnit.

— Tare mi-aș dori ca de data asta să încerci și tu să te îmbraci frumos cât stai acasă. Lumea din oraș își face o impresie greșită despre tine. Își închipuie că... ăăă... că nu dai doi bani pe Maycomb.

Jean Louise a simțit un gol în stomac. Războiul de o sută de ani ajunsese până aproximativ în cel de-al douăzeci și șaselea fără să dea semne decât de perioade de armistițiu tensionat și nimic mai mult.

— Mătușico, a spus. Am venit aici pentru două săptămâni în care nu vreau decât să stau pur și simplu. Mă îndoiesc c-o să ies vreodată din casă în tot timpul ăsta. Îmi toc nervii un an întreg... S-a ridicat și s-a dus spre șemineu, s-a uitat urât la polița de deasupra și s-a întors. Lumea din Maycomb o să-și facă o impresie greșită orice-aș face. Și în nici un caz nu sunt obișnuiți să mă vadă gătită.

Vocea i s-a schimbat, devenind răbdătoare: Uite ce e, dacă m-apucă să-mi fac apariția la patru ace, or să creadă că m-am molipsit de la newyorkezi. Acuma vii și tu și-mi zici că au impresia că nu-mi pasă ce impresie le las când ies în oraș în pantaloni lălâi. Doamne Dumnezeule, mătușică, tot Maycombul știe că n-am purtat altceva decât salopete până mi-a venit Beleaua...

Atticus a uitat că-l dureau mâinile. S-a aplecat și și-a legat șireturile făcând niște funde perfecte, apoi s-a ridicat cu fața congestionată, dar serioasă.

— Destul, Scout, a spus. Cere-i scuze mătușii. Nu începe cu cearta din clipa în care intri pe ușă.

Jean Louise i-a zâmbit tatălui ei. De fiecare dată când își manifesta dezaprobarea revenea la porecla ei din copilărie.

— Îmi pare rău, mătușică. Îmi pare rău, Hank. Mă persecută, Atticus.

— Atunci du-te înapoi la New York și trăiește fără inhibiții.

Alexandra s-a ridicat și și-a aranjat diversele balene care se întindeau pe persoana ei.

— Ai mâncat ceva în tren?

— Da, doamnă, a mințit ea.

— Atunci ce zici de niște cafea?

— Te rog.

— Hank?

— Da, doamnă, vă rog.

Alexandra a ieșit din cameră fără să-l întrebe și pe fratele ei.

Jean Louise a zis:

— Tot nu te-ai învățat să bei cafea?

— Nu, a spus tatăl ei.

— Nici whiskey?

— Nu.

— Țigări și femei?

— Nu.

— Te mai distrezi și tu?

— Mă descurc.

Jean Louise s-a făcut că apucă o crosă de golf.

— Cum mai merge? a întrebat.

— Nu e treaba ta.

— Mai poți să folosești un *putter*?

— Da.

— Te descurcai binișor pentru un orb.

Atticus a răspuns:

— N-am nimic la...

— Doar că nu vezi.

— N-ai vrea să verificăm afirmația asta?

— Ba da, domnule. Mâine la trei e bine?

— Da... nu. Am o întâlnire stabilită. Ce zici de luni? Hank, avem ceva luni după-amiază?

Hank a tresărit.

— Nimic în afară de ipoteca aia de la unu. N-ar trebui să dureze mai mult de o oră.

Atticus i-a spus fiicei lui:

— Al tău sunt, în cazul ăsta. La cum te văd, domnișoară Știe-Tot, o să fim ca orbul care-l călăuzește pe alt orb.

Jean Louise, care rămăsese lângă șemineu, a luat o crosă veche cu mâner de lemn, înnegrită de funingine, care de ani de zile era folosită pe post de vătrai. A golit o scui pătoare mare și veche de ce avea înăuntru – mingi de golf –, a culcat-o pe o parte, a împins mingile cu piciorul până în mijlocul camerei și tocmai le trimitea la loc în scui pătoare când mătușa ei și-a făcut din nou apariția cu tava cu cafea, cești și farfurioare și prăjitură.

— Mulțumită vouă, ție și lui taică-tu și lui frate-tu, a spus Alexandra, covorul ăsta e o rușine. Hank, când m-am mutat la ei să mă ocup de casă, primul lucru pe care l-am făcut a fost să-l dau la vopsit, să-l facă cât de închis se poate. Ții minte cum arăta? Era o dără neagră de aici până la șemineu care nu ieșea cu nimic...

Hank a răspuns:

— Țin minte, doamnă. Mă tem că am contribuit și eu.

Jean Louise a pus crosa la locul ei printre cleștii de la șemineu, a adunat mingile de golf și le-a aruncat către scui pătoare. S-a așezat pe canapea și l-a privit pe Hank cum le culege pe cele care nu nimeriseră înăuntru. Nu mă satur niciodată să mă uit la el cum se mișcă, și-a spus.

Hank s-a întors, a dat pe gât o ceașcă de cafea opărită cu o viteză alarmantă și a spus:

— Domnule Finch, eu ar trebui s-o iau din loc.

— Mai stai puțin și vin și eu cu tine, a spus Atticus.

— Vă simțiți în stare, domnule?

— Desigur. Jean Louise, a spus dintr-odată, cât din ce se petrece aici la noi ajunge în ziare?

— Din politică, vrei să spui? Păi, de fiecare dată când guvernatorul comite o indiscreție, scrie în ziarele de scandal, dar în rest, nimic.

— Mă refer la încercarea Curții Supreme de a face istorie³.

— A, asta. Păi, să vedem. Dacă citești *Post*, zici că îi linșăm la ordinea zilei; *Journal* nu dă doi bani; iar cei de la *Times* sunt așa de prinși de datoria lor față de posteritate, că te plictisesc de moarte. Eu n-am dat atenție, cu excepția grevelor șoferilor de autobuz și chestiei ăleia din Mississippi. Atticus, faptul că procurorul n-a obținut o condamnare în cazul ăsta e cea mai mare gafă a noastră de la Atacul lui Pickett⁴ încoace.

— Da, așa e. Presupun că ziarele l-au speculat cât au putut.

— Au luat-o razna.

— Și NAACP⁵-ul?

— Eu nu știu nimic despre ăștia, doar că un funcționar aiurit mi-a trimis niște abțibilduri de Crăciun cu NAACP, așa că le-am lipit pe toate felicitările pe care le-am trimis acasă. Vărul Edgar și-a primit-o pe-a lui?

— Da, și mi-a făcut câteva sugestii despre ce ar trebui să fac cu tine.

Tatăl ei zâmbea cu toată gura.

— Cum ar fi?

— Că ar trebui să vin la New York, să te iau de păr și să-ți ard vreo două. Edgar n-a fost niciodată mulțumit de tine, zice că ești mult prea independentă...

— Niciodată n-a avut simțul umorului, mreană bătrână și îngâmfată ce e. Păi, exact așa e: niște perciuni pe ici, pe colo și o gură de pește. Presupun că, după el, faptul că locuiesc singură la New York înseamnă *ipso facto* că trăiesc în păcat.

— Cam la asta se reduce, a spus Atticus. S-a săltat singur din fotoliu și i-a făcut semn lui Henry s-o ia din loc.

Henry s-a întors către Jean Louise.

— Șapte jumate, iubire?

Ea a încuviințat din cap, apoi s-a uitat cu coada ochiului la mătușa ei.

- E bine dacă merg în pantalonii ăștia?
- Nu, doamnă.
- Bravo ție, Hank, a spus Alexandra.

1. Serie de romane semnate de Sir Walter Scott, numită astfel după primul volum al seriei, întrucât Scott a recunoscut public că el este autorul abia la treisprezece ani de la apariția acestuia.
2. Crosă folosită pentru a trimite mingea spre cupă (fiecare din găurile unui teren de golf).
3. Referire la decizia Curții Supreme de Justiție din 1954 în cazul Brown versus Comisia de Educație din Topeka, prin care au fost declarate neconstituționale școlile publice separate pentru albi și negri. Decizia a reprezentat un pas important în procesul de integrare a persoanelor de culoare.
4. Atac al infanteriei sudiste în Războiul de Secesiune, soldat cu pierderi omenești uriașe.
5. National Association for the Advancement of Colored People – Asociația Națională pentru Promovarea Persoanelor de Culoare.

Nu încăpea îndoială: Alexandra Finch Hancock era impunătoare indiferent din ce parte o priveai; din spate nu era cu nimic mai puțin redutabilă decât din față. Jean Louise se întrebase adesea, dar niciodată cu voce tare, de unde își procura corsetele. Îi ridicau pieptul la înălțimi amețitoare, îi subțiau talia și îi bombau posteriorul, reușind să lase impresia că Alexandra avusese cândva o siluetă clepsidră.

Dintre toate rudele, sora tatălui ei avea cele mai mari șanse s-o scoată tot timpul din răbdări. Alexandra nu-i făcuse niciodată vreun rău – în viața ei nu făcuse vreun rău unei ființe vii, cu excepția iepurilor care îi mâncau azaleele și pe care îi otrăvea –, dar îi transformase viața într-un calvar lui Jean Louise la vremea ei, în ritmul ei și în felul ei. Acum că Jean Louise crescuse, nu reușeau niciodată să poarte o conversație de cincisprezece minute fără să formuleze puncte de vedere ireconciliabile, lucru care între prieteni poate fi stimulativ, dar între rude apropiate nu are darul de a provoca decât o atmosferă de cordialitate încordată. Erau multe lucruri legate de mătușa ei cu care Jean Louise se delecta în secret când se aflau la jumătate de continent distanță, dar care deveneau iritante când erau împreună și dispăreau de tot când Jean Louise se apuca să-i analizeze motivele mătușii ei. Alexandra era genul de persoană care trece prin viață fără să dea nimic de la ea; dacă ar fi fost nevoită să-și lase obolul de emoții pe lumea asta, Jean Louise și-o închipuia oprindu-se la recepția raiului să ceară despăgubiri.

Alexandra fusese căsătorită timp de treizeci și cinci de ani; nu dădea semn că asta ar fi lăsat vreo urmă asupra ei. Născuse un fiu,

Francis, despre care Jean Louise era de părere că arăta și se comporta ca un cal și care părăsise Maycombul cu ani buni în urmă pentru gloria de a vinde asigurări în Birmingham. Cu atât mai bine.

Alexandra fusese și, legal, încă mai era măritată cu o namilă blajină pe nume James Hancock, care șase zile pe săptămână administra cu mare rigoare un depozit de bumbac, iar în a șaptea se ducea la pescuit. Într-o duminică, cu cincisprezece ani în urmă, îi trimisese vorbă soției prin intermediul unui băiat negru din tabăra de pescari de pe râul Tensas că rămâne acolo și nu se mai întoarce. După ce s-a asigurat că nu e la mijloc altă femeie, Alexandrei puțin i-a păsat. Francis a decis să transforme întâmplarea în crucea pe care s-o poarte tot restul vieții; n-a înțeles niciodată de ce unchiul Atticus a rămas în relații excelente, dar de la distanță, cu tatăl lui – Francis era de părere că Atticus ar fi trebuit să Facă Ceva – sau de ce mama lui nu e distrusă de comportamentul excentric și, ca urmare, impardonabil al tatălui lui. Unchiului Jimmy i-a ajuns la urechi atitudinea lui Francis și a trimis încă un mesaj din pădure, cum că, dacă vrea să vină să-l împruște, n-are decât, ceea ce Francis n-a făcut niciodată, iar în cele din urmă Francis a fost destinatarul unei a treia comunicări, care spunea: *dacă n-ai de gând să vii aici ca un bărbat, ciocu' mic*.

Dezertarea unchiului Jimmy nu a adus nici un norișor pe orizontul senin al Alexandrei; gustările pe care le pregătea pentru întâlnirile Societății Misionarilor erau în continuare cele mai bune din oraș; activitatea ei în cadrul celor trei cluburi culturale din Maycomb s-a intensificat; și-a îmbunătățit colecția de obiecte din sticlă presată când Atticus a reușit să-i smulgă banii unchiului Jimmy; pe scurt, disprețuia bărbatii și prospera de pe urma prezenței lor. Îi scăpa faptul că fiul ei manifesta toate caracteristicile latente ale unui pederast – pur și simplu se bucura că Francis locuia în Birmingham pentru că devotamentul lui față de ea era sufocant, ceea ce însemna că se simțea obligată să facă un efort să-i răspundă la fel, lucru de care îi era imposibil să se achite cu vreun strop de spontaneitate.

Pentru toți cei prezenți activ în viața districtului, însă, Alexandra era o specie pe cale de dispariție: avea maniere din alte vremuri, maniere de pension; orice nouă regulă morală ar fi

apărut, ea o susținea; era o nemulțumită; era o bârfitoare incurabilă.

Când a făcut Alexandra școala de maniere alese, îndoiala de sine nu se preda în nici un manual, așa că nu știa ce înseamnă; nu era niciodată plictisită și își exercita prerogativele regale cu prima ocazie: aranja, sfătuia, atenționa și avertiza.

Nici o clipă nu-i trecea prin minte că putea, cu o singură întorsătură de frază, să-i provoace lui Jean Louise o dilemă morală, făcând-o să se îndoiască de propriile motive și bune intenții, ciupind corzile protestante, filistine ale conștiinței nepoatei ei până ajungeau să vibreze ca o harpă astrală. Dacă ar fi insistat pe punctele vulnerabile ale lui Jean Louise conștientă de ce face, și-ar fi adăugat încă un trofeu la cingătoare; dar după ani de zile de studii tactice, Jean Louise își cunoștea adversarul. Însă, deși era în stare s-o pună pe fugă, Jean Louise încă nu învățase cum să repare distrugerile provocate de inamic.

Ultima dată se ciondănise cu Alexandra la moartea fratelui ei. După înmormântarea lui Jem, erau în bucătărie și strângeau resturile ospățului tribal care însoțește orice moarte în Maycomb. Calpurnia, bătrâna bucătăreasă a familiei Finch, își luase tălpășița și nu se mai întorsese din clipa în care a aflat de moartea lui Jem. Alexandra a atacat precum Hannibal:

— Eu chiar cred, Jean Louise, că ăsta e momentul să te întorci de tot acasă. Tatăl tău are atâta nevoie de tine.

Experiența îndelungată a făcut-o pe Jean Louise să se zbârlească instantaneu. Minți, și-a spus. Dacă Atticus ar avea nevoie de mine, mi-aș da seama. Nu pot să te fac să înțelegi cum mi-aș da seama, pentru că ești surdă la orice spun.

— Are nevoie de mine? a spus.

— Da, dragă. Doar îți dai seama și singură. N-ar trebui să fiu nevoită să-ți explic.

Spune-mi. Pune-mă la punct. Așa, intră cu bocancii în lumea noastră personală. Dacă vrei să știi, noi doi nici măcar nu vorbim despre asta.

— Mătușică, dacă Atticus are nevoie de mine, știi foarte bine că o să rămân. În clipa asta are nevoie de mine cum are nevoie de o gaură în cap. Am fi cât se poate de nefericiți împreună în aceeași casă. O știe și el, o știu și eu. Nu-ți dai seama că, dacă nu ne

întoarcem la ce făceam înainte să se întâmple necazul ăsta, o să ne ia mult mai mult să ne revenim? Mătușică, n-am cum să te fac să înțelegi, dar îți spun sincer că singurul mod în care îmi pot face datoria față de Atticus e să fac exact ceea ce fac – să-mi construiesc viața mea și să-mi văd de ea. Atticus n-o să aibă nevoie de mine decât când o să-l lase sănătatea, și nu trebuie să-ți spun ce-o să fac atunci. Nu înțelegi?

Nu, nu înțelegea. Alexandra vedea exact ce vedea și restul Maycombului: orașul aștepta de la orice fiică să-și facă datoria. Datoria unicei fiice față de tatăl ei văduv, după moartea unicului lui fiu, era limpede: Jean Louise trebuia să se întoarcă și să locuiască în casă cu Atticus; asta făcea o fiică și, dacă n-o făcea, atunci nu era fiică.

— ...poți să-ți iei o slujbă la bancă și să te duci la mare la sfârșit de săptămână. Sunt oameni simpatici în Maycomb acum; mulți tineri nou-veniți. Îți place să pictezi, nu?

Îi place să picteze. Cum dracului își închipuia Alexandra că își petrece ea serile în New York? Cam ca vărul Edgar, probabil. Întâlniri ale Ligii Studenților de la Arte Plastice în fiecare seară la opt. Tinere domnișoare care făceau schițe, pictau pasteluri și scriau scurte paragrafe de proză plină de imaginație. Pentru Alexandra exista o diferență clară și dezagreabilă între cel care pictează și pictor, între cel care scrie și scriitor.

— ...sunt o mulțime de priveriști frumoase pe coastă și o să fii liberă la sfârșit de săptămână.

Sfinte Sisoe. Mă prinde când mai am puțin și-mi pierd mințile și îmi aranjează ea toată viața. Cum e posibil să fie sora lui și să nu aibă nici cea mai vagă idee ce e în mintea lui, sau în mintea mea, sau a oricui altcuiva? O, Doamne, de ce nu ne-ai dat graiul cu care să-i putem vorbi mătușii Alexandra pe limba ei?

— Mătușică, e ușor să-i spui cuiva ce să facă...

— Dar foarte greu să-i determini să și facă. De aici vin mai toate necazurile de pe lume, din faptul că oamenii nu fac ce li se spune.

Era stabilit, clar. Jean Louise avea să rămână acasă. Alexandra urma să-i spună lui Atticus, iar el va fi cel mai fericit om din lume.

— Mătușică, nu rămân acasă și, oricum, dacă aș rămâne, Atticus ar fi cel mai trist om din lume... dar nu-ți face griji. Atticus înțelege perfect și sunt sigură că, dacă îți pui mintea, o să faci tot

Maycombul să înțeleagă.

Cuțitul a lovit adânc, brusc:

— Jean Louise, fratele tău și-a făcut griji din cauza nechibzuinței tale până în ziua când a murit!

Ploua ușor acum pe mormântul lui, în arșița serii. N-ai spus niciodată așa ceva, nici măcar n-ai gândit-o; dacă ai fi gândit-o, ai fi spus-o. Așa erai tu. Odihnește-te în pace, Jem.

A pus și ea sare pe rană: sunt nechibzuită, bine. Egoistă, încăpățânată, mănânc prea mult și mă simt de parcă toată lumea mă cunoaște pe dinafară. Dumnezeu să mă ierte că n-am făcut ce-ar fi trebuit să fac și am făcut ce n-ar fi trebuit să fac – ah, la dracu’.

S-a întors la New York cu conștiința atât de zbuciumată, că nici măcar Atticus nu i-o putea liniști.

Asta se întâmpla cu doi ani în urmă și Jean Louise încetase de mult să-și mai facă griji despre cât e de nechibzuită, iar Alexandra o dezarmase făcând singurul lucru generos din toată viața ei: când Atticus s-a îmbolnăvit de artrită, a venit să locuiască cu el. Jean Louise îi era preaplecător recunoscătoare. Să fi știut Atticus de decizia luată în secret de fiica și sora lui, nu le-ar fi iertat niciodată. El nu avea nevoie de nimeni, dar era o idee excelentă să aibă pe cineva în preajmă să nu-l scape din ochi, să-l încheie la cămașă când mâinile nu-i erau de nici un folos și să-i țină gospodăria. Calpurnia se ocupase de asta până în urmă cu șase luni, dar era atât de bătrână, încât Atticus ajunsese să facă mai multă treabă decât ea, așa că se întorsese la mahala pensionată cu onoruri.

— Le spăl eu, mătușică, a spus Jean Louise când Alexandra a strâns ceștile de cafea. S-a ridicat și s-a întins. Te ia somnul când e așa liniște.

— Nu sunt decât câteva cești, a spus Alexandra. Le spăl într-o clipă. Tu rămâi pe loc.

Jean Louise a rămas pe loc și și-a aruncat privirea prin cameră. Vechea mobilă se potrivea bine în casa nouă. S-a uitat spre sufragerie și a zărit pe bufet carafa, cupele și tava de argint masiv care fuseseră ale mamei ei, strălucitoare pe fundalul peretelui de un verde pal.

E un om incredibil, și-a spus. Ce face Atticus când tocmai i s-a încheiat un capitol din viață? Dăruiește casa veche și-și construiește alta într-o zonă nouă a orașului. Eu n-aș fi în stare. Pe locul unde

era casa s-a construit un magazin de înghețată. Oare al cui o fi?

S-a dus în bucătărie.

— Ei, cum e la New York? a întrebat Alexandra. Mai vrei o cană înainte să arunc cafeaua asta?

— Da, doamnă, mulțumesc.

— A, apropo. Dau o Cafea pentru tine luni dimineață.

— Mătușiiică! a gemut Jean Louise. Cafelele erau o invenție pur maycombiană. Se organizau în onoarea fetelor care se întorceau acasă. Fetele respective erau afișate spre vizionare la ora zece și jumătate dimineața cu scopul declarat de a le permite femeilor de aceeași vârstă cu ele, care rămăseseră izolate în Maycomb, să le studieze. Rareori se reînnoiau prietenii din copilărie în asemenea condiții.

Jean Louise pierduse legătura aproape cu toți cei alături de care crescuse și nici nu-și dorea în mod deosebit să-și redescopere tovarășele din adolescență. Anii de școală fuseseră cea mai nefericită perioadă din viața ei, nu o încerca nici o nostalgie față de colegiul pentru fete pe care îl urmase și nimic nu-i plăcea mai tare decât să fie plasată în mijlocul unui grup de persoane care se jucau de-a Îl-Mai-Ții-Minte-pe-Cutărică.

— Perspectiva acestei Cafele mi se pare nespus de oripilantă, a spus, dar o ceașcă aș vrea.

— Mă gândeam eu, dragă.

A simțit un val de tristețe. Niciodată nu-i va putea mulțumi îndeajuns Alexandrei că se mutase cu Atticus. Își spunea că e un om de nimic pentru că fusese sarcastică cu mătușa ei, care, în ciuda tuturor corsetelor ei, era într-o câțva lipsită de apărare și, în plus, avea o finețe pe care Jean Louise n-o s-o aibă niciodată. Chiar că e o specie pe cale de dispariție, și-a spus. Nici un război n-o atinsese, deși trecuse prin trei; nimic nu-i tulbura lumea asta a ei în care domnii fumau pe verandă sau în hamace, în care domnișoarele își făceau delicat vânt cu evantaiul și beau apă rece.

— Hank cum o duce?

— O duce grozav, scumpo. Știi că Clubul Kiwanis l-a declarat Bărbatul Anului. I-au dat o diplomă foarte drăguță.

— Nu, nu știam.

Bărbatul Anului la Clubul Kiwanis, o invenție maycombiană de după război, însemna de regulă Tânăr Care Va Deveni Cineva.

— Atticus a fost așa mândru de el. Atticus spune că nu știe încă ce-i ăla un contract, dar că se descurcă bine cu impozitele.

Jean Louise a zâmbit larg. Tatăl ei spunea că e nevoie de cel puțin cinci ani să ajungi să cunoști dreptul după ce ai terminat facultatea: făceai economie doi ani, învățai regulile pentru elaborarea pledoariilor în Alabama încă doi, reciteai Biblia și pe Shakespeare în cel de-al cincilea. După care erai pregătit să faci față în orice condiții.

— Ce-ai zice dacă Hank ți-ar deveni nepot?

Alexandra, care își ștergea mâinile cu șervetul de vase, s-a oprit brusc. S-a întors și i-a aruncat lui Jean Louise o privire tăioasă.

— Vorbești serios?

— S-ar putea.

— Nu te grăbi, scumpo.

— Să mă grăbesc? Am douășase de ani, mătușică, și îl cunosc pe Hank de-o viață.

— Da, dar...

— Care e problema, nu ți se pare potrivit?

— Nu e vorba de asta, e... Jean Louise, una e să ieși cu un băiat, alta să te măriți cu el. Trebuie să iei în considerare toate aspectele. Familia lui Henry...

— ...e practic aceeași ca a mea. Am crescut nedespărțiți.

— Există o înclinație spre băutură în familia lui.

— Mătușică, în orice familie există o înclinație spre băutură.

Alexandra s-a îmbătoșat.

— Nu și în familia Finch.

— Ai dreptate. Noi suntem doar nebuni cu toții.

— Asta nu e adevărat și știi foarte bine, a spus Alexandra.

— Vărul Joshua era dus cu pluta, nu uita.

— Știi că i s-a tras din partea cealaltă. Jean Louise, nu există băiat mai cumsecade ca Henry Clinton în tot districtul. O să fie un soț minunat pentru vreo fată, dar...

— Dar practic spui că un Clinton nu e destul de bun pentru un Finch. Mătușică scumpă, chestia asta a dispărut odată cu Revoluția Franceză, sau a început atunci, nu mai știu care-cum.

— Nu spun deloc asta. Doar că ar trebui să fii a-ten-tă cu lucrurile astea.

Jean Louise zâmbea, cu scuturile ridicate. Iar începea. Doamne,

cine m-o fi pus să deschid subiectul? Îi venea să-și dea palme. Dacă ar fi fost după ea, mătușa Alexandra i-ar alege lui Henry o vițică drăguță și curățică din Wild Fork și le-ar da binecuvântarea. Țsta era locul potrivit pentru Henry.

— Păi, nu știi cât de atentă poți să fii, mătușică. Lui Atticus i-ar plăcea la nebunie să-l aibă pe Hank oficial în familie. Știi că s-ar bucura de nu se poate.

Și chiar așa era. Atticus Finch urmărise curtea chinuită pe care i-o făcea Henry fiicei lui cu obiectivitate binevoitoare, oferind sfaturi numai când i se cereau, dar refuzând categoric să se implice.

— Atticus e bărbat. Nu știe multe despre lucrurile astea.

Jean Louise a simțit cum încep s-o doară dinții.

— Despre ce lucruri, mătușică?

— Uite cum stă treaba, Jean Louise. Dacă ai avea o fată, ce ți-ai dori pentru ea? Doar ce-i mai bun, firește. Se pare că nu-ți dai seama, și asta e valabil pentru cele mai multe persoane la vârsta ta – cum ți-ar plăcea să știi că fiica ta urmează să se mărite cu un bărbat al cărui tată l-a părăsit, pe el și pe maică-sa, și a murit beat pe șinele de tren din Mobile? Cara Clinton a fost un suflet bun și a avut o viață tristă, și a fost foarte trist ce s-a întâmplat, dar tu te gândești să te măriți cu copilul rezultat din această căsnicie. E un gând cât se poate de serios.

Un gând serios, sigur că da. Pentru o clipă, lui Jean Louise i-au trecut prin fața ochilor niște ochelari cu rame aurii spânzurând de o figură acră care privea de sub o perucă strâmbă, fluturatul unui deget osos. A spus:

*„Problema, domnii mei – de băutură ține;
Îmi cereți sfatul – iată ce vă-ndemn:
Când se îmbată, zice el, o bate bine,
Să-l îmbătăm, deci, domnii mei, și să vedem!”¹.*

Alexandrei nu i s-a părut nimic amuzant. Era cât se poate de enervată. Nu putea înțelege atitudinea tineretului din ziua de azi. Nu că ar fi fost nevoie să-i înțelegi – tinerii erau la fel în fiecare generație –, dar impertinența asta, refuzul de a trata cu chibzuință aspectele cele mai serioase din viețile lor o iritau și o scoteau din

sărite. Jean Louise era pe cale să facă cea mai mare greșeală din viața ei și ea îi trântea cu dezinvoltură citate din oamenii ăia, o lua pe sus. Fetei ăsteia i-ar fi trebuit o mamă. Atticus o lăsase să se sălbăticească de când avea doi ani și uite ce culegea acum. Acum trebuia adusă cu picioarele pe pământ și încă repede, înainte să fie prea târziu.

— Jean Louise, a spus, aș vrea să-ți reamintesc câteva adevăruri ale vieții. Nu – Alexandra a întins mâna cerând liniște – sunt sigură că le cunoști deja, dar sunt și câteva lucruri pe care nu le știi în comicăria ta și Dumnezeu mi-e martor că o să ți le spun. Cu tot traiul tău la oraș, ești la fel de inocentă ca un pui abia ieșit din găoace. Henry nu este și nu va fi niciodată potrivit pentru tine. Noi, Finchii, nu ne căsătorim cu copiii unor gunoaie cu ceafa groasă, și exact asta au fost părinții lui Henry de când s-au născut și până au murit. N-ai cum să le zici altfel, mai frumos. Dacă Henry e așa cum e acum, asta-i pentru că taică-tu s-a ocupat de el de când era puștan și pentru că a venit războiul și i-a plătit școala. O fi el băiat bun, dar gunoaiele nu le mai speli de pe el. Ai observat vreodată cum își linge degetele când mănâncă tort? Gunoi. L-ai văzut vreodată tușind fără să pună mâna la gură? Gunoi. Știi că la universitate a băgat în bucluc o fată? Gunoi. L-ai văzut vreodată cum se scobește în nas când crede că nu-l vede nimeni? Gunoi...

— Nici un gunoi, se comportă ca orice bărbat, mătușică, a spus domol Jean Louise. Pe dinăuntru fierbea. Încă două-trei minute și o să-și recapete singură buna dispoziție. Ea nu poate să fie vulgară, așa cum o să fiu eu acum. Ea nu poate să fie ordinară, ca Hank și ca mine. Nu știu exact cum e, dar ar face bine s-o lase mai moale, altfel îi dau eu ceva la care să cugete...

— ...și, colac peste pupăză, are impresia că-și poate face un rost în orașul ăsta pe spinarea lui taică-tu. Însuși felul cum încearcă să-i ia locul în Biserica Metodistă, încearcă să-i preia cabinetul de avocatură, cum se plimbă prin tot districtul în mașina lui. Păi, da, se poartă de parcă și casa asta e deja a lui și Atticus ce face? Le înghite, asta face. Le înghite și îi mai și place. Ce să vezi, tot Maycombul vorbește despre cum Henry Clinton pune gheara pe tot ce are Atticus...

Jean Louise a încetat să-și mai plimbe degetul pe muchia unei cești ude de pe chiuvetă. A scuturat un strop de apă de pe deget pe

podea și l-a întins pe linoleum cu pantoful.

— Mătușică, a spus cordial, ce-ar fi să beși de-aici?

Ritualul pe care Jean Louise și tatăl ei îl puneau în scenă sâmbătă seara era prea vechi ca să nu fie respectat. Jean Louise a intrat în camera de zi și s-a proțăpit în fața fotoliului lui. Și-a dres glasul.

Atticus a lăsat din mână *Mobile Press* și s-a uitat la ea. Ea s-a întors încet.

— Am închis bine fermoarul? Ciorapii par drepecți? Vârtejul stă cum trebuie?

— E ora șapte și totul e bine, a zis Atticus. I-ai spus porcării mătușii.

— Ba nu.

— Ea așa mi-a spus.

— Am vorbit vulgar, dar n-am înjurat.

Când Jean Louise și fratele ei erau mici, Atticus le explicase când și când diferența foarte clară între simpla scatologie și blasfemie. Pe prima o putea accepta; însă nu suporta să-l amestece pe Dumnezeu. Ca urmare, Jean Louise și fratele ei nu înjurau niciodată în prezența lui.

— M-a scos din pepeni, Atticus.

— N-ar fi trebuit s-o lași. Ce i-ai spus?

I-a relatat. Atticus s-a înfiorat.

— Păi, ar trebui să te împaci cu ea. Scumpo, e drept că-și mai dă aere, dar e o femeie de treabă...

— Era vorba de Hank și m-a înfuriat.

Atticus era un om înțelept, așa că a abandonat subiectul.

Soneria casei Finch era un instrument cu puteri magice; puteai să-ți dai seama de starea de spirit a celui care apăsa pe ea. Când s-a auzit *dii-ding!*, Jean Louise a știut că Henry e în fața ușii, tropăind fericit. S-a grăbit să-i deschidă.

Când l-a poftit în hol, a izbit-o mirosul lui plăcut, vag masculin, dar combinația de cremă de ras, tutun, mașină nouă și cărți prăfuite s-a estompat la amintirea conversației din bucătărie. Brusc, și-a încolăcit brațele pe după mijlocul lui și și-a afundat nasul în pieptul lui.

— Asta pentru ce-a fost? a întrebat Henry încântat.

— Generalul Principiu, care a luptat în Războiul Peninsular. Hai s-o luăm din loc.

Henry a aruncat o privire pe după ea, spre Atticus.

— O aduc înapoi devreme, domnule Finch.

Atticus și-a fluturat ziarul spre el.

Când au ieșit în noaptea de afară, Jean Louise s-a întrebat ce ar face Alexandra dacă ar ști că niciodată nepoata ei n-a fost mai aproape să se mărite cu un gunoi.

1. Din opera comică *Trial by Jury*, pe muzică de Arthur Sullivan și cu un libret semnat de W.S. Gilbert, pusă în scenă pentru prima dată în 1875.

Partea a II-a

Orașul Maycomb, Alabama, își datora amplasarea prezenței de spirit a unui oarecare Sinkfield, care, în zorii dezvoltării districtului, ținea un han la răspântia a două drumuri de porcari, han care era și singura tavernă din zonă. Guvernatorul William Wyatt Bibb, din dorința de a încuraja pacea în interiorul noului district, a trimis o echipă de topografi să-i localizeze cu precizie centrul ca să stabilească acolo sediul administrativ: dacă Sinkfield n-ar fi făcut o mișcare îndrăznească ca să-și protejeze avutul, Maycombul s-ar fi născut în mijlocul mlaștinii Winston, un loc absolut lipsit de interes.

Așa, însă, Maycombul a crescut și s-a extins pornind de la acest nucleu reprezentat de Taverna lui Sinkfield, și asta pentru că Sinkfield i-a îmbătat într-o seară pe topografi, i-a convins să-și scoată hărțile și planurile, să mai taie un pic de-aici, să mai pună ceva acolo și să ajusteze poziția centrului administrativ cât să se potrivească nevoilor lui. I-a expediat a doua zi înarmați cu hărțile și cu cinci sferturi de galon de alcool de contrabandă în coburii de la șa – câte doi de fiecare și unul pentru guvernator.

Jean Louise nu reușise niciodată să se decidă dacă manevra lui Sinkfield fusese înțeleaptă sau nu; a amplasat tânăra urbe la douăzeci de mile depărtare de singurul mijloc de transport public care exista pe vremea aceea – vasele fluviale –, iar cei care locuiau în capătul sudic al districtului erau nevoiți să meargă cale de două zile până în Maycomb ca să se aprovizioneze de la prăvălii. În consecință, orașul și-a păstrat aceleași dimensiuni timp de o sută cincizeci de ani. Singura lui rațiune de a fi era administrația. Dacă n-a ajuns asemenea celorlalte mici comunități mizerabile ale

Alabamei, asta s-a datorat procentului mare de oameni de meserie: în Maycomb veneai să-ți extragi dinții, să-ți repari căruța, să te cauți la inimă, să-ți depui banii, să-ți duci catârrii la veterinar, să-ți mântuiești sufletul, să-ți extinzi ipoteca.

Rar se stabileau acolo persoane noi. Aceleași familii se căsătoreau între ele până când relațiile au ajuns să fie iremediabil încâlcite și fizionomiile membrilor comunității se asemănau până la monotonie. Jean Louise era și ea, până la cel de-al Doilea Război Mondial, rudă de sânge sau prin alianță cu aproape toată lumea din oraș, dar asta era nimic pe lângă ce se întâmpla în jumătatea de nord a Districtului Maycomb: exista o comunitate numită Old Sarum, compusă din două familii, inițial diferite și separate, dar care din nefericire purtau același nume. Membrii familiilor Cunningham și Coningham s-au căsătorit între ei până când felul în care își scriau numele n-a mai rămas decât o formalitate – asta în afară de cazul în care un Cunningham voia să facă o glumă pe seama unui Coningham pe tema actelor de proprietate și se adresa justiției. Singura dată când Jean Louise l-a văzut pe judecătorul Taylor în impas total în plină ședință de judecată a fost cu prilejul unei astfel de dispute. Jeems Cunningham a declarat că mama lui își scria uneori numele Cunningham în acte și alte alea, dar de fapt era o Coningham, stătea cam prost cu ortografia și avea tendința să rămână cu ochii pierduți în zare când ședea pe prispă. După nouă ore în care a ascultat bizareriile locuitorilor din Old Sarum, judecătorul Taylor a respins cazul pe motiv că e lipsit de temei și a declarat că speră din tot sufletul că împricinații sunt mulțumiți că au avut fiecare prilejul să-și spună păsul în public. Erau mulțumiți. Asta își și doriseră din capul locului.

Prima stradă pietruită din Maycomb a apărut în 1935, prin bunăvoința lui F.D. Roosevelt, și nici atunci nu a fost vorba propriu-zis de o stradă. Din cine știe ce motiv, președintele a decis că pajiștea care se întindea din ușa școlii primare din Maycomb până la drumul de pământ cu șleauri care se învecina cu terenul școlii avea nevoie de amenajări, și a fost amenajată în consecință, rezultatul fiind genunchi juliți și capete sparte de partea școlarilor și o decizie din partea directorului că nimeni nu mai are voie să joace Țară-Țară-Vrem-Ostași pe pavaj. Și așa s-au sădit semințele prerogativelor statului în inimile generației lui Jean Louise.

Al Doilea Război Mondial nu a trecut fără urmări pentru Maycomb: băieții care au supraviețuit s-au întors cu idei stranii despre cum să facă bani și o grabă de a recupera timpul pierdut. Au vopsit casele părinților în culori atroce; au văruiț prăvăliile orașului și au pus firme cu neon; și-au construit propriile case de cărămidă roșie pe foste parcele cu porumb și desișuri de pini; au distrus aspectul bătrânului oraș. Străzile nu numai că au fost pavate, ci și botezate (Bulevardul Adeline, de la domnișoara Adeline Clay), dar locuitorii mai în vârstă se abțineau de la folosirea numelor de străzi – drumul care trece pe la casa lui Tompkins era o indicație suficientă ca să știi pe unde te afli. După război, au venit în număr mare în Maycomb tineri proveniți de la ferme ținute în arendă de prin tot districtul, și-au ridicat aici case de lemn cât niște cutii de chibrituri și și-au întemeiat familii. Nimeni nu știa exact din ce trăiau, dar ei se descurcau și ar fi ajuns să creeze un nou strat în societatea din Maycomb, dacă restul orașului le-ar fi recunoscut măcar existența.

Cu toate că aspectul Maycombului se schimbase, aceleași inimi băteau în case noi, în bucătării dotate cu roboți Mixmaster, în fața aparatelor TV. Indiferent cât văruiai și câte reclame comice de neon instalai, bătrânele bărne se țineau tari sub povara suplimentară.

— Nu-ți place, nu-i așa? a întrebat Henry. Am văzut-o pe fața ta când ai intrat pe ușă.

— Rezistență conservatoare la schimbare, asta-i tot, a spus Jean Louise cu gura plină de creveți prăjiți. Erau în sala de mese a Hotelului Maycomb, așezați pe scaune cromate, la o masă pentru două persoane. Aparatul de aer condiționat își făcea cunoscută prezența printr-un uruit ușor, neîntrerupt. Singurul lucru care-mi place e că a dispărut mirosul.

O masă lungă, plină de tot felul de vase, mirosul de cameră veche, stătută și untură încinsă în bucătărie.

— Hank, ce e Untură-Încinsă-În-Bucătărie?

— Ăă?

— Era un joc sau ceva.

— Vrei să spui Mazăre Fierbinte, scumpo. Asta e când sari coarda și ceilalți o învârt foarte repede ca să te împiedici.

— Nu, era ceva ca leapșa.

Nu reușea să-și amintească. Probabil că pe patul de moarte o să-și amintească, dar deocamdată nu-i stăruia în minte decât imaginea vagă a unei mâneci de blugi, un strigăt repezit „Unturăncinsă în bucătării-eeee“. Se întreba cine era posesorul mânecii și ce se alesese de el. Poate că își întemeiasă o familie și locuia într-una dintre căsuțele alea noi. A încercat-o o senzație stranie că timpul trecuse pe lângă ea.

— Hank, hai să mergem la râu, a spus.

— Doar nu ți-ai închipuit că n-o să mergem, nu? Henry îi zâmbea. Nu putea să-și explice nici el de ce, dar aducea cel mai bine cu Jean Louise cea de pe vremuri când mergea la Debarcaderul lui Finch: părea că-i priește ceva din aerul de acolo. Ești un fel de Jekyll și Hyde, i-a spus.

— Te-ai uitat prea mult la televizor.

— Uneori am impresia că te-am prins uite-așa – Henry a strâns pumnul – și fix când zic că te-am prins și te țin bine, fugi de mine.

Jean Louise a ridicat din sprâncene.

— Domnule Clinton, dacă permiteți o observație din partea unei femei de lume, vă cam arătați cărțile.

— Cum?

A zâmbit larg.

— Nu știi cum să pui mâna pe o femeie, scumpule? S-a prefăcut că mângâie un păr tuns perie, s-a încruntat și a continuat: Femeilor le place ca bărbații lor să le domine și în același timp să fie rezervați, dacă îți reușește figura. Să le facă să se simtă neajutorate, mai ales când știi foarte bine că ar fi capabile să ridice o buturugă cu mâinile goale. Să nu te arăți niciodată nesigur în fața lor și în nici un caz să nu le spui că nu le înțelegi.

— *Touché*, iubire, a spus Henry. Dar aș cârți puțin la ultima sugestie. Credeam că femeilor le place să fie considerate stranii și misterioase.

— Nu, doar vor să pară stranii și misterioase. După ce ai dat la o parte toate podoabele, orice femeie de pe lumea asta își dorește un bărbat puternic care o citește ca pe o carte, care nu-i e numai amant, ci și cel ce păzește pe Israel. O prostie, nu?

— În cazul ăsta vrea un tată, nu un soț.

— La asta se reduce, a răspuns ea. Cărțile au dreptate în privința asta.

— Ești foarte înțeleaptă astă-seară, a spus Henry. Cum ai învățat toate astea?

— Trăind în păcat la New York, a spus ea. Și-a aprins o țigară și a tras adânc în piept. Le-am învățat privind la cuplurile tinere și sofisticate, alea pe care le vezi pe Madison Avenue – știi limbajul la care mă refer, iubire? E tare amuzant, dar trebuie să ai urechea formată – dansează un fel de fandango tribal, dar se aplică în toate cazurile. Începe cu nevestele care se plictisesc pentru că bărbații lor sunt prea obosiți după cât muncesc să facă bani pentru ele ca să le mai dea atenție. Dar când nevestele încep să urle, în loc să încerce să înțeleagă de ce, bărbații își găsesc un umăr înțelegător pe care să plângă. Apoi, când se satură să tot vorbească despre ei înșiși, se întorc la neveste. Totul e ca pe roze o vreme, după care bărbații se plictisesc și nevestele încep iar să zbiere și o iau de la capăt. Bărbații vremurilor noastre au făcut din Cealaltă Femeie o canapea de psihanaliză, cu costuri mult mai mici.

Henry se uita fix la ea.

— Nu te-am auzit niciodată așa de cinică, a spus. Ce-i cu tine?

Jean Louise a clipit.

— Îmi pare rău, iubire. Și-a strivit țigara. Nimic, doar că mi-e frică să nu se-aleagă praful dacă mă mărit cu bărbatul nepotrivit – nepotrivit pentru mine, vreau să spun. Nu sunt cu nimic diferită de restul femeilor și un bărbat nepotrivit m-ar transforma într-o scorpie urlătoare cât ai clipi.

— De ce ești așa de sigură că o să te măriți cu bărbatul nepotrivit? Nu știai dintotdeauna că sunt genul care-și bate nevasta?

O mână neagră le-a întins nota de plată pe o tavă. Mâna îi era cunoscută și a ridicat privirea.

— Bună, Albert, a zis. Te-au îmbrăcat în haină albă.

— Da, domnișoară Scout, a spus Albert. Cum e la New York?

— Foarte bine, a spus ea întrebându-se cine altcineva din Maycomb își mai amintește de Scout Finch, banditul juvenil, zurbagioaica prin excelență. Nimeni în afară de unchiul Jack, poate, care uneori o făcea de rușine fără nici o milă cu câte un pomelnic al fărădelegilor ei din copilărie. O să-l vadă mâine la biserică, iar mâine după-amiază o să-i facă o lungă vizită. Unchiul Jack era una dintre plăcerile statornice pe care i le oferea

Maycombul.

— Cum se face, a spus Henry dinadins, că niciodată nu bei mai mult de jumate din a doua ceașcă de cafea după cină?

Jean Louise și-a coborât privirea spre ceașca din fața ei, surprinsă. Orice referire la excentricitățile ei personale, chiar și din partea lui Henry, o făcea să se rușineze. Ce perspicace să observe așa ceva. Oare de ce așteptase cincisprezece ani să-i spună?

Când se urca în mașină, s-a lovit tare cu fruntea de capotă.

— Lua-o-ar moartea! De ce n-or face cheștiile astea suficient de înalte cât să te poți urca în ele?

Și-a frecat fruntea până a început să vadă iar limpede.

— Ești bine, iubire?

— Mda. N-am nimic.

Henry a închis ușor portiera, a ocolit mașina și s-a urcat lângă ea.

— Ai stat prea mult la oraș, a spus. Acolo nu mergi niciodată cu mașina, așa-i?

— Nu. Nu mai e mult și or să le facă înalte doar de un cot. La anul o să mergem pe burtă.

— Ar zbura ca din pușcă, a spus Henry. Ar zbura din Maycomb în Mobile în trei minute.

— Eu m-aș mulțumi cu un Buick din ăla pătrășos. Le mai știi? Stăteai la cel puțin un metru jumate de sol.

— Mai ții minte când a căzut Jem din mașină? a spus Henry.

Jean Louise a râs.

— Cu aia l-am avut la mână săptămâni întregi – pe vremea aia, oricine care nu era în stare să ajungă la bulboana lui Barker fără să cadă din mașină era un papă-lapte.

În negura vremurilor Atticus avusese la un moment dat un autoturism decapotabil, vechi și odată, când îi ducea pe Jem, Henry și Jean Louise să înoate, mașina s-a hurducăit peste niște hârtoape chiar mai groaznice decât restul și l-a trimis pe Jem peste bord. Atticus a condus senin mai departe până au ajuns la bulboana lui Barker, pentru că Jean Louise nu avea nici o intenție să-și

înștiințeze tatăl că Jem nu mai era alături de ei și l-a împiedicat și pe Henry să zică ceva apucându-l de deget și dându-i-l peste cap. Când au ajuns pe malul pârlului, Atticus s-a întors, a strigat din toată inima „Toată lumea afară!” și zâmbetul i-a înghețat pe față: „Unde-i Jem?”. Jean Louise a răspuns că trebuie să vină și el dintr-o clipă în alta. Când a apărut gâfâind, transpirat și murdar de la sprintul forțat, a trecut glonț pe lângă ei și a sărit în apă cu hainele pe el. După câteva secunde, de sub apă a ieșit o mutră criminală și a spus: „Treci încoace, Scout! Te provoc, Hank!”. I-au acceptat provocarea și, la un moment dat, Jean Louise a crezut că Jem o s-o strângă de gât până o omoară, dar până la urmă i-a dat drumul: era Atticus acolo.

— S-a făcut un gater la bulboană, a spus Henry. Nu se mai poate înota acolo.

Henry s-a îndreptat spre magazinul E-Lite Eat Shop și a claxonat.

— Dă-ne două seturi¹, te rog, Bill, i-a spus tânărului care a răspuns chemării.

În Maycomb, ori erai băutor, ori nu erai. Dacă beai, te băgai în spatele garajului, duceai la gură o stacană de tărie și o dădeai pe gât; dacă nu beai, mergeai la E-Lite Eat Shop la adăpostul întinericului și cereai niște seturi: un bărbat care să bea câteva pahare înainte sau după cină, acasă sau împreună cu un prieten era o treabă nemaiauzită. Asta ar fi însemnat să bei De Plăcere. Cei care beau De Plăcere nu erau chiar din stratul de sus și, pentru că nimeni din Maycomb nu se considera ca aparținând altui strat decât celui mai de sus, nu exista Băut de Plăcere.

— Pe-al meu să-l faci slab, iubire, a spus ea. Doar cât să colorezi apa.

— Tot n-ai învățat să rezisti la băutură? a întrebat Henry. A băgat mâna sub scaun și a scos o sticlă maronie de gin Seagram's Seven.

— Nu la alea tari, a spus ea.

Henry a colorat apa din paharul ei de hârtie. Și-a turnat și lui o porție bărbătească, a amestecat cu degetul și, ținând sticla între picioare, i-a pus la loc dopul. A vârat-o sub scaun și a pornit motorul.

— Să mergem, a spus.

Cauciucurile mașinii susurau pe asfalt și pe ea o lua somnul. Cel mai tare îi plăcea la Henry Clinton că o lăsa în pace când n-avea chef să vorbească. Nu trebuia să-i țină de urât.

Henry nu încerca niciodată s-o bată la cap când era în starea asta. Avea o atitudine asquithiană² și știa că ea îl admiră pentru răbdare. Ce nu știa ea era că învăța virtutea respectivă de la tatăl ei. „Relaxează-te, băiete“, îi spusese Atticus într-una dintre rarele ocazii când făcuse un comentariu despre ea. „N-o presa. Adaptează-te la ritmul ei. Dacă o presezi, o să descoperi că e mai îndărătnică decât un catâr.“

Promoția în care Henry Clinton absolvise Facultatea de Drept era compusă din tineri veterani scriitori și lipsiți de umor. Competiția era crâncenă, dar Henry era obișnuit cu munca grea. Cu toate că a reușit să țină pasul și să se descurce foarte bine, a învățat puține lucruri cu valoare practică. Atticus Finch avea dreptate când spunea că singurul lucru bun cu care se alesese Henry din facultate era că se împrietenise cu viitorii politicieni, demagogi și oameni de stat ai Alabamei. Abia când ajungeai să practici dreptul începeai să-ți faci o idee cu ce se mănâncă. Regulile pledoariei în Alabama și în dreptul anglo-saxon, de pildă, erau o materie atât de vagă, încât Henry reușise să ia notă de trecere numai învățând pe dinafară cartea. Omulețul înăcrit care ținea cursul era singurul profesor din toată facultatea care avea suficient curaj cât să încerce s-o predea și chiar și așa dădea dovadă de rigiditatea care decurge dintr-o înțelegere insuficientă. „Domnule Clinton“, spusese când Henry a îndrăznit să pună întrebări în legătură cu un examen extrem de ambiguu, „din partea mea, poți să scrii până în ziua de apoi, dar dacă răspunsurile dumitale nu coincid cu răspunsurile mele, atunci sunt greșite“. Nu e de mirare, așadar, că Atticus l-a bulversat pe Henry la începuturile colaborării lor spunându-i că „O pledoarie înseamnă doar puțin mai mult decât să notezi pe o hârtie ce ai de gând să spui“. Tot ce știa acum despre meseria lui știa de la Atticus, care îl învățase cu răbdare și discreție, dar Henry se întreba uneori dacă va fi la fel de bătrân ca Atticus până să ajungă să aibă legea la degetul mic. *Tom, Tom, fiu de coșar*. Țsta era oare vechiul caz cu cauțiunea? Nu, primul dintre cazurile legate de dreptul de proprietate asupra bunurilor găsite: acestea nu pot fi revendicate

decât de proprietarul de drept. Băiatul a găsit o broșă. S-a uitat la Jean Louise. Moțăia.

El era proprietarul ei de drept, atâta lucru îi era limpede. Din vremea când azvârlea cu pietre în el; când aproape și-a zburat singură capul jucându-se cu praf de pușcă; când sărea pe el din spate, îl imobiliza într-o priză halfnelson și îl obliga să spună „Mă predau”; când era bolnavă și delira într-o vară și striga după el și Jem și Dill – Henry se întreba pe unde o mai fi Dill. Jean Louise trebuia să știe, ea ținea legătura cu el.

— Iubire, unde e Dill?

Jean Louise a deschis ochii.

— Ultima oară a dat un semn din Italia.

A trecut-o un fior. Charles Baker Harris. Dill, prietenul ei de suflet. A căscat și s-a uitat cum botul mașinii înghite dunga albă de pe autostradă.

— Unde suntem?

— Mai avem zece mile.

— Deja se simte râul, a spus ea.

— Probabil că ești pe jumătate aligator, a spus Henry. Eu nu simt nimic.

— Tom Două Degete³ mai mișună pe-aici?

Tom Două Degete trăia oriunde exista un râu. Era un geniu: săpa tunele pe sub Maycomb și noaptea le mânca oamenilor găinile; o dată a fost urmărit din Demopolis până în Tensas. Era la fel de bătrân ca Districtul Maycomb.

— Poate-l vedem în seara asta.

— Ce te-a făcut să te gândești la Dill? a întrebat ea.

— Nu știu. Pur și simplu m-am gândit la el.

— Nu ți-a plăcut niciodată de el, nu-i așa?

Henry a zâmbit.

— Eram gelos pe el. Stătea cu tine și cu Jem toată vara, pe când eu trebuia să plec acasă în ziua în care se termina școala. Acasă nu era nimeni cu care să fac nebunii.

Jean Louise nu a spus nimic. Timpul s-a oprit, a schimbat viteza și a pornit leneș în marșarier. Parcă pe vremea aia era mereu vară. Hank era acasă la maică-sa și deci indisponibil, așa că Jem trebuia să se mulțumească cu compania surorii lui mai mici. Zilele erau lungi, Jem avea unsprezece ani și tiparul se decidea de la sine:

Erau afară pe veranda pe care se putea dormi, cea mai răcoroasă parte a casei. Dormeau acolo în fiecare noapte de la începutul lui mai și până la sfârșitul lui septembrie. Jem, care stătea întins pe patul lui pliant citind de când se luminase de ziuă, i-a împins în față o revistă de fotbal, i-a arătat o poză și a spus:

— Cine-i ăsta, Scout?

— Johnny Mack Brown. Hai să jucăm o poveste.

Jem i-a fluturat pagina prin fața ochilor.

— Deci cine-i ăsta?

— Tu, a spus ea.

— Bine. Cheamă-l pe Dill.

Nu era nevoie să-l cheme pe Dill. Un freamăt a străbătut verzele din grădina domnișoarei Rachel, gardul din spatele casei a scârțâit și Dill era lângă ei. Dill era o ciudățenie pentru că era de loc din Meridian, Mississippi, și mare cunoscător în ale vieții. Își petrecea toate verile în Maycomb la strămătușa lui, care locuia în casa de lângă cea a familiei Finch. Era un tip scund, voinic, cu o claie de păr, o față de înger și viclean ca o nevăstuică. Era cu un an mai mare decât ea, dar ea era cu un cap mai înaltă.

— Salut, a spus Dill. Hai să ne jucăm de-a Tarzan azi. Eu o să fiu Tarzan.

— Nu poți să fii tu Tarzan, a spus Jem.

— Eu sunt Jane, a spus ea.

— Ei bine, eu n-am de gând să fiu din nou maimuța, a spus Dill. Mereu trebuie să fiu eu maimuța.

— Vrei să fii Jane, atunci? a întrebat Jem. S-a întins, și-a săltat pantalonii și a spus: O să ne jucăm de-a Tom Swift⁴. Eu sunt Tom.

— Eu sunt Ned, au spus ea și Dill într-un glas. Ba nu, nu ești, i-a spus ea lui Dill.

Dill s-a făcut roșu la față.

— Scout, tu trebuie să fii mereu pe locul doi. Eu nu sunt niciodată pe locul doi.

— Și vrei să faci ceva în privința asta? a întrebat ea politicos, strângându-și pumnii.

Jem a spus:

— Poți să fii domnu' Damon, Dill. El e întotdeauna amuzant și la final îi salvează pe toți. Știi tu, e ăla care mereu binecuvântează totul.

— Binecuvântată fie polița mea de asigurare, a spus Dill trecându-și degetele mari pe după niște bretele invizibile. Uf, fie.

— Ce să fie, a spus Jem, Aeroportul din mijlocul oceanului sau Mașina zburătoare?

— M-am săturat de astea, a spus ea. Inventează-ne tu una.

— Bine. Scout, tu ești Ned Newton. Dill, tu ești domnu' Damon. Așa, deci într-o zi, Tom e în laborator, lucrând la o mașinărie care poate vedea printr-un zid de cărămidă când intră un individ și zice: „Domnu' Swift?“. Eu sunt Tom, așa că zic „Da, domnule?“...

— Nu-i nimic care să vadă printr-un zid de cărămidă, a spus Dill.

— Chestia asta putea. Deci, intră tipul ăsta și zice: „Domnu' Swift?“

— Jem, a spus ea, dacă-l avem și pe tipul ăsta, o să ne mai trebuiască cineva. Vrei să mă duc să-l aduc pe Bennett?

— Nu, tipul ăsta nu stă mult, așa că fac eu și rolul lui. Trebuie să începi o poveste, Scout...

Partea tipului consta în a-l înștiința pe tânărul inventator că un profesor important dispăruse în urmă cu treizeci de ani în Congoul Belgian și era timpul să încerce cineva să-l scoată de-acolo. Evident, venise să angajeze serviciile lui Tom Swift și ale prietenilor lui, iar Tom a fost atras imediat de ideea aventurii.

S-au urcat toți trei în Mașina lui zburătoare, compusă din niște scânduri late pe care cu multă vreme în urmă le bătuseră în cuie de-a curmezișul celor mai groase ramuri ale cedrului alb.

— E groaznic de cald aici sus, a spus Dill. Hă-hă-hă.

— Ce? a zis Jem.

— Am zis că e groaznic de cald aici sus, așa de aproape de soare. Binecuvântate fie izmenele mele.

— Nu poți să spui așa, Dill. Cu cât urci mai sus, cu atât se face mai frig.

— Io zic că se face mai cald.

— Ei bine, nu se face. Cu cât e mai sus, cu atât e mai frig, fiindcă aerul e mai rarefiat. Acum, Scout, tu zici: „Tom, unde mergem?“.

— Păi, parcă mergeam în Belgia, a spus Dill.

— Trebuie să întrebi unde mergem fiindcă tipul mi-a zis mie, nu v-a zis și vouă, și eu nu v-am zis încă, înțelegeți?

Înțelegeau.

Când Jem le-a explicat în ce consta misiunea, Dill a spus:

— Dacă e dispărut de atâta vreme, de unde ştii ei că mai e viu?

Jem a răspuns:

— Tipul a zis că au recepţionat un mesaj de pe Coasta de Aur cum că Profesorul Wiggins e...

— Dacă tocmai au primit un mesaj de la el, cum de mai e dat dispărut? a întrebat ea.

— ...e în mijlocul unui trib de vânători de capete de care nu ştia nimeni, a continuat Jem ignorând-o. Ned, ai puşca cu Vizor cu Raze X? Acum tu spui da.

Şi ea a spus:

— Da, Tom.

— Domnule Damon, aţi încărcat suficiente provizii pe Maşina zburătoare? *Domnule Damon!*

Dill a revenit în dispozitiv.

— Binecuvântat să-mi fie făcăleţul, Tom. Da, să trăiţi. Hă-hă-hă.

Au aterizat cu toate roţile odată la marginea Capetownului şi Jean Louise i-a spus lui Jem că ei nu-i dăduse nimic de spus de zece minute şi că nu se mai joacă dacă nu-i dă.

— Bine, Scout, tu spui: „Tom, n-avem timp de pierdut. Să pornim spre junglă“.

A spus.

Au mărşăluit prin curtea din spate despicând frunzişul, oprindu-se din când în când ca să împuşte câte un elefant rătăcit sau să se lupte cu câte un trib de canibali. Jem mergea în faţă. Uneori striga „Înapoi!“ şi se aruncau pe burtă în nisipul cald. O dată l-a salvat pe domnul Damon să nu cadă în Cascada Victoria, în timp ce ea stătea bosumflată pentru că tot ce avusese de făcut era să ţină frânghia care îl susţinea pe Jem.

Brusc, Jem a strigat:

— Aproape am ajuns, aşa că haideţi!

S-au năpustit spre garaj, satul vânătorilor de capete. Jem s-a aruncat în genunchi de ziceai că e un vindecător din ăla cu şerpi.

— Ce faci? a întrebat ea.

— Şşş! Fac un sacrificiu.

— Arăţi cam apucat, a spus Dill. Ce-i aia sacrificiu?

— Ceva ce faci ca să nu te poată prinde vânătorii de capete. Uite-i, acolo sunt! Jem a scos un mormăit surd, a spus ceva care

sună ca „buja-buja-buja“ și garajul a început să mișune de sălbatici.

Dill și-a dat ochii peste cap de te lua cu rău când îl vedeai, s-a făcut țeapăn și s-a prăbușit la pământ.

— L-au atins pe domnu' Damon! a strigat Jem.

L-au cărat pe Dill, țeapăn ca un par, afară la soare. Au adunat frunze de smochin și le-au înșirat pe el, de la cap până la picioare.

— Crezi că o să funcționeze, Tom? a întrebat ea.

— S-ar putea. Nu-mi dau seama încă. Domnule Damon? Domnule Damon, treziți-vă.

Jem l-a lovit în cap.

Dill s-a ridicat împrăștiind frunze de smochin.

— Acum termină, Jem Finch, a spus și și-a reluat poziția cu picioarele și brațele rășchirate. N-am de gând să mai stau mult aici. Se face cald rău.

Jem a făcut niște misterioase gesturi papale pe deasupra capului lui Dill și a spus:

— Uite, Ned. Își revine.

Pleoapele lui Dill au tremurat și s-au deschis. S-a ridicat în picioare și s-a învârtit prin curte bolborosind:

— Unde sunt?

— Ești chiar aici, Dill, a spus ea puțin speriată.

Jem s-a oțărât.

— Știi că nu-i bine așa. Spui: „Domnule Damon, v-ați pierdut în Congoul Belgian, unde ați căzut victima unor farmece. Eu sunt Ned și el e Tom“.

— Ne-am pierdut și noi? a întrebat Dill.

— Ne-am pierdut cât timp ai fost tu vrăjit, dar acum gata, a spus Jem. Profesorul Wiggins e acolo, într-o colibă, păzit bine și trebuie să-l scoatem...

Și probabil că profesorul Wiggins a rămas până în ziua de azi sub pază. Calpurnia a rupt vraja pentru toată lumea când a scos capul pe ușa din dos și a strigat:

— Cin' vrea niște limonadă? E zece jumate. Ați face bine să veniți încoa' să beți, să nu vă prăjiți de tot în soarele ăsta!

Calpurnia așezase trei pahare înalte și o carafă uriașă plină cu limonadă pe veranda din spate, chiar după ușă, aranjament prin care se asigura că stau la umbră măcar cinci minute. Limonada de la mijlocul dimineții era ceva ce se petrecea zilnic pe timpul verii.

Au dat pe gât câte trei pahare fiecare și au descoperit că restul dimineții se întindea în fața lor gol de evenimente.

— Vreți să mergem la Pășunea lui Dobbs? a întrebat Dill.

Nu.

— Atunci ce-ar fi să facem un zmeu? a spus ea. Putem să-i cerem Calpurniei niște făină...

— Nu poți să ridici zmee vara, a spus Jem. Nu se mișcă o frunză.

Termometrul de pe veranda din spate se oprise la treizeci și trei de grade, garajul lucea stins în depărtare și cei doi cedri albi, uriași erau neclintii.

— Știu *eu*, a spus Dill. Hai să ținem o redeșteptare.

Toți trei s-au uitat unul la altul. Propunerea nu era de lepădat.

În Maycomb, Zilele Căinelui⁵ presupuneau cel puțin o redeșteptare și una se desfășura chiar în săptămâna aceea. Se obișnuia ca toate cele trei biserici din oraș – cea metodistă, cea baptistă și cea presbiteriană – să se unească și să asculte predica unui singur preot invitat, dar uneori, când bisericile nu reușeau să se pună de acord asupra unui predicator sau a remunerației acestuia, fiecare congregație își ținea propria redeșteptare, la care erau liberi să participe toți; astfel că, ocazional, populația avea asigurate trei săptămâni de retrezire spirituală. Perioada în care avea loc redeșteptarea însemna o perioadă de război: război împotriva păcatelor, a Coca-Cola, a cinematografului, a vânatului duminică; război împotriva tendinței crescânde în rândul tinerelor femei de a se sulemenii și de a fuma în public; război împotriva băutului de whiskey – legat de asta, cel puțin cincizeci de copii mergeau în fața altarului în fiecare vară și jurau că n-or să bea, să fumeze sau să înjure până la douăzeci și unu de ani; război împotriva a ceva atât de nebulos, încât Jean Louise n-a reușit niciodată să se dumirească ce e, doar că nu era nimic de jurat în privința lui; și război între doamnele orașului despre cine poate da cea mai bună masă pentru pastor. Pastorii care erau de fel din Maycomb mâncau și ei gratis timp de o săptămână și în cartierele mai puțin respectabile se șușotea că preoțimea locală își îndemna înadins enoriașii să țină slujbe separate, câștigându-și astfel onorariile pentru încă două săptămâni. Asta, însă, era o minciună.

În săptămâna aceea, timp de trei nopți, Jem, Dill și cu ea au stat în zona rezervată copiilor din Biserica Baptistă (baptiștii erau

gazde de data asta) și au ascultat mesajele reverendului James Edward Moorehead, un renumit orator din nordul Georgiei. Cel puțin așa li se spusese; înțelegeau doar puțin din ce vorbea, cu excepția remarcilor despre iad. Iadul era și va fi întotdeauna, din punctul ei de vedere, un lac de foc exact de dimensiunea orașului Maycomb, Alabama, înconjurat de un zid de cărămidă înalt de vreo cincizeci de metri. Satana îi azvârlea pe păcătoși cu furca peste zid și fierbeau pe veci la foc lent într-un fel de supă de sulf lichid.

Reverendul Moorehead era un bărbat înalt și trist, adus de umeri și cu o aplecare spre a da predicilor titluri șocante (*Ai vorbi cu Isus dacă L-ai întâlni pe stradă?* Reverendul Moorehead se îndoia că ai putea, chiar dacă ai vrea, pentru că Isus vorbea probabil în aramaică). În cea de-a doua seară, subiectul ales a fost *O viață de păcate se plătește*. Chiar atunci la cinematograful local rula un film cu același titlu (accesul interzis persoanelor sub șaisprezece ani): Maycombul și-a închipuit că reverendul Moorehead avea de gând să predice pe tema filmului și tot orașul s-a prezentat să-l asculte. Nici vorbă. Reverendul Moorehead a despiciat firul în patru timp de trei sferturi de oră în legătură cu acuratețea gramaticală a textului său. (Cum era corect – o viață de păcate *se plătește* sau o viață de păcate *se plătesc*? Era o diferență importantă și reverendul Moorehead a făcut niște distincții de o asemenea profunzime, încât nici măcar Atticus Finch nu și-a dat seama unde bate.)

Jem, Dill și cu ea s-ar fi plictisit de moarte, dacă reverendul Moorehead n-ar fi avut un talent special de a-i fascina pe copii. Era sâsâit. Avea strungăreață între dinții din față (Dill jura că sunt falși, erau doar făcuți să pară naturali), ceea ce producea un sunet devastator de plăcut de fiecare dată când pronunța un cuvânt care conținea unul sau mai mulți de *s*. *Păcătos, Isus, Cristos, întristare, succes* erau cuvinte-cheie pe care le vânau în fiecare seară și atenția lor era răsplătită îndoit: în vremea aia nici un preot nu putea ține o predică fără să treacă prin toate și aveau asigurate niște răbufniri înăbușite de încântare, și ea înăbușită, cel puțin de șapte ori pe seară; în plus, pentru că erau atât de atenți la reverendul Moorehead, Jem, Dill și cu ea erau considerați cei mai bine-crescuți copii din toată congregația.

În cea de-a treia seară a redeșteptării, când s-au apropiat toți

trei de altar împreună cu alți copii și l-au primit pe Cristos drept Mântuitorul lor, au stat cu ochii pironiți în podea pe parcursul întregii ceremonii, pentru că reverendul Moorehead și-a împreunat mâinile peste capetele lor și a spus, printre altele: „Blessed is he who *sitteth* not in the seat of the scornful“⁶. Pe Dill l-a apucat un acces de tuse și reverendul Moorehead i-a șoptit lui Jem:

— Scoate copilul afară, la aer. E prea mult pentru el.

Jem a spus:

— Uitați cum facem, putem să mergem în curte la mătușa ta, la bazinul cu pești.

Dill a spus că se poate.

— Mda, Jem. Putem să luăm niște cutii să facem amvonul.

O alee cu pietriș separa curtea Finchilor de cea a domnișoarei Rachel. Bazinul cu pești se afla în partea de curte a domnișoarei Rachel și era înconjurat de tufe de azalee, tufe de trandafiri, tufe de camelii și tufe de gardenii. Câțiva pești grași și bătrâni trăiau în bazin alături de mai multe broaște și șopârle de apă, la umbra iederei și a frunzelor de nuferi. Un smochin enorm își întindea frunzele otrăvitoare peste toată partea aceea a grădinii, făcând-o să fie cea mai răcoroasă din cartier. Domnișoara Rachel pusese niște mobilă de terasă în jurul bazinului și mai era și o masă de lemn sub smochin.

Au găsit două lăzi goale în afumătoarea domnișoarei Rachel și au instalat un altar în fața bazinului. Dill s-a postat la amvon.

— Eu sunt domnul Moorehead, a spus.

— Ba eu sunt domnul Moorehead, a spus Jem. Eu sunt cel mai mare.

— Of, bine, a spus Dill.

— Tu și cu Scout puteți să fiți congregația.

— N-o să avem nimic de făcut, a spus Scout, și o să leșinez dacă trebuie să stau aici o oră și să te ascult pe tine, Jem Finch.

— Tu și cu Dill puteți să strângeți colecta, a spus Jem. Puteți să fiți și corul.

Congregația și-a tras două scaune de terasă și s-a așezat cu fața la altar.

Jem a spus:

— Acum cântați ceva.

Ea și cu Dill au cântat:

*O, grație divină, o sunet armonios
Care-ai salvat un ticălos ca mine;
Pierdut eram, dar m-am întors.
Și orb eram, dar ochii-mi văd iar bine. Amin.*

Jem și-a pus brațele în jurul amvonului, s-a aplecat spre ei și a spus pe un ton confidențial:

— Da' știi că e plăcut să vă văd pe toți aici în dimineața asta. Chiar că e o dimineață minunată.

Dill a spus:

— A-min.

— Cui îi mai vine să-și deschidă sufletul și să cante din toată inima?

— Nouă, domnule, a spus Dill.

Dill, care, așa îndesat și scund cum era, părea condamnat pe vecie să joace personajul colectiv, s-a ridicat și a devenit, sub ochii lor, omul-cor:

*Când trâmbița Domnului va suna și nu va mai fi nici o
zăbavă
Și dimineața veșnică și luminoasă va străluci,
Când mântuiții lumii de cealaltă parte se vor reuni
degrabă
Și se va face numărătoarea norodului, acolo voi fi.*

Preotul și congregația i s-au alăturat pentru refren. În timp ce cântau, au auzit-o pe Calpurnia strigând din depărtări nebuloase. Jean Louise a dat din mână să alunge zgomotul enervant de la ureche.

Dill, roșu la față de la atâta efort, s-a așezat întruchipându-i acum pe cântăreții din strună.

Jem și-a așezat pe nas un pince-nez invizibil, și-a dres glasul și a spus:

— Cuvintele pe care le-am ales pentru astăzi, frații mei, sunt din Psalmi: „Strigați către Domnul cu strigăte de bucurie, voi toate porțile”⁷.

Jem și-a desprins pince-nezul și, în timp ce-l ștergea, a repetat cu voce groasă:

— Strigați către Domnul cu strigăte de bucurie.

Dill a spus:

— E timpul să strângem colecta, și a tapat-o de cei doi bănuți pe care-i avea în buzunar.

— Să mi-i dai înapoi când plecăm de la biserică, Dill, a spus ea.

— Liniște, toată lumea, a spus Jem. E vremea pentru predică.

În viața ei nu auzise o predică mai lungă și mai plicticoasă decât cea pe care a ținut-o Jem. A spus că păcatul e cam cel mai păcătos lucru după mintea lui și că nici o persoană care a păcătuیت nu poate fi un succes și binecuvântat să fie cel care nu se așază pe scaunul celor batjocoritori; pe scurt, a repetat, în versiunea lui, tot ce ascultaseră în ultimele trei seri. Își cobora vocea până la cea mai joasă tonalitate; o ridica până ziceai că guiță și înșfăca aerul cu mâinile de parcă i se căsca pământul sub picioare. O dată a întrebat:

— Unde e diavolul? și a arătat drept spre congregație. Chiar aici, în Maycomb, Alabama.

O luase și cu iadul, dar l-a întrerupt ea:

— Mai las-o, Jem.

Descrierea pe care le-o făcuse reverendul Moorehead îi era de ajuns pentru toată viața. Jem a întors-o și a abordat raiul: raiul era plin de banane (care-i plăceau lui Dill) și cartofi gratinați (preferații ei) și după moarte vor ajunge acolo și vor mânca bunătați până în ziua Judecății de Apoi, dar la Judecata de Apoi Dumnezeu, care scrisese în catastif tot ce au făcut din ziua în care s-au născut, îi va arunca în iad.

Jem a încheiat slujba rugându-i pe toți cei care doresc să se unească cu Cristos să vină spre altar. Ea s-a dus.

Jem i-a pus mâna pe creștet și i-a spus:

— Domnișoară, te căiești?

— Da, domnule, a răspuns ea.

— Ai fost botezată?

— Nu, domnule, a spus ea.

— Atunci... Jem și-a înmuiat mâna în apa neagră a bazinului și i-a pus-o pe creștet. Te botez...

— Hei, stați o clipă! a strigat Dill. Nu e corect!

— Eu zic că e, a spus Jem. Scout și cu mine suntem metodiști.

— Da, dar asta e o redeșteptare baptistă. Trebuie s-o scufunzi. Cred că o să mă botez și eu.

Dill începea să-și dea seama de ramificațiile ceremoniei și s-a luptat din răputeri să primească rolul.

— Eu trebuie să fiu, a insistat. Eu sunt baptistul, așa că eu trebuie să fiu botezat, zic eu.

— Ia ascultă aici, Dill Crocodil Harris, a spus ea amenințător. N-am avut nici cel mai mic lucru de făcut toată dimineața. Tu ai fost cântăreții, ai cântat solo și ai strâns colecta. Acuma e rândul meu.

Avea pumnii strânși, brațul stâng ridicat și își înfipsea degetele de la picioare în pământ.

Dill a dat înapoi.

— Gata, las-o moale, Scout.

— Are dreptate, Dill, a spus Jem. Poți să fii diaconul meu.

Jem s-a uitat la ea.

— Mai bine ți-ai scoate hainele. Or să se ude.

S-a lepădat de salopetă, singurul obiect de îmbrăcăminte.

— Să nu cumva să mă ții sub apă, a spus ea, și nu uita să mă ții de nas.

S-a urcat cu picioarele pe marginea de ciment a bazinului. Un peștișor uitat de vreme a ieșit la suprafață și s-a chiorât jalnic la ea, apoi a dispărut în apa întunecată.

— Cât de adâncă e chestia asta? a întrebat ea.

— N-are decât vreo juma' de metru, a spus Jem și s-a întors spre Dill să confirme. Dar Dill îi părăsise. L-au văzut îndreptându-se așa spre casa domnișoarei Rachel.

— Crezi că s-a ofticit? a întrebat ea.

— Nu știu, hai să vedem dacă vine înapoi.

Jem a spus că mai bine gonesc peștii spre o latură a bazinului ca să nu lovească vreunul și tocmai se aplecaseră peste margine agitând apa când din spatele lor s-a auzit o voce înspăimântătoare: U-hu-hu...

— U-hu-hu, a spus Dill de sub un cearșaf dublu de pat în care făcuse găuri pentru ochi. Și-a ridicat mâinile deasupra capului și s-a dus spre ea. Sunteți gata? a spus. Hai mai repede, Jem. Mi se face cald.

— Pentru numele lui Dumnezeu! a spus Jem. Ce faci acolo?

— Sunt Duhul Sfânt, a spus Dill cu modestie.

Jem a luat-o de mână și i-a arătat unde să coboare în bazin. Apa era caldă și mălăsoasă, iar fundul era alunecos.

— Numai o dată să mă bagi în apă, a spus ea.

Jem s-a ridicat în picioare pe marginea bazinului. Silueta de sub cearșaf a venit lângă el, dând frenetic din brațe. Jem a tras-o pe Jean Louise în apă. Chiar când îi dispărea capul sub apă, l-a auzit pe Jem intonând:

— Jean Louise Finch, te botez în numele...

Jap!

Joarda domnișoarei Rachel a făcut contact la fix cu dosul apariției sfinte. Cum n-avea de gând s-o ia înapoi în direcția ploii de lovituri, Dill a făcut câțiva pași vioi înainte și a intrat lângă ea în bazin. Domnișoara Rachel lovea neobosită în învâlmășeala de frunze de nufăr, cearșafuri, brațe, picioare și iederă târătoare.

— Afară de-acolo! a țipat domnișoara Rachel. Ți-arăt eu Duh Sfânt, Charles Baker Harris! Îmi sfâșii cearșafurile din camera bună, ai? Faci găuri în ele, da? Iei numele Domnului în deșert, da? Treci încoace, ieși de-acolo!

— Mai lasă-mă, tușică Rachel, a bolborosit Dill, cu capul pe jumătate sub apă. Dă-mi și mie o șansă!

Eforturile lui Dill de a se descâlci cu demnitate au avut doar modești sortți de izbândă: s-a ridicat din bazin ca un mic și fantastic monstru marin, acoperit cu mângă verzuie și cearșaful șiroind. Un fir de iederă i se încolăcea pe după cap și gât. A scuturat violent din cap să se elibereze și domnișoara Rachel a făcut un pas înapoi să se ferească de stropi.

Jean Louise a ieșit și ea după el. O mânca nasul groaznic de la câtă apă îi intrase în el și, când trăgea aer, o durea.

Domnișoara Rachel n-avea de gând să-l atingă pe Dill, așa că îl îndemna cu joarda spunând:

— Mișcă!

Jean Louise și cu Jem i-au urmărit cu privirea până au dispărut în casa domnișoarei Rachel. Nu putea să nu-i pară rău pentru Dill.

— Hai să mergem acasă, a spus Jem. S-o fi făcut ora cinei.

S-au întors înspre casă și s-au trezit privindu-și tatăl drept în ochi. Stătea în mijlocul aleii.

Alături de el erau o doamnă pe care n-o cunoșteau și

reverendul James Edward Moorehead. Părea că stau acolo de ceva vreme.

Atticus a venit spre ei scoțându-și haina. Lui Jean Louise i s-a pus un nod în gât și au început să-i tremure genunchii. Când i-a pus haina pe umeri, și-a dat seama că era goală pușcă în fața unui predicator. A încercat s-o ia la fugă, dar Atticus a prins-o de ceafă și a spus:

— Du-te la Calpurnia. Intră pe ușa din dos.

În cadă, Calpurnia a frecat-o crâncen, bombănind:

— Domnu' Finch a sunat de dimineață să spună că l-a invitat pe predicator la cină cu soția. Am urlat după voi trei până mi s-a uscat gâtul. De ce nu mi-ați răspuns?

— Nu te-am auzit, a mințit ea.

— Păi, una din două – ori puneam plăcinta aia la cuptor, ori vă adunam pe voi. Amândouă nu se putea. Ar trebui să vă fie rușine, să-l cătrăniți în halu' ăsta pe tăticu'.

Avea impresia că degetul osos al Calpurniei o să-i străpungă urechea.

— Termină, a spus.

— Dacă nu v-a ars el o mamă de bătaie la amândoi, vă ard eu, a promis Calpurnia. Acuma ieși din cadă.

Calpurnia aproape că i-a jupuit pielea cu un prosop aspru și i-a poruncit să ridice brațele deasupra capului. A îndesat-o într-o rochie roz țeapănă de atâta apret, i-a ținut bine bărbia între degetul mare și arătător și i-a greblat părut cu un pieptene cu dinții ascuțiți. I-a aruncat la picioare o pereche de pantofi de lac.

— Pune-i în picioare.

— Nu pot să-i închei, a spus ea.

Calpurnia a trântit capacul de la toaletă și s-a așezat pe el. Jean Louise a privit cum degetele lungi ca de sperietoare duc la bun sfârșit complicata sarcină de a trece niște năsturei perlați prin butonierele prea mici, minunându-se de forța mâinilor Calpurniei.

— Acuma du-te la tăticu'-tău.

— Unde-i Jem? a întrebat ea.

— Se spală în baia lu' domnu' Finch. În el po' să am încredere.

În camera de zi, ea și Jem stăteau pe canapea fără să scoată un sunet. Atticus și reverendul Moorehead făceau conversație neinteresantă, iar doamna Moorehead se holba fără jenă la copii.

Jem s-a uitat la doamna Moorehead și a zâmbit. Ea nu i s-a răspuns la zâmbet, așa că a renunțat.

Spre ușurarea tuturor, Calpurnia a sunat clopoțelul pentru cină. La masă, s-a stat o vreme într-o tăcere stingheră, apoi Atticus l-a rugat pe reverendul Moorehead să spună rugăciunea. Reverendul Moorehead, în loc să rostească o binecuvântare impersonală, a profitat de ocazie să-l informeze pe Domnul de năzbâtiile ei și ale lui Jem. Când a ajuns să explice că era vorba de copii fără mamă, se simțea deja cu două degete mai înaltă. A tras cu ochiul la Jem: stătea cu nasul aproape în farfurie și avea urechile roșii. Se îndoia că Atticus va mai putea să țină vreodată capul sus și bănuielile i s-au confirmat când reverendul Moorehead a spus într-un sfârșit amin și Atticus a ridicat privirea. Două lacrimi uriașe i se prelingeau pe sub ochelari de-a lungul obrazilor. Îl mâhniseră tare de data asta. Dintr-odată Atticus a spus: „Vă rog să mă scuzați,” s-a ridicat brusc și a dispărut în bucătărie.

Calpurnia a intrat cu grijă, cărând o tavă încărcată ochi. Când aveau musafiri, Calpurnia scotea la înaintare manierele rezervate pentru musafiri: cu toate că vorbea foarte bine engleza standard, în prezența oaspeților mai pocea frazele; servea platourile cu legume plină de importanță; părea să inspire egal. Când a ajuns lângă ea, Jean Louise a spus:

— Fii amabilă, a întins mâna făcând-o să-și coboare capul la nivelul ei.

— Cal, a șoptit, Atticus e supărat tare?

Calpurnia s-a îndreptat de spate, a privit în jos spre ea și s-a adresat întregii mese:

— Domnu' Finch? Noo, domnișoară Scout. E pe veranda din spate, se râde!

Domnu' Finch? Se râde. Au trezit-o roțile mașinii, care intraseră de pe asfalt pe pământ. Și-a trecut degetele prin păr. A deschis torpedoul, a găsit un pachet de țigări, a scos una și a aprins-o.

— Aproape am ajuns, a spus Henry. Unde-ți zburase gândul? În New York, la iubitul tău?

— Visam și eu cu ochii deschiși, a spus ea. Mă gândeam la ziua când am ținut o redeșteptare. Pe-aia ai pierdut-o.

— Slavă Domnului. Asta e una dintre preferatele domnului Finch.

Jean Louise a râs.

— Unchiul Jack mi-o spune de douăzeci de ani și tot mă simt prost. Știi, Dill a fost singura persoană pe care am uitat s-o anunțăm de moartea lui Jem. I-a trimis cineva o tăietură din ziar. Așa a aflat.

— Mereu se întâmplă așa, a spus Henry. Îi uiți pe prietenii cei mai vechi. Crezi că se mai întoarce vreodată?

Jean Louise a clătinat din cap. Când armata l-a trimis în Europa, Dill a rămas acolo. Nu era în firea lui să stea locului. Era ca o mică panteră când trebuia să stea o perioadă, fie și scurtă, între aceiași oameni și în aceleași locuri. S-a întrebat unde o să-l găsească sfârșitul vieții. Nu pe trotuarul din Maycomb, asta e sigur.

Aerul răcoros dinspre râu tăia noaptea fierbinte.

— Debarcaderul lui Finch, doamnă, a spus Henry.

Debarcaderul lui Finch consta în trei sute șazeci și șase de trepte care coborau de pe o faleză înaltă și se terminau cu un ponton lat care ieșea în larg. Ajungeai la el printr-o poiană largă, lată de vreo trei sute de metri, care se întindea de la baza falezei până la pădure. Un drum cu două șleauri pornea de la capătul îndepărtat al poienii și dispărea în umbra întunecoasă a copacilor. La capătul drumului era o casă albă cu două caturi, cu verande pe toate cele patru laturile, și jos, și sus.

Depart de a fi căzut în ruină, Debarcaderul lui Finch se prezenta cum nu se poate mai bine: devenise club de vânătoare. Niște oameni de afaceri din Mobile închiriaseră terenul din jur, cumpăraseră casa și pusaseră bazele a ceea ce Maycombul considera ca fiind un iad privat de jocuri de noroc. Dar nu era așa: camerele bătrânei case răsunau în serile de iarnă de chiote bărbătești și din când în când se descărca câte o pușcă, nu de furie, ci de prea multă bună-dispoziție. N-au decât să joace poker și să chefuiască după placul inimii, Jean Louise nu-și dorea decât să aibă cineva grijă de casă.

Casa avea o istorie cât se poate de obișnuită pentru Sud: a fost cumpărată de bunicul lui Atticus Finch de la unchiul unei celebre doamne care se îndeletnicea cu otrăvitul și opera pe ambele maluri ale Atlanticului, dar se trăgea dintr-o veche familie de vază din

Alabama. Tatăl lui Atticus s-a născut aici, în casă, și la fel și Atticus, Alexandra, Caroline (care s-a măritat cu un bărbat din Mobile) și John Hale Finch. Poiana era folosită pentru reuniuni de familie până când n-au mai fost la modă, ceea ce s-a întâmplat într-o perioadă de care își amintea foarte bine și Jean Louise.

Stră-străbunicul lui Atticus Finch, un metodist englez, s-a stabilit lângă râu, în apropiere de Claiborne, și a avut șapte fiice și un fiu. Aceștia s-au căsătorit cu copiii soldaților generalului Maycomb, au fost prolifici și au întemeiat ceea ce era cunoscut în provincie drept Cele Opt Familii. Cu timpul, pentru reuniunile anuale ale descendenților, Finchii care locuiau la Debarcader erau nevoiți să tot ciopârțească din pădure ca să facă locuri de picnic, de unde și dimensiunea actuală a poienii. Nu era folosită numai pentru reuniuni de familie, însă: negrii jucau acolo baschet, Klanul se întâlnea acolo în vremurile de glorie, iar în tinerețea lui Atticus se ținuse acolo un turnir în cadrul căruia gentlemenii din tot Districtul s-au întrecut pentru onoarea de a le însoți pe doamne la Maycomb, la un mare banchet. (Alexandra spunea că după ce l-a văzut pe unchiul Jimmy cum a trecut o prăjină printr-un inel din galopul calului s-a hotărât să se mărite cu el.)

Tot în tinerețea lui Atticus s-au mutat Finchii la oraș: Atticus a studiat Dreptul în Montgomery și s-a întors să practice în Maycomb; Alexandra, impresionată de îndemânarea unchiului Jimmy, a plecat cu el în Maycomb; John Hale Finch a plecat la Mobile să studieze medicina; iar Caroline a fugit de-acasă cu un bărbat la șaptesprezece ani. După moartea tatălui lor au închiriat terenul, dar mama lor refuza să se clinească din vechea casă. A rămas acolo și a privit cum se închiriază și se vinde terenul din jurul ei bucată cu bucată. Când a murit și ea, nu mai rămăseseră decât casa, poiana și debarcaderul. Casa a stat goală până au cumpărat-o gentlemenii din Mobile.

Jean Louise avea impresia că și-o amintește pe bunica ei, dar nu era sigură. Prima dată când a văzut un Rembrandt, o femeie cu bonetă și guler fronsat, a spus: „Uite-o pe bunica“. Atticus a spus nu, nici măcar nu seamănă cu ea. Dar Jean Louise rămăsese cu senzația că odată fusese dusă într-o cameră slab luminată din vechea casă și în mijlocul acelei camere ședea o femeie bătrână-bătrână îmbrăcată în negru, cu un guler alb de dantelă.

Treptele care duceau la Debarcader se numeau, firește, Treptele Anilor Bisecți și, când era mică și participa la reuniunile de familie, ea și mulțimea de verișori își făceau părinții să vină întruna la marginea falezei, îngrijorați că se joacă pe scări, până când toți copiii erau prinși și împărțiți în două categorii: înotătorii și ceilalți. Cei care nu știau să înoate erau surghiuniți pe partea dinspre pădure a poienii și obligați să joace jocuri inofensive; înotătorii aveau voie să alerge pe trepte, sub supravegherea lejeră a doi puștani negri.

Clubul de vânatoare menținuse treptele într-o stare decentă și folosea pontonul drept chei pentru ambarcațiuni. Erau leneși cei de la club; era mai ușor să te lași purtat de râu în aval și să vâslești până la Winston decât să străbați lăstărișul și zona mlăștinoasă. Mai departe în aval, dincolo de faleză, se vedeau urmele fostului debarcader pentru bumbac unde negrii care lucrau pentru familia Finch încărcau baloți și produse agricole și descărcau blocuri de gheață, făină și zahăr, echipamente pentru fermă și lucruri necesare doamnelor. Debarcaderul lui Finch era folosit exclusiv de călători: treptele le ofereau doamnelor o scuză perfectă pentru leșinuri; bagajele erau lăsate la debarcaderul pentru bumbac – să debarci acolo, de față cu negrii, era de neînchipuit.

— Crezi că se mai poate coborî pe ele?

— Sigur, a spus Henry. Le întreține clubul. Încălcăm o proprietate privată, știi, da?

— Încălcăm pe dracu'. Să văd eu ziua aia când un Finch nu mai are voie să calce pe pământul lui. A făcut o pauză. Ce vrei să spui?

— Au vândut și ultima bucată acum cinci luni.

Jean Louise a spus:

— Mie nu mi-au zis nici o vorbuliță despre asta.

Tonul vocii ei l-a făcut pe Henry să se oprească.

— Nu-ți pasă, nu-i așa?

— Nu, de fapt nu. Doar că aș fi preferat să-mi spună.

Henry nu s-a lăsat convins.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Jean Louise, la ce le mai servea domnului Finch și celorlalți?

— La absolut nimic, dacă pui la socoteală și impozitele și toate cele. Doar că aș fi preferat să-mi spună. Nu-mi plac surprizele.

Henry a râs. S-a aplecat și a luat o mână de nisip cenușiu.

— Ne vii cu sudisme acuma? Vrei să fac pe Gerald O'Hara?

— Las-o baltă, Hank. Vocea îi era veselă.

— Cred că tu ești cea mai rea dintre toți, a spus Henry. Domnul Finch e un tânăr de șaptezeci și doi de ani, iar tu ești o babă de-o sută când e vorba de lucruri din astea.

— Pur și simplu nu-mi place să mi se dea peste cap lumea fără un minim avertisment. Hai să coborâm la debarcader.

— Te simți în stare?

— Te bat oricând.

S-au luat la întrecere până la scări. Când a început coborârea abruptă, degetele au simțit atingerea rece a metalului. S-a oprit. De anul trecut apăruse o balustradă din țeavă. Henry avea un avans prea mare ca să-l mai prindă, dar a încercat oricum.

Când a ajuns și ea la debarcader, cu respirația tăiată, Henry era deja lat pe scânduri.

— Ai grijă la smoală, scumpo, a spus el.

— Am început să îmbătrânesc, a spus ea.

Au fumat în tăcere. Henry și-a pus brațul sub ceafa ei și din când în când se întorcea să o sărute. Ea se uita la cer.

— Aproape că-l poți atinge cu mâna, așa de jos e.

Henry a spus:

— Vorbeai serios adineaori când ai spus că nu-ți place să-ți fie dată lumea peste cap?

— Hm?

Nu știa. Probabil că da. A încercat să explice:

— Treaba e că de fiecare dată când am venit acasă în ultimii cinci ani... și chiar mai înainte. Când veneam acasă de la facultate... descopeream că se mai schimbase câte ceva...

— ...și nu ești convinsă că-ți place, asta e? Henry rânjea în lumina lunii și ea nu-l putea vedea.

Jean Louise s-a ridicat în capul oaselor.

— Nu știu dacă pot să-ți spun, iubire. Când trăiești în New York, ai adesea senzația că New Yorkul nu face parte din lume. Ce vreau să spun e că de fiecare dată când mă întorc acasă, simt că mă întorc în lume, și când plec din Maycomb, e ca și cum aș pleca din lume. E o prostie. Nu pot s-o explic, mai ales că aș lua-o razna de tot dacă aș locui în Maycomb.

Henry a spus:

— Ba n-ai lua-o razna, să știi. N-am de gând să insist să-mi dai un răspuns – nu te scula –, dar e un gând cu care trebuie să te obișnuiești, Jean Louise. O să vezi schimbări, o să vezi Maycombul cum se schimbă cu totul înainte să îmbătrânim noi. Acuma, necazul cu tine e că tu vrei și călare, și pe jos: vrei să oprești timpul, dar nu poți. Mai devreme sau mai târziu va trebui să alegi între Maycomb și New York.

Îi lipsea atât de puțin să înțeleagă. O să mă mărit cu tine, Hank, dacă mă aduci să locuiesc la Debarcader. O să dau New Yorkul pe locul ăsta, dar nu pe Maycomb.

Și-a mutat privirea spre râu. Malul dinspre Districtul Maycomb era tot numai stânci înalte; în Districtul Abbott era plat. Când ploua, râul ieșea din matcă și atunci puteai să mergi cu barca peste câmpurile de bumbac. S-a uitat în amonte. Acolo sus s-a dus Bătălia Canoelor, și-a spus. Sam Dale le-a venit de hac indienilor și Vulturul Roșu a sărit de pe stâncă⁸.

Și-atunci el parcă vede în sfârșit

Colinele-unde viața-i s-a ivit

*Și marea-n care ea se varsă-n infinit.*⁹

— Ai spus ceva? a întrebat Henry.

— Nimic. Mă lovise romantismul, a spus ea. Apropo, mătușica nu te consideră potrivit.

— Știu asta de-o viață. Dar tu?

— Eu da.

— Atunci mărită-te cu mine.

— Cere-mă.

Henry s-a ridicat și s-a așezat lângă ea. Își bălăngăneau picioarele peste marginea cheiului.

— Unde-mi sunt pantofii? a întrebat ea dintr-odată.

— Lângă mașină, unde i-ai azvârlit din picioare. Jean Louise, acum sunt în stare să te întrețin. Chiar bine, în câțiva ani, dacă lucrurile rămân la fel de înfloritoare. Sudul e tărâmul tuturor posibilităților acum. Sunt destui bani aici, în Districtul Maycomb, să cumpere... ce-ai zice să ai un soț în adunarea legislativă?

Jean Louise era surprinsă.

— Candidezi?

— Mă bate gândul.

— Împotriva sistemului?

— Mda. Mai are puțin și se prăbușește sub propria greutate, și dacă pot să-i dau o mână de ajutor...

— O guvernare decentă în Maycomb ar fi un șoc atât de mare, că nu știu dacă cetățenii ar suporta, a spus ea. Atticus ce părere are?

— E de părere că a venit momentul.

— N-o să-ți fie la fel de ușor cum i-a fost lui.

Tatăl ei, după ce și-a făcut inițial campanie, a rămas în adunarea legislativă cât a dorit, fără nici un fel de opoziție. Era un caz unic în istoria districtului: nici un sistem nu s-a pus împotriva lui Atticus Finch, nici un sistem nu l-a susținut și nu a avut nici un contracandidat. După ce s-a retras, sistemul a înghițit și singurul mandat independent care mai rămăsese.

— Nu, dar pot să le dau puțin de furcă... Gașca de la tribunal practic doarme la butoane și, cu o campanie puternică, ar exista șanse împotriva lor.

— Iubire, n-o să ai ajutor din partea mea, a spus ea. Politica mă plictisește de moarte.

— Cel puțin n-o să faci campanie împotriva mea. Asta în sine e o ușurare.

— Ești un tânăr în ascensiune, așa-i? De ce nu mi-ai spus că ai fost Bărbatul Anului?

— M-am temut că o să râzi, a spus Henry.

— Să râd de tine, Hank?

— Mda. Tot timpul pari să cam râzi de mine.

Ce putea să spună? De câte ori îl jignise? A spus:

— Tu știi că eu n-am stat niciodată bine la capitolul tact, dar pe cuvântul meu că n-am răs niciodată de tine, Hank. Nu în sufletul meu.

Jean Louise i-a luat capul în palme. Îi simțea tunsoarea scurtă sub bărbie; era ca o catifea neagră. În timp ce o săruta, Henry a tras-o lângă el pe scândurile cheiului.

După o vreme, Jean Louise a întrerupt momentul.

— Ar trebui să mergem, Hank.

— Nu încă.

— Ba da.

Henry a spus istovit:

— Ce-mi displace cel mai tare la locul ăsta e că mereu trebuie să și urci înapoi.

— Am un prieten în New York care mereu urcă scările cu o milă pe minut. Spune că așa nu rămâne fără suflu. De ce nu încerci și tu?

— E prietenul tău ăsta?

— Nu vorbi prostii, a spus ea.

— Ai mai spus asta o dată azi.

— Atunci du-te dracu'.

— Și asta ai mai spus o dată azi.

Jean Louise și-a pus mâinile în șold.

— Ce-ai zice să înoți cu hainele pe tine? Asta n-am spus niciodată azi. Nici nu știi ce-mi vine să te-arunc în apă în clipa asta.

— Să știi că te cred în stare.

— Într-o clipă, a spus ea.

Henry a apucat-o de umăr.

— Dacă ajung în apă, vii cu mine.

— Îți fac o singură concesie, a zis ea. Ai timp până număr la cinci să-ți golești buzunarele.

— E o nebunie, Jean Louise, a spus el în timp ce scotea din buzunare bani, chei, portofel și țigări. Apoi s-a descălțat de mocasini.

Se urmăreau din priviri ca doi cocoși de luptă. Henry s-a aruncat primul asupra ei, dar ea s-a agățat de cămașa lui în cădere și l-a tras după ea. Au înotat repede, în tăcere, spre mijlocul râului, s-au întors și au înotat încet spre chei.

— Ajută-mă să ies, a spus ea.

Șiroind, cu hainele lipite de trup, s-au îndreptat spre trepte.

— O să fim aproape uscați până ajungem la mașină, a spus el.

— Era puternic curentul, a spus ea.

— Prea mult dezmăț.

— Ai grijă să nu-ți fac vânt de pe stâncă. Nu glumesc. A chicotit. Mai ții minte ce-i făcea doamna Merriweather bietului domn Merriweather? După ce ne căsătorim, o să-ți fac și eu la fel.

Nu-i era ușor domnului Merriweather dacă se întâmpla să se certe cu nevasta pe un drum public. Domnul Merriweather nu știa să conducă și, dacă disensiunile atingeau un punct critic, doamna

Merriweather oprea mașina și făcea autostopul până în oraș. Odată s-au contrazis pe un drum de țară și domnul Merriweather a rămas abandonat acolo timp de șapte ore. În cele din urmă l-a luat un căruțaș.

— Când o să fiu în adunarea legislativă, n-o să mai putem să ne scăldăm la miezul nopții, a spus Henry.

— Atunci nu candida.

Mașina torcea mai departe. Încet-încet, briza răcoroasă a rămas în urmă și aerul era iar înăbușitor. Jean Louise a văzut lumina unor faruri reflectate în parbriz și o mașină i-a depășit. Curând a trecut încă una, apoi încă una. Maycombul era aproape.

Cu capul pe umărul lui, Jean Louise se simțea mulțumită. S-ar putea să meargă, în definitiv, și-a spus. Dar eu nu sunt casnică. Nu știu nici măcar să umblu la mașina de gătit. Ce-și spun doamnele când se duc în vizită? Va trebui să port pălărie. Aș scăpa copiii pe jos și i-aș omori.

Ceva care arăta ca o albină neagră gigantică a vâjâit pe lângă ei și a luat curba înclinându-se pe o parte. S-a ridicat în capul oaselor, speriată.

— Ce-a fost aia?

— O mașină plină ochi cu negri.

— Frate, ce-i în capul lor?

— Așa ne arată ei mai nou cine sunt, a spus Henry. Au destui bani cât să cumpere mașini la mâna a doua și zboară pe șosea ca din pușcă. Sunt un pericol public.

— Au carnet de conducere?

— Nu prea mulți. Și nici asigurare.

— Frățioare, și dacă se întâmplă ceva?

— Ghinion.

În fața ușii, Henry a sărutat-o gingaș și i-a dat drumul.

— Măine seară? a spus.

Ea a încuviințat din cap.

— Noapte bună, iubitele.

Cu pantofii în mână, a intrat pe vârfuri în dormitorul din față și a aprins lumina. S-a dezbrăcat, și-a pus bluza de pijama și s-a furișat fără zgomot în camera de zi. A aprins o veioză și s-a dus la

rafturile cu cărți. O, Doamne, și-a spus. Și-a trecut degetele peste volumele de istorie militară, a zăbovit la *Al Doilea Război Punic* și s-a oprit la *The Reason Why*¹⁰. Măcar să tocească pentru întâlnirea cu unchiul Jack, și-a spus. S-a întors în camera ei, a stins lumina din tavan, a bâjbâit după veioză și a aprins-o. S-a urcat în patul în care se născuse, a citit trei pagini și a adormit cu lumina aprinsă.

1. Seturi de accesorii pentru băutură – pahare, gheață, shaker etc. – pentru clienții care își procură singuri alcoolul.
2. Referire la Herbert Henry Asquith (1852-1928), prim-ministru britanic între 1908 și 1916, căruia i s-au reproșat în principal faptul că amâna luarea deciziilor și atitudinea lipsită de fermitate.
3. Aligator legendar care i-a terorizat pe locuitorii din zonele mlăștinoase de la granița statelor Florida și Alabama, numit astfel după ce și-a pierdut aproape toate degetele într-o capcană.
4. Personajul principal al unei serii de cărți americane de aventuri și science-fiction pentru copii. Au fost publicate mai mult de o sută de volume, cu autori diferiți, între 1910 și 2007.
5. Zilele cele mai toride ale verii. Expresia provine din zona Mării Mediterane, dar a fost preluată în toată emisfera nordică. În Antichitate, perioada cu temperaturi extreme coincidea cu apariția pe cer, la răsăritul soarelui, a constelațiilor Canis Maior și Canis Minor, cunoscute drept Căinii lui Orion.
6. Ferice de omul care nu se așază pe scaunul celor batjocoritori.
7. Corect: Strigați către Domnul cu strigăte de bucurie, toți locuitorii pământului. (Psalmi, 98:4).
8. Confruntare legendară care a avut loc pe râul Alabama în 1813, în timpul Războiului împotriva Indienilor Creek. Căpitanul Samuel Dale, care comanda mica trupă americană ieșită victorioasă împotriva indienilor conduși de căpetenia Vultur Roșu, a devenit erou al Sudului.
9. Matthew Arnold, „The Buried Life“.
10. Volum semnat de Cecil Woodham-Smith, apărut în 1953, care analizează celebrul atac al cavaleriei ușoare, eveniment dezastruos pentru forțele britanice în timpul Războiului Crimeii.

Partea a III-a

— Jean Louise, Jean Louise, trezește-te!

Vocea Alexandrei a străpuns bariera somnului. S-a luptat să dea piept cu dimineața. A deschis ochii și a văzut-o pe Alexandra aplecată deasupra ei.

— Ce..., a spus.

— Jean Louise, ce-a fost în capul tău – ce-a fost în capul tău și-al lui Henry Clinton – de v-ați dus azi-noapte să înotați în pielea goală?

Jean Louise s-a ridicat în capul oaselor.

— Hă?

— Am spus: ce-a fost în capul tău și-al lui Henry Clinton de v-ați dus azi-noapte să înotați în râu în pielea goală? De dimineață vuia deja tot orașul.

Jean Louise și-a lăsat capul pe genunchi încercând să se trezească.

— Cine ți-a spus așa ceva, mătușică?

— Nici nu se luminase de ziuă când a sunat Mary Webster. A zis că erați amândoi goi-puşcă la râu, azi-noapte la ora unu!

— Oricine are vederea așa de bună sigur n-are și intenții bune. Jean Louise a ridicat din umeri. Păi, mătușică, presupun că acum trebuie să mă mărit cu Hank, nu-i așa?

— Nu... nu știu ce să mai cred despre tine, Jean Louise. Tatăl tău o să moară, pur și simplu o să moară când o să audă. Ai face bine să-i spui tu înainte să afle pe la colțul străzii.

Atticus stătea în prag, cu mâinile în buzunare.

— Bună dimineața, a spus. De ce o să mor?

Alexandra a zis:

— Eu n-am de gând să-i spun, Jean Louise. E treaba ta.

Jean Louise i-a făcut un semn tăcut tatălui ei; mesajul a fost recepționat și înțeles. Atticus luase o mină gravă.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat.

— A sunat Mary Webster. Iscoadele ei ne-au văzut aseară pe Hank și pe mine înotând în râu, fără haine pe noi.

— H-rm, a spus Atticus. Și-a dus mâna la ochelari. Sper că n-ai înotat pe spate.

— Atticus! a făcut Alexandra.

— Scuze, Zandra, a spus Atticus. E adevărat, Jean Louise?

— Parțial. Te-am făcut iremediabil de rușine?

— S-ar putea să supraviețuim.

Alexandra s-a așezat pe pat.

— Deci e adevărat, a spus Jean Louise, oricum nu știu ce căutați la Debarcader aseară...

— ...ba sigur că știi. Ți-a spus Mary Webster tot. Nu ți-a spus ce s-a întâmplat după aia? Aruncă-mi neglijoul, te rog, domnule.

Atticus i-a azvârlit pantalonii de la pijama. I-a îmbrăcat pe sub cearșaf, a dat cearșaful la o parte cu picioarele și și-a întins picioarele.

— Jean Louise... a spus Alexandra și s-a oprit. Atticus ținea în mână o rochie de bumbac încă jilavă. A pus-o pe pat și s-a dus spre scaun. A luat un furou jilav, l-a ținut în sus și l-a lăsat să cadă peste rochie.

— N-o mai chinui pe mătușa ta, Jean Louise. Ți-e costumul de baie?

— Da, domnule. Presupun că acum trebuie să le plimbăm prin oraș în vârful unui par?

Alexandra, nedumerită, a pipăit piesele vestimentare și a întrebat:

— Dar ce te-a apucat să înoți cu hainele pe tine? Când fratele și nepoata ei au început să râdă, a continuat: Nu e nimic amuzant. Chiar dacă aveai hainele pe tine, Maycombul tot n-o să te creadă. Ai fi putut la fel de bine să fii goală. Nu pot să pricep de unde v-a venit ideea să faceți așa ceva.

— Nici eu, a spus Jean Louise. În plus, dacă te consolează cu ceva, mătușică, nici n-a fost cine știe ce distracție. Am început să ne tachinăm unul pe altul, pe urmă eu l-am provocat pe Hank și el n-a

putut să dea înapoi și după-aia nici eu n-am mai putut să dau înapoi și, din una în alta, ne-am trezit în apă.

Alexandra nu era impresionată.

— La vârsta voastră, Jean Louise, un asemenea comportament e cât se poate de necuviincios.

Jean Louise a oftat și s-a dat jos din pat.

— Ei bine, îmi pare rău, a spus. E cafea făcută?

— Te așteaptă o cafetieră întreagă.

Jean Louise a mers după tatăl ei în bucătărie. S-a dus la plită, și-a turnat o ceașcă de cafea și s-a așezat la masă.

— Cum poți să bei la micul dejun lapte de la frigider?

Atticus a înghițit cu poftă.

— E mai bun la gust decât cafeaua.

— Calpurnia spunea, când Jem și cu mine ne rugam de ea să ne dea cafea, că o să ne facă negri cum e ea. Te-ai săturat de mine?

Atticus a fornăit.

— Sigur că nu. Dar știu câteva lucruri mult mai interesante de făcut în toiul nopții decât o trăznaie din asta. Ar fi bine să te pregătești pentru Școala de duminică.

Corsetul de duminică al Alexandrei era și mai formidabil decât cele de zi cu zi. A apărut în pragul camerei lui Jean Louise împlătoșată-n armură, cu pălăria pe cap, cu mânușile-n mâini, parfumată și pregătită.

Duminica era ziua în care Alexandra strălucea: imediat înainte și după Școala de duminică, ea și alte cincisprezece doamne de religie metodistă se adunau în aula bisericii și țineau o întrunire pe care Jean Louise o numea „Retrospectiva știrilor săptămânii“. Jean Louise regreta că o lipsise pe mătușa ei de plăcerea ei duminicală; astăzi Alexandra va fi în defensivă, dar Jean Louise avea toată încrederea că Alexandra poate purta și un război defensiv cu aproape la fel de mult geniu tactic ca și ofensivele, că va duce lupta până la capăt și va asculta predica, iar reputația nepoatei ei va rămâne neatinsă.

— Jean Louise, ești gata?

— Aproape, a răspuns ea.

Și-a trecut un ruj peste buze, și-a netezit vârtejul, și-a relaxat

umerii și s-a întors.

— Cum arăt? a spus.

— Nu te-am văzut în viața mea îmbrăcată din cap până-n în picioare. Unde ți-e pălăria?

— Mătușică, știi foarte bine că dacă intru în biserică cu pălărie, lumea o să creadă că a murit cineva.

O singură dată purtase pălărie, și asta fusese la înmormântarea lui Jem. Nu știa nici ea ce-i venise, dar înainte de înmormântare l-a făcut pe domnul Ginsberg să deschidă magazinul pentru ea, a ales o pălărie și și-a trântit-o pe cap, pe deplin conștientă că Jem ar fi râs dacă ar fi putut s-o vadă, dar, cumva, o făcea să se simtă mai bine.

Când au ajuns, unchiul Jack era pe treptele bisericii.

Doctorul John Hale Finch nu era mai înalt decât nepoata sa, care avea un metru șaptezeci. De la tatăl lui moștenise nasul cu puncte înaltă, buza inferioară severă și pomeții proeminenți. Semăna cu sora lui, Alexandra, dar asemănarea fizică se termina la gât: doctorul Finch era firav, subțire ca un păianjen aproape; sora lui avea forme mai pline. El era motivul pentru care Atticus nu se însurase până la patruzeci de ani – când a venit vremea ca John Hale Finch să-și aleagă o profesie, a ales medicina. Și a ales s-o studieze într-un moment în care prețul bumbacului era de un cent livra și familia Finch avea de toate, mai puțin bani. Atticus, care încă nu-și făcuse un nume în profesia lui, a cheltuit și a împrumutat până la ultimul bănuț disponibil ca să-i plătească studiile fratelui lui; i-au fost returnați, la momentul convenit, cu dobândă.

Doctorul Finch se specializase în ortopedie, practica în Nashville, era jucător abil la bursă și până la vârsta de patruzeci și cinci de ani adunase suficientă avere cât să se retragă din activitate și să-și dedice tot timpul pasiunii lui nepieritoare, literatura victoriană, o îndeletnicire care i-a adus reputația de cel mai cultivat excentric cu diplomă.

Doctorul Finch se alimentase atât de mult și atât de temeinic din îmbătătoarea licoare, încât însăși ființa lui era marcată de maniere stranie și exclamații bizare. Își puncta enunțurile cu ușoare „ha-uri” și „hm-uri” și expresii arhaice, cu care predilecția lui pentru jargonul modern nu făcea neapărat casă bună. Avea o minte brici;

era aiurit; era burlac, dar lăsa impresia că e depozitarul unor amintiri amuzante; avea o pisică portocalie de nouăsprezece ani; se dovedea ininteligibil pentru cea mai mare parte a locuitorilor Districtului Maycomb pentru că își pigmenta conversațiile cu aluzii subtile la realități obscure din epoca victoriană.

Cei care nu-l cunoșteau rămâneau cu senzația că e la limita țăcănelii, însă cine era pe aceeași lungime de undă cu el știa că are o minte cât se poate de limpede, mai ales când era vorba de speculații la bursă; prietenii riscau adesea să fie nevoiți să asculte lungi prelegeri despre poezia lui Mackworth Praed numai ca să-i poată cere sfatul. Din lunga și apropiata lor relație (în anii adolescenței ei singuratic doctorul Finch încercase să facă din ea o erudită) Jean Louise dobândise o cunoaștere suficientă a subiectelor lui predilecte încât să fie capabilă să-l urmărească în majoritatea cazurilor, iar conversațiile cu el erau o încântare. Când nu o făcea să moară de râs pe înfundate, o fascina cu memoria lui căreia nu-i scăpa nimic și mintea cuprinzătoare și vioaie.

— Bună dimineața, fiică a lui Nereu! a spus unchiul ei sărutând-o pe obraz.

Una dintre concesiile pe care doctorul Finch le făcea secolului XX era telefonul. S-a dat un pas în spate și și-a privit nepoata cu un interes plin de amuzament.

— Nu ești acasă decât de nouăsprezece ore și deja ai dat frâu liber aplecării tale spre abluțiuni excesive, ha! Un exemplu clasic de behaviorism watsonian – cred că o să scriu despre tine și o să trimit articolul la *Revista Asociației Medicale Americane*.

— Mai taci, șarlatan bătrân ce ești, a șoptit Jean Louise printre dinți. Vin să te văd după-amiază.

— Să-ți faci de cap cu Hank la râu – ha! – ar trebui să vă fie rușine – dezonorați familia – v-ați distrat?

Începea Școala de Duminică, așa că doctorul Finch a dat din cap spre ușă:

— Iubitul cel vinovat te-așteaptă înăuntru, a spus.

Jean Louise i-a aruncat o privire care nu l-a impresionat câtuși de puțin și a pășit în biserică cu toată demnitatea de care era în stare. A zâmbit și i-a salutat pe Metodistii din Maycomb apoi s-a așezat la fereastră, în fosta ei sală de clasă, unde a dormit cu ochii deschiși cât a ținut lecția, cum făcea de fiecare dată.

Nimic mai bun decât un imn care-ți îngheață sângele în vine ca să te simți ca acasă, și-a spus Jean Louise. Senzație de izolare, dacă a avut vreo clipă așa ceva, s-a ofilit și a murit în prezența celor vreo două sute de păcătoși care cereau cu toată convingerea să fie azvârliți în torentul roșu și mântuitor. În timp ce-i oferea Domnului roadele halucinațiilor domnului Cowper sau declara că Iubirea o înălțase, Jean Louise simțea și ea căldura ce se naște între persoane care, fără să aibă nimic în comun, se găsesc, timp de o oră în fiecare săptămână, în aceeași barcă.

Stătea alături de mătușa ei în mijlocul stranei de pe partea dreaptă a bisericii; tatăl ei și doctorul Finch ședeau unul lângă altul pe partea stângă, al treilea rând din față. De ce acolo era un mister pentru ea, dar încă de când se întorsese doctorul Finch în Maycomb stăteau acolo împreună. Nimeni n-ar fi bănuir să sunt frați, și-a spus ea. Cine-ar crede că e cu zece ani mai în vârstă decât unchiul Jack.

Atticus Finch semăna cu mama lui; Alexandra și John Hale Finch semănau cu tatăl lor. Atticus era cu un cap mai înalt decât fratele lui, avea fața mare și luminoasă, cu nasul drept și gura lată și subțire, dar ceva din alura lor te făcea să-ți dai seama că sunt rude. Unchiul Jack și Atticus albesc la fel și seamănă la ochi, și-a spus Jean Louise; asta e. Și avea dreptate. Toți Finchii aveau sprâncenele drepte și zburlete și pleoapele grele; când priveau pieziș, în sus sau drept în față, un observator dezinteresat putea surprinde ceea ce Maycombul numea Asemănare de Familie.

A fost întreruptă din meditație de Henry Clinton, care trimisese tava pentru colectă pe strana din spatele ei și, în timp ce aștepta să

se întoarce cealaltă tavă de pe rândul pe care stătea ea, i-a făcut cu ochiul, fățiș și cu toată seriozitatea. Alexandra l-a văzut și i-a aruncat priviri ucigătoare. Henry și celălalt aprod s-au îndepărtat pe culoarul central și au rămas în picioare, plini de smerenie, în fața altarului.

Imediat după colectă, Metodistii din Maycomb au cântat ceea ce ei numeau Doxologia, fără să-l mai lase pe preot să se roage deasupra tăvii de colectă ca să-l scutească de rigurile inventării încă unei rugăciuni, de vreme ce deja rostise trei invocații sănătoase. Încă din vremea primelor amintiri ecleziastice ale lui Jean Louise, Maycombul cântase Doxologia într-un anume fel și niciodată altfel:

Slăviți – pe – Domnul – cel – cu – daruri – îngerești,

o interpretare care reprezenta o tradiție a bisericii metodiste sudiste în aceeași măsură ca și ploconul popii¹. În duminica aceea, Jean Louise și întreaga congregație își dregeau glasurile, nebănuind nimic, pregătindu-se s-o lălăie corespunzător când, din senin, doamna Clyde Haskins s-a năpustit pe clapele orgii:

Slăviți pe Domnul cel cu daruri în – ge – rești

Slăviți-l voi sfinteos – tiri ce – rești

Slăviți-l ființetoate pe pă – mânt

Slăviți pe Tatăl Fiul, Du – hul Sfânt!

În zăpăceala care a urmat, dacă Arhiepiscopul de Canterbury și-ar fi făcut apariția cu toate odăjdiiile pe el, Jean Louise n-ar fi fost câtuși de puțin surprinsă: congregația nu remarcase nici o schimbare în interpretarea de-o viață a doamnei Haskins, drept care au intonat Doxologia până la capăt așa cum fuseseră mereu obișnuiți s-o facă, în timp ce doamna Haskins îi dădea înainte nebunește, de aveai senzația că e în Catedrala din Salisbury.

Primul gând al lui Jean Louise a fost că Herbert Jemson își pierduse mințile. De când se știa ea, Herbert Jemson era directorul muzical al Bisericii Metodiste din Maycomb. Era un bărbat masiv, cumsecade, cu o voce plăcută de bariton, care conducea cu tact un cor compus din soliști frustrați și care nu uita niciodată care sunt

imnurile preferate ale supervizorilor districtuali. În feluritele războaie bisericești care făceau parte din ființa metodismului maycombian, Herbert era singurul pe care te puteai baza că n-o să se piardă cu firea, o să vorbească rațional și o să împace elementele mai conservatoare ale congregației cu facțiunea progresistă. De treizeci de ani își dedica tot timpul liber bisericii sale și, de curând, biserica lui îl răsplătise cu o excursie într-o tabără de muzică din Carolina de Sud.

Al doilea impuls al lui Jean Louise a fost să dea vina pe preot. Era un tinerel, domnul Stone pe numele lui; doctorul Finch spunea că nu văzuse în viața lui un om neajuns încă la cincizeci de ani cu asemenea talent la platitudini. Nu era absolut nimic în neregulă cu domnul Stone, doar că poseda toate caracteristicile unui contabil: nu-i plăceau oamenii, se pricepea la cifre, îi lipsea simțul umorului și era bătut în cap.

Pentru că de ani de zile biserica din Maycomb nu era destul de mare pentru un preot bun, dar prea mare pentru unul mediocru, orașul a fost încântat când, la ultima Conferință Ecleziasitică, mai-marii au decis să le trimită metodiștilor unul tânăr și plin de energie. Dar în mai puțin de un an tânărul preot reușise să-și impresioneze congregația îndeajuns cât să-l facă pe doctorul Finch să remarce într-o duminică, într-o doară, dar foarte sonor: „Am cerut pâine și ni s-a dat o piatră“².

De multă vreme domnul Stone era bănuț de tendințe liberale; se arăta prea prietenos, erau de părere unii, cu frații lui yankei; de curând ieșise parțial șifonat dintr-o dispută pe tema Crezului Apostolic; și, lucru cel mai rău, se credea despre el că e ambițios. Jean Louise construia un caz beton împotriva lui când și-a amintit că domnul Stone e afon.

Netulburat de necredința de care dădea dovadă Herbert Jemson pur și simplu fiindcă nu-și dăduse seama de ea, domnul Stone s-a ridicat și s-a îndreptat spre amvon cu Biblia în mână. A deschis-o și a spus:

— Textul pe care l-am ales pentru azi este din Isaia, capitolul douăzeci și unu, versetul șase:

Căci așa mi-a vorbit Domnul:

„Du-te și pune un străjer, ca să dea de veste despre ce va vedea“.

Jean Louise a făcut eforturi sincere să asculte ce a văzut străjerul domnului Stone, dar oricât se străduia să-și înăbușe senzația, simțea cum amuzamentul i se transformă în dezgust indignat și nu și-a luat ochii de la Herbert Jemson tot restul slujbei. Cum îndrăzneă să facă schimbări? Cumva încerca să-i conducă înapoi spre Biserica Mamă? Dacă ar fi lăsat rațiunea să câștige, și-ar fi dat seama că metodismul lui Herbert Jemson era o minciună cât casa; era de notorietate că stă prost cu teologia, dar cât se poate de bine cu faptele caritabile.

Dacă s-a zis cu Doxologia, să vezi c-o să vină și cu tămâia – *ortodoxia mi-e ibovnică*³. Asta a spus-o unchiul Jack sau unul dintre episcopii lui de pe vremuri? A privit spre el, dincolo de culoar, și i-a văzut tăietura ascuțită a profilului: i-a sărit țandăra, și-a spus.

Domnul Stone îi dădea înainte monoton... un creștin se poate lepăda de zădărniciile traiului modern... dacă vine în fiecare miercuri la Seara Familiilor și aduce un vas acoperit... să fie cu voi acum și în vecii vecilor, Amin.

Domnul Stone rostise binecuvântarea și se îndrepta spre ușă când Jean Louise a pornit pe culoar să-l încolțească pe Herbert, care rămăsese în urmă ca să închidă ferestrele. Doctorul Finch i-a luat-o înainte:

— ...n-ar trebui s-o cânte așa, Herbert, spunea. Doar suntem metodiști, D.V.

— Nu vă uitați la mine, domnule doctor Finch. Herbert a ridicat mâinile parcă să se apere de orice ar putea urma. Așa ne-au spus în tabăra Charles Wesley că trebuie să cântăm.

— Doar n-ai de gând să accepți așa ceva fără să crâcnești, nu? Cine ți-a spus să faci așa? Doctorul Finch și-a supt buza de jos până aproape nu s-a mai văzut, apoi i-a dat drumul cu un plesnet.

— Profesorul de muzică. Ținea un curs despre ce e greșit în muzica bisericească din Sud. El e din New Jersey, a spus Herbert.

— Un curs, ă?

— Da, domnule.

— Și ce spunea c-ar fi greșit?

Herbert a răspuns:

— Spunea că, la ce imnuri cântăm noi, am putea foarte bine să cântăm și „Pune botu’ la robinetu’ pe unde curge evanghelia“.

Spunea că Fanny Crosby⁴ ar trebui interzisă prin dreptul canonic și că *Rock of Ages* e o oroare în ochii Domnului.

— Serios?

— A zis că ar trebui să mai înviorăm Doxologia.

— S-o mai înviorăm? Cum?

— Cum am cântat azi.

Doctorul Finch s-a așezat în prima strană. Și-a întins brațele pe spetează și dădea din degete meditativ. A ridicat privirea spre Herbert.

— S-ar zice, a spus, s-ar zice că frații noștri de pe tărâmurile din nord nu se mulțumesc doar cu activitățile Curții Supreme. Acum încearcă să ne schimbe și imnurile.

Herbert a spus:

— Ne-a zis că ar trebui să renunțăm la imnurile sudiste și să învățăm altele. Mie nu-mi convine – unele de care el zicea că-s frumoase n-au nici măcar melodie.

„Ha“ul emis de doctorul Finch a sunat mai tăios decât de obicei, semn clar că începea să-și piardă răbdarea. Și-a recuperat-o îndeajuns cât să spună:

— Imnuri sudiste, Herbert? Imnuri sudiste? Doctorul Finch și-a pus mâinile pe genunchi și și-a îndreptat spinarea. Uite, Herbert, a spus, hai să stăm amândoi aici, în sanctuarul ăsta, și să analizăm asta cu calm. Bănuiesc că omul de care zici ar vrea să ne aliniem în cântatul Doxologiei nici mai mult, nici mai puțin decât cu Biserica Anglicană și cu toate astea o-întoarce – o-întoarce – și vrea să elimine... *Abide With Me*?

— Hait! Păi, da.

— Lyte.

— Ăă... poftim?

— Lyte, domnule. Lyte.⁵ Dar *When I Survey the Wondrous Cross*?

— Și ăsta, a spus Herbert. Ne-a dat o listă.

— V-a dat o listă, da? Presupun că e și *Onward, Christian Soldiers* pe listă.

— În capul listei.

— Ha! a spus doctorul Finch. H.F. Lyte, Isaac Watts, Sabine Baring-Gould.

Doctorul Finch a pronunțat ultimul nume cu accentul tipic

Districtului Maycomb: *a*-uri și *i*-uri lungi și pauză între silabe.

— Sunt toți englezi, Herbert, până în măduva oaselor, a spus. Vrea să-i eliminăm pe toți, dar în schimb încearcă să ne facem să cântăm Doxologia de parcă am fi la Westminster Abbey, nu? Păi, dă-mi voie să-ți spun eu ceva...

Jean Louise s-a uitat la Herbert, care dădea din cap aprobator, și la unchiul ei, care arăta ca Theobald Pontifex⁶.

— ...omul ăsta al tău e un snob, Herbert, fără dar și poate.

— Era cam fătălău, a spus Herbert.

— N-am nici o îndoială că așa era. Ai de gând să aplici aberațiile astea?

— Doamne, nici gând, a spus Herbert. Am zis și eu să încerc o dată, doar să mă conving de ce bănuiam deja. Congregația n-o să le învețe în veci. Ca să nu mai zic că mie îmi plac alea vechi.

— Și mie la fel, Herbert, a spus doctorul Finch. S-a ridicat și a luat-o de braț pe Jean Louise. Ne vedem de azi într-o săptămână și dacă văd că biserica s-a clintit fie și cu o palmă, pe tine o să te consider vinovat.

Ceva din privirea doctorului Finch i-a spus lui Herbert că e o glumă. A râs și a zis:

— Nici o grijă, domnule.

Doctorul Finch și-a condus nepoata până la mașină, unde așteptau Atticus și Alexandra.

— Vrei să te ducem? a întrebat ea.

— Firește că nu, a spus doctorul Finch. Își făcuse un obicei să meargă pe jos până la biserică și înapoi în fiecare duminică și nu-l descurajau nici furtuna, nici arșița soarelui, nici gerul cel mai aspru.

Când dădea să plece, Jean Louise a strigat după el:

— Unchiu' Jack, ce înseamnă D.V.?

Doctorul Finch a scos oftatul lui tipic care spunea n-ai-pic-de-educație-domnișoară, a ridicat din sprâncene și a răspuns:

— *Deo volente*, cu voia Domnului, copilă. O expresie cât se poate de catolică.

1. Conform tradiției, în sudul Statelor Unite, când un nou predicator sosea într-o comunitate, era întâmpinat de enoriași cu daruri constând în alimente neperisabile.

2. Stone = piatră (engl.); parafrizare a versetului din Evanghelia după Matei 7:9: „Cine este omul acela dintre voi care, dacă-i cere fiul său o pâine, să-i dea o piatră?”.
3. Fragment dintr-un citat atribuit episcopului englez William Warburton: „Orthodoxy is my doxy, heterodoxy is another man's doxy” – joc de cuvinte intraductibil, unde doxy = doctrină, dar și ibovnică.
4. Frances Jane van Alstyne, născută Crosby (1820-1915) – misionară americană, poetă și compozitoare, autoare a peste 8 000 de imnuri și cântece gospel.
5. Henry Francis Lyte – cleric anglican, poet și autor de imnuri religioase.
6. Personaj din romanul *Și tu vei fi țărăină* (1903) de Samuel Butler, o satiră la adresa ipocriziei societății din epoca victoriană.

La fel de brusc cum un băiețel crud trage o larvă afară din gaura ei și o lasă să se zbată în soare, Jean Louise s-a trezit smulsă din lumea ei liniștită și lăsată singură să-și protejeze cum o putea epiderma sensibilă într-o după-amiază umedă de duminică, la ora 14:28 fix. Circumstanțele care au condus la acest eveniment au fost următoarele:

După prânz, în timpul căruia Jean Louise își desfătase familia relatându-le observațiile doctorului Finch apropo de interpretarea elegantă a imnurilor, Atticus ședea în colțul lui din camera de zi și citea ziarele de duminică, iar Jean Louise aștepta cu nerăbdare o după-amiază veselă în compania unchiului ei, cu prăjiturile de ceai și cea mai tare cafea din Maycomb.

A sunat la ușă. L-a auzit pe Atticus strigând „Intră!“ și apoi vocea lui Henry răspunzând „Sunteți gata, domnule Finch?“.

A aruncat prosopul de vase pe care-l avea în mână; nu a apucat să iasă din bucătărie că Henry a băgat capul pe ușă și a spus:

— Bună!

Alexandra l-a pus la zid fără să piardă o secundă:

— Henry Clinton, ar trebui să-ți fie rușine.

Henry, care dispunea de un șarm deloc de neglijat, l-a pus la bătaie pe tot cu Alexandra, care nu dădea nicidecum semne că s-ar înmuia:

— Haideți, domnișoară Alexandra, a spus. Nici să vreți nu puteți să rămâneți supărată pe noi multă vreme.

Alexandra a răspuns:

— V-am scos din belea pe amândoi de data asta, dar s-ar putea să nu mai fiu prin preajmă data viitoare.

— Domnișoară Alexandra, nici nu știți cât apreciem ce-ați făcut. S-a întors către Jean Louise. Diseară la șapte jumate și fără Debarcader. Mergem la spectacol.

— Bine. Unde vă duceți?

— La tribunal. Întâlnire.

— Duminica?

— Mda.

— Așa e, mereu uit că pe-aici politica se face duminica.

Atticus a strigat la Henry s-o ia din loc.

— Pa, iubire, a spus el.

Jean Louise l-a urmat în camera de zi. Când ușa de la intrare s-a trântit în urma lui și a lui Atticus, s-a dus la fotoliul tatălui ei să strângă ziarele pe care le lăsase pe jos. Le-a ridicat, le-a aranjat foile și le-a pus pe canapea într-un teanc ordonat. A traversat din nou camera ca să îndrepte și vraful de cărți de pe măsuta cu veioza și tocmai se îndeletnicea cu asta când i-a atras atenția o broșură de dimensiunea unui plic pentru corespondență oficială.

Pe copertă era un desen reprezentând un negru antropofag; deasupra desenului scria *Ciuma neagră*. Autorul era cineva cu câteva titluri universitare înșirate după nume. A deschis broșura, s-a așezat în fotoliul tatălui ei și a început să citească. Când a terminat, a apucat-o de un colț, a ținut-o cum ai ține de coadă un șobolan mort și s-a dus în bucătărie. I-a arătat broșura mătușii ei.

— Ce e chestia asta? a spus.

Alexandra s-a uitat pe deasupra ochelarilor.

— Ceva de-al tatălui tău.

Jean Louise a apăsat pedala coșului de gunoi și a aruncat broșura înăuntru.

— Nu face asta, a spus Alexandra. Sunt greu de procurat.

Jean Louise a deschis gura, a închis-o la loc și a deschis-o iar.

— Mătușică, ai citit aia? Știi ce scrie în ea?

— Desigur.

S-o fi auzit spunând o obscenitate și n-ar fi fost atât de surprinsă.

— Tu... Mătușică, tu știi că pe lângă ce scrie în chestia aia Goebbels pare un băiețel naiv de la țară?

— Nu știu despre ce vorbești, Jean Louise. Sunt multe adevăruri în cartea aia.

— Da, vezi să nu, a spus Jean Louise sarcastic. Mi-a plăcut mai ales partea unde spune că negrii, dragii de ei, n-au cum să nu fie inferiori rasei albe pentru că au țeasta mai groasă și craniul mai teșit – ce-o mai fi și asta –, așa că trebuie să ne purtăm cu toții cât se poate de bine cu ei și să nu-i lăsăm să facă nimic din care s-ar putea răni și să-i ținem la locul lor. Doamne Dumnezeule, mătușică...

Alexandra stătea dreaptă ca un par.

— Așa, și? a spus.

Jean Louise a zis:

— Nu știam că te interesează lecturile scabroase, mătușică.

Mătușa ei tăcea, așa că Jean Louise a continuat:

— Am fost foarte impresionată de parabola care spune că încă din zorii istoriei conducătorii lumii au fost mereu albi, cu excepția lui Gînghis Han sau unul din ăștia – autorul a fost foarte cinstit la faza asta – și aduce un argument dărmător cum că până și faraonii erau albi, iar supușii lor erau fie negri, fie evrei...

— Asta-i adevărat, nu-i așa?

— Sigur, dar ce-are a face cu subiectul?

Când se temea, când aștepta să se întâmple ceva sau când era agitată, mai ales în confruntările cu mătușa ei, creierul îi trecea pe bufonerie gilbertiană. Trei siluete zglopii i se învârteau nebunește în minte – orele petrecute cu unchiul Jack și Dill luau proporții aberante și obliterau ziua de mâine, cu tot cu problemele ei.

A auzit-o pe Alexandra care-i spunea.

— Ți-am zis. A adus-o tatăl tău de la o întâlnire a consiliului cetățenesc.

— De la o ce?

— De la Consiliul Cetățenesc al Districtului Maycomb. Nu știai că avem așa ceva?

— Nu știam.

— Păi, tatăl tău e în comitetul director, iar Henry e unul dintre membrii cei mai de nădejde. Alexandra a oftat. Nu că ne-ar trebui așa ceva, de fapt. Aici, în Maycomb, nu s-a întâmplat nimic încă, dar întotdeauna e bine să fii pregătit. Acolo sunt și acum.

— Consiliu cetățenesc? În Maycomb? Jean Louise s-a trezit că repetă prostește. Atticus?

Alexandra a spus:

— Jean Louise, nu cred că înțelegi pe deplin ce se întâmplă pe aici...

Jean Louise s-a răsucit pe călcâie, s-a dus la ușa de la intrare, a ieșit, a traversat curtea largă din fața casei, a pornit pe stradă spre centrul orașului cât putea de repede, în timp ce cuvintele Alexandrei „doar nu ieși în oraș În Felul Țsta“ răsunau în urma ei. Uitase că în garaj e o mașină în stare bună de funcționare, iar cheile sunt pe măsuta din hol. Mergea repede, în ritmul unui refren absurd care i se învârtea în cap.

*Hai și-așa, și-așa!
De-aș fi soața ta,
Când ți-o veni vremea să mori,
Atunci fata ce-o adori
Tre' să moară și ea,
Hai și-așa, și-așa!*¹

Ce-i apucase pe Hank și pe Atticus? Ce se petrecea? Nu știa, dar avea să afle până la apusul soarelui.

Avea ceva de-a face cu broșura pe care a găsit-o în casă – lăsată acolo, fără rușine, în văzul tuturor – și avea legătură cu consiliul cetățenesc. Știa de lucrurile astea, cum să nu. Erau pline de ele ziarele din New York. Acum îi părea rău că nu citise cu mai mare atenție, dar o simplă privire aruncată pe o pagină de text era destul să-i evoce o poveste bine-cunoscută: aceiași oameni care făceau parte din Imperiul Invizibil, care îi urau pe catolici; ignoranți, măcinați de temeri, roșii la față, grosolani, corecți în fața legii, sută la sută anglo-saxoni vajnici, compatrioții ei americani – gunoaie.

Atticus și Hank aveau ei un plan, erau acolo doar ca să stea cu ochii pe ce se întâmplă – mătușica spunea că Atticus era în comitetul director. Se înșela. Era o greșeală; Mătușica mai încurca uneori lucrurile...

A încetinit pasul când a ajuns în centru. Era pustiu; numai două mașini oprite în fața drogheriei. Vechiul tribunal strălucea alb în soarele orbitor al după-amiezii. Un câine negru alerga undeva în josul străzii, pinii chilieni stăteau tăcuți și țepoși în colțurile pieței.

Când a ajuns la intrarea de pe latura nordică, a văzut mașini goale parcate pe două rânduri de-a lungul clădirii.

Când a urcat treptele tribunalului, nu l-a remarcat pe bătrânelul care tândălea pe-acolo, nu a remarcat dozatorul de apă aflat imediat în spatele ușii, nu a remarcat scaunele cu împletitură de trestie de pe hol; dar nu avea cum să nu remarce mirosul jilav, dulceag, ca de urină din cămăruțele meschine și întunecate. A trecut pe lângă birourile receptorului, evaluatorului de impozite, funcționarului administrației locale, notarului, judecătorului de la curtea succesoră, a urcat scările nezugrăvite până la sala tribunalului, apoi încă o scară acoperită până la balconul rezervat persoanelor de culoare, a ieșit în balcon și și-a ocupat vechiul ei loc din marginea primului rând, unde stătea împreună cu fratele ei când veneau la tribunal să-și vadă tatăl.

La nivelul de dedesubt, pe bănci rudimentare, stăteau nu numai majoritatea gunoaielor din tot Districtul Maycomb, ci și cei mai respectabili bărbați ai provinciei.

S-a uitat spre capătul îndepărtat al sălii unde, dincolo de balustrada care separa curtea de spectatori, la o masă lungă, ședeau tatăl ei, Henry Clinton, câțiva bărbați pe care-i cunoștea prea bine și unul pe care nu-l cunoștea.

La capătul mesei, ca un gigantic limax hidropic, stătea William Willoughby, simbolul politic a tot ceea ce tatăl ei și alții ca el disprețuiau mai tare. Și el e o specie pe cale de dispariție, și-a spus. Atticus nu i-ar da nici bună ziua, și totuși iată-l la aceeași...

William Willoughby chiar era ultimul din specia lui, cel puțin pentru o vreme. Sângera de moarte în plină abundență, pentru că sângele care-l ținea în viață era sărăcia. Fiecare district din Sudul Profund² avea câte un Willoughby, toți atât de asemănători între ei, încât constituiau o categorie aparte, numită El, Marele Mahăr, Micuțul, în funcție de insignifiante diferențe locale. El, sau indiferent cum îl numeau supușii lui, ocupa principala poziție administrativă din districtul lui – era fie șerif, fie judecător la curtea succesoră –, dar existau și mutații, ca în cazul lui Willoughby din Maycomb, care alesese să nu onoreze nici o funcție publică. Willoughby era o raritate – preferința lui de a rămâne în umbră presupunea absența unui uriaș orgoliu personal, o trăsătură esențială pentru un despot de doi bani.

Willoughby alesese să conducă districtul nu din cel mai confortabil birou, ci din ceva care semăna mai degrabă cu un coteț

– o cămăruță întunecoasă, împruțită, cu numele lui pe ușă și care nu conținea altceva decât un telefon, o masă de bucătărie și scaune de lemn nevopsite, cu patină bogată. Oriunde mergea, îl urma negreșit o coterie de personaje pasive, în majoritate personaje negative cunoscute drept Gașca de la Tribunal, specimene pe care Willoughby le plasase în diferite poziții la nivelul orașului sau al districtului, unde făceau ce li se spunea.

Așezat la masă lângă Willoughby era unul dintre ei, Tom-Carl Joyner, mâna lui dreaptă și pe drept mândru: nu fusese el în cârdășie cu Willoughby de la bun început? Nu făcuse el toată munca de jos pentru Willoughby? În zilele de mult apuse ale Recesiunii nu bătuse el în toiul nopții la ușile barăcilor arendașilor, nu băgase el bine în capul fiecărui amărât ignorant și flămând care primea ajutor social că votul lui îi aparține lui Willoughby? Nu votăm, nu păpăm. Asemenea sateliților lui mai mărunți, Tom-Carl își luase un aer de respectabilitate care nu i se potrivea și nu-i făcea plăcere să i se amintească de începuturile lui infame. Tom-Carl stătea acolo, în duminica aceea, sigur la gândul că micul imperiu pe care îl construise cu prețul atâtor nopți pierdute va fi al lui când Willoughby o să-și piardă interesul sau o să moară. Nu se citea nimic pe fața lui care să indice că s-ar putea să-l aștepte o surpriză urâtă: deja independența născută din prosperitate îi subminase regatul până se alesese praful de el; încă două runde de alegeri și nu mai avea să rămână din el decât un subiect de disertație pentru studenții la sociologie. Jean Louise îi privea mutra suficientă și aproape a bufnit-o râsul la gândul că Sudul se dovedea, într-adevăr, nemilos când își răsplătea funcționarii publici cu dispariția.

A privit la rândurile de capete cunoscute de dedesubt – păr alb, păr șaten, păr atent pieptănat să ascundă lipsa de păr – și și-a amintit cum, pe vremuri, când în sală nu se întâmpla nimic palpitant, țintea fără zgomot scuipați către bilele lucioase de jos. Judecătorul Taylor a prins-o o dată și a amenințat-o că o trimite în arest.

Ceasul tribunalului a scârțâit, s-a sforțat, a spus „Clanc” și a bătut ora exactă. Două. Când sunetul s-a stins, l-a văzut pe tatăl ei cum se ridică și se adresează celor prezenți cu vocea seacă pe care o folosea la tribunal:

— Domnilor, cel care va lua cuvântul astăzi este domnul Grady O’Hanlon. Nu mai are nevoie de nici o prezentare. Domnule O’Hanlon.

Domnul O’Hanlon s-a ridicat și a spus:

— Cum i-a zis vaca într-o dimineată friguroasă tipului care o mulgea: „Mulțumesc pentru mâna caldă“.

Nu-l văzuse și nu auzise în viața ei de domnul O’Hanlon. Esența remarcilor lui introductive au lămurit-o însă pe deplin despre cine era vorba – un om obișnuit, cu frica lui Dumnezeu ca orice om obișnuit, care renunțase la slujbă ca să-și dedice tot timpul conservării segregării. Mă rog, unii oameni au gusturi mai ciudate, și-a spus ea.

Domnul O’Hanlon avea părul șaten-deschis, ochii albaștri, o față de catâr, o cravată țipătoare și nu purta haină. Și-a desfăcut nasturele de la gât, a clipit des, și-a trecut mâna prin păr și i-a dat drumul:

Domnul O’Hanlon era născut și crescut în Sud, unde a făcut și școala, s-a însurat cu o doamnă din Sud, și-a trăit acolo toată viața și principalul lui interes era acum să susțină Stilul de Viață Sudist și nici un cioroi, nici o Curte Supremă și nimeni altcineva n-o să-i spună lui ce să facă... o rasă așa de bătută în cap ca... inferioritate înăscută... capetele alea crețe și flocoase... încă în copaci... slinoși și puturoși... să se însoare cu ficele voastre... să corcească rasa... corcească... *corcească*... salvăm Sudul... Lunea Neagră... mai jos și decât gândacii... Dumnezeu a făcut rasele... nimeni nu știe de ce, dar El le-a vrut separate... dacă nu, ne-ar fi făcut pe toți de aceeași culoare... înapoi în Africa...

A auzit vocea tatălui ei, o voce firavă vorbind din trecutul cald și confortabil. *Domnilor, dacă e să cred într-un slogan pe lumea asta, atunci acesta este: drepturi egale pentru toți, privilegii speciale pentru nimeni.*

Cioroii ăștia de predicatori... ca maimuțele... cu gura cât o sură... răstălmăcesc Scriptura... Curtea preferă să-i asculte pe comuniști... să-i ia pe toți și să-i împuște pentru trădare...

O amintire a venit să contrazică discursul solemn și monoton al domnului O’Hanlon: lumea din sala de tribunal s-a foit imperceptibil; Jean Louise, din sală, a privit în jos spre aceleași capete. Când s-a uitat în partea cealaltă a sălii, i-au apărut în fața

ochilor jurații, judecătorul Taylor la prezidiu, trepădușul lui așezat undeva mai jos și scriind întruna; tatăl ei în picioare: se ridicase de la o masă la care se vedea un cap creț și flocos.

Atticus Finch accepta foarte rar cazuri penale; dreptul penal nu era pe gustul lui. L-a luat pe ăsta din singurul motiv că își știa clientul nevinovat de acuzația care i se aducea și în ruptul capului nu l-ar fi lăsat pe tânărul negru să ajungă la închisoare din cauza unui apărător din oficiu care-și face treaba în dorul lelii. Băiatul ajunsese la el prin Calpurnia, îi spusese ce se întâmplase, și îi spusese adevărul. Și adevărul era urât.

Atticus și-a pus în joc cariera, s-a folosit de faptul că punerea sub acuzare fusese făcută neglijent, și-a pledat cazul în fața juraților și a reușit ceea ce nimeni nu mai făcuse și nici n-a mai făcut de atunci încolo în Districtul Maycomb: a obținut achitarea băiatului de culoare acuzat de viol. Principalul martor al acuzării era o fată albă.

Atticus dispunea de două avantaje considerabile: cu toate că fata albă avea paisprezece ani, inculpatul nu a fost încadrat la viol împotriva unei minore, prin urmare Atticus a putut dovedi că a fost un act consimțit. Consimțământul a fost mai ușor de dovedit decât ar fi fost în condiții normale – inculpatul avea un singur braț. Celălalt îi fusese sfârtecat într-un accident la gater.

Atticus a dus cazul până la capăt folosindu-și fiecare dram de pricepere și copleșit de un dezgust instinctiv și amar, peste care a reușit să treacă numai la gândul că așa va putea să-și păstreze respectul de sine. După ce s-a dat verdictul, a ieșit din tribunal în miezul zilei, a mers pe jos până acasă și a făcut o baie fierbinte. Nu a povestit niciodată ce preț a plătit; nu a privit niciodată înapoi. Nu a știut niciodată că două perechi de ochi ca ai lui îl priveau de la balcon.

...întrebarea nu e dacă niște cioroi cu nasul pe sus vor merge la aceeași școală cu copiii voștri sau vor călători cu autobuzul în partea din față... ci dacă civilizația creștină va continua să existe sau vom deveni sclavii comuniștilor... cioroi avocați... au călcat în picioare Constituția... prietenii noștri evrei... l-au ucis pe Isus... l-au votat pe cioroi... bunicii noștri... cioroi ajunși judecători și șerifi... nouășcinci la sută din banii strânși din impozite... pentru cioroi și bătrânul dulău... vițelul de aur să meargă dinaintea lor... să

predice Scriptura... bătrâna doamnă Roosevelt... iubitoare de cioroi... invită patrușcinci de cioroi, dar nici o fecioară din Sud... Huey Long, domnu' ăla creștin... negru ca tăciunele... oare Isus a fost răstignit pentru cioroi...

Lui Jean Louise i-a alunecat mâna de pe balustrada balconului; s-a uitat la ea. Era udă flească. O porțiune udă de pe balustradă făcea să se reflecte lumina palidă care intra prin ferestrele de sus. S-a holbat la tatăl ei, care stătea la dreapta domnului O'Hanlon, și nu-i venea să-și creadă ochilor. S-a holbat la Henry, care ședea la stânga domnului O'Hanlon, și nu-i venea să-și creadă ochilor...

...dar erau așezați peste tot în sală. Bărbați cu stare și bărbați de caracter, bărbați responsabili, bărbați de treabă. Bărbați de toate felurile și cu tot felul de reputații... părea că singurul bărbat din district care nu era prezent acolo era unchiul Jack. Unchiul Jack... parcă trebuia să se vadă cu el. Când?

Știa puține despre treburile bărbaților, dar știa că prezența tatălui ei la aceeași masă cu un om care scotea numai mizerii pe gură... oare asta le făcea mai puțin mizerabile? Nu. Le îngăduia.

A simțit că o ia greața. Stomacul i s-a făcut ghem, a început să tremure.

Hank.

Fiecare nerv din ființa ei s-a răzvrătit, apoi a murit. Era amorțită.

S-a forțat să se ridice cu gesturi nesigure și a coborât clătinându-se scara acoperită de la balcon. Nu a auzit cum își târșăie picioarele pe treptele late și nici ceasul tribunalului care se muncea să bată două și jumătate; nu a simțit aerul stătut de la primul etaj.

Soarele orbitor i-a săgetat dureros ochii și și-a acoperit chipul cu palmele. Când le-a dat la o parte, încet, ca să-și obișnuiască ochii cu trecerea de la întuneric la lumină, a văzut Maycombul fără tipenie de om, strălucind în după-amiaza zăpușitoare.

A coborât treptele și a pășit la umbra unui stejar de Virginia. A întins mâna și s-a sprijinit de trunchi. S-a uitat la Maycomb și i s-a pus un nod în gât: la rândul său, Maycombul se uita la ea.

Pleacă de-aici, spuneau vechile clădiri. Nu e loc de tine aici. Nu ești dorită. Noi avem secrete.

Supunându-se, a pornit pe principala arteră a Maycombului,

șoseaua care ducea la Montgomery. A continuat să meargă, trecând pe lângă case cu curți largi, în care se mișcau doamne pricepute la grădinărit și bărbați masivi și lenți. I s-a părut că o aude pe doamna Wheeler urlând peste stradă la domnișoara Maudie Atkinson și, dacă o vede domnișoara Maudie, o să spună întră și ia niște prăjitură, tocmai am făcut una mare pentru doctor și una mică pentru tine. A numărat crăpăturile din trotuar, s-a pregătit pentru atacul doamnei Henry Lafayette Dubose – *Mie să nu-mi spui salutare, Jean Louise Finch, mie să-mi spui bună ziua!*, – a grăbit pasul în dreptul vechii case cu acoperiș ascuțit, apoi al casei domnișoarei Rachel și s-a trezit acasă.

ÎNGHEȚATĂ DE CASĂ.

A clipit des. Îmi pierd mințile, și-a spus.

A încercat să pornească mai departe, dar era prea târziu. Magazinul de înghețată, modern, scund și pătrășos construit pe locul vechii ei case era deschis și o mutră de bărbat se uita la ea prin ferestruică. A scotocit în buzunarele pantalonilor și a găsit douăzeci și cinci de cenți.

— Îmi dați un cornet cu vanilie, vă rog?

— Nu mai se dă în cornete. Pot să vă dau o...

— E-n regulă. Dați-mi în ce se dă, i-a spus ea bărbatului.

— Jean Louise Finch, n-așa?

— Da.

— Stăteai aicea, n-așa?

— Da.

— De fapt, aicea te-ai născut, n-așa?

— Da.

— Stai la New York, n-așa?

— Da.

— S-a schimbat Maycombu', n-așa? Nu-ți aduci aminte cine-s io, n-așa?

— Nu.

— Păi, nici n-o să-ți spun. Poți să stai acolo și să-ți mănânci înghețata și să-ncerci să-ți aduci aminte cine-s, și, dacă ți-aduci, îți mai dau o porție gratis.

— Mulțumesc, domnule, a spus ea. Pot să mă duc în spate...

— Sigur. E scaune și mese-acolo în spate. Lumea stă acolo seara și-și mănâncă înghețata.

Curtea din spate avea pe jos pietriș alb. Ce mică pare fără casă, fără garaj, fără cedrii albi, și-a spus. S-a așezat la o masă și a pus jos recipientul cu înghețată. Trebuie să mă gândesc.

Se întâmplase atât de repede, că încă avea stomacul dat peste cap. A tras adânc aer în piept să-l liniștească, dar răul refuza să treacă. Simțea că se înverzește de greață și și-a lăsat capul pe masă; oricât încerca, nu reușea să gândească, însă un lucru știa:

Singura ființă umană în care avusese vreodată încredere totală, fără nici un fel de rezerve, o dezamăgise; singurul bărbat pe care-l cunoscuse vreodată despre care ar fi putut să declare, în deplină cunoștință de cauză, „E un gentleman, un gentleman până-n măduva oaselor“ o trădase public, în chip nerușinat și ordinar.

1. Din opera comică *The Mikado*, pe muzică de Arthur Sullivan și cu un libret de W.S. Gilbert.
2. În original, „Deep South“. Inițial denumirea se referea la statele cele mai dependente de sclavie și de agricultura de tip plantație din perioada premergătoare Războiului de Secesiune. Actualmente este vorba, mai degrabă, de regiunile în care elementele culturale definitorii sudiste sunt în continuare puternice.

Integritatea, umorul și răbdarea erau cele trei cuvinte care îl caracterizau pe Atticus Finch. Mai exista și o sintagmă: dacă alegeai la întâmplare orice cetățean din Maycomb sau din împrejurimi și-l întrebai ce părere are despre Atticus Finch, răspunsul era, cel mai probabil, „Niciodată n-am avut prieten mai bun“.

Secretul filozofiei de viață a lui Atticus Finch era deopotrivă simplu și teribil de complex: în timp ce majoritatea bărbaților aveau un cod și încercau să-și trăiască viața în acord cu el, Atticus și-o trăia riguros, fără fasoane, fără ostentație și fără introspecție. Se purta în particular așa cum se purta și în public. Codul lui era pur și simplu etica Noului Testament, iar răsplata pe care i-o aducea era respectul și devotamentul tuturor celor care îl cunoșteau. Până și dușmanii îl iubeau, pentru că Atticus Finch nu îi recunoștea niciodată drept dușmani. Nu a fost niciodată un om bogat, dar copiii lui n-au cunoscut om mai bogat ca el.

Copiii lui erau în situația să știe lucrurile astea cum rareori li se întâmplă copiilor: când era în adunarea legislativă, Atticus a cunoscut, a iubit și a luat de soție o fată din Montgomery, cu vreo cincisprezece ani mai tânără decât el; a adus-o cu el în Maycomb și au trăit într-o casă proaspăt cumpărată pe strada principală a orașului. Când Atticus avea patruzeci și doi de ani, li s-a născut un fiu și l-au botezat Jeremy Atticus, după tatăl lui și tatăl tatălui lui. Patru ani mai târziu li s-a născut și o fiică și au botezat-o Jean Louise, după mama ei și mama mamei ei. După încă doi ani, Atticus s-a întors într-o seară de la lucru și și-a găsit soția prăbușită pe veranda din față, moartă, ascunsă vederii de glicina cățărătoare

care făcea din colțul verandei un refugiu intim și răcoros. Nu murise de mult; balanșoarul din care căzuse încă se legăna. Jean Graham Finch adusese în familie boala de inimă care avea să-l omoare și pe fiul ei douăzeci și doi de ani mai târziu, pe trotuarul din fața biroului tatălui lui.

La patruzeci și opt de ani, Atticus a rămas cu doi copii mici și o bucătăreasă negresă pe nume Calpurnia. E puțin probabil că a căutat vreodată să găsească sensul acestei întâmplări; și-a crescut copiii cum s-a priceput mai bine și, judecând după afecțiunea pe care i-o purtau, s-a priceput de minune: nu era niciodată prea obosit să joace Măgărușul; nu era niciodată atât de ocupat, încât să nu poată născoci povești minunate; nu era niciodată atât de absorbit de ale lui cât să nu poată asculta cu cea mai mare seriozitate o poveste de jale; în fiecare seară le citea până îl lăsa vocea.

Atticus împușca mai mulți iepuri deodată când le citea copiilor și metoda lui probabil că l-ar fi disperat pe orice psiholog de copii: le citea lui Jem și lui Jean Louise orice citea el la momentul respectiv, în consecință copiii lui au crescut înzestrați cu o stranie erudiție. Au învățat să citească din cărți de istorie militară, Moțiuni de transformat în legi, *Mistere detectivistice adevărate*, *Codul Statului Alabama*, Biblia și *Tezaurul*¹ lui Palgrave.

Oriunde mergea Atticus, Jem și Jean Louise îl urmau de cele mai multe ori. Îi lua cu el la Montgomery dacă adunarea legislativă era în sesiune de vară; îi lua la meciuri de fotbal sau la reuniuni politice, la biserică, seara la birou dacă trebuia să lucreze până târziu. După ce apunea soarele, rareori era văzut în public fără să aibă copiii după el.

Jean Louise nu-și cunoscuse niciodată cu adevărat mama și nici nu știuse ce e aceea o mamă, dar numai rareori îi simțise lipsa. În toată copilăria ei, tatăl ei o înțelesese întotdeauna perfect și n-o zbâncise nici măcar o dată, mai puțin când avea unsprezece ani și într-o zi, când a venit de la școală, a descoperit că începuse să piardă sânge.

A crezut că e pe moarte și a început să țipe. Calpurnia, Atticus și Jem au venit într-un suflet; când s-au lămurit care e problema, Atticus și Jem s-au uitat neputincioși la Calpurnia, iar Calpurnia a preluat controlul situației.

Jean Louise nu înțelesese niciodată pe de-a-ntregul că e fată: toată viața ei fusese o succesiune de îndeletniciri nesăbuite și belicoase; se bătea, juca fotbal, se cățăra, ținea pasul cu Jem și îi întrecea pe toți copiii de vârsta ei la orice presupunea aptitudini fizice.

Când s-a calmat îndeajuns cât să fie în stare să asculte ce i se spune, a considerat că i se jucase o farsă: era nevoită acum să intre într-o lume a feminității, o lume pe care o disprețuia, pe care n-o putea înțelege și de care nici nu se putea apăra, o lume care n-o dorea.

Jem a abandonat-o când a împlinit șaisprezece ani. A început să-și dea cu apă pe păr și să-l pieptene pe spate și să iasă la întâlniri cu fete, așa că singurul ei prieten era Atticus. Apoi s-a întors acasă doctorul Finch.

Cei doi bărbați aproape în vârstă au ajutat-o să treacă prin momentele ei cele mai dificile și de mare singurătate, prin vârtejul periculos al transformării dintr-un băiețoi cu gura mare în domnișoară. Atticus i-a luat din mână pușca cu aer comprimat și i-a dat în loc o crosă de golf, doctorul Finch a învățat-o... doctorul Finch a învățat-o ce îl interesa pe el cel mai tare. Jean Louise spunea lumii ce voia să audă; s-a străduit, de formă, să se conformeze regulilor care guvernează comportamentul adolescentelor de familie bună; și-a cultivat un oarecare interes față de haine, băieți, coafuri, bârfe și aspirații femeiești; dar era neliniștită ori de câte ori se găsea departe de siguranța pe care i-o confereau cei despre care știa că o iubesc.

Atticus a trimis-o la un colegiu pentru fete din Georgia; după absolvire i-a spus că e timpul să se descurce pe cont propriu și ce-ar fi să se ducă la New York sau în altă parte. Ea s-a simțit ușor ofensată și a avut senzația că e dată afară din propria-i casă, dar, cu trecerea anilor, a înțeles cât de înțeleaptă fusese decizia lui Atticus: îmbătrânea și voia să moară liniștit știindu-și fata pe picioarele ei.

Nu era singură pe lume, iar ceea ce-i stătea mereu alături, cea mai puternică forță morală din viața ei, era dragostea tatălui ei. Nu a pus-o niciodată la îndoială, nu s-a gândit niciodată la ea, nici măcar nu și-a dat seama că, înaintea oricărei decizii importante, se întreba din reflex „Ce-ar face Atticus?”; nu și-a dat seama niciodată

că ceea ce o făcea să-și înfigă picioarele în pământ și să se țină tare atunci când trebuia era tatăl ei; că tot ce era decent și onorabil în caracterul ei îi fusese insuflat de tatăl ei; nu știa că îl divinizează.

Nu știa decât că îi pare rău de cei de-o seamă cu ea care se puneau împotriva părinților lor pentru că nu le-au dat asta sau i-au privat de aialaltă. Îi părea rău de cucoanele de vârstă mijlocie care, după o îndelungată analiză, descopereau că originea neliniștilor lor stătea în originile lor; îi părea rău de cei care le spuneau taților lor Bătrânul, arătând astfel că e vorba de niște destrăbălați, probabil niște bețivi buni de nimic care la un moment dat își dezamăgisera copiii, îngrozitor și impardonabil.

Nu se zgârcea cu compasiunea și se complăcea în lumea ei confortabilă.

1. *Tezaurul cântecelor și versurilor englezești* – antologie foarte populară publicată de Francis Turner Palgrave în 1861.

Jean Louise s-a ridicat de pe scaunul de grădină pe care stătea, s-a dus până în colțul terasei și a vomitat prânzul de duminică. Degetele i s-au prins de firele unui gard de sârmă, gardul care despărțea grădina domnișoarei Rachel de curtea din spate a Finchilor. Dacă Dill ar fi acolo, ar sări gardul și ar veni la ea, i-ar aduce capul la nivelul lui, ar săruta-o și ar ține-o de mână și împreună ar înfrunta situația, ca de fiecare dată când aveau necazuri acasă. Dar Dill plecase de mult de lângă ea.

Greața i-a revenit cu furie când și-a amintit scena din sala de judecată, dar nu-i mai rămăsese nimic de dat afară.

Dacă doar m-ai fi scuipat în față...

Ar putea fi, poate că era, încă era o greșeală teribilă. Mintea ei refuza să proceseze ce îi spuneau ochii și urechile. S-a întors, s-a așezat pe scaun și a rămas cu privirea pironită la o baltă de înghețată de vanilie topită care se scurgea încet spre marginea mesei. S-a întins, s-a oprit, s-a prelins și a picurat. Pic, pic, pic pe pietrișul alb până când acesta, ajuns la saturație, n-a mai putut absorbi nimic și a apărut o a doua mică baltă.

Tu ai făcut asta. Tu ai făcut-o, limpede ca bună ziua.

— Mi-ai ghicit numele? Iote-te, ți-ai prăpădit înghețata.

Jean Louise și-a ridicat capul. Bărbatul de la magazin stătea aplecat pe fereastra din spate, la nici un metru jumate de ea. S-a retras înapoi, apoi a apărut cu o cârpă fleșcăită. În timp ce ștergea mizeria de pe masă, a întrebat:

— Cum mă cheamă?

Rumpelstiltskin.

— Ah, scuzați-mă. L-a privit pe bărbat cu atenție. Sunteți dintre

Coninghamii cu c-o?

— Omul a zâmbit larg.

— Aproape. Sunt dintre ăia cu c-u. Cum ți-ai dat seama?

— Asemănare de familie. Ce v-a făcut să ieșiți din pădure?

— Mama mi-a lăsat niște cherestea și am vândut-o. Am înjghebat magazinul ăsta.

— Cât e ceasul? a întrebat ea.

— Spre patru jumate, a spus domnul Cunningham.

Jean Louise s-a ridicat, a zâmbit în semn de rămas-bun și a spus că o să mai vină cât de curând. S-a îndreptat spre trotuar. Două ceasuri întregi în care n-am știut ce-i cu mine. Sunt așa de obosită.

Nu s-a întors prin oraș. A luat-o pe drumul ocolit, mai lung, prin curtea unei școli, pe o stradă mărginită de nuci pecan, de-a latul curții altei școli, peste un teren de fotbal unde odată Jem, zăpăcit, l-a placat pe unul din propria echipă. Sunt așa de obosită.

Alexandra stătea în prag.

S-a dat la o parte ca s-o lase pe Jean Louise să intre.

— Unde-ai fost? a spus. Jack a sunat de nu știu când să întrebe de tine. Ai fost în vizită la cineva care nu e din familie În Felul ăsta?

— Ăă... nu știu.

— Cum adică nu știi? Jean Louise, nu mai vorbi aiurea și du-te să-l suni pe unchi-tu.

S-a târât până la telefon și a spus:

— Unu unu nouă.

S-a auzit vocea doctorului Finch:

— Doctorul Finch aici.

Jean Louise a spus încet:

— Îmi pare rău. Ne vedem mâine?

— Bine, a zis doctorul Finch.

Era prea obosită ca să se amuze de manierele unchiului ei la telefon: era foarte pornit împotriva acestor aparate și conversațiile lui erau, în cel mai bun caz, monosilabice.

Când s-a întors, Alexandra a spus:

— Arăți ca vai de tine. Ce s-a întâmplat?

Cucoană, tatăl meu m-a lăsat să mă zbat ca un pește pe uscat și tu mă-ntrebi ce s-a întâmplat.

— Stomacul, a spus.

— Mulți se plâng zilele-astea. Te doare?

Da, mă doare. Ca dracu. Mă doare așa de tare, că nu mai suport.

— Nu, doamnă, doar mă supără.

— Atunci de ce nu iei o aspirină?

Jean Louise a spus că o să ia și atunci Alexandrei i-a picat fisa:

— Jean Louise, te-ai dus la întrunirea cu toți bărbații ăia?

— Da, doamnă.

— În Felul ăsta?

— Da, doamnă.

— Unde ai stat?

— La balcon. Nu m-au văzut. M-am uitat de la balcon. Mătușică, când vine Hank diseară, spune-i că sunt... indispusă.

— Indispusă?

Nu mai suporta să stea acolo nici o clipă.

— Da, mătușă. Acum o să fac ce face orice tânără fecioară creștină din Sud când e indispusă.

— Adică ce?

— Mă bag în pat.

Jean Louise s-a dus în camera ei, a închis ușa, și-a desfăcut nasturii de la bluză și fermoarul de la pantaloni și s-a trântit de-a latul pe patul de fier forjat, acoperit de dantele, care fusese al mamei ei. A pipăit după o pernă și și-a vârât-o sub cap. Un minut mai târziu dormea.

Dacă ar fi fost capabilă să gândească, poate că ar fi reușit să preîntâmpine evenimentele ce aveau să urmeze interpretând întâmplările zilei ca pe o poveste care se repetă de când lumea: un capitol care o privea pe ea, început cu două sute de ani în urmă și pus în scenă într-o societate mândră pe care n-o puteau distruge nici războiul cel mai sângeros, nici pacea cea mai dură și care revenea în scenă, pe teren privat, în amurgul unei civilizații pe care nici un război și nici o pace n-o mai puteau salva.

Să fi înțeles asta, să fi putut străpunge barierele lumii ei insulare, atât de selective, poate că ar fi descoperit că trăise toată viața cu un defect de vedere care trecuse neobservat, neglijat și de ea, și de cei mai apropiați ei: nu distingea culorile.

Partea a IV-a

Fusese o vreme, cu mult timp în urmă, când singurele momente liniștite din existența ei erau cele dintre clipa în care deschidea ochii dimineața și cea când se deștepta pe deplin, o chestiune de secunde până când, în sfârșit trează, pășea în coșmarul lucid al zilei.

Era în clasa a șasea, o perioadă memorabilă pentru lucrurile pe care le-a învățat în sala de clasă și în afara ei. În anul acela, mica grupă de copii din oraș s-a trezit sufocată temporar de un asortiment de elevi mai mari mutați din Old Sarum pentru că cineva dăduse foc școlii de acolo. Cel mai mare băiat din clasa a șasea a domnișoarei Blunt avea aproape nouăsprezece ani și mai erau încă trei de aceeași vârstă. Erau și mai multe fete de șaisprezece ani, niște creaturi voluptuoase și fericite cărora școala li se părea un fel de vacanță de la tăiatul bumbacului și hrănitul vitelor. Domnișoara Blunt le făcea față tuturor: era la fel de înaltă ca băiatul cel mai înalt din clasă și de două ori mai lată.

Jean Louise s-a atașat imediat de nou-veniții din Old Sarum. După ce a captat atenția întregii clase introducându-l intenționat pe Gaston B. Means¹ într-o discuție despre resursele naturale ale Africii de Sud, iar în pauză și-a demonstrat precizia în folosirea pistolului-prăștie, se bucura de încrederea contingentului din Old Sarum.

Cu blândețea lor bolovănoasă, băieții mai mari au învățat-o să joace zaruri și să mestece tutun fără să-l scape din gură. Fetele mai mari chicoteau mai tot timpul cu mâinile la gură și șușoteau o grămadă între ele, dar Jean Louise le considera utile când trebuia să-și aleagă echipa pentru un meci de volei. Una peste alta, se

anunța un an minunat.

Minunat până într-o zi când a ajuns acasă la masa de prânz. Nu s-a mai întors la școală în ziua aceea, ci și-a petrecut după-amiaza în pat plângând de furie și încercând să înțeleagă informația îngrozitoare pe care o primise de la Calpurnia.

A doua zi s-a întors la școală pășind cu mare demnitate, nu din mândrie, ci pentru că o încurcau niște echipamente care înainte nu-i erau cunoscute. Era absolut convinsă că toată lumea știe ce se petrece cu ea, că toți ochii sunt ațintiți asupra ei, dar era nedumerită că în atâția ani nu auzise vorbindu-se de așa ceva. Poate că nu știe nimeni nimic despre treaba asta, și-a spus. Și dacă așa e, atunci, mamă, ce-o să-i mai dea pe spate.

În pauză, când George Hill a chemat-o Să Fie la Untură-Încinsă-în-Bucătărie, a clătinat din cap.

— Nu mai pot să fac nimic, a spus și s-a așezat pe trepte și s-a uitat la băieți cum se încaieră în praf. Nici să merg nu mai pot.

Când n-a mai suportat, s-a alăturat pâlcului compact de fete adunate sub stejarul de Virginia din colțul curții.

Ada Belle Stevens a râs și i-a făcut loc pe banca lungă de ciment.

— De ce nu joci? a întrebat.

— N-am chef, a spus Jean Louise.

Adei Belle i s-au îngustat ochii și sprâncenele aproape albe i-au zvâcnit.

— Pun pariu că știi care-i problema ta.

— Care?

— Ți-a venit Beleaia.

— Ce-i aia?

— Beleaia. Blestemul Evei. Dacă Eva n-ar fi mâncat mărul, n-am avea-o. Te simți rău?

— Nu, a spus Jean Louise blestemând-o în sinea ei pe Eva. Cum ți-ai dat seama?

— Mergi de parc-ai călări o iapă, a spus Ada Belle. O să te obișnuiești. Mie mi-a venit de ani de zile.

— N-o să mă obișnuiesc niciodată.

Era greu. Când mișcările îi erau îngrădite, Jean Louise se mărginea la jocuri de noroc pe sume mici după mormanul de cărbuni din spatele școlii. Pericolul inerent al îndeletnicirii o atrăgea mai mult decât jocul în sine; nu se pricepea îndeajuns de

bine la aritmetică încât să-i pese dacă pierde sau câștigă, încercarea de a bate teoria probabilităților nu-i aducea cine știe ce satisfacții, dar găsea o oarecare plăcere în faptul că o mințea pe domnișoara Blunt. Tovarăși îi erau cei mai leneși dintre băieții din Old Sarum, cel mai leneș dintre toți fiind unul, Albert Coningham, un băiat încet la minte căruia Jean Louise îi făcuse servicii neprețuite la testările de șase săptămâni.

Într-o zi, când suna de sfârșitul pauzei, Albert, scuturându-și praful de cărbuni de pe nădragi, a spus:

— Așteaptă puțin, Jean Louise.

A așteptat. Când au rămas singuri, Albert a spus:

— Vreau să știi că de data asta am luat șase la geografie.

— Asta-i foarte bine, Albert, a spus ea.

— Voiam să-ți mulțumesc.

— Cu plăcere, Albert.

Albert a roșit până în vârful urechilor, a tras-o spre el și a sărutat-o. Ea i-a simțit pe buze limba udă și caldă și s-a tras înapoi. Nu mai fusese sărutată niciodată așa. Albert i-a dat drumul și a plecat târșâindu-și picioarele spre clădirea școlii. Jean Louise l-a urmat, buimăcită și ușor enervată.

Nu suporta decât săruturi pe obraz de la rude și chiar și atunci se ștergea pe furie; Atticus o săruta ca o boare unde nimerea; Jem nu o săruta deloc. S-a gândit că Albert își calculase greșit mișcarea și în scurtă vreme a și uitat.

Pe măsură ce anul trecea, pauza o găsea tot mai des sub copac cu fetele, așezată în mijlocul grupului, resemnată cu soarta ei, dar cu ochii la băieții care își jucau jocurile de sezon în mijlocul curții. Într-o dimineață, sosind cu întârziere la fața locului, le-a găsit pe fete chicotind mai cu fereală decât de obicei și a cerut să știe de ce.

— Vorbeam de Francine Owen, a spus una dintre ele.

— Francine Owen? Lipsește de vreo două zile, a spus Jean Louise.

— Știi de ce? a spus Ada Belle.

— Nup.

— E din cauza lu' soră-sa. Le-a luat protecția copilului pe amândouă.

Jean Louise a înghiontit-o pe Ada Belle, care i-a făcut loc pe bancă.

— Ce-i cu ea?

— E gravidă și știi cine-i de vină? Tăticu' ei.

Jean Louise a întrebat:

— Ce-i aia gravidă?

Dinspre cercul de fete s-a auzit un geamăt.

— O să aibă un copil, proasto, a spus una dintre ele.

Jean Louise și-a însușit definiția, apoi a spus:

— Dar ce legătură are tăticul ei cu asta?

Ada Belle a oftat.

— Tăticu' ei e tăticu'.

Jean Louise a râs.

— Fii serioasă, Ada Belle...

— Pe bune, Jean Louise. Pun pariu că, dacă Francine nu e, e fiindcă nu i-a venit încă.

— Ce să-i vină?

— Nu i-a venit ciclul. Ada Belle își pierdea răbdarea. Pe pariu că a făcut-o cu amândouă.

— Ce să facă? Jean Louise era deja complet confuză.

Fetele au chirăit. Ada Belle a spus:

— Nimic nu știi, Jean Louise Finch. În primul rând îți... pe urmă, dacă o faci după asta, după ce-ți vine, adică, te trezești cu un copil.

— Ce să *faci*, Ada Belle?

Ada Belle a aruncat o privire către grup și le-a făcut cu ochiul.

— Păi, în primul rând e nevoie de un băiat. Pe urmă te ia în brațe și te ține strâns și respiră greu tare și pe urmă te sărută franțuzește. Adică atunci când te sărută și deschide gura și-ți bagă limba-n gură...

Țiuitul din urechi a acoperit narațiunea Adei Belle. A simțit cum i se scurge sângele din obraji. I-au transpirat palmele și a încercat să înghită. Nu voia să se ridice și să plece. Dacă pleca, își dădeau seama. S-a ridicat, a încercat să zâmbească, dar buzele îi tremurau. A închis gura strâns și și-a încheștat dinții.

— ...și asta-i tot. Ce s-a-ntâmplat, Jean Louise? Ești albă ca varu'. Nu te-am speriat, ai? Ada Belle a rânjit.

— Nu, a spus Jean Louise. Doar că nu mă simt prea grozav. Cred că mă duc în clasă.

Se ruga ca fetele să nu vadă cum îi tremură genunchii în timp ce traversa curtea școlii. Ajunsă în toaleta fetelor, s-a aplecat

deasupra unei chiuvete și a vomitat.

Nu încăpea îndoială, Albert o atinsese cu limba. Era gravidă.

Informațiile pe care le adunase până acum Jean Louise despre morala și moravurile adulților nu erau multe, dar îi ajungeau: e posibil să faci copii fără să fii căsătorit, asta știa. Până azi nu știuse și nici nu-i păsase cum anume, pentru că subiectul era total lipsit de interes, dar, dacă o fată făcea un copil fără să fie măritată, familia ei suferea o mare rușine. O auzise pe Alexandra turuind pe larg despre Rușinea Familiilor: rușinea presupunea ca fata să fie expediată la Mobile și închisă într-un Cămin departe de oamenii decenti. Familia nu mai putea niciodată să țină capul sus. Odată se întâmplase ceva, mai jos pe stradă, înspre Montgomery, și doamnele de la celălalt capăt al străzii sușotiseră și cotcodăciseră pe tema asta săptămâni întregi.

Se ura și ura pe toată lumea. Nu făcuse nimănui nici un rău. Era copleșită de nedreptatea întregii situații: nu avusese nici o intenție să facă ceva rău.

S-a îndepărtat nevăzută de școală, a luat-o pe după casă, s-a strecurat în curtea din spate, s-a urcat în cedrul alb și a rămas acolo până la ora prânzului.

Prânzul a fost lung și tăcut. Abia dacă i-a băgat în seamă pe Jem și pe Atticus la masă. După prânz s-a întors în copac și a stat acolo până s-a înserat, când l-a auzit pe Atticus strigând-o.

— Coboară de-acolo, a spus el.

Era prea nefericită ca să reacționeze la tonul glacial.

— A sunat domnișoara Blunt și a spus că ai plecat la pauză și nu te-ai mai întors. Unde-ai fost?

— În copac.

— Te simți rău? Știi că dacă te simți rău, te duci direct la Cal.

— Nu, domnule.

— Atunci, dacă nu ți-e rău, ce explicație poți aduce în sprijinul comportamentului tău? Ai vreo scuză?

— Nu, domnule.

— Păi, dă-mi voie să-ți spun ceva. Dacă se mai întâmplă, ai încurcat-o.

— Da, domnule.

Îi stătea pe limbă să-i spună, să-i transfere lui povara pe care o purta, dar a tăcut.

— Ești sigură că te simți bine?

— Da, domnule.

— Atunci hai în casă.

La cină îi venea să azvârle cu farfuria plină în Jem, adolescentul superior de cincisprezece ani, prins într-o conversație de adulți cu tatăl lor. Din când în când Jem îi arunca priviri pline de dispreț. Ți-o coc eu, nu-ți face griji, i-a promis ea. Doar că nu pot acum.

În fiecare dimineață se trezea plină de energie și de cele mai bune intenții și în fiecare dimineață groaza surdă revenea; în fiecare dimineață se uita după bebeluș. În timpul zilei era mereu semiconștientă de ea, și groaza revenea fără vreo regulă, în cele mai neașteptate momente, îi șoptea și o tachina.

A căutat *bebeluș* în dicționar și a găsit prea puține informații; a căutat *naștere* și a găsit și mai puține. A dat în casă peste o carte antică numită *Diavoli, doftorii și doftori* și s-a îngrozit până la isterie mută de imaginile cu mese de naștere și instrumente medievale și de informația că uneori femeile erau izbite în mod repetat de pereți ca să li se provoace nașterea. Treptat, a adunat indicii de la prietenele de la școală, având grijă să lase să treacă săptămâni întregi între întrebări ca să nu trezească bănuieli.

A evitat-o pe Calpurnia cât a putut, pentru că era convinsă că o mințise. Cal îi spusese că tuturor fetelor le vine, că era o chestie la fel de naturală ca respiratul, că era semnul că au crescut și nu mai scapă de treaba asta până după cincizeci de ani. La vremea respectivă fusese atât de copleșită de disperare la gândul că va fi prea bătrână să se mai bucure de ceva când în sfârșit o să scape, încât s-a abținut să intre mai adânc în subiect. Cal nu pomenise nimic de bebeluși și de săruturi franțuzești.

Într-un final a descusut-o pe Calpurnia aducând vorba de familia Owen. Cal a răspuns că nu vrea să vorbească despre domnul Owen, pentru că nu merita să fie numit ființă umană. Aveau să-l țină în pușcărie multă vreme. Da, sora lui Francine fusese trimisă la Mobile, biata fetiță. Francine era la Orfelinatul Baptist din Districtul Abbott. Jean Louise nu avea de ce să-și bată capul cu oamenii ăia. Calpurnia era cam pornită și Jean Louise a abandonat pentru moment discuția.

Când a descoperit că are nouă luni de așteptat până să vină copilul, s-a simțit ca un infractor care a primit o amânare a pedepsei. A numărat săptămânile marcându-le într-un calendar, dar a uitat să ia în considerare cele patru luni scurse până să-și înceapă calculele. Pe măsură ce se apropia momentul, își ducea zilele cuprinsă de o panică neputincioasă că o să se trezească într-o zi și o să găsească un copil lângă ea în pat. Creșteau în stomac, de asta era sigură.

Ideea îi încolțise în minte de multă vreme, dar o respingea instinctiv: gândul la despărțirea finală era de nesuportat, dar știa că o să vină și ziua când nu va mai putea amâna, când nu va mai putea ascunde nimic. Cu toate că relațiile cu Atticus și cu Jem erau cum nu se poate mai proaste („Ești zăpăcită complet de la o vreme, Jean Louise“, îi spusese tatăl ei. „Chiar nu poți să te concentrezi nici cinci minute la ceva?“), gândul la o existență fără ei, oricât de agreabil ar fi fost raiul, era insuportabil. Să fie trimisă la Mobile și să-și oblige familia să iasă în lume de acum înainte cu capul plecat era și mai rău: nici măcar Alexandrei nu-i dorea așa ceva.

După calculele ei, bebelușul trebuia să sosească odată cu luna octombrie, așa că în cea de-a treisprezecea zi a lui septembrie avea să-și ia viața.

Toamna vine târziu în Alabama. Chiar și de Halloween poți să mai stai pe verandă fără să te stânjenească paltonul. Amurgurile sunt lungi, dar întunericul vine brusc; nici nu-ți dai seama când cerul trece de la portocaliu stins la negru-albăstrui și odată cu lumina dispare și ultima urmă de căldură a zilei și te retragi în casă, la adăpost.

Toamna era anotimpul ei preferat. Aștepta cu nerăbdare chipurile și sunetele toamnei: zgomotul surd de minge de piele și trupuri tinere pe terenul de antrenament de lângă casă o ducea cu gândul la trupe de muzică și Coca-Cola rece, la alune coapte și aburii respirației. Chiar și începutul școlii aducea ceva plăcut – reînnoirea vechilor dușmăniei și prietenii, săptămâni de reînvățat lucruri pe jumătate uitate peste lunga vară. Toamna era anotimpul cinelor calde, la care se mânca tot ce ai pierdut dimineața, prea somnoros să te bucuri de micul dejun. Lumea ei era la apogeu

tocmai când venea vremea s-o părăsească.

Avea acum doisprezece ani și intrase în clasa a șaptea. Nu se putea bucura prea tare de trecerea la ciclul secundar; nu o încânta perspectiva mersului dintr-o sală de clasă în alta pe tot parcursul zilei și a orelor cu profesori diferiți și nici gândul că avea un erou pe post de frate undeva în îndepărtatul ciclu superior. Atticus era plecat la Montgomery la adunarea legislativă, iar Jem putea foarte bine să fie plecat cu el, așa de puțin îl vedea.

Pe 13 septembrie a stat în bancă la toate orele și nu a învățat nimic. După ore s-a dus la bibliotecă și a rămas acolo până a venit omul de serviciu și i-a spus să plece. A mers încet prin oraș ca să petreacă în el cât mai mult timp. Lumina pălea când a traversat vechile șine de la gater spre ghețarie. Theodore, vânzătorul de gheață, a salutat-o când a trecut, iar ea și-a continuat drumul și s-a uitat în urmă după el până l-a văzut dispărând în clădire.

Rezervorul de apă al orașului se găsea pe un câmp de lângă ghețarie. Era cel mai înalt lucru pe care îl văzuse vreodată. O scăriță minusculă urca de jos până la o platformă micuță care înconjura rezervorul.

Și-a aruncat manualele pe jos și a început să urce. Când a depășit vârful cedrilor albi din curtea casei ei, a privit în jos, a luat-o amețeala și nu s-a mai uitat decât în sus până a ajuns pe platformă.

Întregul Maycomb se întindea sub ea. I se părea că-și vede casa: Calpurnia făcea probabil chifle, peste puțin timp Jem avea să vină acasă de la antrenamentul de fotbal. A privit dincolo de piață și a fost convinsă că-l vede pe Henry Clinton ieșind din magazinul Jitney Jungle cu brațele pline de cumpărături. Le-a pus pe bancheta din spate a mașinii cuiva. Felinarele de pe stradă s-au aprins toate deodată și a ea zâmbit cuprinsă brusc de încântare.

S-a așezat pe platforma îngustă și și-a bălăngănit picioarele peste margine. I-a scăpat un pantof, apoi și celălalt. S-a întrebat ce fel de înmormântare o să aibă: bătrâna doamnă Duff o să stea trează toată noaptea și o să-i pună pe toți să semneze într-o carte. Oare Jem o să plângă? Dacă da, ar fi prima dată.

S-a întrebat dacă ar trebui să sară cu capul înainte sau să se lase pur și simplu să alunece de pe margine. Dacă se izbea de pământ cu spatele poate că nu durea așa de tare. S-a întrebat dacă vor și

vreodată cât de mult îi iubește.

A înșfăcat-o cineva. A înțepenit când a simțit mâinile care îi imobilizau brațele. Erau mâinile lui Henry, verzi de la zarzavaturi. Fără un cuvânt a ridicat-o în picioare și a împins-o în jos pe scara abruptă.

Când au ajuns jos, Henry a apucat-o de păr:

— Pe cuvântul meu dacă nu te spun lui domnu' Finch de data asta! a zbierat. Pe cuvântul meu, Scout! Ți-ai pierdut mințile de te-ai apucat să te joci pe rezervor? Puteai să mori!

A tras-o din nou de păr și a rămas cu niște fire în mână: a scuturat-o; și-a dezlegat șorțul alb, l-a făcut ghem și l-a aruncat cu ciudă pe jos.

— Nu știi că puteai să mori? N-ai nimic în cap?

Jean Louise îl privea absentă.

— Theodore te-a văzut sus pe scară și s-a dus fuga să-l cheme pe domnu' Finch și, cum n-a dat de el, m-a chemat pe mine. Dumnezeu mare...!

Când a văzut-o că tremură, și-a dat seama că nu fusese o joacă. A apucat-o cu blândețe de ceafă; pe drum spre casă a încercat să afle ce o supără, dar ea refuza să spună ceva. A lăsat-o în camera de zi și s-a dus în bucătărie.

— Scumpete, ce făceai acolo?

Când vorbea cu ea, în vocea Calpurniei se simțea mereu un amestec de afecțiune în ciudată și ușoară dezaprobare.

— Domnu' Hank, a spus, mai bine te întorci la magazin. Cred că domnu' Fred se-ntreabă unde-ai dispărut.

Mestecând hotărâtă un bețigaș de lemn-dulce, Calpurnia și-a coborât privirea spre Jean Louise.

— Ce-ai mai pus la cale de data asta? a întrebat. Ce căutai cocoțată pe rezervorul de apă?

Jean Louise nu s-a clintit.

— Dacă-mi zici, nu-i spun lui domnu' Finch. Ce te-a necăjit așa de tare, scumpete?

Calpurnia s-a așezat lângă ea. Era trecută de vârsta a doua, corpul i se îngroșase ușor, părul creț îi încărunțea și miopia o silea să mijească ochii. Și-a răsfirat palmele în poală și le-a studiat.

— Nu-i nimic pe lumea asta așa de rău să nu poți să vorbești despre el, a spus.

Jean Louise s-a trântit în poala Calpurniei. A simțit mâinile aspre cum îi masează umerii și spatele.

— O să am un copil, a spus printre hohote de plâns.

— Când?

— Mâine!

Calpurnia a ridicat-o și i-a șters fața cu un colț al șorțului.

— De unde Doamne iartă-mă ți-a venit ideea asta?

Printre sughituri, Jean Louise i-a povestit rușinea ei fără să lase nimic deoparte și rugându-se să nu fie trimisă la Mobile, nici trasă de toate cele sau izbită de pereți.

— Nu pot să merg la tine acasă? Te rog, Cal.

A implorat-o pe Calpurnia s-o ajute să treacă peste asta în secret; puteau să ia copilul și să-l ducă undeva în timpul nopții.

— Și ai umblat cu povara asta atâta vreme? De ce n-ai spus nimic?

A simțit brațul greu al Calpurniei în jurul ei, alinând-o într-o situație fără alinare. A auzit-o pe Calpurnia bombănind:

— ...o prostie să-ți umple capul de povești... ce le-aș omorî, doar să pun io mâna pe ele.

— Cal, o să mă ajuți, nu? a întrebat timid.

Calpurnia a spus:

— Ba sigur că da, scumpete. Să-ți intre bine-n cap: nu ești gravidă și nici n-ai fost vreodată. Nu așa se-ntâmplă treaba asta.

— Păi, dacă nu-s, atunci ce-s?

— Cu toate cărțile tale, ești ăl mai neștiutor copil care l-am văzut io în viața mea... Vocea i s-a frânt. ...Dar nici nu cred c-ai avut vreodată vreo șansă.

Fără grabă și fără ezitare, Calpurnia i-a spus întreaga tărașenie. Pe măsură ce asculta, informațiile scandaloase acumulate pe durata unui an întreg se aranjau într-o imagine nouă și limpede; pe măsură ce vocea hârșăită a Calpurniei alunga teroarea adunată în mintea ei, simțea cum revine la viață. A tras adânc aer în piept și a simțit în gât aerul răcoros al toamnei. A auzit cârnații sfârâind în bucătărie, a văzut colecția de reviste sportive a fratelui ei pe masa din cameră, a adulfecat aroma dulce-amăruie a pomezii de păr a Calpurniei.

— Cal, a spus. De ce n-am știut toate lucrurile astea dinainte?

Calpurnia s-a încruntat și a căutat răspunsul.

— Ai rămas cumva în urma noastră, don'șoară Scout. Cum să zic io, încă n-ai făcut tot ce aveai de făcut până la vârsta asta; acum, dac-ai fi crescut la fermă, ai fi știut lucrurile astea înainte să-nveți să mergi, sau dac-ai fi avut alte femei prin preajmă – dacă trăia mama ta, ai fi știut...

— Mama?

— Da, don'șoară. Ai fi văzut lucruri, pe tatăl tău cum o sărută pe mama ta și-ai fi pus întrebări imediat ce-nvățai să vorbești, pun pariu.

— Au făcut și ei toate astea?

Calpurnia și-a dezvelit molarii cu coroane de aur.

— Bată-te norocul, da' cum crezi c-ai apărut pe lume? Sigur că da.

— Ba eu nu cred că făceau.

— Scumpete, tre' să mai crești ca să-nțelegi mai bine, da' să știi că tăticu' și mămica ta se iubeau foarte tare și când iubești pe cineva așa, don'șoară Scout, atunci asta vrei să faci. Asta vor să facă toți oamenii când iubesc pe cineva așa tare. Vor să se căsătorească, vor să se sărute și să se țină-n brațe și să facă copii tot timpul'.

— Nu cred că mătușica și unchiul Jimmy vor.

Calpurnia și-a strâns șorțul.

— Don'șoară Scout, oamenii se căsătoresc din motive diferite. Don'șoara Alexandra, cred eu, s-a măritat ca să aibă o gospodărie de ținut. Da' ăsta nu-i lucru cu care să-ți bați tu capul, nu-i treaba ta. Nu-ți mai bate tu capu' cu treburile altora și ocupă-te mai bine de ale tale. Calpurnia s-a ridicat în picioare. Acuma treaba ta e să nu mai dai atenție la ce-ți spun ăia din Old Sarum – nu zic că-i locu' tău să-i contrazici, doar nu-i băga în seamă – și, dacă e ceva ce vrei să știi, dai fuguța la Cal.

— De ce nu mi-ai zis toate astea de la început?

— Fi'ncă la tine lucrurile au început olecuță cam devreme și nu păreai prea bucuroasă și noi ne-am gândit că nici restul n-o să-ți facă mare bucurie. Domnu' Finch a zis să așteptăm puțin până te împaci cu ideea, dar nu ne-a trecut prin cap c-o să afli așa repede și așa greșit, don'șoară Scout.

Jean Louise s-a întins ca o pisică și a căscat, încântată de viața ei. I se făcuse cam somn și nu era sigură că mai poate să stea trează

până la cină.

— Azi mâncăm chifle, Cal?

— Da, don'șoară.

A auzit ușa de la intrare trântindu-se și pașii grei ai lui Jem pe hol. Se ducea spre bucătărie, unde o să deschidă frigiderul și o să înghită un sfert de galon de lapte să-și astâmpere setea de după antrenament. Înainte să o ia somnul i-a trecut prin minte că, pentru prima dată în viața ei, Calpurnia spusese „Da, domnișoară“ și „domnișoară Scout“, formule de adresare rezervate în general unei companii alese. Trebuie că îmbătrânesc, și-a spus.

Jem a trezit-o aprinzând brusc lumina din tavan. L-a văzut venind spre ea, cu M-ul maro, uriaș distingându-se puternic pe bluza albă.

— Ești trează, Micuță Trei-Ochi?

— Nu fi sarcastic, a spus ea.

Dacă Henry sau Calpurnia o spusese, o să moară, dar nu înainte să-i omoare și pe ei.

S-a holbat la fratele ei. Avea părul umed și mirosea puternic a săpunul ăla aspru din vestiarul băieților. Mai bine încep eu prima, și-a spus.

— Ha, ai fumat, a spus. Miroși de la un kilometru.

— Ba nu.

— Nu's cum poți să joci în atac, oricum. Ești prea aschilambic.

Jem a zâmbit și a refuzat să-i facă jocul. I-au spus, și-a zis ea.

Jem și-a mângâiat M-ul de pe piept.

— „Bătrânul Finch-Prinde-Tot“, io-s ăla. Șapte din zece am prins azi, a spus el.

S-a apropiat de masă și a luat o revistă de fotbal, a deschis-o, a frunzărit-o și se apucase s-o frunzărească iar când a spus:

— Scout, dacă ți se-ntâmplă vreodată ceva, sau e ceva... știi tu... ceva ce poate că nu vrei să-i spui lui Atticus...

— Ăă?

— Știi tu, dacă ai necazuri la școală sau ceva, doar să-mi spui. Am eu grijă de tine.

Jem a ieșit agale din camera de zi, iar în urma lui, Jean Louise, cu ochii cât cepele, se întreba dacă nu cumva încă mai doarme.

2. Referire la basmul fraților Grimm *Pomul cu mere de aur*, în care personajele sunt Un-Ochi, Doi-Ochi și Trei-Ochi. Trei-Ochi a reușit să dejoace încercările surorii ei de a o adormi, pentru că cel de-al treilea ochi rămânea mereu treaz.

A trezit-o lumina soarelui. S-a uitat la ceas. Ora cinci. Cineva o învelise peste noapte. A azvârlit deoparte cuvertura, s-a dat jos din pat și a rămas cu privirea pironită pe picioarele lungi, uimită să descopere că aveau douăzeci și șase de ani. Mocasinii ei stăteau disciplinați exact acolo unde și-i scosese cu douăsprezece ore în urmă. O șosetă zăcea pe jos, lângă pantofi, iar pe a doua a găsit-o în picior. Și-a scos-o și a pășit ușor până la masa de toaletă, unde și-a zărit chipul în oglindă.

S-a uitat cu tristețe la propria imagine. Suferi de ceea ce domnul Burgess numește „Grozăvia“, i-a spus chipului din oglindă. Frate, nu m-am mai trezit în halul ăsta de cînșpe ani. Azi e luni, sunt acasă de sâmbătă, mi-au mai rămas unșpe zile de vacanță și mă trezesc cu un atac de panică. A rîs de ea însăși: chiar că a fost cea mai lungă de până acum – lungă cât o zi de post și fără nici un rezultat vizibil.

A luat un pachet de țigări și trei chibrituri de bucătărie, a îndesat chibriturile în folia de celofan și a ieșit pe hol fără un sunet. A deschis ușa de lemn, apoi pe cea de plasă.

Să fi fost orice altă zi, ar fi stat pe iarbă în picioarele goale, ascultând slujba matinală a păsărilor cântătoare; ar fi cugetat la frumusețea tăcută, sobră, care se reînnoiește cu fiecare răsărit de soare și rămâne neprivită de cei mai mulți. S-ar fi plimbat pe sub pinii bordați cu galben, profilați pe cerul strălucitor și toate simțurile ei ar fi cedat în fața bucuriei dimineții.

Era acolo, o aștepta, dar ea nici nu a privit, nici nu a ascultat. A avut două minute de liniște înainte ca ziua de ieri să revină în forță: nimic nu putea ucide plăcerea primei țigări dis-de-

dimineată. Jean Louise a suflat cu grijă fumul în aerul încremenit.

S-a apropiat de ziua de ieri cu precauție, apoi s-a retras. Nu îndrăznesc să mă gândesc acum, e totul prea proaspăt încă. E ciudat, și-a spus, trebuie să fie ca o durere fizică. Se spune că atunci când nu mai suporti, corpul se apără singur, îți pierzi cunoștința și nu mai simți nimic. Domnul nu-ți dă niciodată mai mult decât poți duce...

Era o expresie de când lumea, folosită de doamnele delicate ale Maycombului care privegheau morții și se presupunea că aduce mare alinare celor îndoliați. Foarte bine, o să se lase alinată. O să-și petreacă cele două săptămâni acasă izolându-se într-o detașare politicoasă, fără să spună nimic, fără să întrebe nimic, fără să arunce vina măcar. O să se comporte cât de bine se poate în condițiile date.

Și-a lăsat brațele pe genunchi și capul pe brațe. Doamne, aș fi preferat să vă găsesc pe amândoi în vreo speluncă, cu niște femei ordinare... trebuie tuns gazonul.

Jean Louise s-a dus la garaj și a ridicat ușa glisantă. A scos afară mașina de tuns iarba pe benzină, a deșurubat capacul și a verificat rezervorul. A pus capacul la loc, a tras o manetă minusculă, a pus un picior pe mașina de tuns iarba, l-a înfipt zdravăn pe celălalt în pământ și a smucit energic de șnur. Motorul a tușit de două ori și a murit.

Mama dracului, l-am înecat.

A împins mașina pe roți până a scos-o în soare și s-a întors în garaj, unde s-a înarmat cu foarfeca grea de grădinărit. S-a îndreptat spre canalul de scurgere de la intrarea pe alee și a tăiat iarba mai zdravănă care creștea la cele două capete. Ceva s-a mișcat la picioarele ei și și-a pus mâna stângă, făcută căuș, peste un greiere. A băgat cu grijă mâna dreaptă pe dedesubt și a ridicat făptura în palmă. Greierele se zbătea disperat în mâinile ei și l-a pus la loc pe jos.

— E prea târziu să mai stai pe-afară, a spus. Fugi la mama ta.

Un camion a urcat panta și s-a oprit în fața ei. Un băiat negru a sărit de pe platformă și i-a întins trei sticle de lapte. A dus laptele pe treptele de la intrare și, în timp ce se întorcea spre canalul de scurgere, a mai făcut o încercare cu mașina de tuns iarba. De data asta a pornit.

A privit cu satisfacție brazda rămasă în urma ei. Iarba proaspăt tăiată mirosea ca pe malul unui pârâu. Cursul de literatură engleză ar fi fost cu siguranță altfel dacă domnul Wordsworth ar fi avut o mașină de tuns iarba, și-a spus.

Ceva i-a invadat orizontul și și-a ridicat privirea. Alexandra stătea în prag și făcea gesturi care spuneau treci-încoace-imediat. Cred că poartă corset. Mă-ntreb dacă se răsuțește vreodată noaptea în somn.

Alexandra nu prea arăta că ar fi avut astfel de activități în timpul nopții: părul des și cărunț era impecabil aranjat, ca de obicei; nu se machiase și nici nu se vedea vreo diferență. Mă-ntreb dacă a simțit cu adevărat ceva în viața ei. Francis probabil că i-a provocat ceva durere când a venit pe lume, dar mă întreb dacă a atins-o ceva vreodată.

— Jean Louise! a șuiert Alexandra. O să trezești jumătate de cartier cu chestia aia! Deja l-ai trezit pe taică-tu și abia dacă a pus geană pe geană toată noaptea. Termină imediat!

Jean Louise a oprit mașina cu piciorul și liniștea bruscă a pus capăt armistițiului pe care-l făcuse cu ei.

— Știi foarte bine că nu trebuie să umbli cu chestia aia când ești desculță. Fink Sewell și-a pierdut trei degete de la picior în felul ăsta și n-a trecut un an de când Atticus a omorât un șarpe lung de un metru în curtea din spate. Pe cuvântul meu, la cum te porți uneori, s-ar zice c-ai trăit în bostănărie!

Deși nu-i prea venea, Jean Louise a zâmbit cu toată gura. Nu se putea să nu scoată Alexandra câte o perlă din când în când, cel mai memorabil fiind comentariul ei cu privire la lăcomia de care a dat dovadă cel mai tânăr membru al unei familii de evrei din Mobile la împlinirea celor treisprezece ani: Alexandra a declarat că n-a văzut băiat mai nesătul decât Aaron Stein, care a mâncat paisprezece știuleți de porumb la Menopauza lui.

— De ce n-ai adus laptele în casă? Probabil că s-a acrit deja.

— N-am vrut să vă trezesc pe toți, mătușică.

— Ei, acum ne-am trezit, a răspuns ea sumbru. Vrei să mănânci ceva?

— Doar cafea, te rog.

— Vreau să te îmbraci și să dai o fugă în oraș ca să-mi faci un serviciu. Va trebui să-l duci și pe Atticus cu mașina. Azi abia dacă

se poate mișca.

I-a părut rău că n-a rămas în pat până pleca Atticus de-acasă, dar ar fi trezit-o oricum ca să-l ducă în oraș.

A intrat în casă, s-a dus în bucătărie și s-a pus la masă. S-a uitat la ustensilele grotești pe care Alexandra le așezase lângă farfuria lui Atticus. Singurul lucru pe care Atticus nu-l accepta era să nu poată duce mâncarea la gură, așa că doctorul Finch rezolvase problema înfigând cozile furculiței, cuțitului și lingurii în capetele unor făcălețe de lemn.

— Bună dimineața.

Jean Louise l-a auzit pe tatăl ei intrând în cameră. S-a uitat în farfurie.

— Bună dimineața, domnule.

— Am auzit că nu te-ai simțit bine. Am intrat să văd ce faci când am ajuns acasă, dar dormeai dusă. Ți-e mai bine azi?

— Da, domnule.

— Nu s-ar zice.

Atticus s-a rugat la Domnul să le umple inimile de recunoștință pentru bucatele din fața lor și toate celelalte daruri, a ridicat paharul și l-a vărsat pe masă. Laptele i s-a scurs în poală.

— Îmi pare rău, a spus. Sunt zile când îmi ia mai mult să mă pornesc.

— Stai acolo, rezolv eu.

Jean Louise a sărit de pe scaun și s-a dus la chiuvetă. A aruncat două prosoape peste balta de lapte, a luat încă unul curat din sertarul bufetului și i-a șters tatălui ei laptele de pe pantaloni și de pe piepții cămășii.

— Am niște facturi uriașe la curățătorie de la o vreme, a spus el.

— Da, domnule.

Alexandra l-a servit pe Atticus cu ouă, șuncă și pâine prăjită. Cum el și-a concentrat întreaga atenție asupra micului dejun, Jean Louise și-a spus că îl poate privi fără grijă.

Nu se schimbase. La față era la fel ca întotdeauna. Nu știu de ce mă așteptam să arate ca Dorian Gray sau mai știu eu cum.

A sărit ca arsă când a sunat telefonul.

Jean Louise nu reușea să se reobișnuiască cu apelurile la șase dimineața, Ora-lui-Mary-Webster. Alexandra a răspuns și a revenit în bucătărie.

— E pentru tine, Atticus. E șeriful.

— Întreabă-l ce vrea, te rog, Zandra.

Alexandra a reapărut spunând:

— Ceva despre cineva care l-a rugat să te sune...

— Spune-i să-l sune pe Hank, Zandra. Poate să-i spună lui Hank orice vrea să-mi spună mie. S-a întors către Jean Louise. Ce bine că am și un partener mai tânăr, și o soră. Ce-i scapă unuia nu-i scapă celuiilalt. Oare ce-o vrea șeriful la ora asta?

— Asta mă întreb și eu, a spus ea sec.

— Scumpo, cred că ar trebui să-l lași pe Allen să te consulte azi. Nu ești în apele tale.

— Da, domnule.

Pe furiș, și-a privit tatăl cum își mănâncă micul dejun. Se descurca cu tacâmurile greoaie de parcă ar fi fost de forma și dimensiunile normale. A aruncat o privire la fața lui și a văzut că era acoperită de tuleie albe. Dacă și-ar lăsa barbă, ar fi albă, în schimb părul abia dacă a început să încărunțească și sprâncenele sunt negre ca smoala. Unchiul Jack e deja complet alb, iar părul mătușii e cărunt tot. La mine oare de unde o să înceapă? De ce mă gândesc la așa ceva?

A spus „Vă rog să mă scuzați“ și și-a luat cu ea cafeaua în camera de zi. A pus ceașca pe o măsuță pe care se afla o veioză și tocmai trăgea jaluzelele când a văzut mașina lui Henry intrând pe alee. A găsit-o în picioare la fereastră.

— Bună dimineața. Arăți ca naiba, a spus el.

— Mulțumesc. Atticus e în bucătărie.

Henry nu arăta deloc schimbat. După o noapte de somn, cicatricea era mai puțin vizibilă.

— Te roade ceva, a spus el. Te-am văzut ieri la balcon și ți-am făcut cu mâna, dar nu m-ai văzut.

— M-ai văzut?

— Mda. Speram că o să ne-aștepți afară, dar nu erai acolo. Te simți mai bine azi?

— Da.

— Bine, nu-mi sări la beregată.

Și-a terminat cafeaua, și-a spus că ar mai bea o ceașcă și a intrat în bucătărie după Henry. L-a găsit sprijinit de chiuvetă, răsucind pe deget cheile de la mașină. E aproape la fel de înalt ca dulapurile, și-

a spus ea. N-o să mai fiu niciodată în stare să-i spun o propoziție cu cap și coadă.

— ...normal că s-a întâmplat, spunea Henry. Era o chestiune de timp.

— Băuse? a întrebat Atticus.

— Era beat mort. Mergea acasă după ce băuse toată noaptea în spelunca aia a lor.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Jean Louise.

— Băiatul lui Zeebo, a spus Henry. Șeriful spune că l-a arestat... l-a rugat să-l sune pe domnul Finch să vină să-l scoată... uf.

— De ce?

— Iubire, băiatul lui Zeebo ieșea din mahala azi-dimineață în zori gonind ca nebunul și a dat peste bătrânul Healy care traversa drumul și l-a omorât pe loc.

— O, nu...

— A cui era mașina? a întrebat Atticus.

— A lui Zeebo, bănuiesc.

— Și ce i-ai spus șerifului?

— I-am spus să-i zică băiatului lui Zeebo că nu v-atingeți de cazul ăsta.

Atticus s-a sprijinit cu coatele de masă și s-a împins în spate.

— N-ar fi trebuit să faci asta, Hank, a spus cu blândețe. Sigur că acceptăm cazul.

Mulțumesc, Doamne. Jean Louise a oftat ușor și s-a frecat la ochi. Băiatul lui Zeebo era nepotul Calpurniei. Atticus poate să uite el multe, dar niciodată n-ar uita de ei. Ziua de ieri se risipea rapid, nu mai rămânea din ea decât o noapte proastă. Săracu' domnu' Healy, probabil că era așa de cherchelit, că nici n-a știut ce i se întâmplă.

— Dar, domnule Finch, a spus Hank. Am crezut că nici unul dintre...

Atticus și-a așezat cu greu brațul pe colțul scaunului. Când se concentra, îi stătea în obicei să se joace cu lanțul de la ceas și să scormonească, cu gândurile aiurea, în buzunărașul pentru ceas. Astăzi, mâinile rămăneau nemișcate.

— Hank, am bănuiala că, odată ce vom ști toate detaliile cazului, cel mai bun lucru pe care-l putem face pentru băiat e să-l sfătuim să se declare vinovat. Și atunci, nu e mai bine să fim alături de el la tribunal decât să-l lăsăm să cadă în mâinile cui nu

trebuie?

Pe fața lui Hank s-a lăbărțat un zâmbet.

— Acum înțeleg ce spuneați, domnule Finch.

— Ei bine, eu nu, a spus Jean Louise. Cum adică în mâinile cui nu trebuie?

Atticus s-a întors către ea.

— Scout, probabil că nu știi, dar avocații plătiți de NAACP pândesc ca hienele și așteaptă să se întâmple ceva de genul ăsta...

— Vrei să spui avocați de culoare?

Atticus a încuviințat din cap.

— Exact. Avem trei sau patru în tot statul. Stau în general în Birmingham și alte locuri din astea, dar, circumscripție după circumscripție, urmăresc și așteaptă, doar-doar apare o infracțiune comisă de un negru asupra unui alb – ai fi surprinsă ce repede află – și atunci se reped și... ei bine, în termeni pe care-i poți înțelege, solicită ca în aceste cazuri să existe negri printre jurați. Îl citează pe comisarul care nominalizează jurații, îi cer judecătorului să se recuze, se folosesc de toate trucurile disponibile – și au din belșug –, încearcă să-l forțeze pe judecător să greșească. Și mai ales încearcă să strămute judecarea cazului la un tribunal federal, unde știu că atmosfera le e favorabilă. S-a întâmplat deja în circumscripția de-aici, din vecini, și nimic nu ne garantează că n-o să se întâmple și aici.

Atticus s-a întors către Henry.

— Așa că de-asta eu zic să luăm noi cazul, dacă ne vrea pe noi.

— Parcă NAACP-ul n-avea voie să activeze în Alabama, a spus Jean Louise.

Atticus și Henry s-au uitat la ea și au râs.

— Iubire, a spus Henry, nu știi ce s-a întâmplat în Districtul Abbott într-o situație exact ca asta. Chiar astă-primăvară ne-am temut o vreme că o să iasă urât de tot. Până și oameni de pe malul ăsta al râului și-au adunat toată muniția pe care-au reușit să pună mâna...

Jean Louise a ieșit din cameră.

Din sufragerie, a auzit vocea egală a lui Atticus:

— ...ținem puțin lucrurile în loc în felul ăsta... bine că a cerut un avocat din Maycomb...

N-avea de gând să-și vomite cafeaua, orice-ar fi. Cine erau cei la

care tribul Calpurniei apela întâi și întâi, de fiecare dată? Câte divorțuri îi obținuse Atticus lui Zeebo? Cinci, pe puțin. Care dintre băieți era ăsta? De data asta chiar o băgase pe mânecă, avea nevoie de ajutor și ei ce făceau? Stăteau în bucătărie și discutau despre NAACP... nu demult Atticus ar fi făcut asta pur și simplu pentru că așa era el, bun, ar fi făcut-o pentru Cal. Trebuie neapărat să merg s-o văd în dimineața asta...

Ce boală era asta care se abătuse peste oamenii dragi ei? Oare îi sărea ei mai tare în ochi pentru că fusese departe de toate? Se insinuase treptat, an după an? Sau fusese mereu în fața ochilor ei, dacă s-ar fi sinchisit să se uite ca s-o vadă? Nu, a doua variantă nu. Ce-i făcea pe niște oameni obișnuiți să toarne mizerii în gura mare, ce-i făcea pe semenii de-ai ei să se acrească și să spună „cioroi“, un cuvânt care nu le ieșise niciodată pe gură până atunci?

— ...să-i oblige să stea la locul lor, sper, a spus Alexandra intrând în camera de zi împreună cu Atticus și Henry.

— N-avem de ce să ne agităm, a spus Henry. O să ieșim curați. Șapte jumate diseară, iubito?

— Da.

— Păi, ai putea să pari ceva mai entuziastă.

Atticus a chicotit.

— Deja s-a plictisit de tine, Hank.

— Pot să vă duc cu mașina în oraș, domnule Finch? E teribil de devreme, dar cred că merg și eu să mai rezolv câte ceva cât e răcoare.

— Mersi, dar mă duce Scout mai târziu.

Porecla ei din copilărie pe buzele lui i-a bubuit în urechi. Să nu-mi mai zici niciodată așa. Tu ăla care-mi spuneai Scout ești mort și îngropat.

Alexandra a spus:

— Am o listă de lucruri de cumpărat de la Jitney Jungle, Jean Louise. Acum du-te și schimbă-te. Poți să te repezi în oraș acum – e deschis – și să te întorci să-l iei pe taică-tu.

Jean Louise s-a dus la baie și a dat drumul la apa fierbinte în cadă. S-a dus în camera ei, a luat o rochie de bumbac din dulap și și-a atârnat-o pe braț. A găsit în valiză niște pantofi fără toc, a luat o pereche de chiloți și s-a întors cu toate în baie.

S-a privit în oglinda dulăpiorului pentru medicamente. Acum

cine e Dorian?

Avea umbre vinete-maronii sub ochi și i se vedeau ridurile care coborau de la nas spre colțurile gurii. Sunt acolo, nu încapе îndoială. S-a tras de pielea de pe obraz și a studiat minuscula linie verticală. Puțin îmi pasă. Până o să fiu eu gata să mă mărit, o să am nouăzeci de ani și atunci o să fie prea târziu. Cine o să mă-ngroape? Sunt de departe cea mai tânără – e și ăsta un motiv să faci copii.

A combinat apa fierbinte cu apă rece și, când a devenit suportabilă, a intrat în cadă, s-a frecat conștiincios, a dat drumul la apă să se scurgă, s-a șters cu prosopul și s-a îmbrăcat repede. A clătit cada, s-a șters pe mâini, a întins prosopul pe suport și a ieșit din baie.

— Dă-ți cu niște ruj, a spus mătușa ei ieșindu-i în întâmpinare pe hol. Alexandra s-a dus la dulap și a scos aspiratorul.

— Aspir eu când mă întorc, a spus Jean Louise.

— Până te întorci tu am și terminat.

Soarele nu începuse încă să pârjolească străzile Maycombului, dar nu mai era mult. A parcat mașina în fața prăvăliei și a intrat.

Domnul Fred a dat mâna cu ea, a spus că se bucură să o vadă, a scos din automat o cutie jilavă de Cola, a șters-o cu șorțul și i-a întins-o.

Asta e una dintre părțile bune ale vieții, care nu se schimbă niciodată, și-a spus. Câtă vreme o să mai fie în viață iar ea o să se întoarcă, domnul Fred o să fie mereu acolo cu... un simplu bun venit. De unde era asta? Alice? Brer Rabbit¹? Nu, domnul Cârtiță. Domnul Cârtiță, când s-a întors acasă după nu știu ce călătorie lungă, mort de oboseală, a găsit toate lucrurile familiare care îl așteptau cu un simplu bun venit².

— Aduc eu tot ce ai pe listă, tu poți să-ți bei Cola în liniște, a spus domnul Fred.

— Vă mulțumesc, domnule, a spus ea. Jean Louise a aruncat o privire la listă și a făcut ochii mari. Pe zi ce trece, mătușica seamănă tot mai tare cu vărul Joshua. La ce-i trebuie șervete de cocktail?

Domnul Fred a chicotit.

— Presupun că se referă la șervete bune. N-am auzit să fi pus vreodată gura pe un cocktail.

— Și nici n-o să auziți.

Domnul Fred s-a dus să-și vadă de treabă și dintr-odată a strigat din spatele magazinului.

— Ai auzit de domnu' Healy?

— Ah... ăă, a spus Jean Louise. Doar era fată de avocat.

— Nici n-a știut ce i se-ntâmplă, a spus domnul Fred. Oricum nici nu știa pe ce lume e, bietul om. N-am văzut pe nimeni să bea atâta agheasmă ca el. Asta era singura lui realizare.

— Nu cânta la butelcă?

— Ba cum să nu, a spus domnul Fred. Mai ți-aduci minte, pe vremuri, când se ținea concursul de talente la tribunal? Se înscria mereu și sufla în butelca aia. Venea cu ea plină și bea un pic ca să coboare tonul, pe urmă mai bea puțin până ajungea jos de tot și pe urmă își cânta soloul. Care era de fiecare dată *Old Dan Tucker* și de fiecare dată le scandaliza pe toate cucoanele, dar nu se putea dovedi nimic. Știi că alcoolul pur făcut în casă nu prea miroase.

— Din ce trăia?

— Din pensie, cred. A luptat în războiul hispano-american... drept să-ți spun, a luptat într-un război, dar nu mai țin minte în care. Uite-ți cumpărăturile.

— Mulțumesc, domnu' Fred, a spus Jean Louise. O, Doamne, mi-am uitat banii acasă. Pot să las bonul pe biroul lui Atticus? Nu mai e mult și vine și el în oraș.

— Sigur, drăguță. Ce mai face tăticu'?

— Cam rău azi, dar la birou se duce orice-ar fi.

— De ce nu rămâi acasă de data asta?

A lăsat garda jos când a văzut că pe fața domnului Fred nu se citea decât bună dispoziție, nici o urmă de curiozitate:

— O să rămân într-o bună zi.

— Am fost și eu în Primul Război, știi? a spus domnul Fred. N-am fost peste ocean, dar am văzut mult din țara asta. Nu mă trăgea așa să mă-ntorc, așa că după război am rămas prin locuri străine timp de zece ani, dar cu cât stăteam mai mult departe, cu atât îmi lipsea mai mult Maycombul. Am ajuns până-ntr-acolo încât simțeam că dacă nu mă întorc, mor. Îți intră în sânge și nu mai scapi.

— Domnu' Fred, Maycombul nu e cu nimic diferit de orice alt orașel. Dacă faci o secțiune...

— Nu-i adevărat, Jean Louise. Și știi foarte bine.

— Aveți dreptate, a încuviințat ea din cap.

Nu pentru că acolo ai văzut lumina zilei. Ci pentru că acolo s-au născut oameni și au continuat să se nască și să se tot nască până când ai venit pe lume tu, care stai și bei Cola la Jitney Jungle.

Acum era conștientă de o separare acută, de o distanțare, nu numai de Atticus și de Hank. Cu fiecare oră care trecea, întreg Maycombul și tot Districtul Maycomb se îndepărtau tot mai tare de ea și automat a considerat că ea e de vină.

S-a lovit la cap când să se urce în mașină. N-o să mă obișnuiesc niciodată cu chestiile astea. Filozofia unchiului Jack are câteva puncte extrem de valabile.

Alexandra a luat târguielile de pe bancheta din spate. Jean Louise s-a aplecat și i-a deschis portiera tatălui ei; s-a întins peste el și a închis-o.

— Ai nevoie de mașină în dimineața asta, mătușică?

— Nu, scumpo. Te duci undeva?

— Da, doamnă. Nu lipsesc mult.

A condus cu ochii pironiți la drumul din fața ei. Orice, doar să nu mă uit la el, sau să-l ascult, sau să vorbesc cu el.

Când a oprit în fața frizeriei, a spus:

— Întreabă-l pe domnul Fred cât îi datorăm. Am uitat să scot bonul din sacoșă. I-am zis că-i plătești tu.

Când i-a deschis portiera, Atticus a coborât în stradă.

— Ai grijă!

Atticus i-a făcut cu mâna șoferului mașinii care trecea.

— Nu m-a lovit, a spus.

Jean Louise a dat ocol pieței, apoi a luat-o pe șoseaua spre Meridian până a ajuns la o bifurcație. Probabil că aici s-a întâmplat, și-a spus.

Erau pete închise la culoare pe pietrișul roșcat, unde se termina asfaltul, și a trecut cu mașina peste sângele domnului Healy. Când a ajuns la locul unde se bifurca drumul de pământ, a luat-o la dreapta și a continuat pe un drumeag atât de îngust, încât mașina

ei mare îl ocupa cu totul. A mers mai departe până n-a mai putut înainta.

Drumul era blocat de un șir de mașini parcate pieziș, jumătate în șanț. A oprit în spatele ultimei și a coborât. Mergând de-a lungul șirului a trecut pe lângă un Ford din 1939, un Chevrolet care ar fi putut să aibă oricâți ani, un Willys și un dric albastru țipător cu cuvintele ODIHNĂ VEȘNICĂ scrise în semicerc, cu litere cromate, pe portiera din față. S-a speriat și s-a uitat înăuntru: în spate erau șiruri de scaune fixate în podea și nici un pic de loc pentru un corp întins la orizontală, viu sau mort. Țasta e taxi, și-a spus.

A ridicat un inel de sârmă de pe stâlpul porții și a intrat. Curtea Calpurniei era bine măturată. Jean Louise își dădea seama că fusese măturată de curând, se vedeau încă șanțulețele lăsate de mătura de nuiele printre urmele clare de pași.

Și-a înălțat ochii și atunci a observat că pe prispa căsuței Calpurniei stăteau în picioare negri în varii ținute: vreo două femei purtau hainele cele mai bune, una avea un șorț de stambă, una era îmbrăcată cu hainele de lucru la câmp. Jean Louise l-a identificat pe unul dintre bărbați drept profesorul Chester Sumpter, directorul Institutului Comercial Mt. Sinai, cea mai mare școală pentru negri din Districtul Maycomb. Profesorul Sumpter era, ca întotdeauna, înveșmântat de sus până jos în negru. Celălalt bărbat în costum negru nu-i era cunoscut, dar și-a dat seama că e preot. Zeebo purta hainele de lucru.

Când au văzut-o, s-au îndreptat de spate și s-au retras de la marginea prispei, în corp compact. Bărbații și-au scos șepcile și pălăriile, femeia cu șorț și-a încrucișat mâinile pe sub el.

— Neața, Zeebo, a spus Jean Louise.

Zeebo a ieșit din formație făcând un pas în față.

— Ziua bună, don'șoară Jean Louise. N-am știut c-ați venit acasă.

Jean Louise simțea cu fiecare nerv din corpul ei că negrii n-o scăpau din ochi o clipă. Stăteau tăcuți, respectuoși și o priveau insistent. A întrebat:

— Calpurnia e acasă?

— Da, don'șoară Jean Louise. Mama e în casă. S-o chem?

— Pot să intru, Zeebo?

— Da, don'șoară.

Persoanele de culoare i-au făcut loc ca să poată intra pe ușa din față. Zeebo, nesigur care sunt uzanțele, a deschis ușa și s-a dat în spate s-o lase să intre.

— După tine, Zeebo, a spus ea.

L-a urmat într-un salonaș întunecos în care persista mirosul dulceag, moscat, de negru curat, amestecat cu tutun de prizat și pomadă de păr Hearts of Love. Câteva siluete s-au ridicat din umbră la intrarea ei.

— Pe-aici, don'șoară Jean Louise.

A parcurs un holișor minuscul și Zeebo a bătut ușor într-o ușă de pin nevopsită.

— Mama, a spus. A venit don'șoara Jean Louise.

Ușa s-a deschis încet și de după ea s-a ivit capul soției lui Zeebo. A ieșit în holul în care abia încăpeau toți trei.

— Bună, Helen, a spus Jean Louise. Ce face Calpurnia?

— Tare greu i-a picat, don'șoară Jean Louise. Frank n-a mai avut necazuri pân' acum.

Deci despre Frank era vorba. Dintre toți feluriții ei descendenți, cu Frank se mândrea Calpurnia cel mai tare. Era pe lista de așteptare la Institutul Tuskegee. Era un instalator înnăscut, putea să repare orice prin care curgea apă.

Helen, cu stomacul ei care atârna greu în urma atâtor sarcini, s-a sprijinit de perete. Era desculță.

— Zeebo, a spus Jean Louise, tu și Helen trăiți din nou împreună?

— Da, don'șoară, a răspuns Helen placid. S-a potolit la bătrânețe.

Jean Louise i-a zâmbit lui Zeebo, care luase o față vinovată. S-o tai și nu era în stare să descâlcească viața domestică a lui Zeebo. Probabil că Helen era mama lui Frank, dar nu era sigură. Știa clar că Helen era prima soție a lui Zeebo și la fel de clar că tot ea era și actuala lui soție, dar câte altele mai fuseseră între timp?

Își amintea cum povestea Atticus la birou despre cei doi, cu ani în urmă, când s-au înființat să solicite divorțul. Atticus, încercând să-i facă să se împace, a întrebat-o pe Helen dacă-și primește soțul înapoi. „Nee, domnu' Finch“, a venit răspunsul ei târăgănat. „Zeebo ăsta a căutat bucurii la altele. La mine nu caută neam și io nu vreau bărbat care n-are bucurii la nevastă.“

— Aș putea s-o văd pe Calpurnia, Helen?

— Da, doamnă, mergeți înăuntru.

Calpurnia ședea într-un balansoar de lemn, într-un colț al camerei, lângă șemineu. În cameră mai era un pat de fier acoperit cu o cuvertură matlasată decolorată, cu model de cercuri intersectate. Pe perete atârneau trei fotografii uriașe cu negri, în rame aurite, și un calendar cu Coca-Cola. Deasupra șemineului, o poliță rudimentară ticsită cu bibelouri confecționate din gips, porțelan, lut și sticlă presată. Un bec aprins, fără abajur spânzura de un fir din tavan, aruncând umbre crude pe peretele din spatele poliței și în colțul unde stătea Calpurnia.

Ce mică pare, și-a spus Jean Louise. Și era așa de înaltă.

Calpurnia era bătrână și ajunsese numai oase. O lăsa vederea și purta o pereche de ochelari cu rame negre, care contrastau puternic cu pielea ei cafenie. Mâinile ei mari i se odihneau în poală și le-a ridicat, cu degetele răsfirate, când a intrat Jean Louise.

Jean Louise a simțit un nod în gât la vederea degetelor osoase ale Calpurniei, degete care fuseseră atât de blânde când Jean Louise era bolnavă și dure ca abanosul când era neascultătoare, degete care îndepliniseră, demult, sarcini de o afectuoasă complexitate. Jean Louise le-a dus la buze.

— Cal, a spus.

— Stai jos, puiule, a spus Calpurnia. E vreun scaun prin preajmă?

— Da, Cal. Jean Louise și-a tras un scaun și s-a așezat în fața vechii ei prietene.

— Cal, am venit să-ți spun... am venit să-ți spun că dacă te pot ajuta cu ceva, orice, trebuie neapărat să-mi spui.

— Mulțumesc, don'șoară, a spus Calpurnia. Nu văd ce-ar putea fi.

— Vreau să-ți spun că domnul Finch a primit de veste încă din zori. Frank l-a rugat pe șerif să-l sune și domnul Finch o să-l... ajute.

Cuvintele i s-au stins pe buze. Cu două zile în urmă ar fi spus „Domnul Finch o să-l ajute” încrezătoare că Atticus o să facă din noapte zi.

Calpurnia a încuviințat. Ținea capul sus și privea drept în față. Nu mă vede bine, și-a spus Jean Louise. Mă întreb câți ani are.

Niciodată n-am știut exact și bănuiesc că nici ea.

Jean Louise a spus:

— Nu-ți face griji, Cal. Atticus o să facă tot ce poate.

Calpurnia a spus:

— Știu c-o să facă, don'șoară Scout. Dânsu' mereu face tot ce poate. Mereu face ce trebe.

Jean Louise a rămas cu gura căscată, holbându-se la bătrâna din fața ei. Calpurnia afișa demnitatea mândră care se făcea simțită la ocazii importante și cu ea se făceau simțite și scăpările gramaticale. Nici dacă s-ar fi oprit pământul în loc, nici dacă ar fi înghețat copacii, nici dacă marea s-ar fi deschis și și-ar fi scos afară morții Jean Louise n-ar fi băgat de seamă.

— *Calpurnia!*

Vocea Calpurniei abia dacă răzbătea până la ea:

— Frank, a făcut lucru rău... să plătească... nepotu' meu. Îl iubesc... da' tot merge la pușcărie, cu sau fără domnu' Finch...

— *Calpurnia, încetează!*

Jean Louise se ridicase în picioare. A simțit cum o podidesc lacrimile și a bâjbâit până la fereastră.

Bătrâna nu se mișcase. Jean Louise s-a întors și a văzut-o tot la locul ei; părea că respiră egal.

Calpurnia apela la manierele rezervate musafirilor.

Jean Louise s-a așezat din nou în fața ei.

— Cal, a strigat, Cal, Cal, Cal, ce-mi faci? Ce s-a întâmplat? Sunt eu, fetița ta, m-ai uitat? De ce mă îndepărtezi? Ce-mi faci?

Calpurnia și-a ridicat mâinile și le-a așezat ușor pe brațele balansoarului. Avea fața brăzdată de un milion de riduri minuscule, iar ochii abia se zăreau în spatele lentilelor groase.

— Ce ne faceți voi toți nouă?

— Nouă?

— Da, don'șoară. Nouă.

Jean Louise a vorbit rar, mai mult cu ea însăși decât cu Calpurnia.

— De când mă știu nu mi-a trecut o clipă prin minte că s-ar putea întâmpla așa ceva. Și uite că se-ntâmplă. Nu mai pot să vorbesc cu singura ființă care m-a crescut de când aveam doi ani... se-ntâmplă sub ochii mei și nu-mi vine să cred. Vorbește cu mine, Calpurnia. Pentru numele lui Dumnezeu, vorbește ca lumea cu

mine. Nu sta acolo așa!

S-a uitat la figura bătrânei din fața ei și a știut că e inutil. Calpurnia o privea și în ochii Calpurniei nu era nici urmă de compasiune.

Jean Louise s-a ridicat să plece.

— Spune-mi un lucru, Cal, a zis, doar un lucru mai vreau să știu și plec... te rog, trebuie să știu. Ne-ai urât?

Bătrâna a rămas tăcută, purtându-și povara anilor. Jean Louise a așteptat.

Într-un final, Calpurnia a clătinat din cap.

— Zeebo, a spus Jean Louise. Dacă pot să fac ceva, pentru numele lui Dumnezeu, apăsați la mine.

— Da, don'șoară, a răspuns bărbatul cel mătăhălos. Da' nu'ș ce-
ar putea să fie. Frank l-a omorât, nu-ncape-ndoială și nimeni nu
poa' să facă nimic. Domnu' Finch n-are nici dânsu' ce să facă cu-așa
ceva. Io pot să v-ajut cu ceva cât stați acasă, don'șoară?

Stăteau pe prispă, unde ceilalți le făcuseră loc.

— Da, Zeebo, chiar acum. Poți să vii să m-ajuuți să-ntorc mașina.
Încă puțin și ajung în porumb.

— Da, don'șoară Jean Louise.

L-a urmărit pe Zeebo cum manevrează mașina în spațiul îngust.
Sper să pot să ajung înapoi acasă, și-a zis.

— Mulțumesc, Zeebo, a spus istovită. Să nu uiți ce ți-am spus.

Negrul și-a dus mâna la pălărie și s-a întors în casa mamei lui.

În mașină, Jean Louise a rămas cu ochii pironiți pe volan. Cum
se face că tot ce-am iubit vreodată pe lumea asta m-a părăsit în
decursul a două zile? Oare și Jem mi-ar întoarce spatele? Calpurnia
ne-a iubit, jur că ne-a iubit. Și stătea acolo în fața mea și nu mă
vedea pe mine, vedea niște albi. Ea m-a crescut și nu-i mai pasă.

N-a fost mereu așa, jur că n-a fost. Nu știu de ce, am uitat, dar
oamenii aveau încredere unii în alții. Nu se urmăreau unii pe alții
ca niște ulii. Acum zece ani nu mi s-ar fi aruncat asemenea priviri
când am urcat treptele alea. Niciodată nu apela la manierele
pentru musafiri cu vreunul din noi... când a murit Jem, iubitul ei
Jem... aproape c-a murit și ea de durere...

Jean Louise își amintea cum se dusesese acasă la Calpurnia într-o

seară târziu, cu doi ani în urmă. A găsit-o așezată în camera ei, la fel ca azi, cu ochelarii pe vârful nasului. Plânsese. „Era așa de ușor să ai grijă de el“, a spus Calpurnia. „O dată n-a intrat în belele băiatul meu. Mi-a adus un cadou de la război, mi-a adus o haină electrică.“ Când a zâmbit, fața i s-a încrețit în milionul de riduri. S-a dus până la pat și a scos de sub el o cutie lată. A deschis cutia și a ridicat o întindere uriașă de piele neagră. Era o haină de aviator neamț. „Vezi?“ a spus. „Se aprinde.“ Jean Louise a studiat haina și a văzut că era brăzdată de sârme subțiri. Avea și un buzunar cu baterii. „Domnu’ Jem a spus c-o să-mi încălzească oasele iarna. Mi-a zis că să nu-mi fie frică de ea, da’ să am grijă când fulgeră.“ Când își punea haina electrică, pe Calpurnia o invidiau toți prietenii și vecinii. „Cal“, spusese Jean Louise. „Te rog vino înapoi. Nu pot să mă întorc liniștită la New York dacă nu te știu acolo.“ Asta a părut să ajute. Calpurnia s-a îndreptat de spate și a dat din cap că da. „Da, don’soară“, a spus. „Vin înapoi. Nu vă faceți griji.“

Jean Louise a apăsă pe butonul *Drive* și mașina s-a pus ușor în mișcare. *Din Oceanul Pacific, A ieșit un negru mic, Și pe pielea lui scria...* Ajută-mă, Doamne.

1. Brer Rabbit, scris și Br’er Rabbit, prescurtare de la Brother Rabbit, este personajul principal al cărților cu Unchiul Remus, o colecție de povești afro-americane culese și adaptate de Joel Chandler Harris.
2. Referire la romanul *Vântul prin sălcii* de Kenneth Grahame.

Partea a V-a

Alexandra era la masa din bucătărie, absorbită de ritualuri culinare. Jean Louise s-a strecurat pe lângă ea tiptil, dar degeaba.

— Vino să vezi.

Alexandra s-a dat un pas în spate, lăsând să se vadă mai multe platouri de cristal fațetat, pline cu sendvișuri delicate, așezate pe trei rânduri.

— Țsta e prânzul lui Atticus?

— Nu, el o să încerce să mănânce în oraș diseară. Știi că detestă să dea buzna când e casa plină de femei.

Sfinte Moise, Rege al Evreilor. Cafeaua.

— Drăguță, de ce nu aranjezi tu camera? Or să fie aici într-o oră.

— Pe cine-ai invitat?

Alexandra a recitat o listă de oaspeți atât de absurdă, că Jean Louise a oftat din toți rărunchii. Jumătate dintre femei erau mai tinere decât ea, jumătate mai în vârstă; nu-și amintea să aibă ceva în comun cu vreuna dintre ele, cu excepția uneia cu care se certase constant tot ciclul secundar.

— Unde sunt fetele din clasa mea? a întrebat.

— Pe-aici, presupun.

A, da. Pe-aici, în Old Sarum și prin inima pădurii. S-a întrebat ce s-o fi ales de ele.

— Ai fost undeva în vizită de dimineată? a întrebat Alexandra.

— Am fost s-o văd pe Cal.

Cuțitul Alexandrei a zăngănit pe masă.

— Jean Louise!

— Acuma care dracu' mai e problema?

Asta e ultima rundă cu ea cât oi trăi, Dumnezeu mi-e martor.

Dacă e să te iei după ea, niciodată n-am fost în stare să fac ceva bine.

— Liniștește-te, domnișoară. Vocea Alexandrei era glacială. Jean Louise, nimeni din Maycomb nu mai merge să-i vadă pe negri, nu după ce ne-au tot făcut. Nu numai că sunt leneși, dar acum te mai și privesc câteodată de-a dreptul insolent; iar ca să mai pui bază pe ei, s-a zis cu asta. NAACP-ul ăla a venit și le-a turnat minciuni otrăvite până n-au mai putut. Dacă n-am avut până acum necazuri la noi în district e pentru că avem un șerif puternic. Tu nu *realizezi* ce se întâmplă. Noi ne-am purtat bine cu ei, le-am plătit cauțiunile și datoriile de când hăul, am creat locuri de muncă pentru ei când nu era de lucru, i-am încurajat să se școlească, s-au mai civilizat, dar, draga mea, spoiala asta de civilizație e așa de subțire, că o mână de negri yankei cu nasul pe sus pot să facă praf o sută de ani de progres în cinci... Nu, domnișoară, după ce mulțumiri am primit că le-am purtat de grijă, nimeni din Maycomb nu mai e dispus să-i ajute când intră în belele. Nu fac decât să muște mâna care-i hrănește. Nu, mulțumesc, s-a terminat – n-au decât să se descurce singuri de-acum.

Dormise douăsprezece ore și umerii o dureau de oboseală.

— Sarah a lui Mary Webster e membră de ani de zile – la fel ca bucătăresele tuturor din oraș. După ce a plecat Calpurnia, pur și simplu n-am vrut să mă leg la cap cu încă una, mai ales că suntem numai Atticus și cu mine. Să faci un cioroi fericit acum e ca și cum ai servi un rege...

Sfânta mea mătușă vorbește ca domnul Grady O'Hanlon, care și-a părăsit slujba ca să-și dedice tot timpul conservării segregării.

— ...trebuie să stai după ei, până ajungi să te întrebi cine slujește pe cine. Nu mai merită bătaia de cap... unde te duci?

— Să aranjez camera.

S-a afundat într-un fotoliu adânc și s-a gândit cum toate întâmplările ultimelor zile o lăsaseră cu adevărat fără nimic. Mătușa mea e o străină ostilă, Calpurnia mea nu vrea să mai aibă de-a face cu mine, Hank și-a pierdut mințile, iar Atticus... e ceva în neregulă cu mine, la mine e problema. Trebuie să fie, fiindcă nu se poate ca toți oamenii ăștia să se fi schimbat.

Cum de nu li se ridică părul în cap? Cum pot să asculte cu evlavie și să creadă tot ce aud la biserică, iar apoi să spună

lucrurile pe care le spun și să asculte lucrurile care li se spun fără să vomite? Credeam că sunt creștină, dar nu sunt. Sunt altceva și nu știu ce. Tot ce am considerat vreodată că e bine sau rău am învățat de la oamenii ăștia – exact oamenii ăștia. Deci e vorba de mine, nu de ei. S-a întâmplat ceva cu mine.

Toți încearcă să-mi spună în stilul ăsta ciudat, care sună ca un ecou, că totul e din cauza negrilor... dar dacă aici e vorba de negri, atunci eu pot să zbor și Dumnezeu mi-e martor că s-ar putea să-mi iau zborul pe fereastră dintr-o clipă în alta.

— N-ai aranjat camera? Alexandra se proptise în fața ei.

Jean Louise s-a ridicat și a aranjat camera de zi.

Coșofenele au sosit la zece și jumătate, exact cum fusese stabilit. Jean Louise a stat pe treptele de la intrare și le-a întâmpinat pe fiecare. Purtau mănuși și pălării și miroseau până la cer a uleiuri aromatate, parfumuri și săruri de baie. Machiajul lor ar fi făcut de rușine și un artist egiptean, iar hainele – și mai ales pantofii – fuseseră clar achiziționați din Montgomery sau Mobile: Jean Louise a ochit piese vestimentare de la A. Nachman, Gayfer's, Levy's, Hammel's pe toate laturile camerei.

Despre ce mai vorbesc femeile? Jean Louise își pierduse obișnuința conversației, dar și-a recăpătat-o brusc. Proaspetele Soții vorbeau despre Bobii și Michaelii lor, despre cum erau măritate cu Bob sau cu Michael de patru luni și Bob și Michael se îngrășaseră deja cu câte zece kilograme fiecare. Jean Louise și-a înăbușit tentația de a le lumina pe tinerele ei musafire în legătură cu posibilele cauze medicale din spatele subitei creșteri în greutate a celor dragi și și-a îndreptat atenția spre Clubul Scutecelor, care a stresat-o la culme:

Când avea două luni, Jerry a ridicat ochii spre mine și a spus... învățatul la oliță ar trebui să înceapă când... a fost botezat l-a înhățat pe domnul Stone de păr și domnul Stone... face în pat acum. Am dezvățat-o de asta cam tot atunci când am dezvățat-o să-și sugă degetul, cu... cel mai dră-gă-laș, fără discuție cel mai *drăgălaș* pulovăr pe care l-ai văzut vreodată: are un elefântel roșu pe piept și scrie „Crimson Tide“¹... și ne-a costat cinci dolari să-l scoată.

Cavaleria Ușoară stătea la stânga ei: trecute, dar nu mult, de treizeci de ani, își petreceau mai tot timpul liber la Clubul Amanuensis, jucau bridge și erau într-o permanentă concurență în materie de aparate electrocasnice:

John spune... Calvin spune că e... rinichii, dar Allen mi-a spus să renunț la prăjeli... când m-am prins în fermoarul ăla, am regretat că... mă întreb ce-o fi în capul ei de crede că poate scăpa așa... biata de ea, în locul ei eu aș lua... terapie cu electroșocuri, asta a făcut. Cică ar... dansează de rupe în fiecare sâmbătă seara când e Lawrence Welk la televizor... am crezut c-o să mor de râs! Să-l fi văzut, în... rochia mea de mireasă și știți ceva, încă mă mai încape.

Jean Louise s-a uitat la cele trei Veșnice Optimiste din dreapta ei. Erau fete vesele din Maycomb, cu caracter ireproșabil, care nu prea reușiseră în viață. Erau tratate cu condescendență de cele de vârstă lor deja măritate, erau vag compătimate și erau scoase la întâlniri cu orice bărbat singur care se nimerea să le viziteze prietenele. Jean Louise i-a aruncat uneia dintre ele o privire amuzată și plină de sarcasm: când avea zece ani, Jean Louise a făcut unica ei încercare de a se alătura unei găști și a întrebat-o într-o zi pe Sarah Finley: „Pot să vin pe la tine după-amiază?” „Nu“, a răspuns Sarah. „Mama spune că ești prea bădărancă.“

Acum suntem amândouă singure, din motive complet diferite, dar senzația e aceeași, nu-i așa?

Veșnicele Optimiste vorbeau încet între ele:

cea mai lungă zi din viața mea... în spatele clădirii băncii... o casă nouă pe șosea, lângă... Centrul de Pregătire, dacă le pui cap la cap, ajungi să petreci patru ore la biserică în fiecare duminică... de câte ori i-am spus domnului Fred că mie îmi plac roșiile... cald de mori. Le-am spus că, dacă nu pun aer condiționat în biroul ăla, o să... să dea totul peste cap. Întreb și eu, cine-ar vrea să facă o figură ca asta?

Jean Louise a profitat de pauză.

— Tot la bancă, Sarah?

— Ba bine că nu. Acolo o să fiu până crăp.

Hm.

— A, ce mai știi de Jane... cum o mai chema? Știi tu, prietena ta din liceu.

Sarah și Jane-Cum-O-Mai-Chema fuseseră într-o vreme

nedespărțite.

— A, aia. S-a măritat în timpul războiului cu un băiat de-a dreptul ciudat și acum vorbește așa de stâlcit, că n-ai mai recunoaște-o.

— Așa? Unde locuiește acum?

— În Mobile. A plecat la Washington în timpul războiului și s-a ales cu accentul ăla oribil. Toată lumea era de părere că se prosteste îngrozitor, dar nimeni n-a avut curaj să-i spună, așa că și-acum vorbește la fel. Ții minte cum mergea cu nasul pe sus, așa? Și-acum e la fel.

— Serios?

— Îhî.

E bună la ceva și mătușica, naiba s-o ia, și-a spus Jean Louise când a văzut-o pe Alexandra făcându-i semn. S-a dus la bucătărie și s-a întors cu o tavă cu șervete de cocktail. Trecând cu ele prin fața invitatelor, a avut senzația că alunecă pe clapele unui clavecin gigantic.

În viața mea nu am... am văzut tabloul ăla superb... cu bătrânul domn Healy... așezat pe polița de la șemineu, sub nasul meu, tot timpul ăsta... nu-i așa? Cam unsprezece, cred... până la urmă o să divorțeze ea. La urma urmei, felul cum el... mi-a făcut masaj pe spate din oră în oră, toate cele nouă luni... ai fi murit. Dacă l-ai fi putut vedea... făcea pipi din cinci în cinci minute toată noaptea. Am pus capăt... cu toată lumea din clasa noastră, mai puțin fata aia îngrozitoare din Old Sarum. Ea nu și-ar da seama de diferență... printre rânduri, dar îți dădea seama *exact* ce vrea să spună.

Înapoi de-a lungul claviaturii, de data asta cu sendvișurile.

Domnul Talbert s-a uitat la mine și a spus... n-o să învețe niciodată să stea pe oliță... de fasole în fiecare seară de joi. E singura apucătură yankee cu care s-a întors din... oare presupune? Nu, scumpo, am spus Warren propune... omului care ia gunoiul. Asta e tot ce-am putut să fac după ce s-a băgat... secară. Nu m-am putut abține, mă făcea să mă simt ca o mare... A-min! O să fiu foarte bucuroasă când se termină... felul cum s-a purtat cu ea... teancuri peste teancuri de scutece și el întreba de ce sunt așa de obosită? În definitiv, el... în dosare de la bun început, acolo era.

Alexandra a trecut prin spatele ei, domolind clapele cu cafea până când sunetele s-au redus la un simplu murmur. Jean Louise a

decis că cel mai bine i s-ar potrivi Cavaleria Ușoară, așa că a tras un taburet și s-a așezat lângă ele. A abordat-o, din tot stolul, pe Hester Sinclair:

— Ce mai face Bill?

— Bine. E tot mai dificil să-l suporti de la o zi la alta. Nu e groaznic ce s-a întâmplat cu bătrânul domn Healy de dimineață?

— Absolut.

Hester a întrebat:

— Băiatul ăla n-avea vreo legătură cu voi?

— Ba da. E nepotul Calpurniei noastre.

— Frate, nici nu mai știu care-i care, ăștia tineri. Ce zici, or să-l judece pentru crimă?

— Omor prin imprudență, mai degrabă.

— Oh. Hester era dezamăgită. Da, presupun că așa-i corect. N-a fost cu intenție.

— Nu, n-a fost cu intenție.

Hester a râs.

— Și eu care credeam că o să avem și noi parte de ceva interesant.

Lui Jean Louise i-au ieșit ochii din cap. Probabil că-mi pierd simțul umorului, poate că asta e problema. Mă transform în vărul Edgar.

Hester spunea:

— ...n-am mai avut și noi parte de un proces ca lumea de zece ani. Cu un cioroi, vreau să zic. Numai bețivani și cuțitari.

— Îți place să mergi la tribunal?

— Sigur. Să vezi ce divorț nebun am avut aici în primăvară. Niște grobieni din Old Sarum. Bine că nu mai trăiește judecătorul Taylor – știi că nu-i plăceau deloc treburile astea, mereu ruga doamnele să iasă din sală. Ăstuia nou nu-i pasă. Ei bine...

— Scuză-mă, Hester. Nu mai ai cafea.

Alexandra ținea în mână cafetiera grea de argint. Jean Louise a privit-o cum toarnă în cești. Nu varsă o picătură. Dacă eu și Hank... Hank.

A privit în lungul camerei cu tavan scund la șirul dublu de femei, femei pe care le cunoștea de-o viață, dar nu putea să vorbească cu ele cinci minute fără să-i sece mintea. Nu-mi vine-n cap nimic ce să le spun. Ele vorbesc fără încetare despre lucrurile

pe care le fac, iar eu nu știu să fac lucrurile pe care le fac ele. Dacă ne-am căsători – dacă m-aș căsători cu cineva din orașul ăsta –, astea ar fi prietenele mele și eu habar n-aș avea ce să discut cu ele. Aș fi Jean Louise cea Tăcută. Eu în viața mea n-aș fi în stare să organizez singură o chestie din asta și uită-te la mătușica, se distrează de minune. Aș merge la biserică până la exasperare, aș juca bridge până la exasperare, aș fi invitată să fac recenzii de carte la Clubul Amanuensis, mi s-ar pretinde să fac parte din comunitate. E nevoie de multe calități care mie îmi lipsesc ca să fii membru al frăției ăsteia.

— ...tare tristă treabă, a spus Alexandra, dar așa sunt ei și n-ai ce face. Calpurnia era cea mai bună dintre toți. Zeebo ăla al ei, derbedeul ăla, e încă un sălbatic, dar, să știți, Calpurnia l-a obligat să se însoare cu fiecare dintre femeile lui. Cinci, cred c-au fost, dar Calpurnia l-a pus să se însoare cu fiecare. Asta înseamnă pentru ei să fii creștin.

— Nu poți să-ți dai seama niciodată ce e în capul lor, a spus Hester. Sophie a mea, de pildă, am întrebat-o într-o zi: „Sophie“, am spus, „în ce zi cade Crăciunul anul ăsta?“. Sophie s-a scărpinat în coama aia de lână și a spus: „Don’șoară Hester, io cred că anu’ ăsta cade pe douășcinci decembrie“. Am crezut că o să mor de râs. Eu voiam să știu în ce zi a săptămânii, nu în ce dată. Bătută-n cap!

Umor, umor, umor, mi-am pierdut simțul umorului. O s-ajung ca *New York Post*.

— ...dar să știți că n-au încetat. Faptul că i-au oprit nu i-a făcut decât să înceapă să se-ascundă. Bill spune că nu s-ar mira deloc să mai avem o revoltă ca a lui Nat Turner², cică stăm pe un butoi de pulbere și bine-am face să fim pregătiți, a spus Hester.

— Ăă, uf... Hester, sigur că eu nu știu prea multe despre chestiile astea, dar parcă ăia din Montgomery își petrec cea mai mare parte a timpului la biserică, în rugăciune, a spus Jean Louise.

— O, copila mea, nu știi că asta a fost doar ca să stârnească mila acolo, în est? E cel mai vechi truc din lume. Să știi că și Kaiserul Bill³ se ruga la Domnul în fiecare seară, toată viața lui.

Lui Jean Louise i-a fulgerat prin minte un catren absurd. Oare unde îl citise?

*Iar am avut o bătălie-atroce;
Franțuji cu miile erau, dar le-am pus cruce.
Lăudat fie Domnul, ce toate darurile-aduce.*

Se întreba de unde își lua Hester informațiile. Nu putea concepe că Hester ar citi și altceva decât *Ghidul gospodinelor*, poate doar cu forța. Îi spusese cineva. Dar cine?

— Ai prins gust pentru istorie, Hester?

— Ce? O, nu, spuneam și eu ce spune Bill al meu. Bill, ăsta da cititor serios. Zice că cioroi care trag sforile acolo în nord încearcă să facă cum a făcut Gandhi și știi despre ce vorbesc.

— Mă tem că nu. Cum anume?

— Comunism.

— A... credeam că pe comuniști îi interesează răsturnările violente și alte chestii din astea.

Hester a scuturat din cap.

— Unde-ai trăit, Jean Louise? Se folosesc de orice mijloace ca să-și atingă scopul. Exact cum fac și catolicii. Știi ce zic. Catolicii se duc în tot felul de locuri și practic se fac că sunt de-ai locului ca să-i convingă pe oameni să se convertească. Sunt în stare să spună că Sfântul Pavel a fost la fel de cioroi ca ei, dacă prin asta convertesc și un singur negru. Bill spune – a fost acolo, în timpul războiului – Bill spune că era greu să-ți dai seama ce era voodoo și ce era catolic în unele dintre insulele alea, că nu l-ar fi mirat să vadă un vrăjitor cu guler alb. La fel e și cu comuniștii. Sunt capabili să facă orice, dar chiar orice ca să pună mâna pe țara asta. Sunt peste tot în jurul nostru, e imposibil să-ți dai seama care e și care nu e. Păi, chiar și aici, în Districtul Maycomb...

Jean Louise a râs.

— Ei, Hester, ce să caute comuniștii în Districtul Maycomb?

— Asta nu știu, dar știu că există o celulă chiar pe drumul spre Tuscaloosa și că, dacă n-ar fi băieții ăștia, ar avea un cioroi la școală în aceeași clasă cu ei.

— Nu înțeleg care e legătura, Hester.

— N-ai citit despre profesorii ăia fandoșiți și întrebările lor din... din Convocarea aia? Păi, ar fi lăsat-o să intre uite-așa. Dacă n-ar fi fost băieții din frăție...

— Doamne, Hester. N-am citit ziarele care trebuie. Ți-așa pe care l-

am citit eu spunea că gloata era de la fabrică...

— Dar tu ce citești, *The Worker*⁴?

Ești fascinată de tine însăși. Spui orice-ți trece prin minte, dar eu chiar asta nu înțeleg, cum poate să-ți treacă prin minte așa ceva. Mi-ar plăcea să-ți despic capul, să pun o informație în el și s-o urmăresc cum îți traversează toate circumvoluțiunile creierului până îți iese pe gură. Ne-am născut amândouă aici, am fost la aceleași școli, ni s-au predat aceleași lucruri. Mă întreb ce-ai văzut și ce-ai auzit tu din toate astea.

— ...toată lumea știe că scopul NAACP-ului e să răstoarne cu totul sudul...

Zămislită din neîncredere și devotată crezului că toți oamenii sunt răi din naștere.

— ...nu se-ascund, spun pe față că vor să stârpească rasa neagră și că or să reușească în patru generații, zice Bill, dacă încep cu asta de acum...

Sper că lumea va băga prea puțin de seamă și va da repede uitării ce spui tu aici.

— ...și oricine crede altceva fie e comunist, fie e ca și comunist. Rezistență pasivă, mă lași...

De fiecare dată în istoria interacțiunilor umane, când un popor e nevoit să rupă relațiile politice care îl leagă de un altul, e automat comunist.

— ...mereu vor să se căsătorească cu cineva cu pielea o idee mai albă decât a lor, vor să corcească rasa...

Jean Louise a întrerupt-o.

— Hester, dă-mi voie să te întreb ceva. Sunt acasă de sâmbătă și de sâmbătă încoace tot aud de corcirea rasei și nu pot să nu mă întreb dacă nu cumva e o formulare nefericită și dacă poate n-ar trebui eliminată din jargonul sudist. E nevoie de două rase ca să corcești o rasă – dacă ăsta e cuvântul corect – și când noi, albi, urlăm că ne corcim, oare asta nu spune ceva despre noi ca rasă? Mesajul pe care-l înțeleg eu e că, dacă ar fi legal, toată lumea s-ar îmbulzi să se căsătorească cu negri. Dacă aș fi un om învățat, ceea ce nu sunt, aș spune că genul ăsta de discurs are o profundă semnificație psihologică deloc favorabilă pentru cel care îl rostește. În cel mai bun caz reflectă o neîncredere alarmantă în propria rasă.

Hester s-a uitat la Jean Louise.

— Sunt sigură că nu știi despre ce vorbești, a spus.

— Nici eu nu sunt prea sigură ce vreau să spun, a replicat Jean Louise, doar că mi se încrețește părul de câte ori aud pe cineva vorbind așa. Probabil fiindcă n-am crescut cu așa ceva în jurul meu.

Hester s-a zbârlit toată.

— Insinuezi că...

— Îmi pare rău, a spus Jean Louise. Nu asta am vrut să spun. Te rog să mă ierți.

— Jean Louise, când am spus ce am spus nu mă refeream la *noi*.

— Atunci despre cine era vorba?

— Vorbeam despre... știi tu, gunoaiele alea. Bărbații care țin ibovnice negrese și lucruri din astea.

Jean Louise a zâmbit.

— Ce ciudat. Acum o sută de ani gentlemenii aveau femei de culoare, acum le au gunoaiele.

— Pentru că atunci erau proprietatea lor, prostuțo. Nu, gunoaiele sunt ținta NAACP-ului. Vor să-i bage pe cioroi, prin căsătorii, în categoria asta socială și s-o țină tot așa până se-alege praful de toată structura socială.

Structura socială. Cuverturi matlasate cu model de cercuri intersectate. Nu se poate să ne fi urât și e imposibil ca Atticus să creadă asemenea cuvinte. Îmi pare rău, e imposibil. Încă de ieri mă simt de parcă cineva mă face sul și mă vără până la fundul unui adânc, adânc...

— DECI, CUM E LA NEW YORK?

New York. New York? Să-ți spun eu cum e la New York. New Yorkul are toate răspunsurile. Lumea merge la YMHA⁵, la Uniunea Vorbitorilor de Limba Engleză, la New School for Social Research și găsește răspunsurile. New Yorkul îmi spune în clipa asta: Jean Louise Finch, nu te comporți în conformitate cu doctrinele noastre privitoare la cei de-o seamă cu tine, prin urmare nu exiști. Cele mai luminate minți din țară ne-au spus cine ești. Nu ai cum să scapi de asta și nu te învinovățim, dar îți cerem totuși să adopți o conduită care să respecte regulile stabilite de cei care știu mai bine și să nu încerci să fii altceva.

A răspuns: vă rog să mă credeți, ce s-a întâmplat în familia mea

nu e ce pare a fi. Nu pot să spun decât atât – că tot ce am învățat despre decență aici am învățat. De la voi n-am învățat nimic altceva decât să fiu suspicioasă. N-am știut ce e ura până n-am trăit între voi și v-am văzut măcinați de ură zi după zi. A fost nevoie chiar și de legi ca să vă împiedice să mai urâți. Am numai dispreț pentru răspunsurile voastre prompte, pentru sloganurile din metrou și mai ales pentru lipsa voastră de maniere: n-o să le dobândiți câte zile oți avea.

Un om care nu e în stare să fie nepoliticos nici cu un șoarece a stat în sala de judecată susținând cauza unor omuleți detestabili. De câte ori nu l-a văzut la băcănie, așteptându-și rândul în spatele negrilor și mai știu eu cui. Îl văzuse pe domnul Fred ridicând din sprâncene și pe tatăl ei clătinând din cap drept răspuns. Era genul de om care din instinct aștepta să-i vină rândul; avea maniere.

Uite ce e, soro, noi știm cum stă treaba: ți-ai petrecut primii douăzeci și unu de ani din viață într-un ținut în care se linșează negri, într-un district unde două treimi din populație sunt negri care lucrează pământul. Așa că lasă figurile.

N-o să mă credeți, dar vă spun eu: niciodată până azi n-am auzit cuvântul „cioroi“ de pe buzele vreunui membru al familiei mele. Nici n-am fost învățată să gândesc că oamenii ăștia sunt Cioroi. Când eram mică, și am crescut cu negri, ăștia erau Calpurnia, Zeebo gunoierul, Tom grădinarul și cum îi mai chema. Erau sute de negri în jurul meu, erau ajutoarele de la câmp, cei care recoltau bumbacul, pavau drumurile și tăiau lemne ca să ne construiască nouă casele. Erau săraci, erau măcinați de boli și murdari, unii erau leneși și nepricepuți, dar niciodată nu mi s-a sugerat c-ar trebui să-l disprețuiesc pe vreunul, să mă tem de vreunul, să fiu nepoliticoasă cu vreunul sau să cred c-aș putea să mă port urât cu vreunul și să scap basma curată. Ei, ca populație, nu intrau în viața mea și nici eu în a lor: când mergeam la vânătoare, nu intram pe pământul vreunui negru, dar nu pentru că era negru, ci pentru că știam că nu trebuie să intru fără voie pe pământul nimănui. Am fost învățată să nu profit niciodată de cineva care o duce mai rău decât mine, fie că era vorba de minte, de avuție ori de poziție socială; și asta se referea la oricine, nu numai la negri. Mi s-a dat de înțeles că, dacă aș fi făcut pe dos, aș fi fost demnă de dispreț. Așa am fost eu crescută de o negresă și un alb.

Trebuie s-o fi trăit. Dacă cineva îți spune „Acesta e adevărul“ și tu îl crezi, iar apoi descoperi că nu e acesta adevărul, ești dezamăgit și te asiguri că altă dată nu te mai prinde descoperit.

Dar când un om care a trăit într-un adevăr – și tu ai crezut în felul cum a trăit – te decepționează, nu te lasă numai circumspect, te lasă fără nimic. Cred că de asta am ajuns aproape să-mi pierd mințile...

— New Yorkul? New Yorkul e New York. Jean Louise s-a întors spre persoana care o interoga, o tânără cu o pălărie mică, trăsături mici și dinți mici și ascuțiți. O chema Claudine McDowell.

— Am fost în oraș cu Fletcher primăvara trecută și am încercat să dăm de tine zi și noapte.

N-am nici o îndoială.

— Și v-a plăcut? Nu, nu-mi spune, lasă-mă pe mine: v-ați simțit minunat, dar nici prin gând nu v-ar trece să trăiți acolo.

Claudine și-a dezvelit dinții ei de șoricel.

— Categorical! Cum ți-ai dat seama?

— Am puteri paranormale. Ați văzut tot?

— O, Doamne, da. Am fost la Latin Quarter, la Copacabana⁶ și am văzut *The Pajama Game*. Nu mai văzuserăm niciodată un music-hall și am fost cât se poate de dezamăgiți. Toate sunt așa?

— Majoritatea. Ați urcat în vârful lui știi-tu?

— Nu, dar am fost la Radio City. Să știi că acolo s-ar putea trăi. Am văzut un spectacol la Radio City Music Hall și, Jean Louise, a apărut un cal pe scenă.

Jean Louise a spus că nu o surprinde.

— Îți zic că și eu, și Fletcher ne-am bucurat când ne-am întors acasă. Nu pricep cum poți să trăiești acolo. Fletcher a cheltuit mai mulți bani acolo în două săptămâni decât cheltuim aici în șase luni. Fletcher spunea că nu înțelege de ce Dumnezeu trăiesc oamenii în locul ăla când ar putea avea casă și curte aici pe bani mai puțini.

Îți spun eu. La New York ești liber să faci ce vrei. Poți să ieși și să îmbrățișezi întreg Manhattanul în cea mai dulce singurătate sau poți să te duci la naiba, dacă asta vrei.

— Păi, a spus Jean Louise, îți ia destul de mult să te obișnuiești. Mie nu mi-a plăcut deloc în primii doi ani. Mă intimidă în fiecare zi, până într-o dimineață când m-a împins cineva în autobuz și l-am împins și eu. Abia când l-am bruscă și eu mi-am dat seama că

mă integrasem.

— Te împing, asta fac toți. Oamenii ăia de-acolo n-au deloc maniere, a spus Claudine.

— Ba au maniere, Claudine. Doar că sunt diferite de ale noastre. Persoana care m-a împins în autobuz se aștepta să răspund și eu la fel. Asta trebuia să fac; e un joc totul. N-o să găsești nicăieri oameni mai de treabă decât în New York.

Claudine și-a ȱuguiat buzele.

— Ei bine, eu n-aș vrea să mă amestec cu toți italienii și portoricanii ăia. Eram într-o zi la un local și, când m-am uitat în jur, am văzut o negresă care-și mânca prânzul chiar lângă mine, chiar *lângă* mine. Sigur că știam că are voie, dar tot m-a șocat.

— Ți-a făcut ceva rău?

— Nu, de ce să zic. M-am ridicat repede și am plecat.

— Știi, a spus Jean Louise cu blândețe, pe-acolo umblă liberi tot felul de oameni.

Claudine a ridicat din umeri.

— Nu-nțeleg cum poți să trăiești acolo cu ei.

— Nu-ți dai seama că sunt acolo. Muncești cu ei, mănânci lângă și împreună cu ei, mergi cu autobuzul alături de ei, dar nu-ți dai seama că sunt acolo decât dacă vrei neapărat. Habar n-am că stăteam lângă un negru gras cât toate zilele în autobuz până nu m-am ridicat să cobor. Pur și simplu nu observi.

— Ei bine, eu am observat. Tu oi fi oarbă sau ceva.

Oarbă, asta sunt. N-am deschis niciodată ochii. Nu m-am gândit nici o clipă să privesc în sufletul oamenilor, i-am privit doar în ochi. Oarbă de dau în gropi, de mă lovesc de pietre... domnul Stone. Ieri, la biserică, domnul Stone a pus un străjer. Ar fi trebuit să-mi dea și mie unul. Am nevoie de un străjer care să mă ducă de mână și să dea de veste ce vede din oră în oră. Am nevoie de un străjer care să-mi spună: Uite ce spune omul ăsta și uite ce vrea cu adevărat să spună, să tragă o linie pe mijloc și să spună: Țsta e un fel de dreptate și celălalt e alt fel de dreptate și să mă ajute să înțeleg diferența. Am nevoie de un străjer care să meargă și să strige în patru zări că e prea mult să joci cuiva o festă timp de douăzeci și șase de ani, indiferent cât de tare te amuzi.

2. Revoltă a sclavilor de pe plantațiile din Districtul Southampton, Virginia, condusă de Nat Turner în august 1831.
3. Împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei.
4. *The Daily Worker* – ziar al Partidului Comunist american.
5. Young Men's Hebrew Association – Asociația Tinerilor Evrei.
6. Cluburi de noapte din New York, în mare vogă la vremea respectivă.
Latin Quarter s-a deschis în 1942, iar Copacabana în 1940.

— Mătușică, a spus Jean Louise după ce au terminat de strâns resturile dezastrului de dimineață, dacă n-ai nevoie de mașină, eu mă duc pe la unchiu' Jack.

— Nu-mi doresc decât să trag un pui de somn. Tu nu vrei ceva de mâncare?

— Nu, doamnă. Îmi dă unchiu' Jack un sendviș, ceva.

— Nu m-aș baza pe asta. Mănâncă tot mai puțin de la o vreme.

A oprit mașina pe aleea din fața casei doctorului Finch, a urcat treptele înalte de la intrare, a bătut la ușă și a intrat cântând cu voce răgușită:

*Unchiașul Jack în cârjă și baston stă sprijinit
Când era tânăr mult prea mult a dănuțit
De-a pus și zeciuală...*

Casa doctorului Finch era mică, dar holul de la intrare era enorm. Inițial fusese un pasaj deschis din care se intra în toate camerele, dar doctorul Finch îl închisese și construisese rafturi de cărți de jur împrejur.

A strigat la ea dintr-o cameră din spatele casei.

— Te-am auzit, fată vulgară ce ești. Sunt în bucătărie.

Jean Louise a luat-o pe coridor, a intrat pe o ușă și a ajuns în ce fusese cândva o verandă deschisă pe latura din spate. Acum aducea vag cu un birou, ca de altfel majoritatea camerelor din casă. Nu cunoștea nici un alt adăpost care să reflecte mai puternic personalitatea proprietarului. Era ordine, în general, dar una care îți lăsa o stranie senzație de neorânduială: casa domnului Finch era de o curățenie militărească, dar cărțile aveau tendința să se

acumuleze peste tot pe unde îi plăcea lui să se așeze și, pentru că el avea obiceiul să se așeze oriunde îi venea, mici teancuri de cărți se înălțau prin cele mai stranii locuri din casă, un coșmar pentru femeia care îi făcea curat. El nu o lăsa să le atingă, dar insista să țină casa curată ca lacrima, așa că biata făptură era obligată să aspire, să șteargă praful și să lustruiască pe lângă ele. O nefericită de fată în casă și-a pierdut capul și i-a pierdut semnul din cartea lui Tuckwell, *Pre-Tractarian Oxford*, așa că doctorul Finch a gonit-o cu coada de mătură.

Când unchiul ei și-a făcut apariția, Jean Louise și-a spus că or fi modele trecătoare, dar el și Atticus nu vor renunța în veci la veste. Doctorul Finch nu avea haina pe el, iar în brațe o ținea pe Rose Aylmer, bătrâna lui pisică.

— Unde-ai fost ieri, iarăși la râu? I-a aruncat o privire tăioasă. Scoate limba.

Jean Louise a scos limba și doctorul Finch a mutat-o pe Rose Aylmer pe brațul drept, a scotocit în buzunărașul de la vestă, a scos o pereche de ochelari cu jumătate de ramă, i-a desfăcut și și i-a aninat pe nas.

— Ce faci, o să rămâi așa toată ziua? Bag-o înapoi, a spus. Arăți ca naiba. Hai în bucătărie.

— Nu știam că ai ochelari cu jumătate de ramă, unchiu' Jack, a spus Jean Louise.

— Ha... am descoperit că aruncam banii pe fereastră.

— Cum?

— Privind pe deasupra ochelarilor vechi. Țștia m-au costat numai pe jumătate.

În mijlocul bucătăriei unchiului Jack era o masă, iar pe masă stătea o farfurioară conținând un singur biscuit pe care se odihnea o singură sardină.

Jean Louise a rămas cu gura deschisă.

— Țsta e prânzul tău? Pe bune, unchiu' Jack, mai ciudat de-atâta nici n-ai putea să fii.

Doctorul Finch a tras un scaun înalt lângă masă, a depus-o pe Rose Aylmer pe el și a spus:

— Nu. Da.

Jean Louise și unchiul ei s-au așezat la masă. Doctorul Finch a ridicat biscuitul și sardina și i le-a oferit lui Rose Aylmer. Rose

Aylmer a mușcat o bucățică, a lăsat capul în jos și a mestecat.

— Mănâncă exact ca un om, a spus Jean Louise.

— Sper c-am învățat-o bunele manierele, a zis doctorul Finch. E așa de bătrână acum, că trebuie s-o hrănesc cu bucățica.

— De ce n-o ajuți să-și dea obștescul sfârșit?

Doctorul Finch s-a uitat la nepoata lui indignat.

— De ce să fac așa ceva? Ce e în neregulă cu ea? Mai are cel puțin zece ani de trăit.

Jean Louise a consimțit în tăcere și și-a dorit, păstrând proporțiile, să arate și ea la fel de bine ca Rose Aylmer când o să fie așa de bătrână. Blana portocalie a lui Rose Aylmer era în perfectă stare; își păstrase silueta; ochii îi erau limpezi. Își petrecea cea mai mare parte a vieții dormind și o dată pe zi doctorul Aylmer o plimba prin curtea din spate în lesă.

Cu răbdare, doctorul Finch a convins-o pe venerabila pisică să-și termine de mâncat prânzul și, când a isprăvit, s-a dus la dulapul de deasupra chiuvetei și a scos o sticlă. În capac avea o pipetă. A extras o cantitate serioasă de lichid, a pus sticla jos, a prins pisica de ceafă și i-a spus să deschidă gura. Pisica s-a conformat. A înghițit și a scuturat din cap. Doctorul Finch a mai tras niște lichid în pipetă și i-a spus lui Jean Louise:

— Deschide gura.

Jean Louise a înghițit și s-a strâmbat.

— Doamne sfinte, ce-a fost aia?

— Vitamina C. Vreau să-l lași pe Allen să te examineze.

Jean Louise a spus că o să-l lase și l-a întrebat pe unchiul ei ce-l mai preocupă.

Doctorul Finch, aplecat peste cuptor, a răspuns:

— Sibthorp.

— Poftim?

Doctorul Finch a scos din cuptor un bol de salată din lemn, plin, spre uimirea lui Jean Louise, cu verdețuri. Sper că nu era aprins.

— Sibthorp, fată. Sibthorp, a spus el. Richard Waldo Sibthorp. Preot romano-catolic. Înfirmat cu toată pompa specifică Bisericii Anglicane. Tot încerc să mai găsesc pe cineva ca el. Foarte important.

Jean Louise era obișnuită cu genul ăsta de stenografie intelectuală tipică unchiului ei: îi stătea în obicei să enunțe unul

sau două fapte fără legătură și o concluzie care, aparent, nu se susținea. Încet dar sigur, dacă știai cum să-l descoși, doctorul Finch își depăna fuiorul bizarului său bagaj de cunoștințe, dezvăluind un raționament ce sclipea cu o lumină specială, numai a lui.

Dar ea nu venise să se delecteze cu sucelele unui minor estetic victorian. Și-a privit unchiul cum manevrează verdețurile de salată, uleiul de măsline, oțetul și alte câteva ingrediente necunoscute ei cu aceeași precizie și siguranță de care dădea dovadă la o osteotomie dificilă. A împărțit salata în două farfurii și a spus:

— Mănâncă, copilă.

Doctorul Finch și-a mestecat sălbatic prânzul trăgând cu ochiul la nepoata lui, care aranja salata, bucățile de avocado, ardeii verzi și ceapa în rânduri perfecte pe farfurie.

— Bine, care-i problema? Ești gravidă?

— Nu. Doamne, unchiu' Jack.

— Nu prea cunosc alt motiv de îngrijorare pentru tinerele din ziua de azi. Vrei să-mi spui? Vocea i-a devenit blândă. Haide, micuță Scout.

Lui Jean Louise i s-au împăienjenit ochii de lacrimi.

— Ce se petrece aici, unchiu' Jack? Ce s-a întâmplat cu Atticus? Cred că Hank și mătușica și-au pierdut mințile și sunt sigură că și eu mi le pierd.

— N-am observat să se fi întâmplat ceva cu ei. Ar fi trebuit să văd ceva?

— Ar fi trebuit să-i vezi la întrunirea aia de ieri...

Jean Louise s-a uitat la unchiul ei, care se balansa periculos pe picioarele din spate ale scaunului. A pus mâinile pe masă ca să se echilibreze, trăsăturile pronunțate i s-au înmuiat și a râs zgomotos. Picioarele din față ale scaunului au revenit pe podea cu un pocnet și din râsul lui n-a mai rămas decât o chicoteală.

Jean Louise spumega. S-a ridicat de la masă, și-a răsturnat scaunul, l-a pus la loc și s-a îndreptat spre ușă.

— N-am venit aici ca să râzi de mine, unchiu' Jack, a spus.

— Of, stai jos și taci din gură, a spus el. S-a uitat la ea cu real interes, ca la ceva pus sub lupa microscopului, ca la un miracol al medicinei care se materializase dintr-o eroare în bucătăria lui.

— Pe onoarea mea, nu mi-am închipuit nici o clipă că bunul

Dumnezeu o să-mi dea ocazia să văd pe cineva care nimerește în toiul unei revoluții, ia o față de înmormântare și întreabă „Care-i problema?“. A râs din nou, clătinând din cap. Problema, copilă? Îți spun eu care-i problema dacă te aduni și te abții să te mai comporți ca o... hrm!... mă întreb dacă ochii și urechile tale trimit vreodată mai mult decât impulsuri spasmodice către creier. Zâmbetul i-a dispărut de pe față. Unele părți n-or să te bucure, a spus.

— Nu-mi pasă despre ce e vorba, unchiu' Jack, câtă vreme îmi explici ce l-a transformat pe tatăl meu într-un dușman al cioroilor.

— Ține-ți gura. Vocea doctorului Finch era dură. Să nu spui niciodată așa ceva despre tatăl tău. Mi se pare insuportabil și cum sună, și ce înseamnă.

— Și cum să spun atunci?

Unchiul ei a oftat îndelung. S-a dus la aragaz și a pornit ochiul din față pe care stătea cafetiera.

— Să stăm și să cugetăm, a spus.

Când s-a întors, Jean Louise a văzut că amuzamentul îi alungase indignarea din privire și se amesteca cu o expresie pe care n-o putea descifra. L-a auzit mormăind:

— O, vai mie, da. Romanul trebuie să spună o poveste.

— Ce vrei să spui cu asta? a întrebat ea. Știa că e un citat, dar nu știa din ce, nu știa de ce și nici nu-i păsa. Unchiul ei era capabil să o enerveze de moarte când avea el chef și părea că tocmai de asta avea chef acum, și i-a picat prost.

— Nimic. Doctorul Finch s-a așezat, și-a scos ochelarii și i-a pus la loc în buzunarul de la vestă. A vorbit alegându-și cu grijă cuvintele. Scumpo, a spus, peste tot în Sud bărbați ca tatăl tău luptă într-un fel de ariergardă încercând să țină lucrurile în loc ca să păstreze o anume filozofie care aproape s-a dus pe apa sâmbetei...

— Dacă e vorba de ce am auzit ieri, n-are decât să se ducă.

Doctorul Finch a ridicat privirea.

— Faci o mare greșeală dacă crezi că tatăl tău vrea ca negrii să fie obligați să stea la locul lor.

Jean Louise a ridicat mâinile și vocea:

— Ce naiba aş putea să cred? Mi s-a făcut greață, unchiu' Jack. La propriu...

Unchiul ei s-a scărpinat după ureche.

— Nu am nici o îndoială că, la un moment dat, ți s-au prezentat

anumite adevăruri istorice și nuanțe...

— Unchiu' Jack, nu mă lua acum cu discursuri din astea... participarea la război n-are nimic de-a face cu asta.

— Dimpotrivă, are mult de-a face dacă vrei să înțelegi. Primul lucru pe care trebuie să-l înțelegi e ceva – Dumnezeu să ne ajute, era ceva – ce trei sferturi din nația asta n-a înțeles nici până azi. Ce fel de oameni eram, Jean Louise? Ce fel de oameni suntem? Cine ne e și acum cel mai aproape?

— Credeam că suntem oameni și-atât. Habar n-am.

Unchiul ei a zâmbit și în ochi i-a apărut o sclipire afurisită. Acum o ia pe arătură, și-a spus ea. Nu-l mai prind eu să-l aduc înapoi.

— Gândește-te la Districtul Maycomb, a spus doctorul Finch. E tipic pentru Sud. Nu te-a pus niciodată pe gânduri faptul că practic toată lumea din district e înrudită sau aproape înrudită cu toată lumea?

— Unchiu' Jack, cum poate cineva să fie aproape înrudit cu altcineva?

— E destul de simplu. Îți amintești de Frank Buckland, nu-i așa?

Fără voia ei, Jean Louise simțea că e atrasă încet și hoțește spre pânza de păianjen a doctorului Finch. E un păianjen bătrân și minunat, dar tot păianjen rămâne. S-a apropiat ușor de el.

— Frank Buckland?

— Naturalistul. Umbla cu pești morți în servietă și avea un șacal în apartament.

— Așa?

— Îți amintești de Matthew Arnold, nu?

A răspuns că da.

— Ei bine, Frank Buckland era fiul fratelui soțului surorii tatălui lui Matthew Arnold, prin urmare erau aproape înrudiți. Înțelegi?

— Da, domnule, dar...

Doctorul Finch și-a fixat privirea în tavan.

— Nu era oare nepotul meu, Jem, a spus târăgănat, logodit cu verișoara de-a doua a soției fiului străunchiului lui?

Jean Louise și-a dus mâinile la ochi. Mintea îi lucra nebunește.

— Ba da, era, a spus într-un final. Unchiu' Jack, cred că ăsta a fost un *non sequitur*¹, dar nu sunt deloc convinsă.

— E același lucru, de fapt.

— Dar nu văd care e legătura.

Doctorul Finch și-a pus mâinile pe masă.

— Asta pentru că nu te-ai uitat, a spus. Niciodată n-ai deschis ochii.

Jean Louise a tresărit.

Unchiul ei a continuat:

— Jean Louise, în Districtul Maycomb se găsesc până în ziua de azi urmași ai tuturor netoților de celți, angli și saxoni care au trăit vreodată. Îl ții minte pe Dean Stanley, nu?

Îi reveneau în minte zilele acelea cu ore nesfârșite. Era în casă, în fața focului aprins și cineva îi citea din cărți vechi și mucegăite. Vocea unchiului ei era, ca de obicei, când joasă și gravă, când ascuțită de la râsul pe care nu și-l putea stăpâni. Micuțul cleric aiurit și zbârlit și vajnica lui soție s-au profilat printre amintiri.

— Nu-ți amintește de Fink Sewell?

— Nu, domnule, a spus.

— Gândește-te, fată. Gândește-te. Dar, cum nu te gândești, îți dau un indiciu. Când Stanley era paroh la Westminster, i-a dezgropat aproape pe toți din abație pentru că-l căuta pe Iacob I.

— O, Doamne, a spus ea.

În timpul Recesiunii, domnul Finckney Sewell, un locuitor al Maycombului cunoscut de mult pentru gândirea lui liberă, și-a deshumat propriul bunic și i-a scos toți dinții de aur ca să achite o ipotecă. Când l-a reținut șeriful pentru profanare de morminte și deținere ilegală de aur, domnul Fink a protestat avansând teoria că, dacă propriul lui bunic nu-i aparține lui, atunci cui îi aparține? Șeriful a susținut că bătrânul domn M.F. Sewell se afla pe domeniul public, dar domnul Fink a spus, iritat, că, din punctul lui de vedere, groapa e a lui, bunicul e al lui și dinții la fel și a refuzat vehement să se lase arestat. Opinia publică din Maycomb i-a fost favorabilă: domnul Fink era o persoană onorabilă și făcea tot posibilul să-și plătească datoriile, așa că legea nu l-a mai deranjat.

— Stanley avea argumente istorice cât se poate de valabile pentru excavațiile lui, a reflectat doctorul Finch, dar raționamentele lor au fost identice. Nu poți nega că i-a invitat pe toți ereticii pe care i-a găsit să predice la Westminster. Cred că o dată i-a dat împărtașania lui Annie Besant². Ții minte cum l-a susținut pe episcopul Colenso.

Ținea minte. Episcopul Colenso, ale cărui convingeri indiferent pe ce temă fuseseră considerate nesănătoase la vremea lor, iar acum erau privite drept arhaice, era preferatul micuțului paroh. Colenso făcea obiectul unor dispute aprige la orice întrunire a clerului, iar Stanley a ținut odată un discurs sonor în apărarea lui la o Convocare întrebându-i pe cei prezenți dacă știu că preasfințitul Colenso era singurul episcop din colonii care se obosisese să traducă Biblia în zulu, un gest care depășea în importanță orice făcuseră ei vreodată.

— Fink era exact ca el, a spus doctorul Finch. S-a abonat la *Wall Street Journal* în toiul Recesiunii și nu permitea nimănui să comenteze. Doctorul Finch a chicotit. Jake Jeddo de la poștă aproape că făcea apoplexie de câte ori venea corespondența.

Jean Louise s-a uitat lung la unchiul ei. Stătea în bucătăria lui, în plină Eră Atomică, și știa, în străfundul conștiinței ei, că aceste comparații ale unchiului Jack erau revoltător de corecte.

— ...exact ca el, spunea doctorul Finch, sau s-o luăm pe Harriet Martineau...

Jean Louise s-a trezit călcând apa în Ținutul Lacurilor. Se străduia cu greu să-și țină capul la suprafață.

— Îți amintești de doamna E.C.B. Franklin?

Își amintea. A orbecăit prin trecut după doamna Martineau, dar pe doamna E.C.B. a găsit-o ușor: și-a amintit o beretă croșetată, o rochie croșetată prin care se zăreau chiloții roz croșetați și ciorapi croșetați. În fiecare sâmbătă, doamna E.C.B. venea pe jos până în oraș, drum de trei mile de la ferma ei, care se numea Dumbrava cu Gardenii. Doamna E.C.B. scria poezie.

Doctorul Finch a întrebat:

— Le mai știi pe poetele minore?

— Da, domnule.

— Păi, și?

În copilărie făcuse o vreme ucenicie în redacția ziarului *Maycomb Tribune* și fusese martoră la mai multe altercații, printre care și ultima, cea dintre doamna E.C.B. și domnul Underwood. Domnul Underwood era un tipograf de modă veche și un om dintr-o bucată. Lucra toată ziua la o mașină Linotype uriașă și neagră și se întrema din când în când sorbind dintr-o butelcă de un galon care conținea un nevinovat vin de cireșe. Într-o sâmbătă doamna

E.C.B. a intrat maiestuos în biroul lui, prezentându-i niște elucubrații cu care domnul Underwood a spus că refuză să murdărească paginile ziarului: era un necrolog pentru o vacă, în versuri, care începea așa:

*O, vită mult iubită,
În ochii mari, căprui, cu dor privită...*

și conținea grave abateri de la filozofia creștină. Domnul Underwood a spus „Vacile nu merg în rai“, la care doamna E.C.B. a replicat „Ba asta a mers“, și a explicat că e vorba de o licență poetică. Domnul Underwood, care publicase la viața lui versuri comemorative de o mare diversitate, a spus că tot n-o poate publica, pentru că e o blasfemie și oricum nu intră în pagină. Furioasă, doamna E.C.B. a desfăcut una dintre rame, împrăștiind reclama la Prăvălia lui Biggs prin toată redacția. Domnul Underwood a tras aer în piept ca o balenă, a luat o dușcă enormă de vin de cireșe chiar sub nasul ei, a înghițit și a strigat sudalme după ea până la tribunal. După incident, doamna E.C.B. a compus versuri exclusiv pentru propria culturalizare. Tot ținutul le-a simțit lipsa.

— Acum ești gata să accepți că există o oarecare legătură, nu neapărat între doi excentrici, ci cu o... ăăă... anumită atitudine generală care există în anumite locuri de peste ocean?

Jean Louise a aruncat prosopul.

Doctorul Finch a continuat, mai mult pentru el decât pentru nepoata lui:

— În anii 1770, de unde au plecat mesajele incendiare?

— Din Virginia, a răspuns Jean Louise încrezătoare.

— Iar în 1940, înainte să ne băgăm și noi în război, ce i-a făcut pe toți sudiștii să citească ziarele și să asculte programele de știri cu o groază teribilă? Sentimentul de apartenență la trib, draguță, de-acolo pornea totul. Or fi ei niște jigodii, britanicii, dar măcar sunt jigodiile noastre...

Doctorul Finch și-a curmat brusc ideea.

— Să ne întoarcem acum, a spus vioi. Să ne întoarcem la Anglia, în zorii secolului al XIX-lea, înainte ca un pervers să fi inventat mașinăriile. Cum era viața acolo?

Jean Louise a răspuns automat:

— O societate de duci și cerșetori...

— Ha! Nu ești atât de pierdută cum credeam, dacă îți mai amintești de Caroline Lamb³, biata de ea. Ai răspuns aproape corect, dar nu tocmai: era în principal o societate agricolă, cu o mână de proprietari de pământ și o mulțime de arendași. Așa. Și cum era Sudul înainte de război?

— O societate agricolă cu o mână de proprietari de pământ, o mulțime de fermieri la limita subzistenței și sclavi.

— Corect. Să-i lăsăm pe sclavi deoparte deocamdată și cu ce rămânem? Câteva zeci de Wade Hamptoni⁴ și mii de mici proprietari de pământ și arendași. Sudul era o mică Anglie, nu doar ca moștenire culturală, ci și ca structură socială. Acuma, care e singurul lucru care a făcut să bată inima oricărui anglo-saxon – nu te strâmba, știu că a ajuns astăzi un termen vulgar –, indiferent de starea materială sau condiție socială, indiferent de limitele ignoranței sale, încă de când au încetat să-și mai vopsească chipurile cu albastru?

— E mândru. E oarecum încăpățânat.

— Exact așa e. Și mai cum?

— Ăă... nu știu.

— De ce era mica și pestrița armată confederată o specie pe cale de dispariție? Ce o făcea atât de slabă și în același timp atât de puternică, încât reușea miracole?

— Ăăă... Robert E. Lee?

— Doamne Dumnezeule, fată! a strigat unchiul ei. Era o armată formată din indivizi! Au plecat de la fermele lor direct la război!

Ca și cum se pregătea să studieze un specimen rar, doctorul Finch și-a scos ochelarii, și i-a pus pe nas, a lăsat capul pe spate și a privit-o.

— Nici o mașinărie, a spus, odată ce a fost făcută praf, nu se mai recompune și nu mai începe să meargă iar, dar ciolanele alea uscate s-au ridicat și au pornit în marș, și ce marș! De ce?

— Presupun că din cauza sclavilor și a impozitelor și a altor chestii din astea. Nu m-am gândit niciodată serios la asta.

Doctorul Finch a spus încet:

— Doamne apără și păzește.

A făcut un efort vizibil să-și potolească enervarea, ridicându-se

să ia de pe plită cafetiera care şuiera. A turnat două ceşti de cafea neagră clocotită şi s-a întors cu ele la masă.

— Jean Louise, a spus sec, puţin peste cinci la sută din populaţia Sudului a dat vreodată cu ochii de vreun sclav, darămite să mai şi deţină vreunul. Aşadar, ceva trebuie să-i fi iritat pe ceilalţi nouăzeci şi cinci la sută.

Jean Louise s-a uitat la unchiul ei cu o privire goală.

— Nu ţi-a trecut niciodată prin cap – niciodată, în toţi anii ăştia, n-au ajuns până la tine nişte vibraţii care să-ţi dea de gândit – că teritoriul ăsta era o naţiune separată? Că, indiferent de legăturile politice, era o naţiune cu propria ei populaţie, care exista în interiorul altei naţiuni? O societate extrem de paradoxală, brăzdată de nişte inechităţi îngrijorătoare, dar cu onoarea personală a mii de persoane sclipind ca nişte licurici în noapte? N-a mai existat alt război care să se fi purtat pentru atât de multe cauze diferite reunite într-o cauză unică, limpede ca lumina zilei. Luptau ca să-şi păstreze identitatea. Identitatea politică, identitatea personală.

Vocea doctorului Finch s-a înmuiat:

— Azi, când avem avioane cu reacţie şi supradoze de Nembutal, pare o fantezie donquijotescă să mai duci un război pentru ceva atât de neînsemnat: să-ţi păstrezi felul de-a fi.

A clipit des.

— Nu, Scout, ignoranţii ăia zdrenţăroşi s-au luptat aproape până la exterminare ca să menţină ceva ce azi pare să fie privilegiul exclusiv al artiştilor şi al muzicienilor.

Jean Louise a făcut un efort disperat să-i oprească tăvălugul gândurilor:

— Dar asta s-a terminat de... aproape o sută de ani, domnule.

Doctorul Finch a zâmbit larg.

— Aşa să fie? Depinde de unde priveşti. Dacă ai fi pe un trotuar din Paris, ai zice sigur că da. Dar mai uită-te o dată. Combatanţii care au supravieţuit au făcut copii – Doamne, cum s-au înmulţit – Sudul a trecut prin perioada de Reconstrucţie cu o singură schimbare politică permanentă: nu mai exista sclavie. Oamenii nu au ajuns să fie mai puţin decât erau înainte – în unele cazuri, îngrozitoare, au ajuns să fie mai mult. N-au fost nici o clipă distruşi. Au fost făcuţi una cu pământul, dar s-au ridicat imediat. Şi

cu ei Tobacco Road⁵ și cel mai urât, cel mai rușinos aspect din toate – o rasă nouă: albul aflat în concurență economică pe față cu negrul eliberat.

Ani și ani de zile omul ăsta a fost convins că are ceva ce-l face mai bun decât fratele lui negru: culoarea pielii. Era la fel de murdar, mirosea la fel de urât, era la fel de sărac. Azi are mai multe decât a avut vreodată, are totul mai puțin educație, s-a eliberat de toate stigmatele, dar stă și-și oblojește mahmureala urii...

Doctorul Finch s-a ridicat și a mai turnat cafea. Jean Louise l-a privit. Dumnezeu, și-a spus, propriul meu bunic a luptat în războiul ăsta. Tatăl lui și al lui Atticus. Era doar un copil. Și a văzut munții de cadavre și sângele care curgea șiroaie pe dealul de la Shiloh...

— Așadar, Scout, a spus unchiul ei. Chiar acum se încearcă să i se impună Sudului o filozofie politică care îi e străină și Sudul nu e pregătit pentru ea – ne găsim în aceeași situație complicată. Nu e nici o îndoială, istoria se repetă și, cum bine știm, istoria e ultimul loc unde oamenii își caută învățămintele. Sper din tot sufletul că de data asta Reconstrucția va fi mult mai puțin sângeroasă.

— Nu-nțeleg.

— Uită-te la restul țării. De multă vreme deja a depășit în gândire Sudul. Vechiul și unanim acceptatul concept de proprietate – interesul și obligațiile omului față de proprietate – aproape că a dispărut. Atitudinea oamenilor față de obligațiile cârmuirii s-au schimbat. Săracii s-au sculat, au cerut și au primit ce li se cuvine – uneori mai mult decât li se cuvine. Bogaților li s-a interzis să acumuleze și mai mult. Ești protejat de vântul rece al bătrâneții, nu pentru că așa vrei tu, ci de către cârmuire, care spune: nu avem încredere în tine că o să te pui la adăpost, așa că te obligăm să economisești. Tot felul de lucrșoare dintr-astea au devenit parte integrantă din cârmuirea acestei țări. Minunata lume nouă atomică a Americii și Sudul care abia își începe Revoluția Industrială. Te-ai uitat în jurul tău în ultimii șapte-opt ani? N-ai observat că există o nouă clasă?

— O nouă clasă?

— Doamne sfinte, copilă. Unde sunt arendașii? În fabrici. Unde sunt muncitorii de la câmp? N-ai băgat de seamă cine locuiește în

căsuțele alea albe din partea cealaltă a orașului? Noua clasă socială a Maycombului. Aceiași băieți și fete care au fost la școală cu tine și care au crescut la ferme miciute. Propria ta generație.

Doctorul Finch s-a tras de nas.

— Oamenii ăia sunt lumina ochilor Guvernului Federal. Le împrumută bani ca să-și construiască locuințe, le oferă educație gratuită pentru că își fac datoria în armată, le asigură bătrânețile și le acordă câteva săptămâni de ajutor dacă își pierd slujbele...

— Unchiu' Jack, ești un bătrân cinic.

— Cinic pe dracu'. Sunt un bătrân sănătos, cu o suspiciune înăscută față de paternalism și cârmuire în doze mari. Tatăl tău e la fel...

— Dacă îmi spui că puterea corupe, iar puterea absolută corupe în chip absolut, arunc cu cafeaua asta în tine.

— Singura chestie de care mă tem în țara asta e că într-o bună zi cârmuirea o să devină atât de monstruoasă, încât cei mai mici de sub ea vor fi striviți sub picior și atunci n-o să mai merite să trăiești aici. Singura chestie pe care o are America și care e unică în lumea asta obosită e că poți să faci orice dacă ești capabil și să te duci și la naiba dacă vrei, dar n-o să mai fie așa multă vreme. Doctorul Finch a rânjit ca o nevăstuică simpatică. Melbourne a spus odată că singurele obligații reale ale cârmuirii sunt să împiedice infracționalitatea și să garanteze contractele, la care adaug și eu un lucru, dat fiind că trăiesc fără voia mea în secolul XX: să asigure protecția tuturor.

— E o formulare cam nebuloasă.

— Într-adevăr. Ne lasă foarte multă libertate.

Jean Louise și-a pus coatele pe masă și și-a trecut mâinile prin păr. Ceva se petrecea cu el. Făcea deliberat o pledoarie nerostită către ea, deliberat se ținea pe lângă subiect. Simplifica puțin aici, omitea ceva acolo, se eschiva și fenta. S-a întrebat de ce. Era așa de ușor să-l asculți, să te lași furat de ploaia blândă de cuvinte, încât nu i-a scăpat absența obișnuitelor „hrm-uri” și „ha-uri” care îi condimentau de obicei conversația. Nu-și dădea seama că unchiul ei era profund îngrijorat.

— Unchiu' Jack, a spus, ce-are a face una cu alta? Și știi exact ce vreau să spun.

— Ho, a spus el. Obrajii i s-au îmbujorat. Ne-am deșteptat, ei?

— Destul cât să-mi dau seama că relațiile dintre albi și negri n-au fost așa de rele de când mă știu – apropo, n-ai menționat asta nici o clipă –, destul cât să vreau să știu ce-o face pe sfânta de soră-ta să se comporte cum se comportă, destul cât să vreau să știu ce naiba s-a întâmplat cu tatăl meu.

Doctorul Finch și-a încrucișat degetele și le-a pus sub bărbie.

— Nașterea la oameni e teribil de dezagreabilă. E o chestie murdară, dureroasă, uneori e și riscantă. E întotdeauna sângeroasă. Așa e și cu civilizația. Sudul se apropie de ultimele chinuri ale nașterii. Aduce pe lume ceva nou și nu sunt sigur că îmi place ce e, dar eu n-o să apuc să-l mai văd. Dar tu da. Eu și fratele meu și oamenii ca noi suntem desueți și trebuie să dispărem, dar e păcat că o să luăm cu noi și ce e e valoros în societatea asta – au existat și niște lucruri bune.

— Nu te mai da pe după plop și răspunde-mi!

Doctorul Finch s-a ridicat, s-a sprijinit de masă și a privit-o. Ridurile de la nas se întindeau până la gură formând un trapez sever. Ochii îi aruncau fulgere, dar vocea era încă liniștită:

— Jean Louise, când ți se pune pistolul la tâmplă, apuci prima armă care îți iese în cale ca să te aperi, fie că e vorba de o piatră, un par, un buștean de foc sau un consiliu cetățenesc.

— Asta nu e un răspuns!

Doctorul Finch a închis ochii, i-a deschis iar și a rămas cu privirea la masă.

— Mă duci foarte sofisticat cu zăhărelul, unchiu' Jack, și e prima dată când faci așa ceva. Mereu mi-ai dat răspunsuri directe la orice te-am întrebat. Acum de ce nu faci la fel?

— Pentru că nu pot. Nu stă în puterea mea și nici nu e locul meu să-ți răspund.

Doctorul Finch a deschis gura și a închis-o la loc. A luat-o de braț, a condus-o în camera învecinată și s-a oprit în fața oglinzii cu ramă aurită.

— Uită-te la tine, a spus.

S-a uitat.

— Ce vezi?

— Pe mine și pe tine. S-a întors spre imaginea reflectată a unchiului ei. Știi, unchiu' Jack, ești chipeș la modul cel mai odios.

A văzut cum ultimii o sută de ani pun stăpânire pe el într-o

clipă. Doctorul Finch a făcut un gest între plecăciune și înclinare din cap și a spus:

— Sunteți amabilă, doamnă, apoi a venit în spatele ei și a prins-o de umeri. Uită-te la tine, a spus. Asta e tot ce pot să-ți spun. Uită-te la ochii tăi. Uită-te la nasul tău. Uită-te la bărbia ta. Ce vezi?

— Mă văd pe mine.

— Eu văd doi oameni.

— Băiețoiul și femeia, adică?

A văzut imaginea unchiului ei clătinând din cap.

— Nu, copilă. Sunt și astea acolo, dar nu asta văd eu.

— Unchiu' Jack, nu știu de ce alegi să dispari în ceață...

Doctorul Finch s-a scărpinat în cap și un smoc de păr cărunt s-a zburlit.

— Îmi pare rău, a spus el. N-ai decât. N-ai decât să faci ce vrei să faci. Eu nu pot și nici nu trebuie să te opresc, june Roland⁶. Dar e o treabă așa de încurcată, de periculoasă. O treabă așa de sângeroasă...

— Unchiu' Jack, dragule, te-am pierdut.

Doctorul Finch s-a întors spre ea și a ținut-o la distanță de el.

— Jean Louise, vreau să mă ascuți cu atenție. Ce am vorbit noi azi... vreau să-ți spun ceva și să văd dacă poți să le pui cap la cap. Uite ce e: Același lucru care a fost pe planul doi în Războiul dintre State e pe planul doi în războiul în care ne aflăm acum și e pe planul doi și în războiul tău personal. Acum gândește-te bine și spune-mi la ce crezi că mă refer.

Doctorul Finch a așteptat.

— Parc-ai fi unul dintre Profeții Minori, a spus ea.

— Mă gândeam eu. Prea bine, ascultă și asta: când o să simți că nu mai suporti, când o să ai inima îndoită, trebuie să vii la mine. Înțelegi? Trebuie să vii la mine. Promite-mi. A scuturat-o. Promite-mi.

— Da, domnule, promit, dar...

— Acum valea, a spus unchiul ei. Du-te undeva și joacă-te de-a pupatul cu Hank. Eu am lucruri mai bune de făcut...

— Decât ce?

— Nu e treaba ta. Scârbă mică.

În timp ce cobora treptele, Jean Louise n-a apucat să-l vadă pe doctorul Finch cum își mușcă buza de jos, se duce în bucătărie și o

trage de blană pe Rose Aylmer, nici cum se întoarce în birou cu mâinile în buzunare și patrulează încet prin cameră înainte să ridice, într-un final, receptorul.

1. Argument în care concluzia nu decurge din premise.
2. Annie Besant (1847-1933) – susținătoare marcantă a drepturilor femeilor, membră activă a Societății Teosofice și susținătoare a autonomiei Indiei în interiorul Imperiului Britanic.
3. Lady Caroline Lamb (1785-1828) – aristocrată și scriitoare britanică, mai cunoscută datorită relației amoroase cu Lordul Byron. Ei îi este atribuită afirmația conform căreia în Anglia nu există alte clase sociale în afară de duci și cerșetori.
4. Dinastie de mari proprietari de plantații și politicieni importanți din Carolina de Sud.
5. Denumire care desemnează comunitățile rurale mizere, afectate de sărăcie.
6. Referire la personajul central al basmului *Childe Rowland (Junele Roland)*. Roland reușește să-și salveze sora ținută captivă în Turnul Negru, încercare la care frații lui mai mari eșuaseră și pe care era sortit să o poată îndeplini numai cel mai neînfricat cavaler al creștinătății. Personajul apare în *Regele Lear* de W. Shakespeare și în poemul *Childe Roland to the Dark Tower Came* de Robert Browning, dar fără legătură cu povestea basmului.

Partea a VI-a

Nebun, nebun de legat, nebun ca Pălărierul Nebun. Păi, așa sunt toți Finchii. Diferența dintre unchiul Jack și ceilalți, totuși, e că el știe că-i nebun.

Ședea la o masă în spatele prăvăliei de înghețată a domnului Cunningham și mânca dintr-un recipient de hârtie cerată. Domnul Cunningham, un om de o neclintită onestitate, îi oferise o livră de înghețată gratis pentru că îi ghicise numele zilele trecute. Era unul dintre lucrurile mărunte pe care le iubea la orașul ăsta: oamenii nu-și uitau promisiunile.

Unde bătea? *Promite-mi – e pe planul doi – anglo-saxoni – termen vulgar – Junele Roland*. Sper că n-a început să-și piardă proprietatea termenilor când vine vorba de buna-cuviință, că altfel vor fi nevoiți să-i închidă gura. E total rupt de secolul ăsta. Nici la baie nu poate să meargă, el merge la privată. Dar, nebun sau nu, e singurul dintre ei care n-a făcut nimic sau n-a spus nimic.

De ce m-am întors aici? Ca să răsucesc cuțitul în rană, probabil. Doar ca să mă uit la pietrișul din curtea din spate, unde erau copacii, unde era garajul și să mă întreb dacă totul n-a fost decât un vis. Acolo își parca Jem mașina cu care mergea la pescuit, lângă gardul din spate săpam după râme, odată am plantat un lăstar de bambus și ni l-am disputat douăzeci de ani. Probabil că domnul Cunningham a sărat pământul unde creștea, fiindcă nu-l mai văd.

În soarele amiezii și-a reconstruit casa, a repopulat curtea cu fratele ei, cu tatăl ei și cu Calpurnia, l-a pus pe Henry peste drum și pe domnișoara Rachel în casa vecină.

Erau ultimele două săptămâni din anul școlar și ea urma să meargă la primul ei dans. Era o tradiție ca elevii din clasele mari

să-și invite frații și surorile mai mici la Dansul Inaugural, care se ținea în seara de dinaintea Banchetului Liceului, în ultima vineri din mai.

Bluza de la echipamentul de fotbal al lui Jem devenise din ce în ce mai grozavă – era căpitanul echipei, în primul an în care Maycombul a învins Abbottsville-ul de treisprezece sezoane încoace. Henry era președintele Societății de Dezbateri, singura activitate din afara orelor de curs pentru care avea timp, iar Jean Louise era o adolescentă rotunjoară de paisprezece ani, absorbită de poezia victoriană și romanele polițiste.

Pe vremea aceea, când era la modă să curtezi fete de peste râu, Jem era îndrăgostit până peste cap de o fată din Districtul Abbott, într-atât încât se gândea să facă ultimul an la liceul din Abbottsville, dar a fost descurajat de Atticus, care a pus piciorul în prag și l-a consolat împrumutându-i destui bani cât să-și cumpere un Ford A coupé. Jem și-a vopsit mașina negru-strălucitor, a mai folosit niște vopsea ca să obțină efectul de cauciuc cu dungă albă, avea grijă ca mașina să fie mereu lustruită la perfecție și rula spre Abbottsville în fiecare vineri seara, învăluit într-o tăcere demnă, surd la zgomotul ca de râșniță supraîncălzită pe care îl scotea și nebăgând de seamă că, pe oriunde trecea, câinii îl urmau în haită.

Jean Louise era convinsă că Jem făcuse vreun soi de aranjament cu Henry să o însoțească la dans, dar nu-i păsa. La început nu a vrut să meargă, dar Atticus a spus că o să pară ciudat dacă toți vin cu surorile, mai puțin Jem, i-a zis că o să se simtă bine și că poate să meargă la magazinul Ginsberg și să-și aleagă orice rochie vrea.

A găsit una, o frumusețe. Albă, cu mâneci bufante și fustă care se înfoia când se rotea. O singură hibă avea: o făcea să arate ca un popic.

S-a consultat cu Calpurnia, care a spus că nimeni nu poate face nimic în privința corpului ei, că așa e ea și că mai toate fetele arată cam la fel la paisprezece ani.

— Dar arăt așa de straniu, a spus ea trăgându-se de gâtul rochiei.

— Așa arăți tot timpul, a spus Calpurnia. Vreau să zic, arăți la fel în toate rochiile tale. Asta n-are nimic diferit.

Jean Louise s-a dat de ceasul morții timp de trei zile. În după-amiaza în care urma să aibă loc dansul, s-a întors la Ginsberg și și-

a ales un suport cu mult burete, s-a dus acasă și l-a probat.

— Cum ți se pare acum, Cal? a spus.

Calpurnia a răspuns:

— Acuma arăți cum trebuie, dar nu crezi c-ar fi mai bine să te-nveți cu el înainte?

— Ce vrei să spui?

Calpurnia a mormăit:

— Ar fi trebuit să-l porți mai de mult, să te-nveți cu el – acu-i prea târziu.

— Oh, Cal, ce prostie!

— Bine, dă-l încoa'. O să-l cos de rochie.

În timp ce i-l întindea Calpurniei, un gând subit a făcut-o să înțepenească.

— O, frate, a șoptit.

— Acu' ce s-a mai întâmplat? a spus Calpurnia. Te pregătești pentru treaba asta de-o săptămână-n cap. Ce-ai mai uitat?

— Cal, nu cred că știu să dansez.

Calpurnia și-a pus mâinile în șolduri.

— Și ți-ai găsit cân' să te gândești la asta, a spus aruncând o privire la ceasul din bucătărie. Patru fără un sfert.

Jean Louise a alergat la telefon.

— Șase cinci, vă rog, a spus și, când tatăl ei a răspuns, a început să bocească în receptor.

— Păstrează-ți calmul și consultă-te cu Jack, a spus el. Jack dansa bine la vremea lui.

— Trebuie că dansa un menuet grozav, a spus ea, dar l-a sunat pe unchiul ei, care a răspuns prompt.

Doctorul Finch i-a dat lecții nepoatei sale pe muzica patefonului lui Jem: „Nu e nici o filozofie... ca șahul... doar să te concentrezi... nu, nu, nu, nu scoate fundul în afară... nu joci fotbal... detest dansul de societate... prea mult de muncă... nu încerca să conduci tu... dacă el te calcă pe picior e vina ta, fiindcă nu ți l-ai tras... nu te uita în pământ... nu așa, nu așa, nu așa... acum ai prins mișcarea... de bază, așa că nu încerca nimic complicat“.

La capătul unei ore de concentrare intensă, Jean Louise stăpânea pașii cei mai simpli. Și-i număra energică în gând și îl admira pe unchiul ei pentru abilitatea de a vorbi și a dansa în același timp.

— Relaxează-te și o să te descurci bine, i-a spus acesta.

Eforturile doctorului Finch au fost răsplătite de Calpurnia cu o invitație la cafea și la cină, iar el le-a acceptat pe amândouă. A petrecut o oră de singurătate în camera de zi până au sosit Atticus și Jem; nepoata lui s-a încuiat în baie și a rămas acolo, frecându-se cu buretele și dansând. A ieșit radioasă, și-a mâncat cina în halatul de baie și s-a făcut nevăzută în camera ei fără să-și dea seama de cât de tare se amuză ai ei.

În timp ce se îmbrăca, a auzit pașii lui Henry pe verandă și s-a gândit că a venit prea devreme s-o ia, dar el a mers mai departe pe coridor până la camera lui Jem. S-a dat pe buze cu Tangee Orange, și-a pieptănat părul și și-a astâmpărat vârtejul cu niște Vitalis de la Jem. Când a intrat în camera de zi, tatăl ei și doctorul Finch s-au ridicat în picioare

— Ești frumoasă ca o cadră, a spus Atticus. A sărutat-o pe frunte.

— Ai grijă, a spus ea. Îmi deranjezi părul.

Doctorul Finch a spus:

— Mai facem un ultim exercițiu?

Henry i-a găsit dansând în cameră. A clipit des la vederea noii siluete a lui Jean Louise și l-a bătut ușor pe umăr pe doctorul Finch.

— Îmi permiteți, domnule?

— Ești drăguță foc, Scout, a spus Henry. Am ceva pentru tine.

— Și tu arăți bine, Hank, a spus Jean Louise. Pantalonii de duminică ai lui Hank, din serj albastru, aveau dunga atât de călcată, că aproape te tăiai în ea, iar haina cafenie mirosea a lichid de curățat; Jean Louise a recunoscut cravata bleu a lui Jem.

— Dansezi bine, a spus Henry și Jean Louise s-a împiedicat.

— Nu te uita în jos, Scout! s-a burzului doctorul Finch. Ți-am spus că e ca atunci când duci o ceașcă de cafea. Dacă te uiți la ea, o verși.

Atticus a deschis capacul de la ceas.

— Jem ar face bine s-o ia din loc dacă vrea să o ia de acasă pe Irene. Rabla aia a lui nu atinge mai mult de cincizeci la oră.

Când a apărut Jem, Atticus l-a trimis înapoi să-și schimbe cravata. Când și-a făcut iarăși apariția, Atticus i-a dat cheile de la mașina familiei, niște bani și i-a ținut o predică despre cum să nu depășească optzeci la oră.

— Auziți, a spus Jem după ce a admirat-o cum se cuvine pe Jean Louise, puteți să luați voi Fordul, așa nu mai trebuie să mergeți până la Abbottsville cu mine.

Doctorul Finch se juca nerăbdător cu buzunarele de la haină.

— Mie mi-e totuna cum mergeți, a spus. Numai plecați odată. Mă apucă agitația când vă văd aici împopoțonați așa. Jean Louise începe să transpire. Intră, Cal.

Calpurnia stătea timidă în hol, exprimându-și cam fără tragere de inimă aprobarea față de întreaga scenă. I-a aranjat cravata lui Henry, a cules niște scame invizibile de pe haina lui Jem și a solicitat prezența lui Jean Louise în bucătărie.

— Cred c-ar trebui să-l cos de rochie, a spus cu șovăială.

Henry a strigat „hai odată, că doctorul Finch face apoplexie“.

— O să fie bine, Cal.

Când s-a întors în camera de zi, unchiul ei își pierdea răbdarea, era ca o oală gata să dea în clocot, în contrast evident cu tatăl ei, care stătea relaxat, cu mâinile în buzunare.

— Ar fi bine să porniți, a spus Atticus. O să vină Alexandra dintr-o clipă în alta – și atunci chiar c-o să întârziați.

Ajunseseră pe veranda din față când Henry s-a oprit.

— Am uitat! a scâncit și a dat fuga în camera lui Jem. S-a întors cu o cutie pe care i-a oferit-o lui Jean Louise însoțind-o cu o plecăciune adâncă:

— Pentru dumneavoastră, domnișoară Finch, a spus.

În cutie erau două camelii roz.

— Ha-ank, a spus Jean Louise. Sunt cumpărate!

— Le-am comandat tocmai din Mobile, a spus Henry. Au sosit cu autobuzul de șase.

— Unde să le pun?

— Doamne Sfinte, pune-le unde le e locul! a explodat doctorul Finch. Vino-ncoace!

A smuls cameliiile din mâna lui Jean Louise și i le-a prins pe umăr aruncând priviri fioroase către frontispiciul ei contrafăcut.

— Acum îmi faceți favoarea de a părăsi incinta?

— Mi-am uitat poșeta.

Doctorul Finch a scos o batistă din buzunar și și-a șters bărbia.

— Henry, a spus, du-te și pornește grozăvia aia. Venim și noi și ne vedem în față.

Jean Louise și-a sărutat tatăl de noapte bună, iar el a spus:

— Sper să ai cea mai frumoasă seară din viața ta.

Sala de sport a Liceului Districtului Maycomb era decorată cu gust, cu baloane și ghirlande de hârtie creponată alb cu roșu. În celălalt capăt al încăperii se afla o masă lungă; pahare de hârtie, platouri cu sendvișuri și șervețele fuseseră așezate de jur împrejurul a două boluri de puncte pline cu un lichid purpuriu. Podeaua sălii era proaspăt ceruită și panourile de baschet fuseseră pliate spre tavan. Partea din față a scenei era îmbrăcată în verdeață, iar în mijloc, fără vreun motiv anume, tronau niște litere mari din carton roșu: *LDM*.

— Ce frumos e, nu-i așa? a spus Jean Louise.

— Arată teribil de frumos, a spus Henry. Nu că pare mai mare când nu e aici?

S-au alăturat unui grup de frați și surori mai mari care se adunaseră în jurul bolurilor de puncte. Lumea era evident impresionată de Jean Louise. Fete pe care le vedea zilnic o întrebau de unde își cumpărase rochia, de parcă nu și le cumpărau toate din același loc.

— De la Ginsberg. A scurta-o Calpurnia, a răspuns ea.

Unii dintre băieții mai mici, cu care își scosese ochii până în urmă cu câțiva ani, făceau conversație stingeră cu ea.

Când Henry i-a adus un pahar cu puncte, i-a șoptit:

— Dacă vrei să te duci la cei mari sau oriunde, eu mă descurc.

Henry i-a zâmbit.

— Tu ești partenera mea, Scout.

— Știu, dar n-ar trebui să te simți obligat...

Henry a râs.

— Nu mă simt obligat să fac absolut nimic. Eu am vrut să vin cu tine. Hai să dansăm.

— Bine, dar ia-o ușurel.

A învățat-o până în mijlocul scenei. Difuzoarele răcneau un cântec lent și, numărându-și constant în gând, Jean Louise a dansat până la sfârșit cu o singură greșeală.

Pe măsură ce seara se scurgea, și-a dat seama că avea oarece succes. Mai mulți băieți s-au îngrămădit să danseze cu ea și de câte ori dădea semne că nu poate scăpa de cineva, Henry nu era niciodată departe.

A avut destulă minte să stea pe bară la melodiile prea bâțâite și să evite orice muzică cu tentă sud americană, iar Henry a spus că, odată ce va învăța să danseze și să vorbească în același timp, o să-i dea gata pe toți. Ea spera ca seara să nu se termine niciodată.

Apariția lui Jem și a lui Irene a provocat senzație. Jem fusese votat Cel Mai Chipeș din ultimul an, o apreciere îndreptățită: moștenise ochii căprui și blânzi ai mamei lui, sprâncenele stufoase ale Finchilor și avea trăsături regulate. Irene era ultimul răcnet în materie de rafinament. Purta o rochie verde, mulată, de tafta și pantofi cu toc și, când dansa, îi zornăiau pe mână zeci de brățări subțiri. Avea ochii verzi, reci și părul negru ca smoala, zâmbea ușor și era genul de fată de care Jem se amorea cu o regularitate plictisitoare.

Jem și-a făcut datoria și a dansat o dată cu Jean Louise, i-a spus că se descurcă bine, dar că îi lucește nasul, la care ea a răspuns că el are ruj pe buze. Melodia s-a terminat și Jem a lăsat-o cu Henry.

— Nu-mi vine să cred că în iunie pleci în armată, a spus ea. Te face să pari așa bătrân.

Henry a deschis gura să răspundă, a făcut brusc ochii mari, a tras-o la piept și a ținut-o lipită de el.

— Ce s-a întâmplat, Hank?

— Nu crezi că e cam cald aici? Hai să ieșim puțin.

Jean Louise a încercat să se desprindă, dar el a ținut-o strâns și a purtat-o în pași de dans până au ieșit pe o ușă laterală în noaptea de afară.

— Ce te roade, Hank? Am spus ceva...

El a luat-o de mână și au ocolit clădirea școlii până au ajuns în față.

— Ăă..., a spus Henry. I-a luat ambele mâini într-ale lui. Scumpo, a spus. Uită-te la pieptul tău.

— E beznă. Nu văd nimic.

— Atunci pune mâna.

A pus mâna și i s-a oprit respirația. Cupa dreaptă a sutienului îi ajunsese în mijlocul pieptului, iar cealaltă era aproape la subsuoara stângă. L-a pus la loc cu gesturi smucite și a izbucnit în plâns.

S-a așezat pe treptele școlii. Henry s-a așezat lângă ea și a luat-o de după umeri. Când s-a oprit din plâns, a întrebat:

— Când ai observat?

— Chiar atunci, jur.

— Crezi că râdeau de mine de mult?

Henry a scuturat din cap.

— Nu cred că a observat nimeni, Scout. Ascultă-mă, Jem a dansat cu tine chiar înaintea mea și, dacă ar fi observat ceva, ți-ar fi spus cu siguranță.

— Jem e cu mintea numai la Irene. N-ar vedea nici o tornadă care vine spre el. Plângea din nou, încetișor. N-o să mai pot da ochii cu ei niciodată.

Henry a strâns-o de umăr.

— Scout, îți jur că a alunecat în timp ce dansam. Gândește logic – dacă ar fi văzut cineva, ți-ar fi spus, știi foarte bine.

— Ba nu știu. Ar șușoti între ei și ar râde. Știu eu cum fac.

— Nu cei mari, a spus Henry cu calm. Ai dansat cu băieții din echipa de fotbal încă de când a venit Jem.

Așa era. Unul câte unul, membrii echipei îi ceruseră să le facă onoarea de a dansa cu ea: era modul discret în care Jem se asigurase că o să se simtă cât mai bine.

— În plus, a continuat Henry, mie nu-mi plăcea oricum. Parcă nu ești tu așa.

— *Touché*, a spus ea. Vrei să spun că sunt caraghioasă cu el? Sunt caraghioasă și fără el.

— Vreau să spun că nu ești Jean Louise. Și a adăugat: Nu ești caraghioasă deloc, mie mi se pare că arăți foarte bine.

— E drăguț din partea ta, Hank, dar o spui doar așa. Sunt grasă peste tot pe unde nu trebuie și...

Henry a râs de ea.

— Câți ani ai tu? N-ai nici cinspe încă. Mai ai de crescut. Chiar, ți-o amintești pe Gladys Grierson? Ții minte că toată lumea îi zicea Cur Săltăreț?

— Ha-ank!

— Păi, uită-te la ea acum.

Gladys Grierson, una din cele mai încântătoare priveliști din ultimul an, suferise și ea, și încă grav, de lucrurile de care se plângea acum Jean Louise.

— Acum e de-a dreptul grațioasă, nu?

Henry a luat situația în mână:

— Uite ce e, Scout, o să-ți faci griji cu el toată seara. Mai bine scoate-l.

— Nu. Hai să mergem acasă.

— Nu mergem acasă, mergem înapoi înăuntru și ne simțim bine.

— Nu!

— Fir-ar să fie, Scout, am spus că mergem înapoi, așa că scoate-l!

— Du-mă acasă, Henry.

Cu degete furioase, dezinteresate, Henry a băgat mâna pe sub gâtul rochiei, a scos accesoriul acela nesuferit și l-a azvârlit cât de departe a putut în beznă.

— *Acum* mergem înăuntru?

Nimeni nu a părut să observe ceva schimbat la înfățișarea ei, ceea ce a confirmat, după Henry, că fusese o trufie din partea ei să creadă că toată lumea stătea cu ochii pe ea.

A doua zi era zi de școală, așa că dansul s-a încheiat la ora unsprezece. Henry a cârmit Fordul pe aleea casei familiei Finch și l-a oprit sub cedrii albi. A condus-o pe Jean Louise până la ușa de la intrare și, înainte să i-o deschidă, a luat-o ușor în brațe și a sărutat-o. Ea a simțit că îi iau foc obrazii.

— Încă o dată, să poarte noroc, a spus el.

A sărutat-o din nou, a închis ușa în urma ei și ea l-a auzit fluierând în timp ce traversa în fugă spre casa lui.

Flămândă, a străbătut în vârful picioarelor holul până la bucătărie. Când a trecut prin dreptul camerei tatălui ei, a zărit o dâră de lumină pe sub ușă. A bătut și a intrat. Atticus citea în pat.

— Te-ai simțit bine?

— M-am simțit mi-nu-nat, a răspuns ea. Atticus?

— Hm?

— Crezi că Hank e prea mare pentru mine?

— Poftim?

— Nimic. Noapte bună.

A doua zi a a asistat la strigarea catalogului purtând povara faptului că se înamorasese de Henry și a devenit atentă doar când diriginta ei a anunțat că urma să aibă loc o reuniune specială cu

clasele mici și cele mari imediat ce se sună de prima pauză.

S-a dus în aulă cu mintea stându-i doar la faptul că-l va vedea pe Henry și ușor curioasă în legătură cu ce avea de anunțat domnișoara Muffet. Probabil că încă o vânzare de obligațiuni de război.

Directorul Liceului Districtului Maycomb era un oarecare domn Charles Tuffett care, în compensație pentru numele pe care îl purta¹, își făcuse un obicei din a afișa o expresie ce îl făcea să semene cu un indian sau o monedă de cinci cenți². Personalitatea domnului Tuffet, pe de altă parte, nu stimula imaginația în aceeași măsură: era un bărbat dezamăgit de viață, un profesor frustrat fără pic de înțelegere pentru tineri. Era de loc din regiunea deluroasă a statului Mississippi, ceea ce, în Maycomb, îl punea în dezavantaj: oamenii de la deal cu picioarele pe pământ nu-i înțelegeau pe visătorii din câmpia de coastă, iar domnul Tuffett nu făcea excepție. De cum a venit în Maycomb, s-a grăbit să-i informeze pe părinți că nu mai văzuse în viața lui copii mai prost crescuți ca aici, că nu sunt buni să învețe altceva decât meserii agricole, că fotbalul și baschetul sunt o pierdere de vreme și că el, din fericire, nu dă doi bani pe cluburi și alte activități extracuriculare pentru că școala, ca și viața, e o afacere.

Corpul de elevi, de la cei mai mari la cei mai mici, a reacționat în consecință: domnul Tuffett era în genere tolerat, dar în mare parte ignorat.

Jean Louise stătea împreună cu colegii ei de clasă în zona din mijloc a aulei. Cei din ultimul an stăteau în spate, dincolo de interval, așa că îi era ușor să se întoarcă și să se uite la Henry. Jem, așezat lângă el, stătea cu ochii mijiți, urâcios și mut, cum era el în fiecare dimineață. Când domnul Tuffett s-a întors spre ei și a dat citire unor anunțuri, Jean Louise a fost recunoscătoare că se duce prima oră, ceea ce însemna că scapă de matematică. Și-a îndreptat privirea spre el abia când domnul Tuffett a trecut la chestiuni arzătoare.

La viața lui avusese de-a face cu toate soiurile de elevi, a spus el, chiar unii care veneau cu pistolul la școală, dar niciodată nu-i fusese dat să fie martor la un asemenea act de depravare precum cel care l-a întâmpinat pe aleea principală în dimineața asta.

Jean Louise a schimbat câteva priviri cu colegii din jur.

— Ce-i cu el? a șoptit.

— Dumnezeu știe, a răspuns vecinul din stânga.

Realizau ei oare enormitatea unei asemenea fărădelegi? Le atrăgea atenția că țara e în război, că în timp ce băieții noștri – frații și fiii noștri – luptau și își dădeau viața pentru noi, cineva a comis împotriva lor un gest obscen și dezonorant, un gest al cărui autor e demn de tot disprețul.

Jean Louise s-a uitat la marea de chipuri perplexe din jurul ei; la ocazii publice dibuia fără greutate vinovații, dar de data asta nu a văzut decât pură uimire.

Mai mult, înainte să încheie, domnul Tuffett a dorit să spună că știe cine a făcut-o și că, dacă persoana respectivă voia să aibă parte de clemență, să facă bine să se prezinte în biroul lui nu mai târziu de ora două, cu o mărturisire scrisă.

Adunarea, reprimându-și un mormăit dezgustat față de modul cum domnul Tuffett apela la cel mai vechi truc din repertoriul directoral, s-a împrăștiat și l-a urmat afară din clădire.

— Are o pasiune pentru confesiunile scrise, le-a spus Jean Louise tovarășilor ei. Crede că asta le dă valoare legală.

— Mda, nu crede nimic dacă nu e pus pe hârtie, a spus cineva.

— În schimb, dacă e pus în scris, întotdeauna ia de bun fiecare cuvânt, a spus altcineva.

— Credeți că a pictat cineva svastici pe trotuar? a întrebat un altul.

— Asta s-a mai făcut, a spus Jean Louise.

Au dat colțul clădirii și s-au oprit. Nimic nu părea nelalocul lui; trotuarul era curat, ușile de la intrare erau întregi, boscheții nu fuseseră răvășiți.

Domnul Tuffett a așteptat până a ajuns toată școala, apoi a arătat în sus cu un gest dramatic.

— Priviți, a spus. Priviți cu toții.

Domnul Tuffett era patriot. Prezida fiecare vânzare de obligațiuni, ținea discursuri obositoare și penibile în plen despre Efortul de Război, iar proiectul pe care el îl inițiasse și cu care se mândrea cel mai tare era un panou de afișaj gigantic care pusesese să fie ridicat în curtea din față și care proclama că viitori absolvenți ai LDM erau în slujba țării. Studenții nu priveau cu ochi buni panoul domnului Tuffett: îi taxase cu douăzeci și cinci de

cenți de persoană și își arogase toate meritele.

Jean Louise s-a uitat în direcția în care arăta degetul domnului Tuffett, spre panou. A citit ÎN SLUJBA ȚĂRI. Acoperind ultima literă și fluturând ușor în briza dimineții, era sutienul ei cu burete.

— Vă asigur, a spus domnul Tuffett, că ar fi bine să găsec pe birou o mărturisire scrisă până azi la ora două. Am fost aici aseară, a spus rostind apăsător fiecare cuvânt. Acum întoarceți-vă în clasele voastre.

Asta era de luat în calcul. Îi stătea în obicei să vină pe furiș la baluri, încercând să-i surprindă pe cei care se giugiuleau. Se uita în mașinile parcate și vântura tufișurile. Poate că i-a văzut. Ce l-o fi pus pe Hank să-l arunce?

— Blufează, a spus Jem la pauză. Dar, la fel de bine, s-ar putea să nu.

Erau în sala de mese a școlii. Jean Louise încerca să treacă neobservată. Școala mai avea puțin și exploda de atâta râs, groază și curiozitate.

— Pentru ultima dată vă zic tuturor, lăsați-mă să-i spun, a spus ea.

— Nu fi toantă, Jean Louise. Știi ce părere are despre așa ceva. Și, la urma urmei, eu l-am aruncat, a spus Henry.

— Da, dar, pentru numele lui Dumnezeu, e al meu!

— Înțeleg poziția lui Hank, Scout, a spus Jem. Nu te poate lăsa să o faci.

— Nu reușesc să pricep de ce nu.

— Pentru a mia oară, nu pot și gata. Nu înțelegi?

— Nu.

— Jean Louise, aseară ai fost partenera mea...

— N-o să-i înțeleg pe bărbați cât oi trăi, a spus ea și brusc nu mai era îndrăgostită de Henry. Nu trebuie să mă protejezi, Hank. Azi nu mai sunt partenera ta. Doar știi că nu poți să recunoști tu.

— Asta e sigur, Hank, a spus Jem. Ar refuza să-ți mai dea diploma.

Diploma însemna mai mult pentru Henry decât pentru majoritatea prietenilor lui. Pentru unii dintre ei nu era nici o problemă dacă erau exmatriculați; la nevoie, se puteau duce undeva la internat.

— L-ai lovit unde-l doare, să știi, a spus Jem. I-ar sta în fire să te

exmatriculeze cu două săptămâni înainte de absolvire.

— Atunci lasă-mă, a spus Jean Louise. Mie mi-ar plăcea la nebunie să fiu exmatriculată.

Și așa era. Școala o plictisea în mod insuportabil.

— Nu asta e ideea, Scout. Pur și simplu nu poți s-o faci. Aș putea să explic... nu, nici eu n-aș putea, a spus Henry începând să realizeze ramificațiile impetuoșității sale de moment. N-aș putea să explic nimic.

— În regulă, a spus Jem. Lucrurile se prezintă așa. Hank, eu cred că blufează, dar există o posibilitate destul de mare să nu fie așa. Știi că îi place să bântuie pe-aici. Se poate să vă fi auzit, erați practic sub geamurile de la biroul lui...

— Dar era întuneric în birou, a spus Jean Louise.

— ...îi place să stea pe întuneric. Dacă îi spune Scout, o să fie nasol, dar dacă îi spui tu, te exmatriculează, nu încapă îndoială, și trebuie să îți iei diploma, amice.

— Jem, a spus Jean Louise. E minunat să filozofezi, dar nu ajungem nicăieri...

— Cum văd eu lucrurile, situația ta e cam așa, a continuat Jem ignorându-și liniștit sora. Ești mort dac-o faci, ești mort dacă n-o faci.

— Eu...

— O, taci din gură, Scout! a spus Henry cu venin. Nu înțelegi că n-o să mai pot să țin capul sus dacă te las pe tine s-o faci?

— Uaaa, n-am mai pomenit asemenea eroi!

Henry a sărit ca ars.

— Stați o clipă! a strigat. Jem, dă-mi cheile de la mașină și acoperă-mă în sala de studiu. Mă întorc până la ora de economie.

Jem a spus:

— Domnișoara Muffett o să te audă când pleci, Hank.

— Ba nu. O să împing mașina până în stradă. În plus, el o să fie în sala de studiu.

Era simplu să lipsești dintr-o sală de studiu unde făcea de gardă domnul Tuffett. Elevii îl interesau prea puțin și îi știa după nume numai pe cei mai lipsiți de inhibiții. Fiecare avea locul lui în bibliotecă, dar dacă îți făceai cunoscută intenția de a nu fi prezent, ceilalți strângeau rândurile; persoana de la capătul șirului scotea scaunul gol pe coridor și îl aducea înapoi când se termina ora.

Jean Louise nu i-a dat deloc atenție profesoarei de engleză și, la finalul celor cincizeci de minute de neliniște, a oprit-o Henry când se îndrepta spre ora de educație civică.

— Ascultă, a spus el concis. O să faci exact cum îți spun: o să recunoști. Scrie... i-a întins un creion și ea și-a deschis caietul. Scrie: „Stimate domnule Tuffet. Pare să fie al meu“. Semnează-te cu numele întreg: e mai bine să-l mai scrii o dată cu cerneală ca să creadă. Și fix înainte de prânz te duci și i-l dai. Ai înțeles?

Ea a dat din cap că da.

— Fix înainte de prânz.

Când s-a dus spre ora de educație civică, a știut că se aflate. Coridorul era plin de grupuri care mormăiau și râdeau. A îndurat cu seninătate rânjetele și grimasele complice – aproape că o făceau să se simtă mai bine. Adulții sunt cei care cred întotdeauna ce e mai rău, și-a spus, încrezătoare că nici unul dintre colegii ei nu credea nici mai mult, nici mai puțin decât versiunea pe care o împrăștiaseră Jem și Hank. Dar de ce au spus? Or să fie luați peste picior pe veci: lor nu le păsa, pentru că alegeau, dar ea mai avea de stat acolo încă trei ani. Nu, domnișoara Muffett o s-o exmatriculeze și Atticus o s-o trimită de-acasă. Atticus o să-și iasă din pepeni când o să-i spună domnul Tuffett toată povestea asta oribilă. Dar, asta e, măcar o să-l scoată din necaz pe Hank. El și Jem au fost teribil de galanți o vreme, dar tot ea avea dreptate. Nu exista altă soluție.

Și-a transcris mărturisirea cu cerneală și, pe măsură ce se apropia ora prânzului, curajul o părăsea. În mod normal, nimic nu-i făcea mai mare plăcere decât o confruntare cu domnișoara Muffett, care era atât de bătută-n cap, încât puteai să-i spui practic orice, cu condiția să păstrezi o figură gravă și îndurerată, dar azi nu avea chef de dialectică. Era agitată și asta o umplea de dispreț față de sine însăși.

Simțea o ușoară greață în timp ce parcurgea coridorul spre biroul lui. Tuffett spusese în public că gestul e obscen și depravat; ce-o să spună prin oraș? Maycombul trăia din bârfe, or să ajungă la Atticus tot felul de povești...

Domnul Tuffett era așezat la birou și îi contempla țâfnos tăblia.

— Ce dorești? a spus fără măcar să ridice privirea.

— Voiam să vă dau asta, domnule, a spus ea și instinctiv s-a tras

un pas înapoi.

Domnul Tuffett a luat biletul din mână ei, l-a mototolit fără să-l citească și l-a aruncat la coșul de gunoi.

Jean Louise a avut senzația că a pus-o la pământ cu o pană.

— Aă, domnule Tuffett, a spus ea. Am venit să vă spun, așa cum ați cerut. L-am... l-am cumpărat de la Ginsberg, a adăugat gratuit. Nu am intenționat să...

Domnul Tuffett și-a ridicat ochii spre ea în timp ce se înroșea la chip de furie.

— Să nu îndrăznești să-mi spui ce n-ai intenționat! În toată experiența mea n-am văzut ceva...

Începea.

Dar, pe măsură ce asculta, avea tot mai puternic impresia că observațiile domnului Tuffett erau generale și se adresau mai degrabă întregului colectiv de elevi decât ei, că erau un ecou al sentimentelor pe care le exprimase în fața lor de dimineață. Tocmai încheia cu un rezumat al atitudinilor nesănătoase pe care le genera Districtul Maycomb când Jean Louise l-a întrerupt.

— Domnule Tuffett, vreau să vă spun că nu e nimeni vinovat pentru ce am făcut... nu trebuie să pedepsiți pe toată lumea.

Domnul Tuffett s-a prins cu mâinile de marginea biroului și a spus printre dinți:

— Pentru obrăznicia asta poți să mai rămâi o oră după școală, domnișoară!

Jean Louise a tras adânc aer în piept.

— Domnule Tuffett, a spus, cred că s-a făcut o greșeală. Eu chiar nu...

— Tu nu, nu? Atunci să-ți arăt eu!

Domnul Tuffett a înhățat un teanc gros de foi rupte din caiete și i le-a fluturat dinaintea ochilor.

— Tu, domnișoară, ești a o sută cincea!

Jean Louise a studiat foile de hârtie. Erau toate la fel. Pe fiecare scria „Stimate domnule Tuffett. Pare să fie al meu“ și purtau semnăturile tuturor fetelor din școală, de la clasa a noua în sus.

O clipă a rămas pe loc reflectând adânc; incapabilă să găsească ceva de spus care l-ar ajuta pe domnul Tuffett, s-a strecurat în liniște afară din biroul lui.

— E un om învins, a spus Jem în drum spre casă pentru prânz.

Jean Louise stătea în mașină între fratele ei și Henry, care ascultase cu calm relatarea ei despre starea de spirit a domnului Tuffett.

— Hank, ești un geniu absolut, a spus ea. Cum Dumnezeu ți-a venit ideea?

Henry a tras adânc din țigară și a azvârlit-o pe fereastră.

— M-am sfătuit cu avocatul meu, a spus cu mare importanță.

Jean Louise și-a dus mâinile la gură.

— Normal, a spus Henry. Știi că se ocupă de toate problemele mele încă de când eram atâtica, așa că m-am dus în oraș și i-am explicat situația. Pur și simplu i-am cerut sfatul.

— Atticus te-a pus să faci schema asta? a întrebat Jean Louise uluită și impresionată.

— Nu, nu el m-a pus. Ideea a fost a mea. El doar s-a eschivat o vreme, a spus că trebuie să alegi răul cel mai mic sau așa ceva, a spus că mă aflu într-o poziție interesantă, dar precară. S-a învârtit cu scaunul, s-a uitat pe fereastră și a spus că mereu încearcă să se pună în locul clientului... Henry s-a oprit.

— Zi mai departe.

— Așa, a spus că, dat fiind că problema e extrem de delicată și cum nu există dovezi că ar fi vorba de intenții necurate, nu s-ar da în lături de la a arunca puțin praf în ochii juraților – ce-o mai însemna și asta – și pe urmă, uf, nu mai știu.

— O, Hank, ba sigur că știi.

— Păi, a zis ceva cum că unde-s doi puterea crește și că, dacă ar fi în locul meu, nici prin gând nu i-ar trece să instige la sperjur, dar că, din câte știe el, toate sutienele astea arată la fel și că asta e tot ce poate face pentru mine. A spus că-mi trimite factura la sfârșitul lunii. Nici nu ieșisem bine din birou când mi-a venit ideea!

Jean Louise a spus:

— Hank... a pomenit ceva despre ce are de gând să-mi spună mie?

— Să-ți spună ție? Henry s-a întors spre ea. N-o să-ți spună absolut nimic. Nu are cum. Nu știi că ce se vorbește cu avocatul e confidențial?

Poc. A strivit paharul de hârtie pe masă, făcând țândări toate chipurile din amintire. Soarele stătea sus pe cer, la ora două, la fel

cum stătuse și ieri și avea să stea și mâine.

Iadul e separarea veșnică. Ce făcuse de trebuia acum să-și petreacă restul vieții căutându-i cu dor, făcând incursiuni secrete în vremuri de mult apuse, nefăcând nici o incursiune în prezent? Sunt sânge din sângele lor, am săpat cu mâinile în pământul ăsta, asta e casa mea. Dar nu sunt sângele lor, pământului nu-i pasă cine sapă în el, sunt o străină la o petrecere.

1. Tuffet (engl.) = 1. smoc de iarbă; 2. taburet, scăunel. De asemenea, joc de cuvinte între Tuffett și Muffett – Little Miss Muffett este personajul unui bine-cunoscut cântec pentru copii.
2. Până în anul 1938, pe aversul monedei de cinci cenți era reprezentat un profil de căpetenie indiană.

— Hank, unde-i Atticus?

Hank, care era așezat la birou, și-a ridicat privirea.

— Bună, scumpo. E la poștă. Cred că e timpul pentru pauza de cafea. Vii și tu?

Același sentiment care a obligat-o să plece de la prăvălia de înghețată a domnului Cunningham și să meargă la birou a făcut-o să-l urmeze pe Henry afară din clădire: își dorea să le arunce priviri furișe din când în când, să se asigure că nu suferiseră și vreo metamorfoză fizică îngrijorătoare, și totuși nu voia să vorbească cu ei, să-i atingă, ca nu cumva prin asta să-i facă să comită și alte atrocități în prezența ei.

Mergând alături de Henry spre local, s-a întrebat dacă Maycombul se aștepta ca nunta să aibă loc în toamnă sau în iarnă. Sunt o ciudată, și-a spus. Nu pot să sar în patul unui bărbat decât dacă ajung la un fel de consens cu el. În clipa asta, nu pot nici să vorbesc cu el. Nu pot să vorbesc cu cel mai vechi prieten al meu.

S-au așezat față în față într-un separeu și Jean Louise a început să studieze suportul pentru șervețele, zaharnița, sarea și piperul.

— Ești tăcută, a spus Henry. Cum a fost Cafeaua?

— Cumplită.

— A venit și Hester?

— Da. E cam de vârsta ta și a lui Jem, nu?

— Mda, a fost în clasă cu noi. Bill mi-a spus de dimineață că s-a pregătit ca pentru război.

— Hank, Bill Sinclair trebuie să fie un tip sinistru.

— De ce?

— Toate prostiile alea pe care i le-a băgat în cap lui Hester...

— Ce prostii?

— O, despre catolici și comuniști și Dumnezeu mai știe ce. Se pare că s-au amestecat toate în mintea ei.

Henry a râs și a spus:

— Iubito, pentru Hester lumea începe și se termină cu Bill al ei. Cuvântul lui e literă de evanghelie pentru ea. Își iubește bărbatul.

— Asta înseamnă să-ți iubești bărbatul?

— În mare parte.

Jean Louise a spus:

— Adică să-ți pierzi identitatea, nu?

— Într-un fel, da, a răspuns Henry.

— Atunci mă îndoiesc că eu o să mă mărit vreodată. N-am întâlnit nici un bărbat...

— O să te măriți cu mine, ai uitat?

— Hank, mai bine îți spun de-acum și terminăm odată: nu mă mărit cu tine. Punct. Asta e.

Nu avusese intenția s-o spună, dar nu s-a putut abține.

— Am mai auzit asta.

— Ei bine, eu îți spun acum că, dacă vrei să te însori vreodată – oare ea rostea cuvintele astea? –, ar fi bine să începi să cauți pe cineva. N-am fost niciodată îndrăgostită de tine, dar ai știut mereu că te iubesc. Am crezut că putem avea o căsnicie bazată pe iubirea asta a mea, dar...

— Dar ce?

— Nici măcar așa nu te mai iubesc. Știu că te-am rănit, dar asta e, am spus-o.

Da, ea era, vorbea cu aplombul ei obișnuit și îi frângea inima la o masă din local. Dar și el i-o frânsese ei.

Figura lui Henry s-a golit de orice expresie, apoi s-a înroșit și cicatricea a ieșit în evidență.

— Jean Louise, nu se poate să vorbești serios.

— Ba vorbesc cât se poate de serios.

Doare, nu-i așa? Sigur că doare, fir-ar să fie. Acum știi și tu cum e.

Henry s-a întins peste masă și a luat-o de mână. Ea și-a retras-o.

— Nu mă atinge, a spus.

— Iubita mea, care e problema?

Problema? Îți spun eu care e problema. Dar n-o să-ți prea placă.

— Bine, Hank. Uite cum stă treaba: am fost la întrunirea aia de ieri. V-am văzut pe tine și pe Atticus acolo în toată splendoarea, la aceeași masă cu... cu jigodia aia, cu omul ăla îngrozitor, și îți spun că mi s-a întors stomacul pe dos. Nimeni altul decât bărbatul cu care voiam să mă mărit, nimeni altul decât tatăl meu, mi s-a făcut așa de rău, că am vomitat și nu mi-a trecut nici acum! Cum ai putut, pentru numele lui Dumnezeu? Cum ai putut?

— Trebuie să facem multe lucruri pe care nu vrem să le facem, Jean Louise.

A luat foc.

— Ce fel de răspuns e ăsta? Am crezut că unchiu' Jack s-a scrântit în sfârșit, dar nu mai sunt așa de sigură!

— Iubire, a spus Henry. A mutat zaharnița în centrul mesei, pe urmă a împins-o la loc. Privește lucrurile așa. Consiliul Cetățenesc din Maycomb nu reprezintă altceva decât... decât un protest împotriva Justiției, e un fel de avertisment pentru negri să nu se grăbească așa de tare, e un...

— ...un public croit pe măsura oricărui gunoi care vrea să se ridice în picioare și să urle „cioroi”. Cum poți să fii părtaș la așa ceva, cum poți?

Henry a împins zaharnița spre ea și a tras-o înapoi. Ea i-a luat-o din mână și a trântit-o cu zgomot într-un colț al mesei.

— Jean Louise, cum am spus adineaori, trebuie să facem...

— ...o mulțime de lucruri pe care nu vrem...

— ...vrei să mă lași să termin? ...pe care nu vrem să le facem. Încerc să găsesc ceva prin care să-ți demonstrez ce vreau să... știi de Klan...?

— Da, știi de Klan.

— Acum taci o secundă. Cu multă vreme în urmă, Klan-ul era respectabil, la fel ca Masonii. Aproape orice bărbat cât de cât însemnat era membru, pe vremea când domnul Finch era tânăr. Știai că a intrat și el în rândurile Klan-ului?

— Nu m-ar mai surprinde să aud de nimic în care a intrat domnul Finch. Se potrivește...

— Jean Louise, taci din gură! Domnul Finch nu mai dă doi bani pe Klan și nu dădea nici pe vremea aia. Știi de ce s-a înscris? Ca să știe exact care dintre bărbații din oraș erau în spatele măștilor. Care bărbați, care persoane. A mers la o singură întâlnire și i-a

ajuns. Vrajitorul era nimeni altul decât predicatorul de la biserica metodistă...

— Țștia sunt oamenii care-i plac lui Atticus.

— Taci din gură, Jean Louise. Încerc să te fac să-i înțelegi motivele: pe atunci Klan-ul nu era altceva decât o forță politică, nu se ardeau cruci pe vremea aia, dar tăticul tău nu se simțea și nu se simte nici acum în largul lui lângă oamenii care-și ascund fața. Trebuia să știe cu cine va avea de luptat dacă o să se ajungă vreodată la asta – trebuia să afle cine sunt...

— Așadar stimabilul meu tată face parte din Imperiul Invizibil.

— Jean Louise, asta era acum patruzeci de ani...

— Probabil că de-acum a ajuns Mare Dragon.

Henry a spus cu voce egală:

— Eu doar încerc să te fac să vezi dincolo de acțiunile oamenilor, să le înțelegi motivele. Poate că, la prima vedere, cineva pare să fie părtaș la ceva nu tocmai onorabil, dar nu-ți aroga tu rolul de judecător până nu-i cunoști și motivele. Poate că dă în clocot pe dinăuntru, dar știe că un răspuns calm e mai bun decât să-și arate furia. Poate că-și dezaprobă dușmanii, dar e mai înțelept să știe cine sunt. Am spus că uneori trebuie să...

Jean Louise a spus:

— Vrei să spui: mergi cu turma și, când vine momentul...

Henry a oprit-o.

— Uite ce e, iubire. Te-ai gândit vreodată că bărbații, mai ales bărbații, trebuie să se conformeze anumitor cerințe ale comunității în care trăiesc, pur și simplu ca să o poată sluji? Districtul Maycomb e casa mea, scumpo. Nu știu alt loc mai bun pentru mine. Mi-am construit o bună reputație aici încă de când eram un puști. Maycombul mă cunoaște și eu îl cunosc. Maycombul are încredere în mine și eu am încredere în el. Îmi câștig pâinea în orașul ăsta și Maycombul mi-a oferit o viață bună. Dar Maycombul cere și niște lucruri în schimb. Îți cere să duci o viață relativ fără pată. Îți cere să te înscrii în Clubul Kiwanis, să mergi la biserică duminica, îți cere să te conformezi felului de-a fi...

Henry a studiat solnița, plimbându-și degetul în sus și în jos pe marginile canelate.

— Ține minte un lucru, iubire, a spus. Eu am fost nevoit să muncesc ca un câine pentru tot ce am avut vreodată. Am lucrat la

magazinul ăla de dincolo de piață – de cele mai multe ori eram atât de obosit, că abia mai puteam să-mi fac lecțiile. Peste vară, acasă, lucram în magazinul mamei și, când nu lucram acolo, meșteream prin casă. Jean Louise, a trebuit să adun bănuț cu bănuț pentru lucrurile pe care ție și lui Jem vi se părea normal să le aveți. Unele dintre lucrurile astea nu le-am avut niciodată și nici n-o să le am. Nu mă pot bizui decât pe mine...

— Asta e valabil pentru toți, Hank.

— Nu, nu e. Nu aici.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că există unele lucruri pe care eu pur și simplu nu pot să le fac, dar tu poți.

— Și de ce, mă rog, sunt eu un personaj așa de privilegiat?

— Ești o Finch.

— Așa, sunt o Finch. Și?

— Și poți să defilezi prin oraș în salopetă, cu cămașa pe-afară și desculță dacă vrei. Maycombul o să spună: „Se vede că e o Finch, Așa E Ea“. Maycombul zâmbește și-și vede de treabă: Scout Finch n-o să se schimbe niciodată. Maycombul e încântat și gata să creadă că ai fost să înoți în râu în pielea goală. „Nu s-a schimbat nici un pic“, spune. „Aceeși Jean Louise dintotdeauna. Mai țineți minte când a...“

A lăsat jos solnița.

— Dar ia să dea Henry Clinton cel mai mic semn de abatere de la normă și Maycombul spune nu „Se vede că e un Clinton“, ci „Se vede că e un gunoi“.

— Hank, nu e adevărat și știi foarte bine. E nedrept și lipsit de generozitate, dar, mai presus de toate, e neadevărat.

— Ba e adevărat, Jean Louise, a spus Henry cu blândețe. Probabil că nici nu te-ai gândit vreodată la asta...

— Hank, ai tu un complex de-un fel sau altul.

— N-am nimic de genul ăsta. Pur și simplu cunosc bine Maycombul. Nu sunt deloc sensibil la asta, dar, o, Doamne, credemă că sunt cât se poate de conștient. Îmi spune că există anumite lucruri pe care nu le pot face și alte lucruri pe care trebuie să le fac dacă...

— Dacă ce?

— Păi, iubire, mi-ar plăcea foarte tare să trăiesc aici și îmi plac

lucrurile care le plac și altor bărbați. Nu vreau să pierd respectul oamenilor din oraș, vreau să slujesc orașul, vreau să-mi fac un nume ca avocat, vreau să fac bani, vreau să mă însor și să am o familie...

— În această ordine, presupun!

Jean Louise s-a ridicat din separeu și a ieșit hotărâtă din local. Henry a urmat-o îndeaproape. La ușă s-a întors și a strigat că vine să plătească într-un minut.

— Jean Louise, oprește-te!

S-a oprit.

— Ce e?

— Iubito, eu doar încerc să te fac să înțelegi...

— Înțeleg perfect! a spus ea. Văd un omuleț speriat; văd un omuleț care e prea speriat să iasă din cuvântul lui Atticus, care e prea speriat să accepte ajutor, e prea speriat să nu stea alături de ceilalți bărbați cu sânge fierbinte...

A luat-o din loc. Credea că merge mai mult sau mai puțin în direcția în care lăsase mașina. Credea că o parcase în fața biroului.

— Jean Louise, vrei, te rog, să aștepți o clipă?

— Bine, aștept.

— Știi că ți-am spus că sunt unele lucruri pe care ți s-a părut mereu normal să le ai...

— Cum să nu, multe lucruri mi s-a părut normal să le am. Chiar lucrurile pe care le iubeam la tine. Te admiram ca pe Dumnezeu știe ce pentru că te-ai spetit pentru tot ce-ai avut vreodată, pentru tot ce-ai devenit prin forțele tale. Credeam că asta implică și multe alte lucruri, dar evident nu e așa. Credeam că ai curaj, credeam...

Mergea pe trotuar fără să-și dea seama că Maycombul se uită la ea, că Henry mergea pe lângă ea arătând jalnic și comic.

— Jean Louise, vrei, te rog, să mă asculți?

— Naiba să te ia, ce mai e?

— Mai vreau să te întreb un lucru, un lucru – ce dracului te aștepți să fac? Spune-mi, ce dracu' te aștepți să fac?

— Ce să faci? Mă aștept să-ți ții curul ăla poleit cu aur departe de consiliile cetățenești! Puțin îmi pasă dacă Atticus stă vizavi de tine, dacă Regele Angliei stă la dreapta ta și Iehova la stânga – mă aștept să fii bărbat, asta-i tot! A tras aer în piept cu un șuierat. Eu... treci printr-un nenorocit de război și asta te sperie, dar scapi cu

bine, scapi cu bine. Și pe urmă vii acasă ca să trăiești speriat tot restul vieții – speriat de Maycomb! Maycomb, Alabama – băi, frate!

Ajunseseră la ușa biroului.

Henry a apucat-o de umeri.

— Jean Louise, vrei să te oprești o secundă? Te rog? Ascultă-mă. Știu că nu e mare lucru de capul meu, dar gândește-te o clipă. Gândește-te, te rog. Asta e viața mea, orașul ăsta, nu înțelegi? Ce dracu', fac parte dintre gunoarele Districtului Maycomb, sunt un laș, sunt un omuleț de nimic, nu merită osteneala nici să mă omori, dar asta e *casa* mea. Ce vrei să fac, să mă sui pe acoperiș și să m-apuc să urlu că eu sunt Henry Clinton și am venit să vă spun că vă înșelați cu toții? Trebuie să trăiesc aici, Jean Louise. Nu înțelegi asta?

— Înțeleg că ești un ipocrit nenorocit.

— Încerc să te fac să înțelegi, draga mea, că mie nu-mi e permis același lux ca ție. Tu poți să urlu cât te țin plămânii, eu nu. Cum aș putea să fiu de folos unui oraș care mi-e ostil? Dacă m-aș apuca să... uite, ești de acord că am o oarecare educație și sunt de un oarecare folos în Maycomb – ești de acord? Un muncitor la moară nu poate să facă ce fac eu. Ce să fac, să arunc totul pe fereastră, să mă întorc la magazin și să le vând oamenilor făină când aș putea să-i ajut cu talentul meu de avocat, atâta cât e? Care din astea valorează mai mult?

— Henry, cum poți să te suporti?

— E relativ ușor. Uneori votez invers decât mi-ar dicta convingerile, asta-i tot.

— Hank, suntem la poli opuși. Eu nu știu multe, dar un lucru știu. Știu că nu pot să trăiesc cu tine. Nu pot să trăiesc cu un ipocrit.

O voce seacă, plăcută din spatele ei a spus:

— Eu nu văd de ce nu poți. Ipocriții au dreptul să trăiască pe lumea asta la fel ca oricine altcineva.

S-a întors și s-a uitat la tatăl ei. Avea pălăria dată pe spate și sprâncenele ridicate; stătea acolo și îi zâmbea.

— Hank, a spus Atticus, de ce nu te duci să te uiți cu atenție la trandafirii din piață? Poate că Estelle o să-ți și dea unul dacă o rogi cum trebuie. S-ar zice că eu sunt singurul care a rugat-o cum trebuie pe ziua de azi.

Atticus și-a dus mâna la rever unde era prins un boboc stacojiu, proaspăt. Jean Louise a aruncat o privire spre piață și a văzut-o pe Estelle, o siluetă neagră care se profila în lumina soarelui de după-amiază, prășind tacticos pe sub tufe.

Henry a întins mâna către Jean Louise, apoi a lăsat-o să cadă pe lângă corp și s-a îndepărtat fără un cuvânt. Jean Louise l-a privit cum traversează strada.

— Știai toate lucrurile astea despre el?

— Sigur că da.

Atticus îl tratase ca pe propriul său fiu, îi oferise dragostea de care ar fi trebuit să se bucure Jem – și-a dat dintr-odată seama că stăteau chiar în locul în care murise Jem. Atticus a văzut-o cum se cutremură.

— Încă te bântuie, așa-i? a întrebat el.

— Da.

— Nu crezi că e timpul să treci peste ce s-a întâmplat? Îngroapă-ți morții, Jean Louise.

— Nu vreau să vorbesc despre asta. Vreau să mergem de-aici.

— Atunci hai să intrăm în birou.

Biroul tatălui ei fusese mereu un refugiu pentru ea. Era prietenos. Era un loc unde necazurile, chiar dacă nu dispăreau, deveneau suportabile. Se întreba dacă astea de pe biroul lui erau aceleași dosare, compendii și accesorii profesionale de pe vremea

când venea aici în fugă, cu respirația tăiată, disperată după un cornet de înghețată și cerea un bănuț. Îl și vedea cum se răsuțește cu scaunul rotativ și își întinde picioarele. Băga mâna adânc în buzunar, scotea un pumn de mărunt și alegea din ei un bănuț foarte special pentru ea. Ușa lui Atticus nu era niciodată închisă pentru copiii lui.

Atticus s-a așezat încet, s-a întors cu scaunul către ea și ea a văzut străfulgerarea de durere care i-a brăzdat pentru o clipă fața.

— Știai toate astea despre Hank?

— Da.

— Nu-i înțeleg pe bărbați.

— Pă-ăi, există bărbați care își păcălesc nevestele și le iau din banii de piață, dar nici prin cap nu le-ar trece să-l păcălească pe vânzător. Bărbații au tendința să-și compartimenteze onestitatea, Jean Louise. Pot să fie absolut onești în unele privințe și să se amăgească singuri în altele. Nu-l judeca așa de aspru pe Hank, se descurcă bine. Mi-a spus Jack că te supără ceva.

— Ți-a spus Jack...

— A sunat nu de mult și a spus – printre altele – că, dacă nu ești deja pe picior de război, nici mult nu mai ai. Din câte am auzit, așa spune că ești.

Așa deci. Unchiul Jack i-a spus. Se obișnuise de-acum să fie abandonată de toți membrii familiei, unul câte unul. Prea bine, o să-i spună. O să-i spună și pe urmă o să plece. Nu-și propunea să se certe cu el; n-avea nici un rost. Mereu o învingea: niciodată de când se știa nu câștigase nici o dispută cu el și n-avea de gând să încerce acum.

— Da, domnule, mă supără ceva. Consiliul ăla cetățenesc al vostru. Mi se pare dezgustător și ți-o spun pe șleau.

Tatăl ei s-a lăsat pe spate în scaun. A spus:

— Jean Louise, tu n-ai citit altceva decât gazetele din New York. N-am nici o îndoială că nu găsești în ele decât amenințări demente, atacuri cu bombe și din astea. Consiliul din Maycomb nu e ca alea din Alabama și Tennessee. Consiliul nostru e compus din oameni de-ai locului și tot ei îl și conduc. Sunt convinși că i-ai văzut acolo ieri pe toți bărbații din district și îi cunoșteai aproape pe toți.

— Da, domnule, așa e. Toți bărbații, începând cu șarpele ăla de Willoughby.

— Probabil că fiecare dintre bărbații ăia venise acolo din alt motiv, a spus tatăl ei.

N-a mai existat alt război care să se fi purtat din motive atât de diferite. Cine a spus asta?

— Mda, dar toți s-au întâlnit din același motiv.

— Pot să-ți spun cele două motive pentru care m-am dus eu acolo. Guvernul Federal și NAACP-ul. Jean Louise, care a fost prima ta reacție la decizia Curții Supreme?

Nu era o întrebare capcană. O să-i răspundă.

— Am fost furioasă, a spus.

Și așa era. Știuse că urmează, știuse cum o să fie și crezuse că e pregătită, dar când a cumpărat ziarul la colțul străzii și a citit, s-a oprit în primul bar care i-a ieșit în cale și a dat pe gât un whiskey sec.

— De ce?

— Păi, domnule, iar se apucaseră să ne spună ei nouă ce să facem...

Tatăl ei a zâmbit larg.

— N-ai făcut decât să reacționezi la fel ca toți ceilalți de-o seamă cu tine, a spus. Când ai început să-ți folosești din nou capul, la ce te-ai gândit?

— La mai nimic, dar m-a speriat. Părea de-a-ndoaselea – puneau carul mult înaintea boilor.

— Cum așa?

O provoca. N-are decât. Erau pe teren sigur.

— Păi, s-ar zice că, încercând să respecte un amendament, au șters cu buretele altul. Al zecelea. Nu e decât un amendament mic, are doar o frază, dar părea, cumva, cel mai semnificativ¹.

— Și te-ai gândit la asta cu capul tău?

— Păi, da, domnule. Atticus, nu știu nimic despre Constituție...

— Până acum pari să fii destul de competentă în ale Constituției. Continuă.

Cu ce? Să-i spună că nu-l mai poate privi în ochi? Voia să-i știe opinia despre Constituție, păi atunci o s-o afle.

— Ei bine, părea că, în încercarea de a răspunde nevoilor unei mici părți a populației, Curtea a creat ceva oribil care putea... putea să afecteze marea majoritate a populației. Negativ, adică. Atticus, eu nu știu nimic despre asta – tot ce avem e Constituția,

care stă între noi și orice-ar încerca să provoace vreun șmecher, și a venit Curtea și a anulat cu seninătate un amendament întreg, așa mi s-a părut. Avem un sistem de verificări și alte chestii, dar la o adică nu prea avem cum să verificăm ce face Curtea, așa că cine scoate castanele din foc? O, Doamne, parc-aș fi de la Actors Studio².

— De la ce?

— Nimic. Eu... eu vreau să spun că, încercând să facem ce trebuie, am devenit vulnerabili la ceva care s-ar putea dovedi cu adevărat periculos pentru existența noastră.

Și-a trecut degetele prin păr. S-a uitat la rândurile de volume legate în maro și negru, hotărâri pronunțate, de pe peretele opus. S-a uitat la o poză decolorată cu Cei Nouă Bătrâni³ de pe peretele din stânga ei. Oare Roberts o fi murit? s-a întrebat. Nu mai ținea minte.

Vocea tatălui ei era răbdătoare:

— Ce spuneai...?

— Da, domnule. Spuneam că eu... eu nu știu prea multe despre guvernare și economie și toate astea și nici nu vreau să știu multe, dar știu că pentru mine, un cetățean mărunț, Guvernul Federal înseamnă holuri sinistre și așteptat la infinit. Cu cât avem mai mult, cu atât așteptăm mai mult și obosim mai tare. Dinozaurii ăia de pe perete știau asta – dar acum, în loc să abordăm problema prin Congres și adunările legislative statale, așa cum ar trebui, când am încercat să facem ce trebuie, n-am reușit decât să le ușurăm munca în așa fel încât să se creeze și mai multe holuri, și mai multă așteptare...

Tatăl ei s-a îndreptat în scaun și a râs.

— Ți-am spus că nu știu nimic despre asta.

— Iubito, ești așa de conservatoare, că mă faci să par liberal rooseveltian prin comparație.

— Conservatoare?

Atticus a spus:

— Acum că am ascultat argumentația feminină, concluzia e, zic eu, că amândoi credem în aceleași lucruri.

Fusesse pe jumătate dispusă să șteargă cu buretele ce văzuse și auzise, să se furișeze înapoi la New York și să transforme totul într-o amintire. O amintire cu ei trei, Atticus, Jem și ea, din vremea când lucrurile erau simple și lumea nu mințea. Dar nu-i putea

permite să-și agraveze și mai tare fapta. Nu putea să-l lase să adauge și ipocrizie:

— Atticus, dacă și tu crezi în toate astea, atunci de ce nu faci ce trebuie? Ce vreau să spun e că, indiferent cât de odioasă a fost Curtea, trebuia să existe un început...

— Deci spui că trebuie să acceptăm doar pentru că așa a decis Curtea? Nu, doamnă. Eu nu văd lucrurile așa. Dacă îți închipui că acest cetățean are de gând să înghită decizia fără să protesteze, te înșeli. Cum ai spus și tu, Jean Louise, un singur lucru e mai presus decât Curtea în țara asta, și ăla e Constituția...

— Atticus, ne batem cap în cap.

— Tu eviți un subiect aici. Despre ce e vorba?

Turnul Negru. Junele Roland la Turnul Negru a ajuns. Literatura de liceu. Unchiul Jack. Acum îmi amintesc.

— Despre ce e vorba? Încerc să spun că nu sunt de acord cu modul în care au făcut-o, că mă sperie de moarte când mă gândesc la modul cum au făcut-o, dar au fost nevoiți s-o facă. Le-a fost pusă sub nas și au fost nevoiți s-o facă. Atticus, a venit vremea când trebuie să facem ce e corect...

— Să facem ce e corect?

— Da, domnule. Să le dăm o șansă.

— Negrilor? Crezi că nu li s-a dat nici o șansă?

— Păi, nu prea, domnule.

— Ce-l împiedică pe un negru să meargă oriunde vrea în țara asta și să găsească ce caută?

— E o întrebare capcană și știi foarte bine, domnule! Mi-e așa de silă de ipocrizia asta morală, că îmi vine...

O atinsese și ea i-a arătat că simțise. Dar nu s-a putut abține.

Tatăl ei a luat un creion și a bătut cu el în masă.

— Jean Louise, a spus. Te-ai gândit vreodată că nu poți să pui o masă de oameni înapoiți să trăiască printre oameni avansați într-un anume tip de civilizație și să obții un paradis social?

— Încerci să-mi pui bețe-n roate, Atticus, așa că hai să lăsăm deoparte sociologia o secundă. Sigur că știam asta, dar am auzit ceva odată. Am auzit un slogan și mi-a rămas în minte. Am auzit „Drepturi egale pentru toți, privilegii speciale pentru nimeni“, și eu l-am interpretat ad litteram. Nu mi s-a părut că înseamnă o carte de deasupra pachetului pentru albi și una de la fund pentru negri,

ci...

— Hai să privim lucrurile așa, a spus tatăl ei. Ești conștientă că negrii de la noi din țară sunt înapoiați, nu-i așa? Ești de acord cu asta? Ești conștientă de toate implicațiile cuvântului „înapoiat“, nu-i așa?

— Da, domnule.

— Ești conștientă că majoritatea celor de aici, din sud, sunt incapabili să-și asume pe deplin responsabilitățile care decurg din calitatea de cetățean și de explicația acestui fapt?

— Da, domnule.

— Dar vrei să aibă toate privilegiile?

— Fir-ar al dracului, răstălmăcești totul!

— N-are nici un rost să vorbești urât. Gândește-te bine: Districtul Abbott, aici lângă noi, peste râu, are necazuri mari. Populația e aproape trei sferturi neagră. Populația cu drept de vot e aproape jumate-jumate acum, pentru că există acolo Școala aia Normală. Dacă s-ar înclina balanța în partea cealaltă, care-ar fi rezultatul? Districtul n-ar mai avea un corp reprezentativ de funcționari ai administrației locale, pentru că, dacă prin votul negrilor sunt dați la o parte albi, o să avem negri în toate funcțiile publice...

— De ce ești așa de sigur?

— Scumpo, a spus el. Folosește-ți capul. Când votează, votează în bloc.

— Atticus, parc-ai fi directorul ăla bătrân de ziar care și-a trimis un angajat să ilustreze războiul hispano-american. „Tu vezi-ți de desene. Războiul îl creez eu.“ Ești la fel de cinic ca el.

— Jean Louise, nu fac decât să-ți spun niște adevăruri simple. Trebuie să vezi lucrurile așa cum sunt, nu numai cum ar trebui să fie.

— Atunci de ce nu mi-ai arătat lucrurile așa cum sunt când stăteam la tine în poală? De ce nu mi-ai arătat, de ce n-ai avut grijă, când îmi citeai chestii de istorie și alte lucruri care credeam că înseamnă ceva pentru tine, că toate sunt înconjurate cu un gard pe care scrie „Numai pentru albi“?

— Nu ești consecventă, a spus tatăl ei cu blândețe.

— Cum așa?

— Faci albie de porci Curtea Supremă și pe-urmă o-ntorci și

vorbești exact ca NAACP-ul.

— Doamne Dumnezeule, nu m-am înfuriat pe Curte din cauza negrilor. Negrii au trântit cazul pe masă, corect, dar nu asta m-a scos din sărite. Eu m-am luat de ce au făcut cu al Zecelea Amendament și de toate argumentele confuze. Negrii erau...

Pe planul doi în războiul ăsta... în războiul tău personal.

— Ai devenit cumva membră?

— De ce nu m-ai lovit, mai bine? Pentru numele lui Dumnezeu, Atticus?

Tatăl ei a oftat. Ridurile din jurul gurii i s-au adâncit. Măinile cu încheieturile umflate își făceau de lucru cu creionul galben.

— Jean Louise, a zis, dă-mi voie să-ți spun ceva, cât de limpede sunt în stare. Oi fi eu de modă veche, dar în asta cred cu tot sufletul. Sunt un fel de democrat jeffersonian. Știi ce e asta?

— Ha, eu credeam că ai votat cu Eisenhower. Credeam că Jefferson e unul dintre marile spirite ale Partidului Democrat sau ceva de genul ăsta.

— Du-te înapoi la școală, a răspuns tatăl ei. Singura legătură pe care o mai are azi Partidul Democrat cu Jefferson e că-i afișează poza la banchete. Jefferson era convins că cetățenia e un privilegiu pe care fiecare om trebuie să-l câștige, că nu e ceva care să se ofere lejer și nici care să fie tratat cu lejeritate. În ochii lui Jefferson, omul nu avea drept de vot doar pentru că era om. Trebuia să fie un om responsabil. Pentru Jefferson, votul era un privilegiu prețios pe care un om îl obținea singur într-o... o economie în care nimeni nu se bagă într-ale tale.

— Atticus, tu rescii istoria.

— Ba nu. Nu cred că ți-ar strica să te întorci și să te mai uiți o dată la lucrurile în care credeau cu adevărat părinții noștri fondatori în loc să te bazezi atâta pe ce-ți spun azi niște oameni.

— Oi fi tu adeptul lui Jefferson, dar democrat nu ești.

— Nici Jefferson nu era.

— Și atunci ce ești, un fel de snob sau ce?

— Da. Accept să fiu numit snob când e vorba de guvernare. Mi-ar plăcea foarte mult să fiu lăsat în pace să-mi văd de treburile mele într-o economie în care nimeni nu se bagă în treburile altuia, mi-ar plăcea ca statul în care trăiesc să fie lăsat în pace să se gospodărească fără recomandări din partea NAACP-ului, care nu

știe aproape nimic despre treburile statului și nici nu-i pasă. Organizația asta a provocat mai multe probleme în ultimii cinci ani...

— Atticus, NAACP-ul nu e responsabil nici pentru jumate din ce-am văzut aici în ultimele două zile. Noi suntem.

— Noi?

— Da, domnule, noi. Voi. S-a gândit cineva, în toată ciondăneala și discursurile furibunde despre drepturile statelor și ce fel de guvernare ne-ar trebui, să-i ajute pe negri? Am pierdut trenul ăsta, Atticus. Ne-am relaxat și am lăsat NAACP-ul să se bage pentru că noi eram așa de furioși pe ce știam că urmează să facă Curtea, așa de furioși pe ce a făcut, că evident am început să țipăm că de vină sunt cioroi. Ne-am răzbunat pe ei, pentru că eram indignați pe guvern.

Când s-a întâmplat, n-am fost dispuși să cedăm o palmă, în loc de asta am dat bir cu fugiții. Când ar fi trebuit să-i ajutăm să se împace cu decizia, am fugit așa de repede, de ziceai că e retragerea lui Bonaparte. Bănuiesc că e prima dată în istoria noastră când chiar am fugit și, când am fugit, am pierdut. Unde puteau să se ducă? La cine puteau să apeleze? Cred că merităm cu vârf și îndesat tot ce-am primit de la NAACP.

— Nu cred că vorbești serios.

— Vorbesc cât se poate de serios.

— Atunci hai să privim lucrurile practic. Vrei să vezi negri cu nemiluita în școlile și bisericile și teatrele noastre? Ți vrei în lumea noastră?

— Sunt și ei oameni, nu? N-am avut nici o problemă să-i aducem când făceau bani pentru noi.

— Vrei să-i vezi pe copiii tăi mergând la o școală care a fost trasă în jos ca să le facă loc copiilor de negri?

— Nivelul de educație de la școala asta de-aici de pe stradă n-ar putea fi mai jos decât e, Atticus, știi foarte bine. Au dreptul la aceleași oportunități ca oricine altcineva, au dreptul la aceeași șansă...

Tatăl ei și-a dres glasul.

— Uite, Scout, tu ești necăjită pentru că m-ai văzut pe mine făcând ceva ce tu consideri că e greșit, dar eu încerc să te fac să înțelegi care e poziția mea. Încerc cu disperare. Ca să știi și tu, în

experiența mea de până acum, albul e alb și negrul e negru. Până acum n-am auzit nici un argument care să mă convingă că n-ar fi așa. Am șaptezeci și doi de ani, dar încă sunt deschis la idei noi.

Acum gândește-te la asta. Ce s-ar întâmpla dacă toți negrii din Sud ar primi dintr-odată drepturi civile depline? Ți spun eu. Ar avea loc o nouă Reconstrucție. Ți-ar conveni ca guvernele statale să fie conduse de oameni care nu știu să le conducă? Vrei să vezi orașul ăsta condus de – așteaptă o clipă – Willoughby e un bandit, știm cu toții, dar cunoști vreun negru care să știe la fel de multe ca Willoughby? Zeebo ar ajunge probabil primarul Maycombului. Ți-ar conveni să vină cineva cu priceperea lui Zeebo și să se ocupe de banii orașului? Suntem depășiți numeric, să știi.

Scumpo, se pare că tu nu înțelegi că negrii de aici, ca popor, nu au ieșit încă din copilărie. Ar trebui să știi asta, ai văzut-o toată viața ta. Au făcut progrese extraordinare în a se adapta la modul de viață al albilor, dar mai au mult. Se descurcau bine, avansau cu o viteză căreia îi puteau face față, aveau drept de vot mai mulți ca niciodată. Apoi a intrat în scenă NAACP-ul cu pretențiile sale incredibile și ideile sale îndoielnice despre guvernare – poți să acuzi Sudul că nu i-a convenit să i se spună cum să aibă grijă de propriii oameni de către niște oameni care habar nu au de problemele de zi cu zi de-aici?

NAACP-ului nu-i pasă dacă un negru e proprietar sau chiriaș în casa lui, cât de bine știe să-și lucreze pământul ori dacă încearcă sau nu să învețe o meserie și să trăiască pe picioarele lui – o, nu, NAACP-ului nu-i pasă decât de votul respectivului negru.

Așadar, poți să acuzi Sudul că vrea să opună rezistență în fața invaziei unor oameni cărora se pare că le e așa rușine de rasa lor, încât vor să scape de ea?

Cum e posibil să fi crescut aici, să fi dus viața pe care-ai dus-o și să nu vezi decât că cineva calcă în picioare al Zecelea Amendament? Jean Louise, ăștia încearcă să ne distrugă... unde-ai fost până acum?

— Chiar aici, în Maycomb.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că am crescut aici, în casa ta, fără să știu niciodată ce e în capul tău. Eu doar auzeam ce spuneai. Ai omis să-mi spui că noi suntem prin natura noastră mai buni decât negrii,

dragii de ei, cu capetele lor crețe, că ei sunt capabili să avanseze, dar numai până la un punct, ai omis să-mi spui ce mi-a spus ieri domnul O'Hanlon. Erau cuvintele tale, dar l-ai lăsat pe domnul O'Hanlon să le rostească. Ești un laș și un snob și un tiran, Atticus. Când vorbeai de justiție, ai uitat să spui că justiția e ceva care n-are nimic de-a face cu oamenii...

Te-am auzit vorbind despre băiatul lui Zeebo azi-dimineață... n-are nici o legătură cu Calpurnia noastră și cu ce-a însemnat ea pentru noi, cât de credincioasă ne-a fost – tu ai văzut un cioroi, ai văzut NAACP-ul, ai ales răul cel mai mic, nu-i așa?

Îmi amintesc cazul ăla de viol în care ai fost avocat, dar mi-a scăpat ideea principală. Iubești justiția, asta așa e. Justiția abstractă, scrisă cuvânt cu cuvânt într-un dosar – n-are nimic de-a face cu băiatul ăla negru, ție pur și simplu îți place un dosar bine pus la punct. Cauza lui contravenirea minții tale ordonate și a trebuit să faci ordine din dezordine. Nu te poți abține și acum începi să-ți dai seama de implicații... Se ridicase în picioare și se ținea de spătarul scaunului. Atticus, ți-o spun și o să insist: ai face bine să-ți avertizezi prietenii mai tineri că, dacă vor să păstreze Modul Nostru de Viață, trebuie să înceapă de acasă. Nu din școli sau din biserici sau din altă parte, ci de acasă. Spune-le asta și dă-o drept exemplu pe fiica ta oarbă, imorală, pornită pe căi greșite și iubitoare de cioroi. Mergi în fața mea cu un clopoțel și spune „Spurcată!”. Arată-mă drept marea ta greșală. Arată-mă: Jean Louise Finch, care a auzit tot felul de prostii de la gunoaiele albe cu care a fost la școală, dar mai bine n-ar fi mers deloc la ce influență a avut asupra ei. Tot ce e literă de lege pentru ea a învățat de la tatăl ei. Tu ai semănat lucrurile astea în mine, Atticus, și acum începi să-ți dai seama de implicații...

— Ai terminat ce aveai de spus?

Jean Louise a râs batjocoritor.

— Nici pe jumătate. N-o să te iert niciodată pentru ce mi-ai făcut. M-ai înșelat, m-ai alungat din casa mea și acum sunt în țara nimănui, dar fie! – nu mai e loc pentru mine în Maycomb și n-o să mă simt pe deplin acasă nicăieri altundeva.

Vocea i s-a frânt.

— Pentru numele lui Dumnezeu, de ce nu te-ai recăsătorit? De ce nu te-ai însurat cu o doamnă sudistă, drăguță și toantă, care m-

ar fi crescut cum trebuie? M-ar fi transformat într-o femeiușcă delicată, mieroasă și prostuță care flutură din gene și își încrucișează mâinile și nu trăiește decât pentru soțiorul ei. Cel puțin aș fi trăit într-o permanentă fericire. Aș fi fost sută la sută femeia tipică din Maycomb; mi-aș fi trăit viața mea mărunță și ți-aș fi dat nepoți pe care să-i răsfeți; m-aș fi lăbărțat ca mătușica, aș fi stat pe verandă făcându-mi vânt cu evantaiul și aș fi murit fericită. De ce nu m-ai învățat diferența dintre justiție și justiție, dintre ce e corect și ce e corect? De ce?

— Nu mi s-a părut necesar și nu mi se pare nici acum.

— Ei bine, era necesar și știi foarte bine. Dumnezeu! Și apropo de Dumnezeu, de ce nu mi-ai explicat clar că Dumnezeu a creat rasele și i-a pus pe negri în Africa cu intenția de a-i lăsa acolo ca să poată să meargă la ei misionarii și să le spună că Isus îi iubește, dar vrea să rămână în Africa? Că faptul că noi i-am adus aici a fost o mare greșeală, deci ei sunt de vină? Că Isus îi iubește pe toți oamenii, dar că există diferite feluri de oameni cu diferite garduri în jurul lor, că Isus vrea ca toți oamenii să fie liberi să meargă unde vor, dar fără să iasă dintre acele garduri...

— Jean Louise, revino cu picioarele pe pământ.

A spus-o atât de natural, încât Jean Louise a tăcut brusc. Își prăvălise peste el torentul de invective și el era tot acolo. Refuzase să se înfurie. Ceva din ea îi spunea că, în timp ce ea nu e nici pe departe o doamnă, nimic pe lumea asta nu l-ar putea împiedica pe el să fie un gentleman; cu toate astea, a pistonat mai departe:

— Fie, revin cu picioarele pe pământ. O să aterizez direct în sufrageria vechii noastre case. O să revin la tine. Am crezut în tine. Te-am admirat, Atticus, așa cum n-am admirat pe nimeni în viața mea și nici n-o să mai admir vreodată. Dacă mi-ai fi dat măcar un indiciu, dacă ți-ai fi încălcat cuvântul față de mine măcar de câteva ori, dacă ai fi fost țăfnos sau nerăbdător – dacă n-ai fi fost așa de perfect, poate c-aș fi putut să înghit ce te-am văzut făcând. Dacă m-ai fi lăsat o dată sau de două ori să te surprind făcând ceva abject, atunci aș fi putut să înțeleg ziua de ieri. Atunci aș fi zis Așa E El, asta e Tatăl Meu, fiindcă aș fi fost pregătită pentru asta pe parcurs...

Expresia de pe fața tatălui ei era plină de compasiune, aproape rugătoare.

— S-ar zice că, după tine, sunt implicat în ceva de-a dreptul malefic, a spus. Consiliul e singura noastră apărare, Jean Louise...

— Domnul O'Hanlon e singura noastră apărare?

— Puiule, domnul O'Hanlon nu este, și mă bucur s-o spun, reprezentativ pentru membrii consiliului Districtului Maycomb. Sper că ai remarcat cât de succint l-am prezentat.

— Nu te-ai lungit, e drept, dar, Atticus, omul ăla...

— Domnul O'Hanlon nu are prejudecăți, Jean Louise. E un sadic.

— Și atunci de ce l-ați lăsat cu toții să ia cuvântul?

— Pentru că așa a vrut.

— Poftim?

— O, da, a răspuns vag tatăl ei. Umblă peste tot și ia cuvântul în consiliile cetățenești din tot statul. A cerut permisiunea să se adreseze și consiliului nostru și i-am acordat-o. Eu înclin să cred că e plătit de o organizație din Massachusetts... Tatăl ei s-a rotit cu scaunul, i-a întors spatele și a rămas cu privirea pe fereastră. Am încercat să te fac să înțelegi că cel puțin consiliul din Maycomb nu e altceva decât o modalitate de apărare împotriva...

— Apărare, pe dracu'! Atticus, acum nu vorbim despre Constituție! Încerc să te fac să înțelegi ceva. Dar tu, tu îi tratezi pe toți oamenii la fel. Nu te-am văzut în viața mea insolent, jignitor, așa cum se poartă jumătate din albi de aici cu negrii chiar și numai când li se adresează, chiar și numai când le cer să facă ceva. În vocea ta nu se-aude „cară-te-de-aici-cioroiule“ când vorbești cu ei. Și totuși, când vine vorba de ei ca popor, întinzi mâna și spui „Stop. Mai departe nu aveți voie!“.

— Parcă am fost amândoi de acord că...

Vocea ei era încărcată de sarcasm:

— Am fost de acord că sunt înapoiați, că sunt analfabeți, că sunt murdași și comici și indolenți și nu sunt buni de nimic, că sunt niște copii și sunt proști, unii dintre ei, dar n-am fost de acord și n-o să fim niciodată asupra unui lucru. Tu negi că sunt oameni.

— Cum așa?

— Le refuzi speranța. Orice om de pe lumea asta, Atticus, orice om cu cap, mâini și picioare s-a născut cu speranța în suflet. Nu găsești asta în Constituție, cred că am prins-o pe la biserică pe undeva. Sunt oameni simpli, cei mai mulți dintre ei, dar asta nu-i face suboameni.

Tu le spui că Isus îi iubește, dar nu prea mult. Te folosești de mijloace înfricoșătoare ca să justifici scopuri care, crezi tu, sunt în folosul celor mai mulți. Poate că scopurile tale sunt corecte – probabil că și eu cred în unele dintre ele –, dar nu poți să folosești oamenii ca pe niște pioni, Atticus. Nu poți și gata. Hitler și tipii ăia din Rusia au făcut niște lucruri minunate pentru țările lor și au măcelărit zeci de milioane de oameni între timp...

Atticus a zâmbit.

— Hitler, ai?

— Nu ești cu nimic mai bun decât el. La naiba, nu ești cu nimic mai bun. Doar că tu încerci să le ucizi sufletele, nu trupurile. Tu încerci să le spui: „Uite ce e, fiți cuminți. Purtați-vă frumos. Dacă sunteți cuminți și ne ascultați, puteți obține multe de la viață, dar dacă nu ne ascultați, atunci nu vă mai dăm nimic și o să vă luăm înapoi și ce v-am dat deja“.

Știu că trebuie să se petreacă lent, Atticus, știu asta cât se poate de bine. Dar cred că trebuie să se petreacă. Mă întreb ce s-ar întâmpla dacă Sudul ar avea o săptămână cu tema „Fiți buni cu ciorii“? Dacă, măcar timp de o săptămână, Sudul ar da dovadă de simplă, imparțială bunăvoință față de ei. Oare ce s-ar întâmpla? Crezi că le-ar da nas sau de fapt un început de respect de sine? Ai fost vreodată tratat ca un nimic, Atticus? Știi cum e? Nu, să nu-mi spui că sunt copii și nu-și dau seama: și eu eram copil și mi-am dat seama, așa că și copiii mari trebuie să-și dea seama. E suficient să fii o dată tratat ca un nimic ca să te simți ca și cum n-ai fi demn să trăiești printre semenii tăi. E un mister pentru mine cum de au ajuns să fie așa de buni cum sunt acum după o sută de ani în care li s-a negat sistematic valoarea umană. Mă întreb ce miracole ne-ar reuși dacă am da dovadă de decență timp de-o săptămână.

N-a avut nici un rost să-ți spun toate astea, pentru că n-o să cedezi un deget, nici acum, nici altă dată. M-ai înșelat într-un mod de nedescris, dar nu-ți face tu griji, păcălita sunt doar eu. Ești singura persoană în care cred că am avut vreodată deplină încredere și acum m-am lecuit.

— Te-am ucis, Scout. Am fost nevoit.

— Nu mai umbla cu fofârlica. Ești un bătrân gentleman amabil și simpatic, dar n-o să mai cred niciodată nici un cuvânt de-al tău. Am tot disprețul pentru tine și pentru ce reprezinți.

— Ei bine, eu te iubesc.

— Să nu îndrăznești să-mi spui așa ceva! Mă iubești, ha! Atticus, am plecat din locul ăsta, nu știu unde mă duc, dar mă duc. Nu mai vreau să văd sau să aud de vreun Finch cât oi trăi!

— Cum dorești.

— Nenorocit fățarnic cu inele la coadă ce ești! Stai acolo liniștit și spui „Cum dorești“ după ce m-ai lovit și m-ai călcat în picioare și m-ai scuipat, stai acolo și spui „Cum dorești“ când tot ce am iubit vreodată pe lume e... stai acolo și spui „Cum dorești“... mă iubești!
Nenorocitul ce ești!

— Destul, Jean Louise.

Destul, cuvântul cu care o punea la punct pe vremea când ea încă mai credea. Deci mă ucide și mai și răsuțește cuțitul... cum poate să mă provoace așa? Cum poate să mă trateze așa? Dumnezeu mare, ia-mă de-aici... Dumnezeu mare, ia-mă...

1. Al zecelea amendament la Constituția Statelor Unite stipulează faptul că Guvernul Federal deține exclusiv acele prerogative care i-au fost delegate prin Constituție, restul prerogativelor aparținând statelor sau poporului (principiul federalismului).
2. Organizație cu sediul în Manhattan din care fac parte actori profesioniști, regizori de teatru și dramaturgi. Fondată în 1947, organizația oferă actorilor posibilitatea de a-și rafina stilul și de a testa tehnici noi.
3. „Nine Old Men“ – denumirea sub care sunt cunoscuți cei nouă judecători ai Curții Supreme de Justiție care s-au opus pachetului de reforme economice, așa-numitul „New Deal“ (Noua Orientare), propus de președintele F.D. Roosevelt în perioada 1933-1936. Judecătorul Owen Roberts este cel care și-a schimbat în cele din urmă poziția, ceea ce a dus la aprobarea pachetului de legi.

Partea a VII-a

Habar n-avea cum a pornit mașina, cum a reușit să nu iasă de pe drum, cum a ajuns acasă fără să facă vreun accident grav.

Te iubesc. Cum dorești. Dacă Atticus nu i-ar fi spus asta, poate că ar fi supraviețuit. Dacă ar fi luptat cinstit cu ea, l-ar fi făcut să-și înghită vorbele, dar nu putea prinde apa cu mâinile goale.

S-a dus în camera ei și și-a trântit valiza pe pat. M-am născut chiar pe locul unde stă valiza asta. De ce nu m-ai sufocat la naștere? De ce m-ai lăsat să trăiesc atât?

— Jean Louise, ce faci?

— Îmi fac bagajele, mătușică.

Alexandra a venit lângă pat.

— Mai ai zece zile de stat cu noi. S-a întâmplat ceva?

— Mătușică, lasă-mă în pace, pentru numele lui Cristos!

Alexandra s-a ofensat.

— Ți-aș fi recunoscătoare dacă n-ai folosi expresia asta yankee în casa asta! Ce s-a întâmplat?

Jean Louise s-a dus la șifonier, și-a smuls rochiile de pe umerase, s-a întors la pat și le-a îngrămădit în valiză.

— Ce stil de făcut bagaje mai e și ăsta? a spus Alexandra.

— Stilul meu.

Și-a cules pantofii de pe lângă pat și i-a aruncat în valiză peste rochii.

— Ce e, Jean Louise?

— Mătușică, poți să trimiți un comunicat oficial prin care să anunți că plec din Districtul Maycomb și nu mă opresc decât undeva de unde mi-ar lua o sută de ani să mă întorc! Nu mai vreau să văd în viața mea locul ăsta și pe nimeni de-aici și asta e valabil și

pentru voi toți, și pentru gropar, și pentru judecătorul de la curtea succesoră, și pentru președintele consiliului Bisericii Metodiste!

— Te-ai certat cu Atticus, nu-i așa?

— Așa e.

Alexandra s-a așezat pe pat și și-a încrucișat mâinile.

— Jean Louise, nu știu despre ce-a fost vorba și, judecând după cum arăți, trebuie să fi fost urât, dar un lucru tot știu. Nici un Finch nu fuge.

S-a întors către mătușa ei:

— Isuse Cristoase, nu-mi spune mie ce face și ce nu face un Finch! Mi-a ajuns pân-aici ce fac Finchii și nu mai înghit cheștiile astea nici o secundă! Mi-ai băgat asta pe gât de când m-am născut – tatăl tău încoace, Finchii încolo! Tatăl meu e incalificabil, iar unchiu' Jack e ca Alice în Țara Minunilor! Cât despre tine, ești o îngâmfată și o încuiată și...

Jean Louise s-a oprit, fascinată de lacrimile care curgeau pe obrajii Alexandrei. Nu o văzuse niciodată pe Alexandra plângând: Alexandra semăna cu ceilalți oameni când plângea.

— Mătușică, te rog să mă ierți! Hai, spune-o, te rog... a fost o lovitură sub centură.

Degetele Alexandrei smulgeau smocuri de macrameu de pe cuvertură.

— Nu-i nimic. Nu-ți face tu griji.

Jean Louise a sărutat-o pe obraz.

— N-am fost eu astăzi în formă. Probabil că, atunci când ești rănit, primul instinct e să rănești și tu. Eu nu prea sunt o doamnă, mătușică, dar tu ești.

— Greșești, Jean Louise, dacă crezi că nu ești o doamnă, a spus Alexandra. Și-a șters ochii. Dar ești de-a dreptul ciudată uneori.

Jean Louise și-a închis valiza.

— Mătușică, n-ai decât să mă consideri o doamnă, cel puțin încă o vreme, până la ora cinci când vine Atticus acasă. După care o să afli că nu sunt. Cu bine, deci.

Își ducea valiza la mașină când a văzut singurul taxi din oraș condus de un alb oprind și lăsându-l pe trotuar pe doctorul Finch.

Să vii la mine. Când o să simți că nu mai suporti, să vii la mine. Ei bine, nu te mai suport. Nu-ți mai pot înghiți parabolele și digresiunile. Lasă-mă-n pace. Ești amuzant și dulce și toate alea,

dar, te rog, lasă-mă-n pace.

Cu coada ochiului, îl urmărea pe unchiul ei cum înaintează liniștit pe alee. Ce pași mari face pentru cât e de scund, și-a spus. Țasta e unul dintre lucrurile pe care o să mi le amintesc despre el. S-a întors și a băgat o cheie în încuietoearea portbagajului; nu era cheia potrivită, așa că a încercat alta. A mers și a ridicat capota.

— Pleci undeva?

— Da, domnule.

— Unde?

— O să mă urc în mașina asta și o să mă duc până la Maycomb Gară și o să stau acolo până vine primul tren și o să mă urc în el. Spune-i lui Atticus că, dacă vrea să-și recupereze mașina, n-are decât să trimită pe cineva după ea.

— Nu-ți mai plânge atâta de milă și ascultă-mă.

— Unchiu' Jack, sunt atât de sătulă să vă ascult pe toți, că-mi vine să urlu la lună. Nu vrei să mă lași în pace? Poți să nu mă mai bați la cap o secundă?

A trântit capota portbagajului, a smuls cheia din încuietoeare și s-a îndreptat de spate exact la fix ca să primească direct peste gură dosul de palmă violent al doctorului Finch.

Capul i-a zvâcnit spre stânga și s-a întâlnit cu palma lui care se întorcea pentru încă o lovitură devastatoare. S-a clătinat și a bâjbâit după mașină să-și recapete echilibrul. Figura unchiului ei licărea printre stelele verzi.

— Încerc, a spus doctorul Finch, să-ți atrag atenția.

Jean Louise și-a apăsât degetele pe ochi, pe tâmpile, pe obraji. Se lupta să nu leșine, să nu vomite, să nu i se mai învârtă capul. Simțea cum îi țâșnește sângele printre dinți și a scuipat orbește pe jos. Încet, reverberațiile ca de gong din tâmpile s-au potolit și țiuitul din urechi i-a dispărut.

— Deschide ochii, Jean Louise.

A clipit des de câteva ori și dintr-odată imaginea unchiului ei a devenit clară. Își ținea bastonul sub cotul stâng; vesta îi era imaculată; avea un boboc de trandafir stacojiu la rever.

Îi întindea batista. A luat-o și s-a șters la gură. Era epuizată.

Jean Louise a dat din cap că da.

— Tot patosul s-a risipit?¹

— Nu mai pot să mă lupt cu ei, a spus.

Doctorul Finch a apucat-o de braț.

— Dar nu poți nici să li te alături, așa-i? a murmurat.

Simțea cum i se umflă gura și își mișca buzele cu greutate.

— Aproape că m-ai lăsat lată. Sunt așa de obosită.

Fără un cuvânt, doctorul Finch a condus-o în casă, au străbătut holul și au intrat în baie. A ajutat-o să se așeze pe marginea căzii, s-a dus la dulăpiorul cu medicamente și l-a deschis. Și-a pus ochelarii, și-a lăsat capul pe spate și a luat o sticlă de pe raftul de sus. A smuls un ghemotoc de vată dintr-un pachet și s-a întors spre ea.

— Ține mutra-n sus, a spus. A îmbibat vata cu lichid, s-a întors spre buza ei de sus, s-a strâmbat groaznic și i-a tamponat tăieturile. Asta o să te împiedice să te îmbolnăvești de ceva. Zandra! a strigat.

Alexandra și-a făcut apariția din bucătărie.

— Ce e, Jack? Jean Louise, am crezut că ai...

— Lasă asta. Există ceva whiskey de casă în bucătăria aia a ta?

— Jack, ce prostii spui?

— Haide, haide. Știu că-l ții pentru checul cu fructe. Pentru numele lui Dumnezeu, soră-mea, adu-mi niște whiskey! Du-te în sufragerie, Jean Louise.

Ca prin vis, s-a dus în sufragerie și s-a așezat jos. Unchiul ei s-a apropiat ținând într-o mână un pahar în care turnase trei degete de whiskey și în cealaltă un pahar cu apă.

— Dacă-l bei dintr-o înghițitură, îți dau un bănuț, a spus.

Jean Louise a băut și s-a înecat.

— Ține-ți respirația, toanto. Acum spală-l cu asta.

Jean Louise s-a repezit la apă și a băut-o pe nerăsuflăte. A ținut ochii închiși, lăsând căldura alcoolului să i se împrăstie prin corp. Când i-a deschis, l-a văzut pe unchiul ei așezat pe canapea, contemplând-o placid.

Brusc, a spus:

— Cum te simți?

— Încinsă.

— Asta e de la băutură. Spune-mi ce-ți trece acum prin cap.

A răspuns moale:

— Nicicum, stăpâne.²

— Fată neastâmpărată ce ești, nu-mi răspunde mie cu citate! Spune-mi cum te simți.

Jean Louise s-a încruntat, a strâns din ochi și și-a pipăit cu limba gura care o durea.

— Cumva altfel. Uite-mă aici și totuși mă simt de parc-aș fi în apartamentul meu din New York. Nu știu... mă simt ciudat.

Doctorul Finch s-a ridicat și și-a băgat mâinile în buzunare, le-a scos din nou și și-a dus brațele la spate.

— În cazul ăsta, cred că mă duc să-mi torn un pahar în onoarea acestei ocazii. N-am mai lovit în viața mea o femeie. Mă gândesc să mă duc s-o lovesc și pe mătușă-ta, să văd ce se întâmplă. Tu stai acolo o vreme și taci din gură.

Jean Louise a stat acolo și a chicotit când l-a auzit pe unchiul ei zborșindu-se la sora lui în bucătărie.

— Ba sigur că o să beau un pahar, Zandra. Îl merit. Nu dau în femei toată ziua, bună ziua și, dă-mi voie să-ți spun că, dacă nu ești obișnuit, te termină... o, n-are nimic... nu reușesc să identific cu ce e diferit când îl mănânci decât când îl bei... toți ajungem în iad, e doar o chestiune de timp... nu mai fi așa nesuferită, soră-mea, că n-am ajuns să mă aduni de pe jos... de ce nu bei și tu unul?

Simțea că timpul stătuse în loc și se găsea într-un vid nu tocmai neplăcut. Nu se vedea pământ în jur, nu era nici o ființă, doar senzația că locul ăsta indiferent nu era total neprietenos. Începe să mi se urce la cap, și-a spus.

Unchiul ei s-a întors în pas săltăreț, sorbind dintr-un pahar înalt plin cu gheață, apă și whiskey.

— Uite ce-am scos de la Zandra. Praful s-a ales de checul ei cu fructe.

Jean Louise a făcut o încercare să-l aducă la subiect:

— Unchiu' Jack, a spus. Mi se pare că tu cam știi ce s-a întâmplat în după-amiaza asta.

— Așa e. Știu fiecare cuvânt pe care i l-ai spus lui Atticus și aproape că te-am auzit de la mine de-acasă când i-ai tras o săpuneală lui Henry.

Ticălos bătrân, m-a urmărit până în oraș.

— Ai tras cu urechea? Dintre toate...

— Sigur că nu. Crezi că acum putem discuta despre asta?

Să discutăm?

— Da. Cred că da. Cu condiția să vorbești fără ocolișuri. Nu cred că sunt în stare să-l înghit pe Episcopul Colenso în clipa asta.

Doctorul Finch s-a instalat frumos pe canapea și s-a aplecat spre ea.

— O să-ți vorbesc fără înconjur, draga mea, a spus. Și știi de ce? Pentru că acum pot.

— Pentru că poți?

— Da. Privește în urmă, Jean Louise, la ziua de ieri, la Cafeaua de dimineață, la după-amiaza asta...

— Ce știi tu despre dimineață?

— Tu n-ai auzit de telefon? Zandra a fost bucuroasă să răspundă la câteva întrebări bine ticluite. Tu îți anunți intențiile în dreapta și-n stânga, Jean Louise. Azi după-masă am încercat să te ajut, e drept pe ocolite, să-ți ușurez puțin situația, să-ți arăt cum se văd lucrurile și din partea cealaltă, să îndulcesc puțin...

— Ce să îndulcești, unchiu' Jack?

— Să-ți îndulcesc venirea pe această lume.

Când doctorul Finch a sorbit din băutură, Jean Louise i-a surprins sclipirea din ochii căprui și ageri pe deasupra paharului. Ai tendința să uiți că așa face, și-a spus. Te amețește cu cât se agită și nu observi că te urmărește îndeaproape. E nebun, fără discuție, ca orice vulpoi de pe lumea asta. Și știe atâtea despre vulpi. Doamne, sunt beată.

— ...privește în urmă, spunea unchiul ei. Încă nu s-au șters, nu?

A privit. Nu se ștersese nimic. Nici un cuvânt. Dar ceva era diferit. A rămas învăluită în tăcere, amintindu-și.

— Unchiu' Jack, a spus într-un sfârșit. Nu s-a șters nimic. S-a întâmplat. Așa a fost. Dar, știi, acum parcă e suportabil. E... e suportabil.

Spunea adevărul. Încă nu ajunsese să întreprindă călătoria prin timp care face toate lucrurile suportabile. Ziua de azi era ziua de azi și l-a privit cu surprindere pe unchiul ei.

— Slavă Domnului, a spus încet doctorul Finch. Știi de ce e suportabil acum, draga mea?

— Nu, domnule. Sunt mulțumită cu lucrurile așa cum stau ele acum. Nu vreau să pun întrebări, vreau doar să rămân în starea asta.

Era conștientă de privirea unchiului pironită asupra ei și și-a lăsat capul într-o parte. Mai avea mult până să aibă încredere în el: dacă începe iar cu Mackworth Praed și-mi spune că sunt exact ca

el, până diseară sunt la gară.

— Până la urmă ți-ai da seama și singură, l-a auzit spunând. Dar dă-mi voie să te lămuresc eu mai repede. Ai avut o zi plină. E suportabil, Jean Louise, pentru că acum stai pe picioarele tale.

Nu ale lui Mackworth Praed, ale mele. A ridicat privirea spre unchiul ei.

Doctorul Finch și-a întins picioarele.

— E destul de complicat, a spus, și nu vreau să faci greșeala enervantă de a te împăuna cu complexe tale – ne-ai plictisi cu asta până la sfârșitul zilelor, așa că o să ne ferim de așa ceva. Pentru fiecare om, Jean Louise, insula lui, străjerul lui e propria conștiință. Chestia aia care se cheamă conștiință colectivă nu există.

Asta era o noutate, mai ales din partea lui. Dar lasă-l să vorbească mai departe, o să-și găsească el cumva drumul înapoi spre secolul al XIX-lea.

— ...acum tu, domnișorică, cu toate că te-ai născut cu propria ta conștiință, undeva pe parcurs ți-ai lipit-o ca marca de scrisoare de cea a tatălui tău. Pe măsură ce creșteai și, mai apoi, când te-ai făcut mare, nici nu ți-ai dat seama că îl confunzi pe tatăl tău cu Dumnezeu. Nu l-ai văzut niciodată ca pe un om cu inimă și sentimente umane – recunosc că probabil ar fi fost cam greu să-l vezi așa, face atât de puține greșeli, dar le face, ca noi toți. Erai o infirmă la nivel emoțional, te sprijineai de el, îți luai toate răspunsurile de la el, porneai de la premisa că răspunsurile tale ar fi mereu identice cu ale lui.

Jean Louise asculta cuvintele persoanei de pe canapea.

— Când s-a întâmplat să-l vezi făcând ceva care ție ți s-a părut a fi antiteza conștiinței lui – a conștiinței tale –, n-ai suportat, la propriu. Ți s-a făcut rău fizic. Viața ta a devenit iadul pe pământ. Trebuia să te ucizi sau trebuia să te ucidă el ca să te facă să funcționezi ca o entitate independentă.

Să mă ucid. Să-l ucid. Trebuia să-l ucid pe el ca să pot să trăiesc...

— Vorbești de parcă știai asta de ceva vreme. Tu...

— Știam. Și tatăl tău la fel. Ne-am întrebat uneori când o să se despartă conștiința ta de a lui și ce se va întâmpla după asta. Doctorul Finch a zâmbit. Ei, acum știm. Sunt recunoscător că am

fost în preajmă când s-a pornit furtuna. Atticus n-ar fi putut să vorbească cu tine cum vorbesc eu...

— De ce nu, domnule?

— Nu l-ai fi ascultat. N-ai fi avut cum să-l ascuți. Zeii noștri se țin departe de noi, Jean Louise. Nu trebuie să coboare niciodată la nivelul oamenilor.

— De asta nu m-a... nu m-a trăsnit ? De asta nici măcar n-a încercat să se apere?

— Te-a lăsat să-ți distrugi icoanele una câte una. Te-a lăsat să-l reduci la statutul unei ființe umane.

Te iubesc. Cum dorești. Dacă în orice altă situație ar fi fost doar o ceartă aprigă cu un prieten, un schimb de idei, o ciocnire între puncte de vedere opuse și vehemente, pe el a încercat să-l distrugă. A încercat să-l facă bucăți, să-l nimicească, să-l șteargă de pe fața pământului. Junele Roland la Turnul Negru a ajuns.

— Mă înțelegi, Jean Louise?

— Da, unchiu' Jack, te înțeleg.

Doctorul Finch și-a încrucișat picioarele și și-a îndesat mâinile în buzunare.

— Când te-ai oprit din fugă, Jean Louise, și te-ai întors, ăla a fost un moment de curaj fantastic.

— Poftim?

— O, nu vorbesc de curajul care-l face pe un soldat să intre pe fașia neutră. Ăla e genul de curaj la care recurge pentru că n-are de ales. Curajul ăsta – ei, ăsta face parte din dorința de a trăi, face parte din instinctul de conservare. Uneori trebuie să ucidem puțin ca să putem trăi și când n-o facem... femeile, când n-o fac, adorm plângând în pernă și le lasă pe mămicuțele lor să le spele ciorăpeii în fiecare zi

— Ce vrei să spui „când m-am oprit din fugă“?

Doctorul Finch a chicotit.

— Știi tu, a spus. Semenii foarte mult cu tatăl tău. Am încercat să-ți arăt asta azi; regret să spun că am folosit metode pentru care m-ar invidia răposatul George Washington Hill – semenii foarte mult cu el, doar că tu ești fanatică și el nu e.

— Poftim?

Doctorul Finch și-a mușcat buza de jos și apoi i-a dat drumul.

— Î-hî. Fanatică. Nu mare, doar una obișnuită, de-o șchioapă.

Jean Louise s-a ridicat și s-a dus la bibliotecă. A scos un dicționar și a căutat în el.

— „Fanatic“, a citit. „Substantiv. Persoană care se devotează cu obstinație și intransigență propriei biserici, propriului partid, propriilor credințe sau opinii.“ Vă rog să explicați ce-ați vrut să spuneți, domnule.

— Nu încercam decât să-ți răspund la întrebarea cu fuga. Dă-mi voie să detaliez puțin definiția aia. Ce face un fanatic când dă de cineva care îi contestă opiniile? Nu cedează. Rămâne rigid. Nici măcar nu încearcă să asculte, se năpustește asupra celui alt. Ca să revenim la tine, ai fost întoarsă pe dos de cel mai groaznic lucru pe care l-ar putea face un tată, așa că ai fugit. Și, mamă, ce-ai mai fugit.

Fără îndoială ai auzit niște discursuri teribil de jignitoare de când te-ai întors acasă, dar în loc să-i dai înainte orbește, te-ai întors și ai fugit. Ai spus, în esență, „Nu-mi place ce fac oameniiăștia, așa că n-am ce căuta în preajma lor“. Ai face bine să ai, scumpo, altfel n-o să crești niciodată. O să fii la șaiszeci de ani exact cum ești acum – doar că atunci o să ajungi un caz, n-o să mai fii nepoata mea. Tu ai tendința să respingi imediat ideile altora, indiferent cât de protesti și s-ar părea.

Doctorul Finch și-a împreunat mâinile și le-a dus la ceafă.

— Doamne sfinte, scumpo, n-or fi oamenii de acord cu Klan-ul, dar nici nu încearcă să-i împiedice să-și pună cearșafuri în cap și să se facă de râs în public.

„De ce l-ați lăsat pe domnul O’Hanlon să ia cuvântul?“ „Pentru că așa a vrut.“ O, Doamne, ce am făcut?

— Dar bat oameni, unchiu’ Jack...

— Uite, asta e altă chestiune, una din multele pe care ai omis să le iei în considerare când e vorba de tatăl tău. Ai aruncat la greu cu vorbe – despoți, Hitleri, ticăloși cu inele la coadă – apropo, de unde ai scos asta? Îmi amintește de o noapte rece, la vânătoare de oposumi...

Pe Jean Louise a trecut-o un fior.

— Ți-a spus el toate astea?

— O, da, dar nu-ți face griji că l-ai făcut în toate felurile. E avocat, are pielea groasă. I s-a spus și mai urât la viața lui.

— Dar nu de către fiica lui.

— Așadar, cum ziceam...

Era prima dată, din câte își amintea, când unchiul ei o aducea el pe ea înapoi la subiectul discuției. Era a doua oară când se purta altfel decât îi stătea în fire: prima dată a fost când a stat tăcut în vechea lor sufragerie, ascultând vocile care murmurau: Domnul nu-ți dă niciodată mai mult decât poți duce și a spus: „Mă dor umerii. Nu e nici un pic de whiskey în casa asta?“. Azi e o zi a miracolelor, și-a spus.

— ...Klan-ul poate să defileze cât vrea, dar când încep să pună bombe și să bată oameni, nu știi cine va fi primul care va încerca să-i oprească?

— Ba da.

— Pe el legea îl conduce în viață. Va face tot ce-i stă în putere să împiedice pe cineva să bată pe altcineva, după care o să se întoarcă și o să încerce să oprească până și Guvernul Federal – exact ca tine, copilă. Tu te-ai întors și te-ai luat la trântă cu însuși zeul tău de tinichea – dar ține minte un lucru, el o s-o facă mereu în spiritul și în litera legii. Așa trăiește el.

— Unchiu' Jack...

— Acum nu-ncepe să te simți vinovată, Jean Louise. N-ai făcut nimic greșit azi. Și să nu cumva, pentru numele lui John Henry Newman, să te-apuci să intri la griji despre cât ești de fanatică. Ți-am spus că ești doar de-o șchioapă.

— Dar, unchiu' Jack...

— Și mai ține minte ceva: întotdeauna e mai simplu să ne întoarcem și să vedem cum eram ieri sau acum zece ani. Greu e să vedem cum suntem acum. Dacă îți iese figura asta, o să fii bine.

— Unchiu' Jack, credeam că am trecut prin faza asta cu părinții care te dezamăgesc când mi-am luat licența, dar e ceva...

Unchiul ei a început să se scotocească prin buzunarele hainei. A găsit ce căuta, a scos una din pachet și a spus:

— Ai un chibrit?

Jean Louise se uita la el ca hipnotizată.

— Te-am întrebat dacă ai un chibrit.

— Ți-ai pierdut mințile? M-ai bătut de mi-a sunat apa în cap când m-ai prins că... ticălos bătrân ce ești!

Așa făcuse, fără jenă, la un Crăciun, când o prinsese în spatele casei, cu țigări furate.

— Asta ar trebui să-ți fie învățătură că nu există dreptate pe lume. Am început să fumez țigarete. E singura concesie pe care o fac vârstei mele înaintate. Uneori mă apucă neliniștile... mă ajută să-mi țin mâinile ocupate.

Jean Louise a găsit o cutie de chibrituri pe măsura de lângă fotoliu. A aprins unul și l-a apropiat de țigara unchiului ei. Să-și țină mâinile ocupate, și-a spus. S-a întrebat de câte ori nu pusese pe picioare câte un copil cu mâinile alea în mănuși de cauciuc, impersonale și omnipotente. E nebun, e clar.

Doctorul Finch își ținea țigara cu trei degete și o contempla gânditor.

— Tu nu distingi culorile, Jean Louise, a spus. Niciodată nu le-ai perceput și asta n-o să se schimbe. Singurele diferențe pe care le vezi între doi oameni țin de aspect, inteligență, caracter și altele la fel. N-ai avut niciodată tendința să privești oamenii ca aparținând unor rase, iar acum, când tocmai rasa e chestiunea cea mai arzătoare pe ordinea de zi, tu tot nu ești în stare să gândești așa. Tu nu vezi decât oameni.

— Dar, unchiu' Jack, nu e ca și cum țin neapărat să fug în lume și să mă mărit cu un negru sau ceva de genul ăsta.

— Știi, am practicat medicina aproape douăzeci de ani și mă tem că eu clasific ființele umane mai degrabă după gravitatea suferinței, dar o să risc să emit o judecată. Nimic pe lumea asta nu spune că, dacă mergi la aceeași școală cu un negru sau cu cârduri întregi de negri, o să și vrei să iei unul de bărbat. Asta e una din tobele pe care le bat cei care susțin supremația albilor. Câte căsătorii mixte ai văzut în New York?

— Acum că zici, al naibii de puține. Păstrând proporțiile, adică.

— Ți-ai răspuns singură. Susținătorii supremației albilor sunt, de fapt, foarte isteți. Dacă nu reușesc să ne sperie cu argumentul inferiorității înăscute, atunci îl învăluie într-o miasmă de sex, pentru că știu bine că ăsta e singurul lucru care seamănă frica în inimile noastre fundamentaliste de-aici, din Sud. Încearcă să le umple de groază pe mame, nu cumva să le ajungă copiii să se îndrăgostească de negri când se fac mari. Dacă n-ar insista ei pe asta, subiectul ar apărea foarte rar în discuție. Iar dacă ar apărea, ar fi gestionat în privat. NAACP-ul are de dat socoteală și în privința asta. Dar susținătorii supremației albilor se tem de

argumentația rațională, pentru că știu că în fața argumentelor obiective pierd. Prejudecata, acest cuvânt vulgar, și credința, un cuvânt curat, au ceva în comun: amândouă încep unde se termină rațiunea.

— Ce ciudat, nu?

— E una dintre ciudățeniile acestei lumi. Doctorul Finch s-a ridicat de pe canapea și și-a stins țigara într-o scrumieră din spatele lui Jean Louise. Și acum, domnișorică, du-mă acasă. E aproape cinci. Mai e puțin și trebuie să te duci după taică-tu.

Jean Louise a revenit brusc la realitate.

— Să-l iau pe Atticus? N-o să mai pot să dau ochii cu el niciodată!

— Ascultă aici, fată. Trebuie să te lepezi de un obicei vechi de douăzeci și ceva de ani, și încă repede. Și o să începi chiar acum. Ce-ți închipui, că Atticus o să arunce cu fulgere după tine?

— După tot ce i-am spus? După...

Doctorul Finch a bătut cu bastonul în podea.

— Jean Louise, ai cunoscut vreodată furia tatălui tău?

Nu. N-o cunoscuse. Era îngrozită.

— Cred că te așteaptă o surpriză, a spus unchiul ei.

— Unchiu' Jack, nu pot.

— Nu-mi spune mie că nu poți, fată! Mai spune o dată și-o să-mi simți bastonul pe spinare, nu glumesc!

Au mers împreună spre mașină.

— Jean Louise, te-ai gândit vreodată să te întorci acasă?

— Acasă?

— Dacă te-ai abține să mai repeți ca un papagal fie ultima propoziție, fie ultimul cuvânt din tot ce-ți spun, ți-aș fi foarte recunoscător. Acasă. Da, acasă.

Jean Louise a zâmbit larg. Începea să-l recunoască pe unchiul Jack.

— Nu, domnule, a spus.

— Păi, cu riscul de a te împovăra prea tare, ai putea să faci efortul să te gândești la asta? Poate că nu știi, dar e loc și pentru tine aici.

— Vrei să spui că Atticus are nevoie de mine?

— Nu pe de-a-ntregul. Mă refeream la Maycomb.

— Ce minunat ar fi, eu de-o parte și toată lumea de cealaltă.

Dacă viața e un șir nesfârșit de discursuri ca astea pe care le-am auzit de dimineață, nu cred că m-aș integra tocmai cum trebuie.

— Țasta e singurul aspect care ți-a scăpat despre locul ăsta, despre Sud. Ai fi uimită să știi cât de multă lume e de aceeași parte ca tine, dacă *parte* e cuvântul potrivit. Nu ești un caz special. Lumea e plină de oameni ca tine, dar ne trebuie mai mulți ca tine.

Jean Louise a pornit mașina și a dat cu spatele ca să iasă de pe alee.

— Ce Dumnezeu aș putea să fac? Nu pot să mă lupt cu ei. Nu mai am putere să lupt...

— Eu nu spun să vii aici ca să te lupți, ci ca să mergi la muncă în fiecare dimineață, să te întorci seara acasă, să te vezi cu prietenii.

— Unchiu' Jack, nu pot să trăiesc într-un loc cu care nu sunt de acord și care nu e de acord cu mine.

Doctorul Finch a răspuns:

— Hmm. Melbourne spunea...

— Dacă îmi zici ce spunea Melbourne, opresc mașina și te dau jos chiar aici! Știu că nu-ți place să mergi pe jos – după ce te-ai plimbat până la biserică și ți-ai târâit pisica aia prin curte, ți-a ajuns. Te dau jos imediat, să nu crezi că nu te dau!

Doctorul Finch a oftat.

— Ești tare belicoasă cu un bătrân firav, dar, dacă vrei să trăiești mai departe în beznă, e dreptul tău...

— Firav pe naiba! Ești cam la fel de firav ca un crocodil! Jean Louise și-a dus mâna la gură.

— Prea bine, dacă nu mă lași să-ți zic ce spunea Melbourne, o să zic cu cuvintele mele: prietenii tăi au nevoie de tine când se înșală, Jean Louise. N-au nevoie de tine când au dreptate...

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că e nevoie de o anumită maturitate ca să trăiești în Sud în vremurile astea. Tu nu ai ajuns încă la ea, dar se văd niște vagi semne că te apropii. Nu ai mintea destul de smerită...

— Credeam că frica de Domnul Dumnezeu este începutul înțelepciunii.

— E același lucru. Smerenie.

Ajunseseră la el acasă. A oprit.

— Unchiu' Jack, a spus ea. Ce fac cu Hank?

- Ce o să faci până la urmă.
- Să mă despart de el cu blândețe?
- Îhî.
- De ce?

— Nu sunteți de-același soi.

Iubește pe cine vrei, mărită-te cu unul de-același soi cu tine.

— Uite ce e, n-am de gând să mă cert cu tine pe tema meritelor relative ale gunoaielor...

— N-are nici o legătură cu asta. M-am săturat de tine. Vreau să mănânc.

Doctorul Finch a întins mâna și a ciupit-o de bărbie.

— O seară bună, domnișorică, a spus.

— De ce ți-ai bătut atâta capul cu mine azi? Știu că nu-ți place să ieși din casa aia a ta.

— Pentru că ești copilul meu. Tu și Jem ați fost copiii pe care nu i-am avut niciodată. Voi doi mi-ați oferit ceva cu multă vreme în urmă și încerc să-mi achit datoriile. Voi doi m-ați ajutat...

— Cum, domnule?

Doctorul Finch a ridicat din sprâncene.

— Nu știai? Atticus n-a apucat să-ți spună? Păi, ce să zic, sunt uimit că Zandra n-a... Doamne sfinte, credeam că tot Maycombul știe.

— Ce să știe?

— Am fost îndrăgostit de mama ta.

— De mama mea?

— O, da. Când Atticus s-a însurat cu ea și eu veneam acasă de la Nashville de Crăciun și la alte ocazii, m-am îndrăgostit de ea până peste cap. Încă mai sunt îndrăgostit... nu știai?

Jean Louise și-a lăsat capul pe volan.

— Unchiu' Jack, mi-e așa rușine de mine, că nu știu ce să fac. Am urlat peste tot ca o... îmi vine să mă omor!

— Eu n-aș face asta. Ți-ai făcut destul rău pe ziua de azi.

— Și tot timpul ăsta tu...

— Păi, sigur că da, scumpo.

— Și Atticus a știut?

— Bineînțeles.

— Unchiu' Jack, îmi vine să intru-n pământ.

— Ei bine, nu *asta* a fost intenția mea. Nu ești singură, Jean

Louise. Nu ești un caz special. Și-acuma du-te să-l iei pe taică-tu.

— Poți să spui toate așa, pur și simplu?

— Îhî. Așa, pur și simplu. Cum am spus, tu și Jem ați fost foarte importanți pentru mine – ați fost copiii mei din vis, dar, cum spunea Kipling, asta e altă poveste... vino pe la mine mâine și vei găsi că sunt om tăcut³.

Nu mai cunoscuse niciodată pe cineva care să fie în stare să parafrazeze trei autori într-un singur enunț și să mai aibă și sens⁴.

— Mersi, unchiu' Jack.

— *Eu îți mulțumesc*, Scout.

Doctorul Finch a coborât din mașină și a închis portiera. A băgat capul pe geam, a ridicat din sprâncene și a spus pe un ton extrem de cuviincios:

*Eram odată o prea ciudată domnișoară –
Și sufeream nespus de nervi și de plictis*⁵.

Jean Louise se îndepărtase bine când și-a amintit. A călcat frâna, a scos capul pe geam și a strigat după silueta delicată din depărtare:

— Dar escapadele noastre sunt întotdeauna respectabile⁶, nu-i așa, unchiu' Jack?

1. John Milton, *Samson Agonistes*.

2. William Shakespeare, *A douăsprezecea noapte sau ce doriți*, Actul II, Scena 4, trad. de Mihnea Gheorghiu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1959.

3. William Shakespeare, *Romeo și Julieta*, Actul III, Scena 1, trad. de Șt.O. Iosif, Editura Mondero, București, 2006.

4. Referire la eseu „Dream-Children. A Reverie“ de Charles Lamb, la volumul de povestiri *Soldiers Three and Other Stories* de Rudyard Kipling și la *Romeo și Julieta* de William Shakespeare.

5. *Ruddigore, or The Witch's Curse*, operă comică în două acte, pe muzică de Arthur Sullivan și cu un libret semnat de W.S. Gilbert.

6. Idem.

A intrat în anticameră. A văzut că Henry era încă la birou. S-a apropiat de el.

— Hank?

— Bună, a spus el.

— La șapte jumate diseară? a spus ea.

— Da.

În timp ce-și dădeau întâlnire ca să se despartă, torentul își vedea de drum și ea i-a ieșit în întâmpinare. Hank era parte din ea, dintotdeauna, la fel ca Debarcaderul lui Finch, Coninghamii și Old Sarum. Orașul Maycomb și Districtul Maycomb îl învățaseră lucruri pe care ea nu le știuse niciodată, pe care nu le putea învăța, și tot Maycombul făcuse ca ea să nu-i poată servi la nimic lui, altfel decât ca prietena lui cea mai veche.

— Tu ești, Jean Louise?

Vocea tatălui ei a înspăimântat-o.

— Da, domnule.

Atticus a ieșit din biroul lui în anticameră și și-a luat pălăria și bastonul din cuier.

— Ești gata? a spus.

Gata. Tu poți să-mi spui mie gata. Ce ești tu, pe care am încercat să-l nimicesc și să-l fac una cu pământul, să-mi spui mie gata? Nu te pot înfrânge și nu mă pot alătura ție. Nu știi asta?

S-a apropiat de el.

— Atticus, a spus. Îmi...

— Poate că ție îți pare rău, dar eu sunt mândru de tine.

A ridicat privirea și a văzut figura radioasă a tatălui ei.

— Cum?

— Am spus că sunt mândru de tine.

— Nu te înțeleg. Nu-i înțeleg pe bărbați și n-o să-i înțeleg niciodată.

— Păi, eu evident am sperat că fiica mea o să apere până-n pânzele albe ceea ce crede ea că e corect... și să mă-nfrunte pe mine în primul rând.

Jean Louise s-a frecat la nas.

— Te-am făcut în toate felurile, unele chiar urâte, a spus.

— Accept să fiu făcut în orice fel de oricine câtă vreme nu e adevărat, a spus Atticus. Tu nici măcar nu știi să-njuri, Jean Louise. Apropo, de unde-ai mai scos-o pe-asta cu inele la coadă?

— De-aici, din Maycomb.

— Dumnezeuule mare, ce lucruri ai învățat.

Dumnezeule mare, ce lucruri am învățat. Nu voiam să-mi fie dată lumea peste cap, în schimb am vrut să-l distrug pe omul care încearcă să mi-o țină în picioare. Am vrut să-i elimin de pe fața pământului pe toți oamenii ca el. Cred că e ca la avioane, ei sunt tracțiunea și noi suntem rezistența la înaintare, și împreună îl facem să zboare. Dacă suntem noi prea mulți, ne ducem în nas, dacă sunt ei prea mulți, nu ne ridicăm de la pământ – e o chestie de echilibru. Nu pot să-l înving și nu pot să mă alătur lui...

— Atticus?

— Domnișoară?

— Cred că te iubesc foarte mult.

A văzut cum vechiul ei dușman își relaxează umerii și l-a privit cum își împinge pălăria pe ceafă.

— Hai să mergem acasă, Scout. A fost o zi lungă. Deschizi tu portiera?

A făcut un pas în lături ca să-l lase să treacă. L-a urmat până la mașină și l-a privit cum se chinuie să se urce pe locul din față. În timp ce-i ura, în gând, bun venit printre oameni, șocul descoperirii a făcut-o să se-nfioare. O fi trecut un înger pe-aici, și-a spus, probabil Jem, plecat cu vreo treabă tâmpită.

A dat ocol mașinii și s-a strecurat la volan, atentă de data asta să nu se mai lovească la cap.